

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

DIZERTAČNÍ PRÁCE

*Nesplněný sen. Předpoklady, průběh a
příčiny neúspěšného zřízení univerzity
ve Vratislavi roku 1505.*

Příspěvek k dějinám vzdělanosti ve vedlejších zemích Koruny české.

MGR. JANA WOJTUCKA
PRAHA 2006

ŠKOLITEL: PROF. LENKA BOBKOVÁ, CSc.

*Čestně prohlašuji, že předloženou dizertační práci jsem zpracovala samostatně
na základě uvedených pramenů a literatury.*

Jana Wojtucha

Dovoluji si vyjádřit velké poděkování své školitelce, paní Prof. Lence Bobkové, CSc. za dlouholetou spolupráci, osobní přístup, kritické poznámky k textu, cenné rady i trpělivou pomoc, již mě doprovázela po celou dobu mého doktorského studia. Dík za praktické rady a podněty k některým problémovým otázkám týkajícím se univerzitních dějin patří rovněž panu PhDr. Michalu Svatošovi, CSc. Vřele děkuji také panu Mgr. Ryszardu Lenovi, pracovníkovi Vratislavské univerzitní knihovny, za ochotnou pomoc při práci v knihovně. Neposlední dík patří i mým rodičům a manželu Danielovi, kteří mi byli oporou při psaní této studie.

OBSAH:

	ÚVOD	s. 1
	PRAMENY	s. 3
	LITERATURA	s. 10
	METODOLOGIE A STRUKTURA PRÁCE	s. 15
I.	STŘEDOVĚKÉ UNIVERZITY	s. 20
I.1.	Vznik a vývoj univerzit do konce 15. století	s. 21
I.2.	Sociální role univerzity	s. 28
II.	VZDĚLÁNÍ A UNIVERZITNÍ IDEJE VE SLEZSKU (DO ZAČÁTKU 16.ST)	s. 33
II.1.	Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi	s. 34
II.2.	Nejstarší univerzitní ideje ve Slezsku	s. 43
II.2.1.	Fakulta sedmera svobodných umění v Lehnici v roce 1308 ?	s. 43
II.2.2.	Univerzitní exodus do Vratislavi v roce 1409 ?	s. 55
II.2.3.	Znovuzrození univerzitní ideje ve Vratislavi v roce 1505	s. 68
III.	PŘEDPOKLADY UNIVERZITNÍ FUNDACE ROKU 1505	s. 70
III.1.	Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století	s. 71
III.2.	Český král a Vratislav ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505	s. 81
III.3.	Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání	s. 105
III.4.	Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Církev, město a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505	s. 123
III.5.	Shrnutí	s. 138
IV.	INICIÁTOŘI	s. 142
IV.1.	Řehoř Morenberg	s. 145
IV.2.	Petr Isvallies	s. 149
IV.3.	Jan Haunold	s. 157
V.	VRATISLAVSKÁ UNIVERZITA, KRÁL A KURIE.	s. 162
	REALIZACE UNIVERZITNÍHO ZÁMĚRU	
V.1.	Budínský dvůr krále Vladislava (1490-1504)	s. 163
V.2.	Obtížný rok 1505 Vladislavovy vlády v Uhrách	s. 177
V.3.	Zikmund Jagellonský a jeho vztah k Vladislavovi, ke Slezsku a k projektu vratislavské univerzity	s. 181
V.4.	Zakládací listina vratislavské univerzity	s. 188
V.5.	Doprovodné královské dokumenty k ustavení vratislavské univerzity	s. 199
V.6.	Vztah papeže Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení	s. 206
VI.	PŘÍČINY A DŮVODY NEÚSPĚCHU VRATISLAVSKÉHO UNIVERZITNÍHO ZŘÍZENÍ (Závěr)	s. 226
	Přílohy - písemné (katalog listin vztahujících se k vratislavské univerzitě)	s. 241
	- obrazové	s. 259
	Seznam zkratk	s. 277
	Seznam pramenů	s. 280
	Seznam literatury	s. 287
	Seznam obrazových příloh	s. 326
	Seznam map	s. 328

ÚVOD

„ Odra, na níž ležíš, a jejíž rozbouřený proud řeky štěpíš na mnohá ramena, ta řeka, jež protéká všemi severními krajinami, nikde - od pramene po ústí - nevidí nic, co by se ti mohlo vyrovnat, Vratislavi!“ Těmito slovy velebil Bartoloměj Stein, známý slezský humanista, na začátku 16. století ve svém díle *Popis celého Slezska a královského města Vratislavi*, nejvýznamnější z tehdejších slezských měst a druhé největší město České koruny. Jeho výjimečnosti si přitom byli vědomi rovněž další Steinovi současníci, kteří do města přijížděli, a o jejichž příznivých dojmech svědčí mnohé pochvalné verše, jež Vratislavi věnovali. Vratislav sice nikdy nedosáhla velkoleposti, slávy a tradic rezidenčního královského města, tak jak tomu bylo například v případě Prahy, avšak její velikost, dominantní postavení v církevním, správním i kulturním životě a postavení v mezinárodním obchodu, z ní činily na přelomu 15. a 16. století jedno z nejvlivnějších měst vedlejších zemí České koruny.

Nástup humanismu a nových intelektuálních podnětů přitom přinesl do kulturně společenského dění města mnoho změn. Jedním z projevů těchto tendencí byl i rostoucí zájem o vzdělání, jenž se projevoval v církevním i městském prostředí. Vzdělání se stávalo podmínkou pro získání některých církevních obvodů, ve školách se objevily nové metody a učebnice, ohlas zaznamenala některá díla antických autorů, cesty za vyšším studiem byly stále častější. Nejvyšším výrazem těchto změn se stalo zrození myšlenky založení vlastní univerzity. S touto ideou přišli na začátku 16. století představitelé městských elit, kteří následně usilovali o její úspěšné naplnění. Svou roli přitom hrály nejen ambice měšťanů, kteří zrealizování takového projektu chápali jako posílení prestiže samotného města, ale rovněž skutečnost, že se v nejbližším okolí žádná univerzita nenacházela a že cesty za studiem do zahraničí byly z finančního hlediska stále náročnější. V rámci České koruny sice existovalo obecné učení v Praze, to však již dávno nemohlo plnit očekávání slezských zájemců o studium, neboť poté co v roce 1458 přijalo opatření, podle kterého byla požadována přísaha na kompakťata od všech graduovaných, se stalo přístupné pouze pro kališníky. Pro Vratislav, jež se po celé 15. století cítila být obrádkyní pravé víry a pro niž Praha představovala odrazující příklad, byla taková alternativa neatraktivním a neakceptovatelným vzorem hodným následování.

Předkládaná práce *Nesplněný sen. Předpoklady, průběh a příčiny neúspěšného zřízení univerzity ve Vratislavi roku 1505. Příspěvek k dějinám vzdělanosti ve vedlejších zemích Koruny české*, se pokouší jako první v české historiografii představit průběh úsilí vratislavských měšťanů na začátku 16. století založit ve městě vlastní univerzitu. Chce přiblížit některé základní otázky související s touto fundací, odhalit možné příčiny a důvody, jež vedly k neúspěchu celého projektu a objasnit tento fenomén v kontextu kulturně historického dění a změn, jimiž tehdejší společnost procházela. Nelze ji proto chápat jen jako příspěvek k dějinám univerzit, prezentovaný současnou univerzitní historiografií, ale především jako příspěvek ke kulturním dějinám v nejširším slova smyslu. Předmětem jejího výzkumu se totiž nestala samotná univerzita jako korporativní instituce zajišťující ve středověkém systému školství nejkomplexnější a nejvyšší stupeň vzdělávání, ale pouze proces směřující k jejímu založení. S tím slouvisí i souhrn zkoumaných otázek a zvolený metodologický postup.

Studii je třeba rovněž chápat jako příspěvek k nově pojímanému a stále se rozšiřujícímu výzkumu vedlejších zemí České koruny, jenž se v posledních letech stává stále populárnějším. Svědčí o tom setkání a kolokvia pracovníků různých historických pracovišť, jejichž výsledky výzkumů jsou průběžně publikovány ve společných sbornících a publikacích.¹ Badatelé problematiky vedlejších zemí České koruny se přitom stále častěji věnují novým tématům, která se již nezaměřují pouze na problematiku politického, teritoriálního a správního vývoje jednotlivých korunních zemí, ale i na sociální a kulturní otázky. K takovým dosud nedotčeným tématům v rámci dějin vedlejších zemí Koruny české patří právě i problematika dějin školství a vzdělanosti. Otázka zrodu a šíření univerzitních idejí ve Slezsku a snah o jejich naplnění, tj. založení vlastního obecného učení, je přitom pouze jednou z nich.

Předkládaná práce je proto koncipována především jako obraz proměn pozdně středověké slezské společnosti, která směřovala ke zřízení vlastního obecného učení, na němž se podílely nejdůležitější složky tehdejšího společenského života - město, církve a zeměpán.

---

¹ Jde především o cyklus pracovních kolokvií organizovaných Prof. Lenkou Bobkovou, CSc. z FF UK v Praze. Příspěvky z těchto setkání byly dosud publikovány ve sbornících *Korunní země v dějinách českého státu 1, Integroční a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, red. J. FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, J. ZDICHYNEC, Praha 2003 a *Korunní země v dějinách českého státu 2*,

PRAMENY

Základním východiskem pro vlastní výzkum tématu se staly prameny, jež se přímo vztahují k univerzitní fundaci. Můžeme je rozdělit do dvou skupin. První tvoří oficiální diplomatické dokumenty, přibližující organizační přípravy založení univerzity. Druhou skupinu představují vyprávěcí prameny, které pokus o zřízení vratislavské univerzity zaznamenaly a současně doplnily o některé další informace, neznámé z pramenů diplomatické povahy.²

Mezi *prameny diplomatické* povahy patří především zakládací listina univerzity, vystavená dne 20. července 1505 českým a uherským králem Vladislavem Jagellonským, jež přináší základní údaje o motivech fundace, o organizaci a hmotném zajištění budoucí univerzity. Její originál se nachází ve Státním Archívu ve Vratislavi.³ S touto listinou úzce souvisí i další Vladislavovy akty, vydané v období od 20. července 1505 do 10. srpna 1505, které měly zajistit organizační a právní strukturu univerzity.⁴ Šlo o tři obsahově podobné listiny, vydané rovněž 20. července 1505, určené lubušskému biskupu Dietrichovi von Bülow, opatu cisterciáckého kláštera v Lubiażu Ondřeji Hoffmanovi a opatu cisterciáckého kláštera v Kamieñci Ząbkowickém Jakubovi II, ve kterých je král žádal, aby odstoupili ve prospěch univerzity své dvory ve Vratislavi, z nichž by mohly být utvořeny prostory pro posluchárny a ubytovny studentů a profesorů. Podobný dopis byl téhož dne zaslán rovněž opolskému knížeti Janovi. Pro zahájení činnosti univerzity bylo důležité jmenovat jejího kancléře. Tím se měl stát podle zakládací listiny univerzity vratislavský biskup Jan IV. Roth. Jmenovací dekret pro biskupa vystavil král Vladislav Jagellonský dne 8. srpna 1505. Další důležitý dokument představovala Vladislavova listina ze dne 10. srpna 1505. Král jí povolával do Vratislavi doktory a magistry z Lipské Koleje Blahoslavené Panny Marie, která

Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. - 17. století, red. L. BOBKOVÁ-J. KONVIČNÁ, Praha 2005.

² Všechny úplné bibliografické údaje, týkající se níže uváděných pramenů a literatury, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury na konci práce.

³ APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8390. Listina byla rovněž několikrát publikována. K tomu podrobně viz. textová příloha č. 1.

⁴ APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8392, 8393, 8394; *Zbiór Klosego*, 120a, sign. 127, *Negotium gymnasii novi erigendi solicitatu per Gregorium Morenberg notarium*. Dokumenty publikoval rovněž GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 9-14, s. 8-11. K další publikaci některých listin srv.viz. Přílohy.

tam byla založena v roce 1423 při místní univerzitě speciálně pro slezské studenty. Celá kolej se nyní měla stát součástí nového obecného učení ve Vratislavi.

Kromě Vladislavových právních aktů představuje důležitý zdroj informací o zákulisí příprav založení univerzity dopis vratislavského městského písaře Řehoře Morenberga ze dne 11. srpna 1505 určený papežskému legátu Petru Isvalimu. Morenberg v něm vzpomínal na jejich časté rozhovory, které spolu vedli nejen o situaci v zemích, jež odpadly od pravé víry, ale i o významu vzdělání a o možnosti založit ve Vratislavi univerzitu. Tento dokument je o to významnější, že poukazuje na některé další motivy plánovaného projektu a roli jednotlivých osobností, jež se do něho zapojili.⁵

Mezi diplomatickými prameny zaujímají závažné místo rovněž listiny, jež městská rada zaslala vratislavskému biskupovi dne 29. července 1507 a 6. srpna 1507. Dokládají totiž její záměry pokračovat v úsilí založit ve Vratislavi univerzitu i po neúspěšném pokusu z roku 1505.⁶

Toto skromné množství diplomatických pramenů, jež se přímo vztahují k fundaci vratislavské univerzity, doplňují *prameny vyprávěcí*. Ze soudobých narativních pramenů se zachovala pouze jediná zpráva, která pokus z roku 1505 zaznamenala. Jednalo se o zprávu polského kronikáře a několikrát zvoleného rektora Krakovské univerzity Matěje z Miechowa, který ji komentoval ve své *Kronice Poláků* z roku 1521.⁷ Matěj věděl o zakládací listině univerzity, o způsobu, jakým měla být univerzita hmotně zajištěna, o podpoře plánu ze strany krále Vladislava a vratislavského biskupa, zdá se však, že tyto dokumenty nemohl mít osobně k dispozici. Ve své kronice naznačil, že záměry Vratislavanů ztroskotaly v Římě hlavně z důvodu zásahu polského krále Alexandra a doktorů Krakovské univerzity, kteří v plánu založení obecného učení ve Slezsku viděli ohrožení vlastních zájmů. Tato zpráva představuje jediný soudobý komentář této události. Matějova interpretace neúspěšného pokusu o založení univerzity se proto stala na dlouho základem i všech pozdějších výkladů.

---

⁵ APWr, *Zbiór Klozego*, 120 a, sign. 127, *Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium*; G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 15, s. 11-13.

⁶ APWr, *Zbiór Klozego*, 120 a, sign. 127, *Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium*; G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 16, 17, s. 13-14.

⁷ *Chronica Polonorum*, ed. SŁAWOMIR TABKOWSKI, Kraków 1986.

Na dílo Matěje z Miechowa navázal slezský kronikář 16. století Joachim Cureus, jenž naznačil další možné důvody neúspěchu univerzitního projektu.⁸ Stručněji popsal události z roku 1505 ve své kronice *Jahrbücher der Stadt Breslau* vratislavský kronikář 17. století Mikuláš Pol. Ten viděl vinu nezdaru nejen v aktivitách Krakovské univerzity, ale i v pasivitě a neochotě vratislavských duchovních projekt podpořit. O úsilí Vratislavanů z roku 1507 se Pol nezmiňoval.⁹

Je trochu udivující, že o vratislavských plánech nenapsal nic jiný slezský učenec, Bartoloměj Stein, který byl současníkem těchto událostí a musel o nich nutně vědět. Po ukončení svého studia na Krakovské univerzitě se rozhodl v roce 1501 vrátit do Vratislavi, kde se díky dobrým kontaktům s Janem Thurzem stal rektorem místní katedrální školy. Měl příležitost seznámit se s předními slezskými humanisty, zvláště s Vavřincem Korvínem a Stanislavem Sauerem, a jistě i možnost dovědět se o univerzitním projektu. Jeho dílo *Descriptio totius Silesiae et civitatis regie Vratislaviensis* je především geografickým popisem Vratislavi, nicméně v kapitolách XXXII-XXXIV se Bartoloměj věnoval rovněž politickým událostem města.¹⁰

Avšak ani prameny městské provenience tyto události nezaregistrovaly, třebaže plán zřízení univerzity vyšel právě z jejich prostředí. Stručné vratislavské analý *Annalia seu contingentia in civitate Wratislavia* nezaznamenaly k rokům 1505 a 1507 žádnou zmínku či komentář vztahující se k této záležitosti.¹¹

Je zajímavé, že vratislavský pokus o založení univerzity nezachovala - až na jedinou výjimku - ani žádná z českých kronik 16. století. Vyplývalo to jistě z teritoriálně i religiozně omezeného zájmu soudobé české historiografie, která se ve svém podání soustředila převážně na prostor českého království a na aktuálně politické a náboženské otázky vztahů kališníků a katolíků. Jedinou kronikou, která snahu o založení univerzity ve Vratislavi zaregistrovala, byla tzv. *Kozmografia Česká*, vydaná roku 1554 v Praze. Jednalo se o překlad původního rozsáhlého latinského kosmografického díla heidelberského profesora Sebastiana Münstra, které

---

⁸ JOACHIMUS CURAEUS, *Neue cronica des Hertzogthumbs Ober und Nieder Schlesien*, Leipzig 1601, BUWr, Dział starych druków, sign. MK 7925; TÝŽ, *Gentis Silesiae Annales a Joachimo Cureo Freistadiensi*, Wittenberg 1571, BUWr, Dział starych druków, sign. 153 54 III.

⁹ NIKOLAUS POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau* 2, ed. J.G. BÜSCHING, Breslau 1815.

¹⁰ SRS 17, *Descriptio totius Silesie et civitatis regie Vratislaviensis per M. Bartholomeum Stenem*. Bathel Steins Beschreibung von Schlesien und seiner Hauptstadt Breslau, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1902; *Bartolomieja Steina renesansowe opisanie Wroclawia*, *Die Beschreibung der Stadt Breslau der Renaissancezeit durch Bartholomäus Stein*, red. R. ŽERELIK, Wrocław 1995.

¹¹ MPH III, *Annalia seu contingentia in civitate Wratislavia* (Rocznik wrocławski), ed. A. BIEŁOWSKI, Lwów 1878.

do češtiny přeložil Zikmund ml. z Púchova.¹² Zikmund z Púchova podle Münsterova vzoru přibližoval - vedle historie jiných krajů - historii českých zemí, jejich panovníků a obyvatel, za níž pak následovaly kapitoly k dějinám Moravy a Slezska. V rámci posledního oddílu o Slezsku se objevila rovněž krátká kapitola o městě Vratislavi, která obsahuje i pokus Vratislanů založit roku 1505 univerzitu. Jako důvod neúspěchu uvádí - stejně jako Matěj z Miechowa - protest doktorů Krakovské univerzity. Z hlediska faktografického je Zikmundův popis velmi stručný a nepřináší nic nového. Jeho kronika je však zajímavá právě proto, že se jedná o jediné soudobé dílo, které v českém prostředí epizodu s vratislavskou univerzitou zaznamenalo a tímto způsobem čtenářům zprostředkovalo. O to více je zarážející, že Zikmundův motiv nechali pozdější dějepisci a historikové zcela bez povšimnutí a jakékoliv reakce či komentáře.

Nedochované prameny. Báze pramenů, které se přímo týkají založení vratislavské univerzity, však není kompletní, neboť ne všechny prameny se do dnešní doby dochovaly. Informace o existenci dnes již ztracených listin přináší jiné prameny, anebo fakt, že dříve existovaly, byl vydedukován na základě zpráv vyplývajících z některých jiných pramenů.

Do této skupiny patří především listiny krále Vladislava Jagellonského, jeho manželky královny Anny a vratislavského biskupa, jež měly svou autoritou zajistit kladné vyřízení žádosti o založení univerzity u papeže. Víme o nich z krátké zprávy Matěje z Miechowa. Podobným způsobem měla být záležitost v Římě podpořena Janem Zinkem, bankéřem a agentem Fuggerů, který jako papežský notář a písař zastával u kurie vlivné postavení. Zda tak skutečně učinil, nevíme. Známe pouze Morenbergovu zprávu, ve které se zmiňoval, že on sám dostal za tímto účelem dopis od Jana Miczelerera, určený právě Janu Zinkovi, v němž byl Zinke žádán, aby vratislavskou žádost u kurie podpořil. Tento dopis pro Jana Zinka se nedochoval, víme o něm jen díky Morenbergovi. Neznámý je dnes i dopis s podobnou prosbou, jež měl napsat Morenberg svému synu Jeronýmovi studujícímu tehdy v Římě.

Dalším nezachovaným dokumentem byl pravděpodobný dopis samotného Řehoře Morenberga, adresovaný přímo papeži. O jeho existenci nevíme přesně, není však vyloučené, že ho Morenberg sepsal. Neboť celou záležitost s univerzitou u kurie

---

¹² SEBASTIAN MÜNSTER, *Kozmografia Česká: To jest wypsanię o položenij krajini neb Zemij y Obyčęgijich naroduow wsseho Swieta*, NKP, Staré tisky, 1554, sign. 54 B 1749.

vyřizoval a byl hlavním iniciátorem plánu, dá se předpokládat, že chtěl sám projekt podpořit. Jeho dopis papeži se však nedochoval v žádném archívu, není ani znám žádný koncept, který by poukazoval na jeho sepsání.

Dalším pramenem, jenž by mohl vnést do celé záležitosti více světla, je dopis polského krále, koncipovaný krakovskými univerzitními mistry, kteří měli deklarovat svůj nesouhlas s plánovaným založením vratislavského obecného učení. Tento dopis měl papeže přimět k rozhodnutí fundaci nepotvrdit. List, o jehož existenci víme opět jen od Matěje z Miechowa, byl údajně do Říma zaslán 2. listopadu 1505. Absence této listiny komplikuje možnost jednoznačného zhodnocení role Krakovské univerzity v celém procese. Zajímavé by přitom jistě byly argumenty, jež musely být v listině použity, které by mohly odhalit mnohé z údajných obav Krakova.

Celou záležitost navíc značně komplikuje skutečnost, že papežská kurie na vratislavské prosby ani jednou neodpověděla. Chybí jakýkoliv dokument nebo korespondence, jež by odhalovaly stanovisko papeže či dokládaly, že by byl problém vratislavské univerzity u papežského dvora projednáván. Vytváří se tím prostor pro hledání pouhých domněnek a hypotéz.

Doplňující prameny. Edice. Více pramenů, které by se přímo vztahovaly k založení vratislavské univerzity, není. Pro objasnění některých souvislostí kolem vzniku projektu univerzity, zvláště pak politické atmosféry ve městě na přelomu 15. a 16. století, jsou však důležité i prameny, jež se fundace bezprostředně netýkají. Mezi ně patří politická korespondence města Vratislavi z druhé poloviny 15. století, zpřístupněná v příslušných dílech edice *Scriptores Rerum Silesiacarum*, jež prozrazuje mnohé z mezinárodních kontaktů a vazeb osy Vratislav - Řím.¹³ Listinný materiál k dějinám vratislavského biskupství přináší Stenzlova edice *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*.¹⁴ Nezastupitelným zdrojem informací z činnosti a jednání vratislavské kapituly je edice A. Sabischa *Acta*

---

¹³ *SRS 8, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter Georgs von Podiebrad. Urkundliche Beilege zu Eschenlörs Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung 1454-1463, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1873; SRS 9, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter Georgs von Podiebrad. Urkundliche Beilege zu Eschenlörs Historia Wratislaviensis. Zweite Abtheilung 1463-1469, ed. H. MARKGRAF; Breslau 1874; SRS 13, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter des Königs Matthias Corvinus. Erste Abteilung 1469-1479, ed. B. KRONTHAL, H. WENDT, Breslau 1893; SRS 14, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter des Königs Matthias Corvinus. Zweite Abteilung 1479-1490, ed. B. KRONTHAL-H. WENDT, Breslau 1894.*

¹⁴ *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter, ed. G.A. STENZEL, Breslau 1845.*

Capituli Vratislaviensis, jež představuje protokoly kapituly z let 1500-1540.¹⁵ Konflikty kapituly s biskupem Janem IV. Rothem, které byly nedílnou součástí politické atmosféry na přelomu 15. a 16. století dokumentuje Bauchova publikace *Analekten zur Biographie des Bischofs Johann IV. Roth*.¹⁶ Její součástí je velké množství textů listin, odrážející podstatu těchto sporů. Důležitý zdroj informací o politickém dění ve Vratislavi, o sporech kapituly s biskupem i městskou radou, jednáních v Budíně i Římě, přináší rovněž dobové dochované svědectví kanovníka katedrální kapituly Stanislava Sauera, který své postřehy zaznamenal ve svých poznámkách. Text publikovali H. Hoffmann a K. Engelbert.¹⁷ Sérii listin, odrážejících vztah českých králů k Vratislavi a Slezsku, představuje edice *Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter 1,2* a příslušné díly edice *Codex Diplomaticus Silesiae*.¹⁸ K městské problematice nejstaršího období slouží edice *Breslauer Urkundenbuch*.¹⁹

K Vladislavově politice a pobytu v Uhrách částečně posloužily edice zpřístupňující zápisky L. Tubera a Antonia Bonfiniho, dále pak edice *Historia rerum Hungariae*, která mj. přináší informace o dění na uherském zemském sněmu v roce 1505, a *Epistolae procerum regni Hungariae 1*, představující diplomatický materiál vztahující se k uherské politice z let 1490-1531.²⁰ Zahraniční politiku a kontakty mezi polským a uherským dvorem přibližuje katalog dokumentů *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej z lat 1486-1516 (Kodeks Zagrzebski)*, které edičně připravil J. Garbacik.²¹

Značné množství materiálů zpřístupňují rovněž *archívy - Arcidiecézní Archív a Státní Archív* ve Vratislavi. V Arcidiecézním Archívu zprostředkoval nejvíce

---

¹⁵ *Acta Capituli Vratislaviensis 1500-1562. Die Sitzungsprotokolle des Breslauer Domkapitels in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts 1 (1500-1516)*, hg. v. A. SABISCH, Köln-Wien 1972.

¹⁶ *Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte 3, Analekten zur Biographie des Bischofs Johann IV. Roth*, vyd. BAUCH GUSTAV, Breslau 1903.

¹⁷ HERMANN HOFFMANN-KURT ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, AfSKG 13, 1955, s. 82-137; TÍŽ, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über den Bischof Johannes Turzo(1506-1520)*, AfSKG 14, 1956, s. 105-140.

¹⁸ *Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter 1,2*, ed. C. GRÜNHAGEN-H.MARKGRAF, Leipzig 1881, 1883; CDS 3, 14, 18, 20, 22, 29, 30.

¹⁹ *Breslauer Urkundenbuch 1*, ed. G. KORN, Breslau 1870.

informací archívni fond, jehož dokumenty jsou abecedně a chronologicky uspořádány. Při jejich využívání posloužila jako pomůcka rozsáhlá rukopisná regesta, sepsaná na přelomu 19. a 20. století. Nezanedbatelným usnadněním v práci byl i katalog těchto listin, který v roce 1970 publikoval W. Urban.²² K politice vřatslavských biskupů přelomu 15. a 16. století, tzn. Jana Rotha a Jana Thurza byl k dispozici fond *Akta biskupie*, pro katedrální kapitolu fond *Kapitula katedralna*.²³ Některé doplňující informace k dějinám Slezska přináší rovněž fond *Ogólne do dziejów i opisów prowincji*, zvláště v jeho rámci se nacházející seznam zemských hejtmanů z let 1337-1536.²⁴

Ve větší míře poskytly potřebný pramenný materiál fondy Státního Archívu ve Vřatslavi. K dispozici byly fondy *Akta miasta Wroclawia. Zbiór dokumentów miasta Wroclawia, Biskupstwo wroclawskie*.²⁵ K problematice vřatslavského školství a univerzitnímu zřizení z let 1505-1507 posloužil rovněž fond *Zbiór Kloseho - především Negotium novi gymnasii erigendi sollicitatum per Gregorium Morenberg a Schulen 1483-1590*, ke sporům mezi světskou a církevní mocí a k politické atmosféře Vřatslavi na přelomu 15. a 16. století pak *Urkundliche und chronikalische Nachrichten betr. die Streitigkeiten des Bischofs Johannes IV mit seiner Kapitel. Streitigkeiten der Stadt mit der Geistlichkeit 1491-1504*.²⁶

---

²⁰ ANTONIO BONFINI, *Rerum ungaricarum decades: appendix, Fontes, index*, Budapest 1976; SRH 2, L. Tubero, *Commentariorum de temporis suis libri*, ed. J.G. SCHWANDTNER, Vindobonae 1746; *Epistolae procerum Regni Hungariae, Pars 1 (1490-1531)*, hg. v. G. PRAY, Posonii 1806; HRH 2, hg.v. G. PRAY, Budae 1801.

²¹ *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej z lat 1486-1516 (Kodeks Zagrzebski)*, opr. JÓZEF GARBACIK, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966.

²² WINCENTY URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, Rzym 1970; TÝŽ, *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, Warszawa 1970.

²³ AAWr, *Akta biskupie*, sign. I A 1g, 1h (1482-1506, 1504-1517); *Kapitula katedralna*, sign III A 3, sign. III B1.

²⁴ AAWr, *Ogólne do dziejów i opisów prowincji. Verzeichnis der Landeshauptleute in Breslau*, sign. VI A 31.

²⁵ APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia, Biskupstwo wroclawskie* (Rep. 15), částečně i fond *Archiwum ogólne* (Rep 1a), který obsahuje dokumenty týkající se celého Slezska.

²⁶ APWr, *Zbiór Klosego*, 120a, sign. 127, *Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium*; sign. 122, *Schulen 1483-1590*; sign. 43, *Urkundliche und chronikalische Nachrichten betr. die Streitigkeiten des Bischofs Johannes IV mit seiner Kapitel. Streitigkeiten der Stadt mit der Geistlichkeit 1491-1504*.

LITERATURA

Literatura, jež se zabývala - ať už přímo nebo nepřímo - otázkou vřatavslavské univerzitní fundace, není příliš bohatá. Všechny studie, které se tomuto tématu věnovaly, je možné rozdělit do čtyř skupin. Pro charakteristiku těchto publikací uijeme chronologické kritérium s přihlédnutím k národnostnímu původu autorů.

První skupinu tvoří práce německých historiků 19. století, kteří se začali počátky a dějinami vřatavslavské univerzity zabývat jako první. Vyplývalo to ze skutečnosti, že se vřatavslavská univerzita tehdy nacházela na území pruského státu. Kromě několika kratších studií zaujala v této skupině zvláštní postavení monografie Josepha Huberta Reinkense z roku 1861, jež se věnovala nejen otázce neúspěšného pokusu zřicení univerzity, ale i dalším dějinám univerzity.²⁷ *Druhou skupinu* představují práce, jež vznikly po roce 1900. Mezi nimi získaly výjimečné místo výzkumy Gustava Baucha, jenž zřevidoval Reinkenovy názory a nově interpretoval některé sporné momenty týkající se neúspěšných počátků univerzity i příčin jejího neúspěchu. Do *třetí skupiny* patří historické studie, jež byly publikovány po roce 1945. V této skupině již zcela převažují práce polských autorů. Ty se však většinou nevěnovaly pouhému pokusu fundace vřatavslavské univerzity, ale k problematice se často vyjadřovaly v kontextu kulturně politických dějin 15.-16. století. *Poslední skupinu* tvoří publikace, jež se objevily v roce 2002 v souvislosti s třicetým výročím činnosti Vřatavslavské univerzity.

Prvním německým historikem 19. století, který se zabýval otázkou založení vřatavslavského obecného učení, byl Heinrich Wuttke. V roce 1840 publikoval v časopise *Schlesische Provinzialblätter* krátkou studii, jejíž význam tkvěl mj. v tom, že jako první podle originálu zpřístupnil celý text Vladislavovy zakládací listiny z roku 1505, dostupný dosud pouze v archívu.²⁸ Přestože je jeho práce z dnešního hlediska poplatná nacionálním interpretacím, zvláště v otázkách týkajících se hodnocení role germánství při šíření kultury a vzdělanosti ve slezském prostoru, představovala jeho práce první vědecké pojednání.

---

²⁷ JOSEPH HUBERT REINKENS, *Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina*, Breslau 1861.

²⁸ HEINRICH WUTTKE, *Die Versuchen der Gründung einer Universität in Schlesien*, Schlesische Provinzialblätter 112, 1840, s. 412-424, 501-514.

V roce 1847 se ukázala dodnes z faktografického hlediska hodnotná práce Samuela Benedikta Kloseho *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau vom Jahre 1458 bis zum Jahre 1526*, důsledně analyzující život a politicko správní, hospodářské a kulturní poměry ve Vratislavi v uvedeném období.²⁹ Vlastní fundaci univerzity však Klose nevěnoval mnoho pozornosti, přestože znal prameny, mj. i listiny vratislavské městské rady z roku 1507. H. Wuttke tyto dokumenty nezmiňoval. Pro Kloseho nebylo však založení univerzity hlavním předmětem výzkumu. Chápal ho jen jako jedno z dílčích témat své širší syntetické práce o dějinách Vratislavi a tomu odpovídala i koncepce jeho pojetí. Klose dospěl k závěru, že mnohem vhodnější podmínky pro založení univerzity měli Vratislavané v období vlády Jiřího z Poděbrad, kdy jim byla papežská kurie více nakloněna a měli tudíž více šancí projekt prosadit.

Jiný charakter měla studie zveřejněná v roce 1856 historikem Ernstem Theodorem Gauppem v časopise *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens*.³⁰ Gaupp zde poprvé věnoval více zájmu dalším vyprávěcím pramenům a znovu publikoval text univerzitní zakládací listiny, který v komentáři doplnil o řadu podnětných a objasňujících poznámek. Vysvětlil nejasnosti vyplývající z textu listiny a některé z jejích frází srovnal s pasážemi z jiných zakládacích listin středoevropských univerzit. Na komparaci tohoto druhu nikdo z pozdějších autorů již nenavázal.

Předchozí dílčí studie značně převyšovala monografie J. H. Reinkense *Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina*. Bylo to první obširnější dílo, které se věnovalo ve svém obsahu celým dějinám vratislavské univerzity. Počátky a neúspěšná fundace sice představovaly pouze jedno z problémových témat publikace, Reinkens je však podrobil nové analýze. Neomezil se na pouhou reprodukci faktů, položil si otázky, které měly známé skutečnosti ukázat v novém světle. Zajímaly ho podmínky, v nichž měla být univerzita založena, motivy, jež vedly k prosazování této myšlenky. Přehodnotil prvenství a roli iniciátorů, vnesl některé nové úvahy do řešení sporné otázky důvodů neúspěchu fundace. Jeho teze se zdály být natolik přesvědčivé, že pozdější autoři

---

²⁹ SRS 3, SAMUEL BENJAMIN KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau vom Jahre 1458 bis zum Jahre 1526*, hg.v. G. A. STENZEL, Breslau 1847.

³⁰ ERNST THEODOR GAUPP, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus von Böhmen und Ungarn, vom 20. Juli 1505, für in Breslau zu gründende Universität, aus dem Original mitgetheilt, und mit Einleitung und Anmerkungen versehen*, ZVfGS 1, Breslau 1856, s. 229-244.

19. století již pouze navazovali na závěry z jeho práce, jež v převážné míře opakovali. Některé z jeho představených názorů však byly jednostranně interpretované.

Jako polemika k Reinkensově stati vznikla studie Gustava Baucha, která byla součástí jeho rozsáhlé monografie, věnované problematice vřatislavského školství v období středověku.³¹ Bauch přistupoval k tématu jiným způsobem než Reinkens. Nezajímaly ho pouhé izolované počátky a další dějiny vřatislavské univerzity, na vřatislavskou fundaci ze začátku 16. století nahlížel z hlediska jeho znalostí širšího kontextu středověkého školství a intelektuální atmosféry ve městě. Nebyl to však jen metodologický přístup, jímž se od Reinkense lišil. Velkou pozornost věnoval od samého počátku pramenné základně. Jako první využil komplet zachovaných pramenů, pracoval se všemi listinami, které se bezprostředně vztahovaly k počátkům univerzity. Jejich text publikoval - ještě mnohem dříve před zveřejněním výsledků vlastního výzkumu - v roce 1898 v edici *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, čímž do budoucnosti usnadnil práci všem badatelům.³² Význam, jaký znalosti diplomatického materiálu přikládal, dokazují mj. výčitky určené Reinkensovi, který neznal text Morenbergova dopisu papežskému legátu Petru Isvalimu z originálu a vycházel ve svých interpretacích z pouhých Klosethových poznámek. Analýza této listiny přivedla Baucha k některým novým interpretacím. Bauch kritizoval rovněž některé Reinkensovy teze týkající se motivů založení univerzity. Eliminační metodou se pak snažil najít důvody ztroskotání vřatislavského projektu. Proces neúspěšné fundace vřatislavské univerzity představil mnohem přesvědčivěji, což vedlo ke skutečnosti, že jeho teze a závěry přijala rovněž pozdější historiografie, jež se na něj dodnes odvolává.

Po vyčerpávající práci Gustava Baucha zájem o problematiku počátků vřatislavské univerzity značně opadl. Autoři, kteří se věnovali období 16. století, většinou jen opakovali výsledky německého historika.

Novou vlnu zájmu o problematiku vyvolala až situace po roce 1945, kdy se Vřatislav stala součástí polského státu. Polští badatelé, kteří se tématem zatím vůbec nezabývali, navázali na závěry dosavadní německé historiografie. Jako možné důvody neúspěchu fundace pak nově představili nacionální interpretace, podle nichž

---

³¹ CDS 25, G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation*, Breslau 1909.

³² Srv. pozn. č. 4.

byla příčina nezdaru projektu hledána v obavách z napětí plynoucího z národnostních vztahů ve městě. Tento názor vystupuje především v pracích Ewy Maleczyńskiej a Karla Maleczyńskiego.³³ Nikdo z dalších historiků po roce 1945, jenž se tématu později věnoval, - ať už v kontextu dějin vřatislavské univerzity nebo v kontextu dějin 16. století - však již nic nového pro řešení problematiky nepřinesl.³⁴ Bauchova práce tak zůstala nepřekonána. Z publikací po roce 1945 převyšují jen práce Jana Drabiny, který se sice otázce pokusu založit ve Vřatislavi univerzitu nevěnoval v samostatné studii, ale několikrát se jí dotkl v rámci svých rozsáhlých výzkumů církevních a politických poměrů ve Vřatislavi a jejích vazeb k papežské kurii v 15. a 16. století.³⁵ Jeho práce tak značně pomohly ozřejmit atmosféru a podmínky, ve kterých byla žádost o potvrzení univerzity papeži předložena. Z německy publikovaných studií, které se v tomto období k problematice počátků vřatislavské univerzity vrátily, můžeme zmínit stať Emila Brzosky, jenž svou pozornost obrátil k starší Cureusově zprávě ze 17. století o neúspěchu fundace, kterou se pokoušel nově interpretovat.³⁶

Poslední skupinu historických prací, které se zabývají otázkou univerzitní fundace, představují monografie, jež byly publikovány v roce 2002 v souvislosti s třístým výročím založení vřatislavské univerzity.³⁷ Ty však nepřináší pro naše téma nic nového. Představují pouhé stručné shrnutí známých faktů, koncipované převážně jako úvod k dějinám univerzity v 18.-20. století. Mezi nimi si získala své zvláštní postavení - pro naše téma - jen publikace *Cztery początki. Dokumenty fundacyjnej Uniwersytetu Wrocławskiego*, jejíž autoři si vytyčili za úkol přiblížit historii počátků univerzity na základě jejích zakládacích dokumentů. Po stručném představení osudů jednotlivých univerzitních založení z let 1505, 1702, 1811 a 1945 následují texty

---

³³ KAROL MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia I (do roku 1526)*, Katowice-Wrocław 1948, s. 244; EWA MALECZYŃSKA, *Polskie tradycje naukowe i uniwersyteckie Wrocławia*, Wrocław 1946, s. 39-40.

³⁴ Viz např. HENRYK BARYCZ, *Uniwersytet Wrocławski w przeszłości i terażniejszości*, Katowice 1946; JÓZEF SWASTEK, *Starania i próby założenia uczelni akademickiej na Śląsku na przestrzeni XVI-XVIII wieku*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 6, 1974, s. 99-113; MIECZYŚLAW PATER, *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego do roku 1918*, Wrocław 1997; TÝŽ, *Uniwersytet Wrocławski i jego polska przeszłość*, Wrocław 1986; syntézy k dějinám Vřatislavi a Slezska uvedené v seznamu literatury.

³⁵ Viz Drabinova rozsáhlá bibliografie v seznamu literatury.

³⁶ EMIL BRZOSKA, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien bis zur Reformation*, Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, Köln 1969, s. 36-75.

³⁷ Např. *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002*, T. KULAK-M. PATER-W. WRZESIŃSKI, Wrocław 2002.

originálních zakládacích dokumentů jednotlivých fundací i s jejich polským překladem.³⁸

V tomto přehledu historické literatury, jež se věnovala pokusu založení vratislavské univerzity na začátku 16. století, opomíjíme mnohé polské a německé syntézy politických a kulturních dějin, které sice tuto událost zmiňovaly, ovšem k problémům souvisejícím s fundací univerzity nepřinesly nic nového. Autoři v nich nejčastěji využívali výsledků analýz jejich předchůdců.

Udivující je však skutečnost, že v porovnání s historiografií polskou a německou se *česká historiografie* touto problematikou vůbec nezabývala a dokonce ji nezná ani nereflektuje. Motiv plánu zřídit ve Vratislavi roku 1505 univerzitu se neobjevil v žádné syntéze českých dějin 19. a 20. století a dokonce ani v monografiích věnovaných období vlády Jagellonců v českých zemích. Potvrzuje to fakt, že česká historiografie 19. a 20. století se ve svém výzkumu českých dějin v období středověku prioritně soustředila na teritorium českého království a markrabství moravského, tzn. na území zahrnující český stát a na dějiny Čechů a Moravanů, nikoli na stát České koruny v jeho historických hranicích. Záležitostí vedlejších zemí, v tomto případě Slezska, se dotýkala vždy jen okrajově a věnovala se převážně problémům politického charakteru. V publikacích 20. století se sice již objevily i otázky správní, tzn. týkající se správy Slezska v rámci České koruny, ovšem kapitoly z dějin kultury, sociokulturních vztahů, školství, dějin vzdělanosti, historiografie a literatury v těchto publikacích chybějí úplně. Tím lze také do jisté míry vysvětlit, proč pokus o založení univerzity ve Vratislavi českým historikům dosud unikal. Do jisté míry tento fakt koresponduje s výše zmiňovanou skutečností, že projekt vratislavské univerzity nebyl zaznamenán - až na výjimku Zikmunda ml. z Púchova - ani žádnou z českých kronik 16. století.

Kromě literatury vztahující se přímo k neúspěšnému pokusu založení vratislavské univerzity na začátku 16. století byla využita rovněž rozsáhlá *doplňující literatura* týkající se politických, kulturních, církevních dějin Vratislavi, Slezska, českého i uherského státu, univerzitních a školských dějin v nejširším slova smyslu - syntézy dějin univerzit, monografie některých jednotlivých obecných učení, studie ke školám předuniverzitního typu.³⁹

---

³⁸ *Cztery początki. Dokumenty fundacyjne Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. R. ŻERELIK, Wrocław 2002.

³⁹ Jejich přehled viz seznam literatury.

METODOLOGIE A STRUKTURA PRÁCE

Metodologie. Starší německá a polská historiografie se sice již pokoušela řešit různé problémy související s vratislavskou fundací, ne na všechny se však podařilo nalézt odpověď. Vina leží částečně v pramenech, které chybí nebo se nedochovaly, čímž se uzavírá možnost interpretace daných faktů a současně se otevírá prostor pro vytváření různých hypotéz. Této tendenci se zřejmě není možné zcela vyhnout a rovněž my jsme byli nuceni postupovat v některých případech tímto způsobem. Nabízela se však příležitost uplatnit nový metodologický přístup k tématu a věnovat se některým problémovým otázkám, které nebyly dosud vysloveny. I když se totiž německá a polská historiografie pokusu založení vratislavské univerzity věnovala a mohlo by se zdát, že téma je faktograficky i interpretačně vyčerpané, není to zcela pravda. Domníváme se, že právě absence „českého pohledu“ a uplatnění nazírání na téma z perspektivy „centra a periferie“ může vnést do obrazu neúspěšné vratislavské fundace nové světlo. Co se totiž mohlo zdát velmi důležité ve Vratislavi, nemuselo být stejně vnímáno v Římě nebo v Budíně, kde sídlil český a uherský král Vladislav Jagellonský. Oba tyto činitele hráli v procese založení univerzity zásadní roli a nebylo možné je obejít - Vladislav Jagellonský jako zeměpán Slezska musel oficiálně vystupovat jako zakladatel budoucí univerzity, papež jako nejvyšší duchovní instance a autorita v křesťanském světě musel zakládací akt potvrdit. Posouzení jejich role v procese zakládání vratislavské univerzity proto patřilo k jednomu z úkolů předkládané práce. Kromě toho nás rovněž zajímaly předpoklady a podmínky, ve kterých se myšlenka univerzitního zřízení ve Slezsku zrodila a formovala. Předmětem zájmu byly proto jednak nejstarší univerzitní ideje, jež se měly ve Vratislavi objevit již na začátku 15. století v souvislosti s univerzitní secesí cizích národů, které v roce 1409 opustily pražské obecné učení, jednak i mocensko politická a duchovně intelektuální atmosféra Vratislavi na přelomu 15. a 16. století, jež měla přispět k rychlejšímu prosazování univerzitní ideje. Cílem předkládané studie proto dále bylo poznat a přiblížit, jakým městem byla Vratislav na začátku 16. století, do jaké míry splňovala předpoklady vhodné pro zřízení vlastního obecného učení a jaké mocenské postavení zastávala ve svém regionu i celé východní oblasti středoevropského prostoru.

Postupně jsme proto sledovali všechna tři prostředí, jež se uskutečnění vratislavského univerzitního projektu na začátku 16. století přímo účastnila, čili

samotné dění a mocensko politickou situaci ve Vratislavi, královský dvůr v Budíně, politické priority a vztah papežské kurie k Vratislavi. Na základě analýzy těchto tří činitelů - tj. města, zeměpána a kurie - jsme se potom pokusili objevit příčiny a mechanismy, jež vedly k neúspěchu celého univerzitního projektu.

Tento problémový přístup, projevující se i v tematicky koncipované struktuře představované práce, se zdál být vhodnějším než čistě chronologické pojetí, uplatňované dřívějšími autory. Umožnil totiž nahlédnout na hlavní předmět výzkumu, tj. vratislavský univerzitní plán, z různých úhlů pohledu a stran, a ne pouze z hlediska zájmů jeho hlavních tvůrců a iniciátorů, tzn. představitelů vratislavské městské rady.

Takový metodologický přístup s sebou ovšem nese jisté obtíže a nebezpečí. Vyžaduje totiž promyšlené rozložení faktograficky bohatého materiálu do jednotlivých kapitol. Kromě toho přijetí takové koncepce práce nás občas nutilo k opakování některých faktů nebo k opětovnému odkazování na ně. Cílem takového opakování nebo připomínání přitom nebyla naše potřeba neustále zdůrazňovat některé události, ale snaha představit je z různých pohledů a v odlišných kontextech. Takové pojetí nám však současně umožnilo lépe pochopit jednání jednotlivých činitelů a jejich postojů či názorů v některých otázkách.

Struktura práce. Celá práce je rozdělena do šesti tematicky koncipovaných kapitol, z nichž každá obsahuje několik dalších podkapitol.

Kapitola I. *Středověké univerzity* je chápána jako úvodní, jež má vratislavský univerzitní plán zařadit do širšího kontextu vývoje univerzitních dějin. Představuje problematiku vzniku a vývoje nejstarších evropských středověkých obecných učení od jejich počátků až do konce 15. století, upozorňuje na některé aspekty sociální role univerzity, zvláště na její vztah k ostatním činitelům tehdejší společnosti.

Kapitola II. *Vzdělání a univerzitní ideje ve Slezsku (do začátku 16. století)* se již zcela věnuje situaci ve slezském prostoru. V první podkapitole přibližuje tradice nižšího školství a možnosti vzdělávání na území celého Slezska a zvláště v samotné Vratislavi. V druhé podkapitole se pak již zabývá otázkou zrození nejstarší univerzitní ideje ve Slezsku. Nejprve přehodnocuje a odmítá tezi Mieczysława Patera, kterou autor představil v publikaci *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002* z roku 2002, vydanou při příležitosti třístého výročí činnosti univerzity,

v níž připouští možnost vzniku nejstaršího univerzitního projektu ve Slezsku již v roce 1308 v Lehnici. (zde kapitola II.2.1. *Fakulta sedmera svobodných umění v Lehnici v roce 1308?*). Následně se věnuje záměrům pražských univerzitních mistrů, původem pocházejících ze Slezska, předně Janu Ottovi z Minsterberku a Janu Hoffmannovi ze Svídnice, kteří uvažovali o přenesení univerzitní činnosti do Vratislavi v souvislosti s rozsáhlou secesí cizích univerzitních národů z Prahy v roce 1409. Tento plán však nebyl z důvodu nedostatečně vhodných podmínek pro univerzitní zřízení ve Vratislavi (absence podpory záměru ze strany zeměpána či města) vůbec realizován. O úvahách slezských mistrů týkajících se univerzity se přitom dozvídáme až z jejich závětí sepsaných koncem života v Lipsku, kam se po opuštění Prahy vydali, neboť žádný ze současných vyprávěcích pramenů jejich záměr přenést univerzitní činnost do Slezska nezaznamenal. Poukazuje to mj. na fakt, že myšlenka univerzitního zřízení ve Vratislavi tehdy zůstala pouze přáním obou předních slezských intelektuálů a že se ještě nestala všeobecnou potřebou širší skupiny slezské společnosti, jež by usilovala o její uskutečnění. (zde kapitola II.2.2. *Univerzitní exodus do Vratislavi v roce 1409 ?*).

Kapitola III. *Předpoklady univerzitní fundace roku 1505* se již věnuje univerzitnímu plánu ze začátku 16. století. V několika podkapitolách se zabývá předpoklady a podmínkami, ve kterých se město nacházelo krátce před uskutečněním univerzitního projektu. Věnuje se jak mezinárodnímu mocensko politickému a obchodnímu postavení Vratislavi ve středoevropském prostoru, tak i vnitřní situaci a domácímu zázemí, jež se na zrození a uskutečňování univerzitní ideje přímo či nepřímo podílely: sleduje proměny specifického vztahu Vratislavi a jejích zeměpánů, tj. českých králů v průběhu 14. a 15. století a fakt, jak se důsledky těchto změn promítly do vlastního záměru realizace univerzitního projektu (růst sebevědomí a místního patriotismu vratislavského měšťanstva), zabývá se postojem vratislavské církve k univerzitnímu vzdělání a intelektuální činnosti v nejširším slova smyslu a věnuje se i analýze politických zájmů a vztahů jednotlivých činitelů působících ve Vratislavi, tj. městské rady, církve a krále, na přelomu 15. a 16. století.

Kapitola IV. *Iniciátoři* pak přehodnocuje roli a význam hlavních iniciátorů univerzitního projektu a analyzuje prameny, které s jejich jednáním úzce souvisely.

Kapitola V. *Vratislavská univerzita, král a kurie. Realizace univerzitního záměru* se již přímo zabývá vlastním průběhem uskutečňování univerzitního projektu. Věnuje se postupně dvěma prostředím, která měla na případný úspěch či

nezdar plánu zásadní vliv a na která se vratislavští radní s žádostí o povolení k založení vlastní univerzity obrátili, tj. na českého a uherského krále Vladislava Jagellonského a papežskou kurii. Odhaluje přitom královu komplikovanou situaci v roce 1505 v domácí uherské politice i jeho vztah k mladšímu bratru Zikmundovi Jagellonskému, jenž se stal jeho prvním zástupcem a nejvyšším hejtmanem ve Slezsku. Objasňuje Zikmundovo prostřednictví ve Vladislavových rozporech s uherskou opozicí a současně i Zikmundovu pomoc při prosazování vratislavského univerzitního projektu. Odhaluje tak Vladislavovu převážně pasivní roli v celém procese univerzitního zřízení, jež se omezila na pouhé vystavení univerzitních dokumentů, vydaných na žádost vratislavské městské rady. Zvláštní podkapitoly jsou věnovány analýze zakládací univerzitní listiny a doprovodných královských dokumentů vystaveným pro univerzitu, ze kterých vyplývají podrobnosti a představy o tom, jak měla budoucí univerzita vypadat. Po získání nezbytných královských dokumentů bylo ještě nutné obrátit se na papeže Julia II. (1503-1513), od kterého se očekávalo, že vratislavský univerzitní projekt v roce 1505 potvrdí. Jsou proto analyzovány priority papežské politiky v prvních letech Juliova pontifikátu, jeho postoj k představitelům světské i duchovní moci ve Vratislavi v období let 1503-1505 i snahy zástupců vratislavské městské rady o získání protekce u kurie. Na základě těchto analýz je pak hledána odpověď na otázku, jaké byly důvody Juliova mlčení a možné příčiny, které ho vedly k nepodpoření vratislavského projektu. V úvahu je přitom brán i Juliův vztah ke vzdělání, postavení učenců na jeho dvoře a jeho přístup k jiným univerzitním záměrům tohoto období, zvláště k univerzitní fundaci ve Frankfurtu nad Odrou a Wittenberku, které ze své pravomoci papežské autority osobně potvrdil.

Kapitola VI. *Příčiny a důvody neúspěchu vratislavského univerzitního zřízení* se pokouší v ucelené podobě shrnout a přehodnotit všechny možné důvody nezdaru vratislavské univerzitní fundace z roku 1505 i jejího druhého pokusu o dva roky později. Nejprve analyzuje nejstarší a jedinou dochovanou zprávu z dobové kroniky Matěje z Miechowa, který viděl příčinu neúspěchu v konkurenční nevoli nedaleké krakovské univerzity. Poté představuje a přehodnocuje některé teze a názory, jež se objevily v dosavadní literatuře. Na základě předchozí vlastní analýzy tří sledovaných prostředí - města, královského dvora a kurie - se pak pokouší odhalit slabá místa jednotlivých činitelů, kteří se na procese zakládání univerzity podíleli a představit tak nejpravděpodobnější důvody, jež vedly ke ztroskotání celého projektu.

Součástí předkládané práce je i katalog listin, které se bezprostředně vztahují k vratislavské univerzitní fundaci z roku 1505, resp. 1507, a soubor doprovodných barevných ilustrací. (viz *Přílohy*).

I. STŘEDOVĚKÉ UNIVERZITY

I.1. VZNIK A VÝVOJ UNIVERZIT DO KONCE 15. STOLETÍ

Slovo *universitas* nebylo ve středověké latině původním výrazem pro univerzitu, ale označovalo - podobně jako *collegium*, *conventus*, *communitas*, *societas* - korporaci. Pro univerzitu se dlouho užívalo pojmu *studium generale*. Termín *universitas* se však v univerzitním prostředí objevil v souvislosti s konstituováním univerzit jako korporací sdružujících cech mistrů a scholárů.¹ I když se univerzity od jiných cechovních organizací značně lišily, měly - podobně jako jiné korporace - právo vytvářet si svá vlastní statuta a pravidla, jež byla pro jejich členy závazná. Univerzitní obec sama určovala předmět a rozsah přednášek a zkoušek, rozhodovala o udělování akademických titulů (bakalář, licenciát, mistr či doktor), zajišťovala přijímání nových členů - scholárů i učitelů.² Kromě toho pomáhala organizovat vzájemnou kolegiální pomoc mezi svými členy a zaručovala jim ochranu před vnějšími autoritami.³ Univerzitní společenství tak dosáhlo ve svých právech a privilegiích plné autonomie, jež byla teprve dodatečně potvrzována papežstvím či císařstvím.

Počátky evropských univerzit sahají do 11. a 12. století, kdy vznikla obecná učení v Boloni, Paříži a Oxfordu.⁴ Přestože se objevila nezávisle na sobě v různých oblastech, spojuje je několik společných rysů. Všechna povstala spontánně z volných asociací učitelů a jejich žáků, které se v těchto městech zformovaly již v předchozím období a svou činností získaly věhlas a slávu, jež jim zajišťovaly příchod stále nových zájemců, ovšem teprve nyní se přetvořily ve společenství mistrů a studentů s pevnějším řádem a organizací. Šlo o samovolný proces, jenž nebyl předem naplánován.⁵

---

¹ LÉO MOULIN, *Średniowieczni scholarze i ich mistrzowie*, Gdańsk-Warszawa 2002, s. 151.

² Šlo o imatrikulace studentů, volby či přijímání nových profesorů do mistrovského sboru.

³ JACQUES LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002, s. 827.

⁴ O počátcích evropských univerzit existuje bohatá literatura. Její přehled podal FRANK REXROTH, *Deutsche Universitätsstiftungen von Prag bis Köln, Die Intentionen des Stifters und die Wege und Chancen ihrer Verwirklichung im spätmittelalterlichen deutschen Territorialstaat*, Köln-Weimar-Wien 1992, s. 11-44. K základním syntézám univerzitních dějin patří např. práce HEINRICH A SUSO DENIFLEHO, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, 2. vyd. Graz 1956; GEORGE KAUFMANNA, *Die Geschichte der deutschen Universitäten 1.2.* 2.vyd. Graz 1958; *Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter*, hg. v. W. RÜEGG, München 1993; FRANCO CARDINI-MARIA TERESA FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, *Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente*, München 1991.

⁵ O vzniku nejstarších univerzit např. ADAM VETULANI, *Początki najstarszych wszechnic środkowoeuropejskich*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 33an.

Tyto nejstarší univerzity se pak staly vzorem pro další evropská univerzitní zřízení. Z organizačního hlediska se vytvořily dva základní modely, na něž pozdější obecná učení navazovala v různě modifikované podobě. První typ představovala boloňská univerzita, která kladla důraz na studium laických předmětů, zvláště práva. Správa univerzitních záležitostí v ní podléhala studentům, v jejichž čele stál svobodně zvolený rektor. Jeho úkolem bylo reprezentovat univerzitu navenek. V rámci ní mu pak připadaly soudní a disciplinární pravomoce nad všemi příslušníky univerzity. Druhý typ měl svůj původ v pařížské univerzitě. Její správu řídili profesori. Nejsilnější postavení mezi fakultami zaujímal fakulta teologická, jejímuž studiu byla věnována největší pozornost. Oba typy nejstarších univerzit spojoval princip společné organizace studentů a profesorů podle národností. Univerzitní národy sdružovaly učitele a žáky, kteří pocházeli z jedné územní oblasti. Původním posláním této instituce bylo zajistit příslušníkům obecného učení ochranu a pocit bezpečí v cizím prostředí, brzy se však staly jednou ze základních organizačních jednotek samosprávy, podle níž se řídila převážná část univerzitních záležitostí. Oběma těmito modely se pak inspirovala všechna pozdější univerzitní zřízení, přestože ne vždy v jejich čisté podobě. Pro mnohá studia generale je typická organizační rozmanitost, jež vyplývala z rozdílných podmínek, za kterých vznikala.

Rychlý a úspěšný nástup prvních univerzit v západní Evropě byl umožněn příznivými vývojem ve 12. století (hospodářský rozmach, zakládání a rozvoj měst, reforma církve, restrukturalizace světské moci, oživení obchodu a dopravy, znovuotevření středozemního prostoru), jenž vytvořil vhodné předpoklady pro společenské změny a transformaci školského systému.⁶ Jeho výrazným rysem bylo rozšíření sítě škol, především při opatstvích nových řádů, katedrálách, kolegiátách a později i farních kostelích. Ovšem nejen struktura škol, ale i obsah výuky prošel v tomto období značnou proměnou. Kromě gramatiky se ve školách kladl velký důraz na prohloubení studia dialektiky, zvláště prostřednictvím Aristotelovy logiky. Díky dialektice byly do výuky zahrnuty čistě filozofické problémy a byla vytvořena nová metoda výkladu textů pomocí tezí (výroků) a kvestií (otázek). Navíc se rozšířilo spektrum disciplín, jimž byla věnována pozornost. Díky oživeným kontaktům

---

⁶ J. LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, s. 823-824.

mezi latinským, řeckým a muslimským světem došlo ke znovuobjevení textů z oblasti římského práva a řecko-arabského lékařství.⁷ Všechny tyto podněty vedly k nebývalému rozkvětu tvůrčí aktivity a zrodu intelektuální atmosféry, o níž se často hovoří jako o renesanci 12. století.

Příznivý vývoj ve 12. století pak vytvořil vhodné podmínky pro století následující, během kterého řada škol získala charakter studia generale. Jejich zřízení však bylo vyvoláno různými příčinami. Některé univerzity vznikly v důsledku secesí studentů, kteří se společně s jejich profesory rozhodli opustit z důvodu ostrých konfliktů se státní či městskou mocí dosavadní středisko univerzitní výuky a pokoušeli se najít nové místo, v němž by byly lepší podmínky pro obnovení jejich činnosti. Představitelé městských samospráv je často ochotně přijímali a poskytovali jim své útočiště, neboť víze proměny jejich města v univerzitní centrum v sobě neslo naději na hospodářské oživení i zvýšení společenské prestiže jejich regionu. Mezi univerzity tohoto typu patřila např. Cambridge, jež vděčí za svou existenci odchodu několika profesorů a studentů z Oxfordu (1209). Jindy univerzity vznikaly díky iniciativě teritoriálních vládců, kteří u papeže, eventuálně císaře, jako u nejvyšších autorit křesťanského světa, usilovali získat pro profesory a scholáry ze svého území ta samá privilegia, jimiž se řídily nejstarší univerzity. Na jejich základě pak mělo nově založené obecné učení zahájit svou činnost. Papežové i císařové jejich prosby vždy ochotně vyslyšeli a záhy i potvrdili, neboť v takovém postupu shledávali uznání jejich nejvyšší moci. Kromě několika výjimek se však papežství podařilo záhy získat nad univerzitami formální svrchovanost.⁸ Papežové totiž univerzitu považovali za instituci církevního práva, a tedy nutně podřízenou jejich kontrole. Již v roce 1179 založil papež Alexandr III. systém „licencí“, čili povolení vyučovat, které bylo udělováno biskupem nebo jeho zástupcem. Bez získání takové licence nebylo možné, aby se některá z lokálních škol přetransformovala v obecné učení. Kromě toho papežská kurie viděla v univerzitách účinný prostředek, jak posílit vlastní papežskou autoritu. Takový motiv se objevil např. při vystavování buly papeže Řehoře IX., jíž bylo v roce 1229 založeno studium generale v Toulouse, které mělo sloužit v boji proti šířící se herezi algibenských na jihu Francie.

---

⁷ *Ibidem*. Srv. též STANISŁAW KOT, *Historia wychowania 1*, 3. vyd. Warszawa 1996, s. 131-166.

⁸ K tomu STANISŁAW SZCZUR, *Papież Urban V i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999, s. 22-23.

V první polovině 13. století byly založeny další školy univerzitního typu. Ve Francii se jimi staly lékařské školy v Montpellier, na Pyrenejském poloostrově se vedle několika neúspěšných pokusů udržela pouze univerzita v Salamance.⁹ V Itálii byla zřízena obecná učení v Padově a v Neapoli, která však byla založena nezávisle na církvi císařem Fridrichem II.¹⁰ Díky těmto aktivitám působilo v západní Evropě v polovině 13. století již více než deset univerzit.

V druhé polovině 13. století a během následujícího 14. století nastoupila další vlna univerzitních fundací. Ne všechna z formálně založených obecných učení se však rozvinula v prosperující centra výuky. Některé z univerzit zanikly již poměrně brzy po svém zřízení. Pouhé vystavení a potvrzení zakládacího aktu totiž ještě obecnému učení nezaručovalo úspěšný rozkvět, jenž by vládci daného území zajistil respekt u panovníků sousedních zemí a úspěch v konkurenčním boji s ostatními univerzitami. Musely existovat odpovídající podmínky, mezi nimiž nemalou roli hrálo rovněž hmotné zajištění profesorů, jejichž autorita mohla přilákat mnoho studentů a zajistit tak univerzitě dobré jméno a renomé.

V roce 1306 a 1337 byly papežem oficiálně uznány za univerzity právnické školy v Orleáns a v Angers. Řada nových univerzit pak vznikla ve středomořské oblasti. Tyto převážně právnické školy ovšem nebyly příliš významné. Jejich založení iniciovali většinou místní vládci a knížata, kteří chtěli mít na svém území vlastní vzdělávací instituci, jež by jim zajistila stálý příliv právníků a úředníků potřebných pro místní správu. V tomto ohledu patřily k nejúspěšnějším univerzity v Perugii (1308), Pise (1343), Sieně (1357), Pavii (1361), ve Francii pak Avignon (1303), na Pyrenejském poloostrově Lisabon (1290), Lérida (1300), Valladolid (1346), Perpignan (1350). Některé univerzity se však potýkaly se značnými problémy, jako např. Řím (1303), Cahors (1332), Florencie (1349), Huesce (1354), Orange (1365).¹¹

Třebaže zákládání univerzit probíhalo v západní Evropě poměrně intenzivně, ve střední Evropě nevzniklo do poloviny 14. století žádné obecné učení. Příčinou této tendence byly zvláštní podmínky rozvoje středoevropského prostoru, především

---

⁹ Univerzita v Salamance byla založena králem roku 1218, v roce 1255 ji uznal papež.

¹⁰ Univerzita v Padově byla založena v roce 1222 a v Neapoli v roce 1224.

opožděný vývoj veřejné správy a nedostatečná akceptace panovnického projektu ze strany šlechty. Německá říše byla zasažena feudální rozdrobeností a války a spory o trůn rovněž nepřispívaly rozvoji a podpoře vzdělání ze strany panovníků. Ani ve středoevropských státech nedospěl vývoj pro realizaci takto náročného záměru. Ti, kteří chtěli studovat, museli proto za studiem odjíždět do vzdálených míst, což s sebou často neslo riziko nebezpečí na cestách a zvláště nemalé finanční náklady. S plánem založit v Praze univerzitu sice vystoupil poprvé již ve 13. století český král Václav II., jenž chtěl dosáhnout povýšení místní školy - studia particolare - u katedrálního kostela na úroveň studia generale. Setkal se však s rozhodným odporem šlechtické obce, jež mu nakonec znemožnila jeho záměr realizovat. Na jeho koncepci navázal teprve v polovině 14. století jeho vnuk Karel IV. Sám vzdělán ve Francii, ovlivněn zdejší kulturou, dobře chápal, jaký význam může mít vzdělání pro povznesení české společnosti, stejně jako pro posílení autority a prestiže jeho rodových zemí České koruny ve středoevropském prostoru. Počátky pražské univerzity sice nebyly lehké, avšak její trojí založení - privilegiem papeže Klimenta VI. z roku 1347 a dvěma zakládacími akty Karla IV. z let 1348 a 1349 - bylo příslibem vytvoření ohniska univerzitní vědy, jež mělo postavit české království do čela všech států střední Evropy. Jednalo se totiž o první univerzitu založenou v oblasti severně od Alp a na východ od Rýna.¹²

Primát a přednostní postavení pražské univerzity i důsledky, jež z této pozice vyplývaly, si dobře uvědomovali vládci sousedních zemí, kteří byli nejvíce ohroženi eventuální politickou či kulturní expanzí českého státu - tzn. králové Polska a Uher, Kazimír Veliký a Ludvík Uherský. Proto i oni usilovali, aby na území jejich států bylo povoleno zřídit nová centra univerzitní výuky, která by jim zajistila přinejmenším rovnoprávné postavení s pražským obecným učením. Podobným motivem se řídili rovněž rakouští Habsburkové. Výsledkem těchto iniciativ byla komplikovaná, nicméně

---

¹¹ J. LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, s. 828. Srv. též tabulka univerzitních zřízení F. CARDINI-M. T. FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, *Universitäten im Mittelalter*, s. 230-231, a *Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter*, s. 70-71.

¹² Literatura k dějinám Karlovy univerzity ve středověku je velice rozsáhlá. K tomu více viz MIROSLAVA MELANOVÁ-MICHAL SVATOŠ, *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*, Praha 1979; JIŘINA URBANOVÁ, *Obsah a rejstříky časopisu Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis XX/1-XXX/2 (1981-1990)*. AUC-HUCP 31/2, 1991; *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48- 1622)*, red. M. SVATOŠ, Praha 1995. O problémových otázkách v historiografii, týkajících se počátků Karlovy univerzity, psal FRANTIŠEK ŠMAHEL *Počátky pražského obecného učení. Kritické reflexe k jubileu jednoho „národního momentu“*, ČČH 96, 1998, s. 253-291.

úspěšná založení univerzit v Krakově (1364), ve Vídni (1365) a v Pešti (1367).¹³ Oproti pražskému studiu generale však tyto nové univerzity nedosáhly okamžitého povolení zahájení činnosti teologické fakulty. Tím bylo zajištěno prvenství a dominantní postavení pražskému obecnému učení, jež zůstalo v tomto počátečním období jedinou čtyřfakultní univerzitou v zemích položených na sever od Alp.

Do třetí čtvrtiny 14. století byli papežové zakládání nových univerzit poměrně nakloněni. V letech 1309-1378 založili nebo dali souhlas ke zřízení až osmnácti obecných učení.¹⁴ Tím vzrostl počet univerzit s nastupujícím koncem století oproti dosavadnímu stavu téměř o polovinu. Nové univerzity přitom vznikaly buď na základě již existujících škol, ve kterých už probíhala výuka, anebo byly vytvořeny zcela od začátků. Důležitou změnou byla nová geografie univerzitních měst, která pronikla z oblasti staré západní křesťanské Evropy do středoevropského prostoru. Zeměpisná dostupnost těchto univerzit, zvláště pro studenty ze severovýchodní části Evropy, patřila k nezpochybnitelným úspěchům celého procesu.

Rok 1378 však přinesl celému křesťanskému světu zásadní zlom. Nastolení papežského schizmatu a sama existence dvou papežů podstatně narušovala myšlenku křesťanského univerzitalismu. Důsledky schizmatu se odrazily v celé společnosti, a to i v procese zakládání univerzit.¹⁵ Příznačným rysem pro toto období bylo na první pohled paradoxní zintenzivnění zakladatelské činnosti univerzit. Docházelo k němu především na území německé říše, ale i ve Francii a ve Španělsku. Naopak Itálie se zdála být poplávku po vzniku nových obecných učeních již nasycena. Tento jev byl umožněn všeobecným vzestupem světských států po nástupu schizmatu, předně národnostních států, knížectví a nezávislých měst. Každý z místních vládců toužil mít na svém území vlastní univerzitu. Šlo přitom nejen o otázky prestižní, ale i praktické - o potřebu úředníků pro státní aparát. Typická pro tato zřízení je proto skutečnost, že byla zakládána především vládci menší lokální oblasti, kteří si zajišťovali papežská potvrzení.

---

¹³ K tomu např. A. VETULANI, *Początki najstarszych wszechnic; Dzieje uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1364-1764, I*, red. K. LEPSZY, Kraków 1964; STANISŁAW KRZYŻANOWSKI, *Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje*, RK 4, Kraków 1900, s. 1-111; ST. SZCZUR, *Papież Urban V*; FRANZ GALL, *Alma Mater Rudolphina 1365-1965*, Wien 1965; JOSEF RITTER ASCHBACH, *Geschichte der Wiener Universität im ersten Jahrhundert ihres Bestehens*, Wien 1865.

¹⁴ ST. SZCZUR, *Papież Urban V*, s. 24.

¹⁵ J. LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, s. 829; *Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter*, s. 66-68.

Ze správného hlediska však tyto ústavy již často podléhaly přísnějšímu dohledu svých zakladatelů, kteří stále hojněji zasahovali do univerzitních práv a svobod, čímž narušovali princip univerzitní autonomie. Kromě toho ztrácely univerzity svůj univerzalistický charakter. Stále častěji se zužoval územní prostor, z kterého studenti na místní obecné učení přicházeli. Mezi scholáry nových univerzit se nacházeli především obyvatelé daného území, což postupně vedlo k zániku instituce univerzitních národů. Nové univerzity sice chtěly napodobovat staré modely boloňské a pařížské univerzity, avšak úroveň své výuky zaostávaly a jejich význam se omezoval na lokální působení v dané oblasti.

Značný počet univerzit byl založen v období do konce 15. století ve Španělsku, ve Francii a především v německé říši. Řada univerzit vznikla rovněž v různých okrajových oblastech, jako např. v Saint Andrews, Glasgow, Aberdeen, Kodani, Uppsale či Budínu.¹⁶

Vlna univerzitních fundací zasáhla v 11.-15. století postupně celou Evropu včetně jejich vzdálených okrajových oblastí. Na sklonku 15. a 16. století tak byla univerzitní ideje poměrně rozšířenou a všeobecně známou v povědomí tehdejší společnosti. Zmnohonásobnění počtu evropských univerzit sice vedlo k částečnému oslabení vlivu těch nejstarších a podněcovalo konkurenci a rivalitu obecných učení, jež vzhledem k neustálému zkracování vzdáleností mezi nimi musely soupeřit o přízeň svých studentů. Avšak společenská poptávka a neustávající zájem scholárů dokazoval, že univerzity jsou neustále vyhledávanou institucí ze strany všech vědychtivých zájemců o studium.

---

¹⁶ Ve Španělsku byly např. založeny univerzity v Barceloně, Zaragoze, Palma de Mallorca, Sigüenze, Alcalá, Valencii; ve Francii v Aix, Dole, Poitiers, Caen, Bordeaux, Valence, Nantes, Bourges, v německé říši v Erfurtu, Heidelbergu, Kolině nad Rýnem, Lipsku, Rostocku, Lovani, Trevíru, Greifswaldu, Freiburgu, Basileji, Ingolstadtu Mohuči, Tübingenu a Frankfurtu nad Odrou. K rokům založení univerzit srv. J. LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, s. 829; F. CARDINI-M. T. FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, *Universitäten im Mittelalter*, s. 230-231; *Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter*, s. 70-71.

I.2. SOCIÁLNÍ ROLE UNIVERZITY

Univerzita, jež byla nejdůležitějším činitelem středověkého intelektuálního života, byla úzce spjatá s městským prostředím. Všechny univerzity bez výjimky vznikaly ve městech, avšak ne každé město mělo či mohlo mít vlastní univerzitu. Obecně je možné říci, že na procese zakládání univerzit se podíleli tři hlavní činitelé: státní moc, město a církev. Nedá se přitom jednoznačně určit, který z nich byl nejdůležitější, neboť v každém jednotlivém případě působili v různých proporcích a s odlišnou intenzitou.¹⁷

Avšak již samotný vznik měst a jejich následný prudký rozvoj vyvolával ve společnosti rostoucí potřeby vzdělavců a nových forem vzdělávání. Základní znalosti psaní, čtení a počtů byly nezbytné nejen pro kupce a obchodníky, ale hodily se i řemeslníkům. Rovněž stále se rozvíjející městská samospráva vyžadovala pro vedení kanceláře kvalifikovaný aparát, jenž by prošel juristickým školením, neboť právní znalosti byly pro každodenní činnost městské obce nepostradatelné. Určité formy vzdělávání - i v té nejjednodušší podobě - existovaly snad v každém městě. Čím však bylo město větší, tím se jeho potřeby a nároky v této oblasti zvyšovaly. Samotné založení univerzity pak městu zajišťovalo dominantní postavení v nejbližším okolí, neboť svým obyvatelům zaručovalo privilegovanou pozici při získávání vzdělání, a tím i lepší šance na uplatnění v prestižních zaměstnáních. Zástupci městských samospráv si často - i přes mnohé konflikty s univerzitní obcí - uvědomovali prospěšnost jejich vzájemného soužití.¹⁸ Příliv studentů a učitelů totiž městu přinášel ekonomický prospěch, pozitivně ovlivňoval jeho hospodářskou situaci a měšťanům zajišťoval vyšší

---

¹⁷ Obecně se otázkou vztahu univerzity a města zabývali např. M. SVATOŠ, *Město a univerzita ve středověku*, DP 11, 1993, Škola a město. Sborník příspěvků a konference „Škola a město“, konané 5.-6.10. 1992, s. 40-46; JERZY WYROZUMSKI, *Miasto a uniwersytet*, in: TYŻ Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego, Kraków 1996, s. 9-20; *Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter*, s. 32-39; HEINRICH KOLLER, *Stadt und Universität im Spätmittelalter*, in: *Stadt und Universität im Mittelalter und in der früheren Neuzeit*, hg. von E. MASCHKE und J. SYDOW, Sigmaringen 1977, s. 9-25; G. KAUFMANN, *Geschichte der deutschen Universitäten 2*, s. 17 an.

¹⁸ Konflikty a neporozumění mezi městskou radou a univerzitní obcí zpočátku vyvolával fakt, že město bylo nuceno uznat univerzitní soudní pravomoci a respektovat univerzitní nezávislý právní okruh. Kromě toho potíže občas způsobovala i sama studující mládež svým nezávazným společenským životem a přestupky, jichž se přitom dopouštěla. Čilý ruch ve městě navíc přitahoval osoby z okraje společnosti, kteří tam přicházeli pod záminkou zahájení studia.

příjmy, ať už prostřednictvím prodeje a odbytu jejich výrobků či díky pronájmům prostor a pokojů přicházejícím přespolním studentům. Existence univerzity ve městě navíc nepřímo podněcovala vznik některých nových specializovaných řemesel vázaných na univerzitu a její potřeby. Ve velkých obchodních městech postupně rostl význam akademicky vzdělaných juristů při řešení hospodářskoprávních problémů, které již nebylo možné řešit pomocí zvykového práva. Kromě toho město potřebovalo pro svou samosprávu stále větší množství úředníků. Mělo tedy zájem, aby se měšťanští synové, kteří se rozhodli pro studium, vzdělávali na jejich vlastní univerzitě.¹⁹ Proto měšťané založení obecného učení ve svém městě často podporovali, či dokonce přímo iniciovali.²⁰

Ve většině případů však prvotní impuls k založení univerzity vycházel od vládců čili zeměpána daného území. Panovníkům přitom nešlo jen o snahu zajistit si kvalitní a vzdělané úředníky pro svůj dvůr či státní aparát, ale rovněž o to, že se vzrůstající úrovní duchovní kultury a doceněním univerzitního vzdělání samotný akt zřízení univerzity a její úspěšná činnost přinášely panovníkovi a jeho zemi mezinárodní prestiž a posílení vládcovy autority v rámci vlastního státu. Světští vládcí - císaři, králové, knížata a hrabata - totiž od svých univerzitních fundací očekávali především osobní a ideovou pomoc při prosazování a upevňování moderních panovnických a správních forem vlády vůči odstředivým silám feudální i městské šlechty. Svá založení univerzit sice v zakládacích listinách nejčastěji odůvodňovali vyjádřením obavy a péče o své poddané, které chtěli ušetřit obtíží při studiích a studijních cestách v zahraničí, a proto právě pro ně - dle oficiálního prohlášení - zřizovali obecné učení na území svého státu. Ve skutečnosti jim však převážně šlo o jejich připoutání k teritoriální politice a ke službám prospívajícím posilování vlastních politických a finančních zájmů.²¹

Zřízení univerzity bylo projektem finančně náročným a na panovníkovi tak často leželo hlavní břímě odpovědnosti za úspěšnost jeho realizace. Kromě vlastní zakládací listiny musel panovník univerzitu a její profesory hmotně zajistit. Panovníci tak byli často zakladateli prvních profesorských kolejí, jimž darovali určitý nemovitý a

---

¹⁹ *Geschichte der Universität in Europa I. Mittelalter*, s. 35.

²⁰ Univerzity zřízené z iniciativy a za spoluúčasti města vznikly např. v Kolíně (1388), Erfurtu (1392), v Rostocku (1419), v Basileji (1460). Více viz. G. KAUFMANN, *Geschichte der deutschen Universitäten 2*, s. XIII-XVIII, 17-33.

pozemkový majetek, jehož výnosy zaručovaly vyučujícím bezstarostnou existenci - alespoň v počáteční fázi jejich činnosti. Stejně tak bylo nutné univerzitánům poskytnout nějaké prostory, ve kterých by bylo možné přednášet a vést učené disputace. Kromě toho panovník dbal o zajištění právní ochrany učitelů a studentů v univerzitním městě i na jejich cestách za studiem. V neposlední řadě mu často připadala povinnost přilákat na novou univerzitu přední profesory a větší množství scholárů a tím vytvořit novému obecnému učení odpovídající podmínky pro úspěšný rozvoj jeho činnosti.

Zvláštní roli při zakládání a rozvoji univerzit sehrála církev. Je třeba si uvědomit, že již před vznikem měst bylo v podstatě veškeré vzdělání v jejich rukou. První školy raně středověké Evropy byly školami převážně benediktýnských klášterů, které byly umístěny mimo větší sídelní celky. Avšak i po vzniku a konstituování měst si nově vznikající městské školy - katedrální, kapitulní, farní a klášterní - zachovávaly svůj církevní charakter.²² Není proto divu, že při zrození a zřizování univerzit našla církev opět své nezastupitelné uplatnění.

Představitelé církve sami o sobě zpravidla univerzity nezakládali, avšak biskupové diecéze nebo nadřizení příslušné církevní provincie často v tomto smyslu iniciativy vládců podporovali.²³ Jejich aktivita vyplývala ze všeobecného přesvědčení o významu vzdělání kléru pro rozvoj církve. Proto pro kleriky, kteří se rozhodli pro studium, byla vymožena mnohá privilegia, mj. právo vzdálit se po dobu studií od svých církevních obrocí.²⁴

Primární role ve vztahu k univerzitám náležela kurii. Papežové záhy rozpoznali význam odborného vzdělání pro řešení dogmatických a právních problémů v souvislosti s církevní politikou, a proto zakládání univerzit a další vzdělávání podporovali.²⁵ Kurie

---

²¹ Srv. *Geschichte der Universität in Europa I. Mittelalter*, s. 35.

²² M. SVATOŠ, *Město a univerzita ve středověku*, s. 40; ST. KOT, *Historia wychowania I*, s. 131an.

²³ Církevní představitelé zakládali univerzity jen výjimečně. Papež inicioval pouze založení univerzity v Toulouse v roce 1229, jež měla sloužit v boji proti šířící se herezi algibenských na jihu Francie, a o několik let později v roce 1245 nechal založit univerzitu v Římě.

²⁴ V tomto ohledu byla důležitá konstituce *Quum ex eo* papeže Bonifáce VIII. (1294-1303), jež usiloval o všeobecné rozšíření vzdělání mezi duchovními. Proto ty, kteří se rozhodli studovat, osvobodil od povinnosti přijímat kaplanské svěcení a od sídelního závazku v místě jejich obrocí, jež měly platnost sedm let. Tím vymezil i dobu jejich předpokládaného studia. Toto Bonifácovo nařízení bylo respektované rovněž jeho nástupci a patřilo k nejčastěji udíleným privilegiím pro studující duchovní. ST. SZCZUR, *Papież Urban V*, s. 23.

²⁵ Od 13. století byla již většina papežů absolventy univerzit a stále častěji se obklopovali větším počtem vzdělaných kardinálů.

přítom od univerzit a přibývajících počtu vzdělanců očekávala splnění hned několika spolu navzájem souvisejících postulátů. Především jí šlo o zajištění učené, racionální, přehledné a snadno pochopitelné doktríny, jež by čelila rozporům a spekulacím, vycházejícím z různých, stále nově se šířících heretických učením a prostředí. K tomu potřebovala spolehlivé osoby, které by tyto doktríny hlásaly, hájily a plnily další s tím spojené úkoly. V neposlední řadě jí pak šlo o posílení papežské ústřední moci vůči světským mocenským nárokům a regionálním feudálním zájmům.²⁶

Proto se kurie snažila při zřizování univerzit o uplatnění svého vlivu. Základem papežské politiky vůči obecným učením bylo udílení souhlasu s jejich založením a dohled na zkoušky a promoce čili na získávání univerzitních titulů, a tedy udílení univerzitnímu absolventovi práva moci kdekoli vyučovat (*licentia ubique docendi*). Proto byly univerzity podřizovány svrchovanosti duchovní osoby, nejčastěji biskupovi dané diecéze, který se stával kancléřem univerzity.²⁷ Zkoušky, které probíhaly bez církevního dohledu, měly - v duchu církevní interpretace - soukromý charakter. Toto ustanovení sice nebylo nikdy schválené jako právní norma, ale bylo všeobecně repektované. Jednoznačný monopol si papežství zachovávalo v právu povolovat zřízení teologické fakulty. Protože adepty duchovního stavu připravovaly v zásadě katedrální školy, nebyla teologická fakulta v očích církve něčím nezbytným. Výuku teologie proto vždy pečlivě zvažovala.²⁸

Důležitý článek ve spojení církve a univerzity tvořily koleje, jejichž vzorem se staly kolegiální kapituly. Členové profesorských i studentských kolejí byli podobně jako kanovníci vázání celibátem a pravidly společného soužití, kolej jim poskytovala možnost bydlení, zajišťovala jim obživu a často i prostor pro výuku.²⁹

Zvláštní formu vazeb mezi univerzitou a církví představovalo prezentační právo univerzity k určitým kostelům a jejich beneficiím. Podle tohoto práva bývala na příslušná místa dosazována osoba úzce svázaná s univerzitou, např. mistr nebo její absolvent, což vedlo k zpětnému posilování vzájemných vztahů.³⁰

---

²⁶ *Geschichte der Universität in Europa I. Mittelalte*, s. 33.

²⁷ Existovaly lokální rozdíly, ale zásada byla v podstatě stejná. V Praze se stal např. prvním vícekancléřem pražský arcibiskup, ve Vídni, kde nebylo sídlo biskupa, se jím stal probošt od sv. Štěpána.

²⁸ J. WYROZUMSKI, *Miasto a uniwersytet*, s. 13 an.

²⁹ M. SVATOŠ, *Město a univerzita ve středověku*, s. 42.

³⁰ Byla to běžně užívaná forma, jež měla zajistit univerzitním profesorům stálý finanční příjem.

Většinu nelaických absolventů přinášelo akademické vzdělání řadu právních, sociálních a ekonomických výhod, a proto bylo mezi nimi velmi populární. Není proto divu, že přáním většiny univerzitních absolventů byla kněžská kariéra, která jim otevírala nové společenské možnosti bez ohledu na jejich sociální původ. Studium na univerzitě bouralo sociální bariéry. Vzdělání se postupně stávalo podmínkou pro získání některých obročí nebo pro vykonávání určité funkce.³¹ Tím byla dána možnost sociálního postupu i osobám, které jinak stály na nižším stupni společenského žebříčku.³²

---

³¹ Např. ve Vratislavi se absolvování univerzitního studia stalo během 15. století podmínkou pro získání kanovnického místa v katedrální kapitule. K tomu viz kapitola III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

³² Problematice sociální mobility se věnovaly např. publikace *Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts*, ZfHF, Beiheft 18, hg. v. RAINER CHRISTOPH SCHWINGES, Berlin 1996; *Schulen und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, hg. v. J. FRIED, Sigmaringen 1986. O sociálním původu studentů na pražské univerzitě psali např. M. SVATOŠ, *Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419*, in: *Husitství-reformace-renaissance 1*, Sborník k 60. narozeninám Fr. Šmahela. usp. J. PÁNEK-M. POLÍVKA-N. REICHTOVÁ, 1994, s. 157-166; F. ŠMAHEL, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, in: *Zprávy Archivu UK 4*, 1982, s. 3-28; JANA BOROVIČKOVÁ, *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické fakultě v letech 1372-1419*. Diplomová práce, obhájená v roce 1997 na FF UK v Praze.

II. VZDĚLÁNÍ A UNIVERZITNÍ IDEJE VE SLEZSKU (DO ZAČÁTKU 16. STOLETÍ)

II.1. NIŽŠÍ ŠKOLSTVÍ VE SLEZSKU A VRATISLAVI

Nezanedbatelnou roli při zakládání univerzit ve městě hrála rovněž školská tradice. Řada slavných univerzit odvozovala svůj původ od starších místních škol. Bez domácího zázemí a dříve vytvořených center vzdělávání by většinou univerzita neměla šanci na úspěšné zahájení své činnosti.

Bohatá školská tradice se rozvíjela i ve Slezsku. Její kořeny sahaly do 13. století. K rozsáhlejšímu procesu zakládání škol však docházelo především v průběhu 14.-15. století. Na sklonku 15. a 16. století existovaly školy již nejméně v sedmdesáti šesti slezských městech.¹ Mohlo jich být i více, ovšem nedostatek pramenných zpráv nedovoluje další konkrétnější specifikaci. Školy přitom vznikaly především ve větších městech. Pokud ve městě žilo alespoň 1 500 obyvatel, mohlo se většinou těšit vlastní školou. Nejstarší školy byly založeny již ve 13. století, a to převážně ve velkých městech jakými byla např. Vratislav, Lehnice, Namyslov, Břeh, Středa či Zaháň. V dalších dvačtyřiceti městech škola vznikla ve století následujícím a dvacet čtyři měst se dočkalo vlastní školy teprve v 15. století. Některá z větších měst se přitom nespokojila s pouhou jedinou školou a ve městě jich působilo hned několik - např. ve Vratislavi jich bylo na sklonku 15. a 16. století celkem osm, v Lehnici tři, v Břehu, Hlohově, Olešnici a Nise dvě.

Žáci toužící po vzdělání přitom mohli navštěvovat několik typů škol. Patřily mezi ně škola katedrální (pouze ve Vratislavi), kapitulní, klášterní a farní školy. Lišily se mezi sebou většinou jak programem výuky a úrovní, tak i posláním, jež měly splňovat.

Nejvýznamnější školou v celém Slezsku i samotné Vratislavi byla *katedrální škola* sv. Jana Křtitele na Tumském Ostrově. Nejstarší zmínka o její činnosti pochází z roku 1212, ovšem v literatuře se připouští, že škola existovala a působila zřejmě již nějaký čas předtím.² Jejími žáky byli chlapci ve věku kolem deseti let, ale i klerici

---

¹ JAN DRABINA, *Życie codzienne w miastach śląskich XIV i XV wieku*, 2. vyd. Wrocław 1998, s. 66. Základní práce k problematice nižšího školství ve Slezsku v období středověku viz. ATHANASIOS BURDA, *Untersuchungen zur mittelalterlichen Schulgeschichte im Bistum Breslau*, Breslau 1916; BRUNO CLEMENZ, *Geschichte des schlesischen Bildungswesens im Mittelalter*, Liegnitz 1927; G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*; KAZIMIERZ BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens vom Elementaren und Höheren Grad in Breslau bis 1914*, Wrocław 1992; WILHELM SCHULTE, *Zur Geschichte des mittelalterlichen Schulwesens in Breslau*, ZVfGS 36, 1901, s. 72-90; E. BRZOSKA, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien*; ROŚCISŁAW ŻERELIK, *Szkolnictwo na średniowiecznym Śląsku*, ŠKHS 53, 1998, s. 391-399; JERZY BURCHARDT, *Szkolnictwo na Śląsku w okresie Polski dzielnicowej (do roku 1327)*, Rozprawy z dziejów oświaty 28, 1985, s. 3-48.

² G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 6; A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 23-25;

o deset - dvanáct let starší, kteří se připravovali na přijetí kněžského svěcení.³ Program výuky byl dost bohatý.⁴ V jeho rámci bylo možné rozlišit tři až čtyři didaktické cykly. První představoval jakousi přípravnou školu, kterou navštěvovali pouze ti žáci, kteří předtím nechodili do žádné z farních škol. Byli to většinou právě ti nejmladší. Druhý stupeň tvořila výuka předmětů tzv. trivium, čili gramatiky, dialektiky a rétoriky. Nejdůležitější z nich byla gramatika, jíž bylo věnováno nejvíce času.⁵ Teprve po jejím ovládnutí se přistupovalo k dialektice, čili vědě o pojmech. Žáci se učili rozpoznávat pravdivost a nesprávnost jednotlivých tezí, a tedy vše co je dnes předmětem logiky.⁶ Rétorika je připravovala nejen ke čtení prózy, ale i ke psaní dokumentů a listů, což byla dovednost nesmírně důležitá pro osoby, jež měly v budoucnosti pracovat v kanceláři. Pozornost proto byla věnována i získávání některých znalostí z oblasti práva.⁷ Dalším stupněm ve výuce bylo tzv. quadrivium, jehož základ tvořily předměty aritmetiky, hudby, geometrie a astronomie. V prvním z předmětů se žák měl naučit základní operace počtů, potrénovat paměť a osvojit si schopnost užívání účetních tabulek. V druhém se měl věnovat kostelnímu zpěvu, ale i teoretickým pravidlům hudby. Geometrie byla chápána jako věda o měření země, pozornost byla ovšem věnována i geografii, kosmografii a někdy i dalším přírodním dějinám. Astronomie většinou učila, jak porozumět kalendáři a astrologii. Absolventi quadrivia se pak většinou zabývali ještě studiem teologie a práva.⁸ Všichni žáci měli navíc povinnost aktivně se účastnit liturgického života katedrály - ve sváteční dny jako ministranti nebo jako členové scholae cantorum.

Katedrální škola byla svou organizační strukturou úzce spojena s katedrální kapitulou, a to díky osobě scholastika, jenž byl jejím nejvyšším představitelem a

---

K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 7; K. DOLA, *Wrocławská kapitula katedrálna*, s. 249; JAN PUZIO, *Wrocławská škola katedrálna w XIII-XIV wieku*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 2, 1970, s. 105an.

³ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 70.

⁴ K organizační struktuře a učebnímu programu v katedrální škole je dochován pramenný materiál v AA Wr, sign. III A 1; řadu informací je možné najít rovněž v aktech vratislavské katedrální kapituly, publikovaných jako *Protokolle des Breslauer Domkapitels. Fragmente aus der Zeit 1393-1460*, ed. H. MARKGRAF, ZVfGS 5, 1863; *Acta Capituli Wratislaviensis 1500-1562, I* (1500-1516), hg. v. A. SABISCH, Köln-Wien 1972.

⁵ Z učebnic pro gramatiku byla používána nejčastěji Donátova *De partibus orationis ars minor*, z textů se obvykle četli *Thebais* a *Achileis* od Statia, *Dichticha* od Catona, *De consolatione philosophie libri quinque* od Boetia nebo díla Ovidia Nasona. J. DRABINA, *Życie codzienne*, s. 67.

⁶ Výuka byla založena na Aristotelově *Logice*. *Ibidem*, s. 68.

⁷ K četbě byla využívána *Rethorica ad Herennium* a *De inventione* od Cicera, ale i papežské *Dekrety a Právo Longobardů*. *Ibidem*. K používaným učebnicím v katedrální škole srv. rovněž K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 9-10; J. PUZIO, *Wrocławská škola katedrálna*, s. 117an; R. ZERELIK, *Szkolnictwo*, s. 396

⁸ K výuce teologie viz G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 9-10.

současně i jedním z prelátů kapituly. Jeho hodnost je doložena od roku 1219.⁹ Rudolfská statuta z konce 15. století charakterizovala rozsah jeho pravomocí jen krátce. Přiznávala mu právo jmenovat rektory pěti škol: tři vratislavských, tj. katedrální, farní u sv. Marie Magdalény a u sv. Alžběty, a dvou lehnických, tj. u sv. Petra a Pavla a Největější Panny Marie.¹⁰ Původně - ještě ve 13. století - se scholastik podílel zřejmě i na výuce, ale ve stoletích následujících již pouze dohlížel na školní personál a materiální stav a důchody školy.¹¹ O plnění svých povinností informoval biskupa a kapitolu.

Primární didaktická funkce připadala ve škole rektorovi, jenž byl jmenován a odvoláván scholastikem. Měl nejen vyučovat, ale i připravovat rozvrh hodin, dohlížet na ostatní učitele, dbát na pořádek, disciplínu a kázeň a trestat neposlušné žáky za jejich přestupky ve škole i katedrále.¹² Při výuce rektorovi pomáhali další pomocní učitelé - signator, nazývaný někdy magister secundus nebo secundarius či submagister a také subsignator a locatus, jenž odpovídal za disciplínu mladších scholárů během liturgické služby v katedrále, na níž je připravoval.¹³ Kromě nich působil ve škole určitý čas i učitel teologie. Jeho učitelské místo založil roku 1352 scholastik Apečko ze Ząbkowic. Patronát nad fundací byl svěřen kapitule a učitel teologie byl podřízen rektorovi.¹⁴

Úroveň výuky ve škole v mnohém záležela na rektorovi, eventuálně na scholastikovi, který rektora vybíral. V 15. století se v obou funkcích vyskytovaly osoby převážně s univerzitním vzděláním. Ze scholastiků 15. století rezidovali ve Vratislavi např. Dietrich Kreuzburg (scholastikem v letech 1429-1432), student pražské, erfurtské a lipské univerzity, Mikuláš Goltberg (1434-1443), student

---

⁹ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 6.

¹⁰ AAWr, *Statuta des Bischofs Rudolphs*, sign. III A 3, 73r-v. K úřadu scholastika srv. G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 7; J. PUZIO, *Wroclawska szkola katedralna*, s. 115-116; R. ŽERELIK, *Szkolnictwo*, s. 392. K diskusi o rozsahu někdejších scholastikových pravomocí nad jinými školami srv. K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 250an.

¹¹ Odpovídal za školní budovy a domy spojené se školou - domy rektora a signatora, musel se starat o nejbližší okolí školy, její hospodářské stavby i hmotné vybavení. V případě nutnosti musel nechat postavit novou školní budovu: „... *Scholasticus tenetur et debet scolam ecclesiae Wratislaviensis reformare et ruinosam reparare iuxta antiquam consuetudinem*.“ K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 256, pozn. č. 31. *Ibidem* uvedeny i další příklady scholastikových hospodářských povinností.

¹² K pravomocem rektora srv. G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 7; K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 8; K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 254; J. PUZIO, *Wroclawska szkola katedralna*, s. 116; R. ŽERELIK, *Szkolnictwo*, s. 395.

¹³ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 7-8.

¹⁴ V období husitských válek fundace učitelského místa pro teologa zanikla. Nově se ji pokusil obnovit v roce 1472 Mikuláš Tempelfeld. K tomu G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 10-12. Srv. též kapitola III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

krakovské a vídeňské univerzity, bývalý rektor univerzity v Krakově, pozdější kancléř vratislavského biskupa, doktor dekretů František Woitsdorf (1443-1463), student krakovské, lipské a vídeňské univerzity, Mikuláš Tauchan (1486-1502), student krakovské univerzity, oficiál a generální vikář.¹⁵ Třebaže někteří ze scholastiků ve Vratislavi nastálo nesídlili - úřad to přísně nevyžadoval, jejich vliv na výběr rektora byl nezpochybnitelný a často odrážel jejich vztah k vlastnímu univerzitnímu prostředí. Do funkce rektora totiž nejednou vybírali své kolegy z univerzitních studií. To zajišťovalo, že se mezi rektory objevovaly univerzitně vzdělané osobnosti zaručující škole odpovídající úroveň.

Katedrální škola patřila ve Slezsku ke školám o nejvyšším renomé, jejíž program výuky odpovídal artistickým fakultám a byl zajišťován osobami s odpovídajícím vzděláním a didaktickými předpoklady. Díky nim mohl do Vratislavi pronikat duch a vliv jednotlivých středoevropských univerzitních center, jenž se pak nepřímou promítal i v duchovní sféře celého Slezska.

Značný význam však měly i *školy kolegiátní*. Působily u téměř všech slezských kolegiátních kostelů, čili ve Vratislavi, Hlohově, Lehnici, Opolí, Ratiboři, Otmuchově, Nise, Břehu a Glogówku.¹⁶ Nejstarší z nich vznikly již ve 13. století (v Hlohově nejpozději v roce 1223, ve Vratislavi u kolegiátního kostela sv. Kříže kolem roku 1288).¹⁷ Většina z nich se však objevila až ve 14. století (např. v Lehnici, Břehu, Glogówku, Otmuchově) nebo dokonce v 15. století (v Ratiboři, Nise).

Jejich organizační struktura byla podobná škole katedrální. Nejvyšším představitelem byl scholastik, odpovědný místní kolegiátní kapitule, jejímž členem obvykle byl. Většinou byl absolventem nějaké univerzity a někdy se dokonce honosil

---

¹⁵ Přehled všech známých scholastiků a rektorů katedrální školy ve Vratislavi od 13. století s jejich životopisem uvádí G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 166-181.

¹⁶ Výjimkou byl kolegiátní kostel sv. Jiljí ve Vratislavi, u kterého škola není doložena.

¹⁷ Ke kolegiátní škole sv. Kříže ve Vratislavi více G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 19-20, 181-185; K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 13; B. CLEMENZ, *Geschichte des schlesischen Bildungswesens*, s. 68-69. O dalších kolegiátních školách ve Slezsku více *Ibidem*, s. 66-79; A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 29-47; R. ŽERELIK, *Szkolnictwo*, s. 396-398.

i titulem doktora.¹⁸ I zde scholastik jmenoval rektora. Ve výuce mu občas pomáhali další učitelé.¹⁹

Co se týká vyučovaných předmětů v kolegiálních školách, nejsou známy bezpečné informace, ovšem připouští se, že se program výuky omezoval převážně na předměty trivia, jež byly někdy doplňovány rozšiřujícími znalostmi z oblasti teologie.²⁰ Kolegiálním školám bývaly často připisovány fundace, které umožňovaly řadě žáků na škole studovat nebo poskytovaly věci pro každodenní potřebu žáků (např. oděv, boty, stravu pro scholáry).²¹

Mnohem méně je toho známo o *školách klášterních*. Ví se, že působily např. ve Vratislavi - u premonstrátského kláštera sv. Vincenta na Oľblině, u augustiánů na Píseckém ostrově, u johanitů u kostela Božího Těla, dominikánů u kostela sv. Vojtěcha nebo v Olešnici (augustiáni), Střegomi (johanité) či Svídnici.²² Ne vždy je však možné stanovit, o jaký typ školy přesně šlo - zda o školu uzavřenou (schola interior) určenou pouze pro členy klášterního společenství nebo o školu otevřenou (schola exterior) přístupnou i žákům - neřeholníkům. Zdá se, že ve Vratislavi patřila k uzavřeným školám škola u sv. Vojtěcha.²³ Předpokládá se však, že ve Slezsku i samotné Vratislavi bylo uzavřených klášterních škol určených pouze pro příslušníky řádu mnohem více.

Rozsah výuky těchto škol je přitom obtížné stanovit. Existovaly mezi nimi pravděpodobně i určité rozdíly. Ne ve všech bylo zřejmě možné studovat úplný program skládající se z trivia i quadrivia. Ve většině z nich převažoval pouze program předmětů trivia, druhému stupni bylo možné se věnovat patrně jen

---

¹⁸ Např. scholastik vratislavské kolegiáty Fabian Hanco byl doktorem dekretů, scholastik hlohovské a později lehnické kolegiáty Jan Leonis byl pracovníkem římské kurie, scholastik lehnické kolegiáty Jan Knobelsdorf byl doktorem dekretů na vídeňské univerzitě, Lukáš Heseler, rektor pražské univerzity byl později lehnickým scholastikem, doktorem dekretů byl rovněž lehnický scholastik Kacper Margenau. J. DRABINA, *Życie codzienne*, s. 71. K scholastikům vratislavské kolegiální školy sv. Kříže viz G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 181-183, kde je uveden jejich přehled i s životopisy.

¹⁹ Ne všude jsou bezpečně doloženi, ale např. víme, že v Hlohově pracoval ještě succentor, který řídil chór ve škole i kostele, signator a locatus scole, odpovědný za disciplínu ve škole. J. DRABINA, *Życie codzienne*, s. 71.

²⁰ Teologická výuka je doložena např. u kolegiální školy v Lehnici v době biskupa Václava (1382-1417) a Jana V. Turzo (1506-1520). A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 31-32.

²¹ Např. v Břehu r. 1460. V Lehnici byly zase v době velkého půstu určeny peníze na nákup dvou tun sledů. J. DRABINA, *Życie codzienne*, s. 71.

²² K vratislavským klášterním školám více G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 12-15; K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 12-13. Ke klášterním školám ve Slezsku pak A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 25-29, kde jsou uvedeny prameny a další literatura.

²³ Poukazuje na to jeden stavební účet z roku 1490. „... pro labore et ianua ante scolam noviciorum ... scolares qui conventum purgarunt“. K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 12.

v klášterních školách ve Vratislavi. Počet řeholníků, zvláště dominikánů, kteří se v 15. století zapsali na univerzitu, naznačuje, že tyto osoby neměly ve Slezsku příliš možností k prohloubení svých znalostí, a že tudíž program quadrivia v jejich školách nebyl.²⁴ Z učitelů, kteří v klášterních školách vyučovali, je znám rektor školy, zvaný zde častěji magister principalis, dále pak magister secundarius a tzv. circatores, kteří tak bývali označováni podle jejich povinnosti kroužit a obcházet po sednicích, aby zjistili, zda se scholáři učí nebo ne. Ve škole působil obvykle i knihovník zvaný armarius.²⁵

Dalším a nejrozšířenějším typem škol byly *školy farní*. Na sklonku 15. a 16. století se již vyskytovaly ve dvou třetinách slezských měst. Navštěvovat je mohli příští řemeslníci, kupci a děti měšťanů.²⁶ Ve Vratislavi měly působit na začátku 16. století tři takové školy: u sv. Marie Magdalény (1267), u sv. Alžběty (1293) a sv. Mauricia (1449).²⁷

Nejstarší z nich - u farního kostela sv. Marie Magdalény - byla zřízena z iniciativy města a za úspěšného opominutí vratislavského biskupa a kapituly. Poněvadž tehdy hrozilo, že vznik nové školy by znamenal pro dosavadní dvě školy působící již ve Vratislavi - pro katedrální školu a premonstrátskou školu sv. Vincenta na Ořlině - zásadní konkurenci, rozhodli se městští radní požádat o povolení k jejímu zřízení přímo papežského legáta kardinála Guida, jenž tehdy ve Vratislavi osobně pobýval.²⁸ Ten dekretem z 12. února 1267 její založení povolil.²⁹ Právo jmenovat jejího rektora a dohled na program výuky měl ovšem spravovat katedrální scholastik. Vliv městské rady nebo faráře kostela byl v tomto ohledu eliminován.

Organizační struktura byla podobná škole katedrální. Ústřední postavou byl rektor, jenž odpovídal za realizaci učebního programu i jeho úroveň, za ostatní

---

²⁴ A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 25; J. DRABINA, *Życie codziennie*, s. 72.

²⁵ J. DRABINA, *Życie codziennie*, s. 74.

²⁶ O farních školách ve slezských městech viz A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 47-73.

²⁷ K městským školám ve Vratislavi viz G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 15-23; K. BOBOWSKI, *Die Geschichte des Schulwesens*, s. 13an; SAMUEL GOTTFRIED REICHE, *Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth 1293-1562*, Breslau 1843; FERDINAND MEISTER, *Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth*, Breslau 1893; WILHELM RUDKOWSKI, *Die Stiftungen des Elisabeth Gymnasium 1 (1293-1500), 2 (1501-1670)*, Breslau 1899, 1900; CARL SCHÖNBORN, *Beiträge zur Geschichte der Schule und des Gymnasiums zu St. Marie Magdalene in Breslau I, 2*, Breslau 1843-1844; *Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth. Festschrift zur Feier der Einweihung des neuen Schulgebäude*, Breslau 1903; ALFRED ŚWIĘRK, *Rektorzy pierwszej szkoły miejskiej we Wrocławiu w okresie przed reformacją*, AUWr nr 23, Historia 8, Wrocław 1964, s. 171-196.

²⁸ HERMANN MARKGRAF, *Über die Legation des Quido tit. St. Laurentii in Luzina presbyter cardinalis 1265-1267*, ZVfGS 5, 1863, s. 81-101; G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 15-16.

²⁹ BU I, č. 32, s. 35.

učitele a dodržování jejich povinností, za kázeň a pořádek ve škole i ve sboru a za trestání veškerých eventuálních provinění. Rektorem byla osoba často univerzitně vzdělaná. Např. ze čtrnácti rektorů farní školy Marie Magdalény známých do začátku 16. století jich získalo jedenáct titul magistra a jeden bakaláře.³⁰ To vypovídalo o dostatečné úrovni a teoretické přípravě jejího nejvyššího vedení. Kromě rektora ve škole působili i pomocní učitelé.³¹

Kvůli právu obsazovat místo rektora však vznikaly v průběhu 14.-15. století v řadě slezských měst často spory. Biskup se totiž bránil tendenci, aby právo jmenovat školní personál příslušelo městským radám. Odporovalo by to teoretické představě o vrchním dohledu církve nad vzděláním a školami.³² Představitelé městských rad se naopak domáhali přiznání jim takových práv, neboť chtěli správu škol, ve kterých se učily jejich děti, držet ve vlastních rukou a mít na její výuku určitý vliv. Ke konfliktu došlo např. ve Vratislavi v roce 1368, kdy katedrální scholastik pohnal před biskupův soud rektory dvou vratislavských farních škol sv. Alžběty a sv. Marie Magdalény pod záminku, že se samovolně zmocnili svých úřadů. A spor vyhrál.³³ K analogickým střetům docházelo i v dalších městech.

Jiným ovšem méně častým zdrojem nedorozumění či napětí bývaly otázky týkající se učebního programu. Většinou šlo o to, aby nebyl narušen monopol katedrální či kolegiálních škol, jimž příslušelo právo na realizování vyššího stupně vzdělávání. Farní školy však většinou nepřekročily rámec předmětů tvořících trivium. Již v dokumentu povolujícím zřízení městské farní školy u sv. Marie Magdalény ve Vratislavi v roce 1267 je možné se dočíst, že ve škole má být vyučována pouze abeceda, modlitby Otče náš, Zdrávas, Věřím, žaltář, sedm žalmů a zpěv. Měl by se číst Donatus, Cato, Theodulus a *Regulae pueriles*. V případě že by se chtěl někdo učit z „větších knih“ čili quadriviu, měl by se vydat do katedrální školy nebo jiné, která jí odpovídá svou úrovní.³⁴ Když pak byla v roce 1293 zřizována

---

³⁰ A. ŚWIERK, *Rektorzy pierwszej szkoły*, s. 174. Přehled rektorů farní školy u sv. Marie Magdalény i s jejich životopisy do sklonku 15. století představil A. ŚWIERK, *Ibidem*, s. 183-190. Srv. rovněž G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 188-192. K rektorům a učitelům školy u sv. Alžběty a u sv. Mauricia viz *Ibidem*, s. 192-199.

³¹ Srv. *Ibidem*.

³² Školní personál kolegiálních škol byl obvykle obsazován místními kapitulami a klášterními představenými konventu. O sporech kvůli obsazování místa rektora v městských farních školách ve Slezsku viz A. BURDA, *Untersuchungen*, s. 109-162.

³³ G. BAUCH, *Drei Denkmäler zur älteste schlesische Schulgeschichte*, Breslau 1901, s. 3an.

³⁴ „... in quibus peueri paruuli doceantur et discant alphabetum cum oracione dominica et salutacionem beate Marie virginis cum symbolo psalterio et septem psalmis discant eciam ibidem cantum, ut in ecclesiis ad honorem dei legere ualeant et cantare. Audiant etiam in eisdem scolis

druhá měšťská škola u sv. Alžběty, rozsah učebních předmětů, jímž se mohli žáci ve škole věnovat, byl vymezen úplně stejně.³⁵

Mimo strukturu katolické církve pak ve Slezsku působily i židovské školy, jež se zřejmě nacházely v téměř každé obci. Ve Vratislavi byly známy dokonce tři.³⁶

Do začátku 16. století se tak ve Slezsku - a zvláště v jejím hlavním městě Vratislavi - úspěšně rozvíjela školská tradice a většina země byla v průběhu tohoto období pokryta hustou sítí škol. Díky tomu se stal přístup ke vzdělání mnohem dostupnější. Po ukončení školy ve vratislavské diecézi se pak žák mohl vydat za vyšším studiem na některou z evropských univerzit. Během 13. století odcházeli slezští studenti především do Padovy a Boloně. Od poloviny 14. století se pak cílem jejich studijních cest stávala často Praha, která se nacházela relativně blízko a které se podařilo v poměrně krátkém časovém období dosáhnout renomé přední středoevropské univerzity. Když byl však roku 1409 vydán Dekret Kutnohorský, který ve svém důsledku přiznával většinu hlasů na pražské univerzitě českému univerzitnímu národu a tím vytvořil prostor pro převahu reformisticky orientovaných mistrů a studentů, následovala rozsáhlá secese. Během ní pražské obecné učení opustila většina příslušníků cizích národností, mezi nimiž byli početně zastoupeny rovněž osoby ze Slezska. Po roce 1409 odcházeli slezští zájemci studovat především na univerzity do Lipska, Krakova, Erfurtu, od počátku 16. století pak i do Wittenberku, Frankfurtu nad Odrou, do Jeny; občas bývala navštěvována rovněž univerzita ve Vídni a v Mersburgu.³⁷

Donatum, Cathonem et Theodolum ac regulas pueriles. Qui predicti pueri si maiores libros audire voluerint ad scholas sancti Johannis in castro Vratislaviensi se transferant .... BU I, č. 32, s. 35.

³⁵ BU I, č. 65, s. 59-60.

³⁶ R. ŽERELIK, *Szkolnictwo*, s. 399.

³⁷ K problematice slezských studentů na evropských univerzitách ve středověku existuje bohatá literatura. E. BRZOSKA, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien*, s. 36-75; PETER MORAW, *Schlesien und die mittelalterlichen Universitäten in Prag*, JSFWUB 34, 1993, s. 55-72; FRANZ MACHILEK, *Die Schlesier an der Universität Prag vor 1400*, AfSKG 32, 1974, s. 81-102; WILHELM WOSTRY, *Die Schlesier an der Universität Prag vor 1409*, ZVfGS 66, 1932, s. 1-33; WERNER LAUG, *Schlesier an der Universität Krakau im Mittelalter*, JfSKG 53, 1974, s. 26-40; H. BARYCZ, *Śląsacy na Uniwersytecie Jagiellońskim w XV-XVI wieku*, Kraków 1935; G. BAUCH, *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert*, ZVfGS 41, 1907, s. 99-180; TÝŽ, *In Erfurt als Artisten promovierte Schlesier (1450-1521)*, ZVfGS 40, 1906, s. 325-332; ANTONI KARBOWIAK, *Studia statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1433/1434-1509/1510*, Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce XII, Kraków 1910, s. 1-82; PAUL PFOTENHAUER, *Schlesier auf der Universität Bologna*, ZVfGS 28, 1894, s. 433-446; TÝŽ, *Schlesier auf der Universität Bologna 1453-1500*, ZVfGS 29, 1895, s. 268-278; TÝŽ, *Schlesier auf der Universität Erfurt im Mittelalter*, ZVfGS 30, 1896, s. 307-317; URSULA HIELSCHER, *Schlesier an der Universität Wien in der Zeit von 1365 bis 1658/59*, ZfOF 11, 1962, s. 648-673.

Dlouhodobá absence univerzitní instituce v prostředí slezského teritoria a nevyhnutelnost neustálého cestování zájemců o studium do zahraničí napomáhaly zrození univerzitní ideje i v samotném slezském prostoru.

II.2. NEJSTARŠÍ UNIVERZITNÍ IDEJE VE SLEZSKU

II.2.1. FAKULTA SEDMERA SVOBODNÝCH UMĚNÍ V LEHNICI V ROCE 1308 ?

O zrození nejstarší univerzitní ideje ve Slezsku se můžeme dočíst v publikaci *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002* z roku 2002, vydané při příležitosti třístého výročí činnosti univerzity, kde v kapitole *Zanim powstał Uniwersytet Wrocławski* Mieczysław Pater na straně 10 píše: „Znakomity rozwój szkolnictwa i życia umysłowego, jakie stwarzało państwo polskie, dawał solidne podstawy do założenia uniwersytetu we Wrocławiu, nierozzerwalnie związane z polską tradycją w Kościele Śląskim. Wrocławska szkoła katedralna stanowiła dobry ku temu początek. Pierwsze pomysły i pierwsze inicjatywy w tym kierunku zrodziły się jednak w przeciwnym tej tradycji środowisku niemieckim, które od końca XIII wieku zyskiwało coraz większe wpływy i dla którego bogata polska tradycja umysłowa na Śląsku była obca. W 1308 roku pomysł założenia uniwersytetu pojawił się, rzecz znamienna, nie w środowisku Kościoła, lecz wyszedł od Rady Miejskiej Legnicy. Nie został jednak urzeczywistniony. W świetle zachowanych przekazów źródłowych nie są jasne motywy leżące u podstaw tej inicjatywy. Z pewnością wysokie ambicje zachęcały, ale perspektywa wysokich kosztów niewątpliwie zniechęcała do realizacji tego przedsięwzięcia.“¹ Pomineme-li v tomto úryvku autorovo nazírání historických problémů pod úhlem nacionálního - především polsko-německého - antagonismu, obsahuje Paterova stať zajímavou informací. M. Pater totiž naznačuje, že myšlenka založit ve Slezsku univerzitu se objevila poprvé již v roce 1308 v prostředí lehnické městské rady. Zpráva je o to cennější, uvědomíme-li si, že žádný z autorů, kteří se středověké vřatislavské univerzitní fundaci věnoval, tento fakt nikdy nezmiňoval.

Dříve než se však důsledněji podíváme na obsah Paterova tvrzení, položme si několik teoretických otázek. Je vůbec možné, aby se záměr zřídít v Lehnici obecné učení zrodil právě ve slezském prostředí a předstihl tím o téměř půl století jiná středoevropská města, která svou geografickou polohou a mezinárodně politickými i kulturně společenskými předpoklady měla mnohem příznivější podmínky pro realizaci takového projektu? Jakým městem vlastně byla Lehnice na začátku 14. století? Jaké měla předpoklady a šance na uskutečnění svého plánu? Jaké postavení v tehdejší Evropě zaujímala?

---

¹ *Historia uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002*, s. 10.

Pohled na pomyslnou politickou mapu Evropy z počátku 14. století nám může pomoci v hledání odpovědí. Rozložení mocenských sil jasně ukazovalo, že dominantou středoevropského prostoru bylo v tomto období království českých Přemyslovců, kterému se podařilo získat vliv v klíčových oblastech celé střední Evropy. Díky hospodářské konjunktuře předchozích let, bohatství kutnohorských dolů a nepříznivému vývoji v sousedních zemích si mohl český král dovolit rozsáhlou zahraniční expanzi. Zahájil ji již Václav II. v devadesátých letech 13. století.² Poté co získal několik drobných říšských oblastí na severozápad od českého státu, soustředil svůj zájem na území roztržitého polského království.³ Od roku 1289 rozšiřoval svou lenní svrchovanost nad hornoslezskými knížaty, v roce 1291 ovládl Krakov a roku 1300 završil svůj postup polskou královskou korunovaci v Hnězdně. Lákavým objektem se staly rovněž Uhry, kde roku 1301 vymřel královský rod Arpádovců. Václav II. využil situace, jež se mu nabízela, a přijal - i když ne přímo pro sebe, ale pro syna - od části uherských velmožů nabídku uherského trůnu. Tím nabyla přemyslovská moc nebývalých rozměrů a pronikla na královské dvory všech nejdůležitějších středoevropských mocností. Neúměrná rozpínavost české dynastie však vyvolala odpor části evropských panovníků, kteří se sjednotili v jednotně postupující opozici, tvořenou římským králem Albrechtem Habsburským, papežem Bonifácem VIII. a Anjouovci. Český král se ocitl v tíživé mezinárodní izolaci. Po ztrátě Uher (1304) a králově následném skonu (1305) se pak mladý Václav III. pokusil alespoň zachovat jednotu jádra česko-polského soustátí. Násilná smrt tohoto posledního přemyslovského dědice českého trůnu však ukončila naděje na její přetrvání.⁴

Druhá polovina prvního desetiletí 14. století - tedy období kolem roku 1308 - byla ve znamení nejistoty a pozvolného hledání nového rozložení sil a vztahů ve středoevropském prostoru. České království se v letech 1307-1310 potýkalo

---

² Se zahraniční expanzí, ovšem jižním směrem, začali již Václav I. a Přemysl Otakar II. O jejich zahraniční politice VÁCLAV NOVOTNÝ, *Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253)*. České dějiny I/3, Praha 1928, s. 647an; TÝŽ, *Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271)*. České dějiny I/4, Praha 1937, s. 3an; JOSEF ŽEMLIČKA, *Počátky Čech královských (1198-1253)*, Praha 2002, s. 153an.

s důsledky nestabilní vlády Jindřicha Korutanského a teprve nastolení lucemburské dynastie, spjaté s politickými centry a kulturou západní Evropy, v roce 1310 zahájilo nový trend vnitřní a zahraniční politiky českého státu. Uhry se vyrovnávaly s vnitřní anarchií, kterou doprovázelo bezvládí, ukončené až v roce 1308 nástupem Karla Roberta a jeho anjouovské dynastie. V Polsku přetrvávaly následky feudální rozdrobenosti, již se neustále pokoušel překonat kujavský a lęczycký kníže Vladislav Lokýtek. Podařilo se mu to až v dalším desetiletí. Roku 1314 potlačil povstání krakovského a sandoměřského patriciátu, ovládl a spojil Malopolsko s Velkopolskem a svůj triumf završil královskou korunovaci roku 1320.⁵

Na pomezí českého a polského státu se v tomto období rovněž vyvíjely nestabilně poměry na slezském území. Slezsko se totiž prakticky již od 12. století uvolnilo z úzké vazby polského státu a nastoupilo cestu samostatného vývoje doprovázeného stupňující se decentralizací vlastního území.⁶ Již v průběhu 13. století se zde utvořilo několik drobných knížectví, jejichž představitelé stále častěji vstupovali do služeb českého krále, jehož zájmům zahraniční politiky se podřizovali.⁷ Rovněž český král zasahoval do místních poměrů a vnitřních záležitostí, v důsledku čeho se moc zdejších knížátek stále více omezovala. Stoupající počet potenciálních dědiců slezského teritoria a následné přerozdělování jejich území podporovalo vznik stále nových, avšak z perspektivy mocenské zahraniční politiky nevýznamných knížectví. Důsledkem tohoto vývoje byla existence asi sedmnácti nezávislých státek, které se v tomto prostoru zformovaly

---

³ Chebsko, Plíseňsko a některé další menší državy získal Václav II. jako zástavu v roce 1292, v roce 1294 koupil Pírmu. K tomu VRATISLAV VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české III. (1250-1310)*, Praha-Litomyšl 2002, s. 427an, s. 434; JOSEF ŠUSTA, *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. České dějiny II/1, Praha 1935, s. 439. O Václavově expanzi do Slezska a Polska psali *Češi a Poláci v minulosti 1*, red. J. MACŮREK, Praha 1964, s. 81an; J. ŠUSTA, *Soumrak Přemyslovců*, s. 405an, 447an; JAN DĄBROWSKI, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, in: *Historja Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 1*, red. ST. KUTRZEBA, Kraków 1933, s. 334an.

⁴ K politice posledních Přemyslovců J. ŠUSTA, *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935.

⁵ O politice Vladislava Lokýtky psali např. OSWALD BALZER, *Królestwo polskie 1295-1370 1,2*, Lwów 1919; EDMUND DŁUGOPOLSKI, *Władysław Lokietek na tle swoich czasów*, Wrocław 1951; JERZY CENTKOWSKI, *Niezłomny władca Władysław Lokietek*, Warszawa 1978.

⁶ Podnětem k tomuto procesu se stala závěť Boleslava Křivoústého, již byl zaveden roku 1138 v zemi seniorát. V jejím důsledku došlo k rozdělení polského státu na několik dědičných údělů, které měli spravovat Boleslavovi synové. I přes původní ideu zachování celistvosti těchto území zavedením funkce vrchního knížete vedl Boleslavův akt v následujících desetiletích k feudální rozdrobenosti a zániku centrální moci. Tento trend postihl všechny polské regiony, Slezsko však nejvíce.

⁷ O průběhu decentralizace slezského území a stoupajícím vlivu českého krále v této oblasti ve 13. století psali ROMAN GRODECKI, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, in: *Historja Śląska od najdawniejszych czasów 1*, s. 165 an; *Historia Śląska, I/1*, red. K. MALECZYŃSKI, Wrocław 1960, s. 316; KAZIMIERZ ORZECZOWSKI, *Terytorialne podziały na Śląsku*, *Kwartalnik Opolski* 1971, č. 3,

na začátku 14. století. Na území Dolního a středního Slezska šlo o knížectví: hlohovské, stínavské, zaháňské, olešnické, javorské, svídnické, minsterberské, lehnické, vratislavské, biskupské statky namysłovsko-otmuchovské; na území Horního Slezska pak o knížectví opolské, nemodlínské, střelecké, kozelsko-bytomské, ratibořské, těšínské a osvětimské. (mapa č.1) Každé z nich tvořilo nevelikou oblast několika set kilometrů čtverečních a podléhalo nezávislé vládě místního knížete. Vědomí příslušnosti k vyššímu územnímu celku a společný postup v otázkách zahraniční politiky však mezi nimi již dávno zanikl.⁸ Naopak rostoucí vzájemná nedůvěra a soupeřivost stupňovaly rivalitu a nepřátelství. Slezsko roku 1308 tak nepředstavovalo kompaktní jednotné území, ale spleť drobných držav, z nichž každá sama o sobě nedosahovala téměř žádného významu ani vlivu či možnosti efektivního působení v mezinárodní politice.

Jedním z těchto slezských údělů bylo v roce 1308 i lehnické knížectví, jehož hlavním městem a oficiálním sídlem knížete se stala Lehnice. Z hlediska instituce městského zřízení byla městem poměrně mladým. Není sice dochována její lokační listina, která zde zaváděla německé právo, ale předpokládá se, že k založení došlo asi před rokem 1252.⁹ Nejednalo se však o lokaci na „zeleném drnu“, městské osídlení navazovalo na starší řemeslnické a obchodní tradice místní trhové osady.¹⁰

Druhá polovina 13. století nebyla pro rozvoj městské samosprávy a ekonomickou situaci města ovšem příliš příznivá. Lehnická knížata neudílela městu potřebná privilegia, jež by mu zajišťovala dostatečnou prosperitu. Naopak město bylo v tomto období zatíženo válkami, které místní vládcí vedli se sousedními knížaty.

Nejintenzivněji pocítila Lehnice tuto politiku v období vlády Boleslava II. Rogatky (1249-1278), pro kterého bylo město především tvrzí, odkud mohl organizovat a podnikat své vojenské výpady.¹¹ Město finančně zatěžoval, neboť

---

s. 85; *Geschichte Schlesiens I*, hg. v. H. AUBIN-L. PETRY- H. SCHLENGER, 5.vyd. Sigmaringen 1988, s. 83an; *Češi a Poláci v minulosti I*, s. 74an.

⁸ K tomu HALINA MANIKOWSKA, *Świadomość regionalna na Śląsku w późnym średnowieczu*, in: *Państwo, naród-stany w świadomości wieków średnich*, red. A. GIEYSZTOR- S. GAWLAS, Warszawa 1990, s. 253-267.

⁹ J. DRABINA, *Historia miast śląskich w średniowieczu*, Kraków 2000, s. 103. Srv. *Legnica. Monografia historyczna miasta*, red. M. HAIŠIG, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 33.

¹⁰ O vývoji Lehnice v předlokačním období *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 26; *Legnica. Zarys monografii miasta*, red. ST. DĄBROWSKI, Wrocław-Legnica 1998, s. 16-19.

¹¹ O vzniku knížectví JERZY MULARCZYK, *Podziały Śląska między synów Henryka II. Pobożnego w połowie XIII. wieku*, PH 76, 1985, z. 3, s. 481-504. Již dobové kroniky označovaly Boleslava Rogatku za svárlivého knížete a zdůrazňovaly, že po celou dobu své vlády vedl s bratry války

od něj očekával podporu svých záměrů. Ohrožoval i jeho zahraniční obchod. Napadal a terorizoval kupce na cestách vedoucích do Lehnice.¹²

Po Rogatkově smrti v roce 1278 bylo lehnické knížectví rozděleno mezi jeho syny a Lehnice se ocitla pod správou Jindřicha V. Tlustého (1278-1296). Avšak i tento kníže se dostával často do válečných konfliktů se svými příbuznými o území a město bylo svědkem dalších vojenských výprav.¹³ Situace se částečně uklidnila po jeho smrti. Kníže po sobě zanechal nedospělé syny, na jejichž výchovu a správu knížectví v prvních letech dohlížel jejich strýc Bolko (1296-1301) a potom vratislavský biskup Jindřich z Wierzbna. Ani poté se však Lehnice nedostala ihned pod správu silného knížete. Nejstarší syn Boleslav se totiž zprvu slezským záležitostem příliš nevěnoval. Roku 1303 se oženil s dcerou českého krále Václava II. Markétou a v prvních letech pobýval převážně u českého dvora. Jejich sňatek byl v době svého uzavření spíše formální záležitostí, neboť obě děti nebyly tehdy ještě dospělé.¹⁴ V roce 1308 podléhala Lehnice sice již Boleslavově správě, avšak vlastní knížecí politická opatření vůči Lehnici spadají převážně až do pozdějšího období.¹⁵

Vedle knížecí moci byla druhým důležitým činitelem ve městě městská samospráva. Ta se však začala plně rozvíjet teprve v roce 1293, kdy Lehnice přijala zásady magdeburského práva.¹⁶ Na jejich základě byla zvolena šestičlenná městská

---

o území. Brzy se dostal do konfliktu i s církví. Přepadl vratislavského biskupa Tomáše I, jenž se snažil o urovnání sporů mezi bratry, a propustil ho teprve po intervenci papeže Alexandra IV. Několikrát věznil i své mladší bratry. Třikrát zorganizoval výpravu proti Vratislavi. Střetl se i s vlastními rytíři, kteří se proti němu vzbouřili poté, co se nedočkali odměny a žoldu za svou pomoc při výpravách na Vratislav. Rogatka trpěl neustále nedostatkem peněz, jež se snažil získávat najrůznějším způsobem. Roku 1252 např. prodal svému stolníkovvi vyšší soudnictví v Lehnici, roku 1253 zajal syna krosenského kastelána, kterého propustil až za vysoké výkupné. K období vlády Boleslava II. Rogatky viz. *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 17an; *Legnica. Zarys monografii miasta*, s. 33an; R. GRODECKI, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, s. 232an.

¹² J. DRABINA, *Historia miast śląskich*, s. 104.

¹³ J. DĄBROWSKI, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, s. 329an.

¹⁴ V literatuře se přijímá, že se Boleslav narodil 23. listopadu 1291. V době sňatku mu bylo necelých 12 let, Markétě ještě ani ne sedm let. K tomu KAZIMIERZ JASIŃSKI, *Rodowód Piastów Śląskich I*, Wrocław 1973, s. 171. Srv. J. ŠUSTA, *Soumrak Přemyslovců*, s. 617-618.

¹⁵ Jako kníže lehnický vystavil Boleslav první listiny teprve v roce 1308. Předtím se tituloval pouze jako kníže vratislavský. Sám pobýval před rokem 1308 převážně ve Vratislavi. Viz *CDS 16, Regesten zur schlesischen Geschichte 1301-1315*, ed. C. GRÜNHAGEN-K. WUTTKE, Breslau 1892, č. 2973, č. 2986, s. 119, s. 122; *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455*, F.W. SCHIRRMACHER, Liegnitz 1866, č. 28, s. 20. K rozdělení lehnického knížectví pak došlo v letech 1311-1313, kdy se mladší bratři přihlásili o podíl na vládě. Lehnice se pak dostala pod vládu bratra Vladislava, který ji spravoval společně s Boleslavem, jenž mu část vlády v Lehnici odstoupil v zástavu. K tomu *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 20; *Legnica. Zarys monografii miasta*, s. 34.

¹⁶ Kníže Jindřich V. Tlustý udělil městu ta samá práva, jimiž se řídila Vratislav. *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz*, č. 18, s. 13; *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 34.

rada, v jejímž čele stál purkmistr.¹⁷ Lehnická městská rada zahájila zřejmě záhy svou činnost, ovšem prameny ji potvrzují až v letech 1300 a 1302.¹⁸ Zástupcem knížete ve městě byl fojt, jemuž podléhalo nejvyšší soudnictví.¹⁹ Městská samospráva tak zůstávala až do vykoupení fojtského úřadu v roce 1373 značně omezená. Všechna další městská privilegia, která podporovala rozvoj městské samosprávy a dávala podnět k hospodářskému růstu, byla Lehnici udělena až v období po roce 1308.²⁰ Lehnická městská rada v roce 1308 tedy rozhodně nepředstavovala sebevědomý městský orgán.

Lehnice se ve Slezsku řadila ke středně velkým městům. V době svého založení se rozprostírala na rozloze asi jednoho lánu.²¹ Není sice přesně známo, kolik měla tehdy obyvatel, avšak podle odhadů z poloviny 14. století v ní žilo asi 5 000 lidí.²² Kolem roku 1308 musel být tedy tento počet asi ještě nižší, vezmeme-li v úvahu předchozí neklidná léta, která kromě válečných útoků musely doprovázet požáry a jiné katastrofy.²³

Díky své geografické poloze na křižovatce obchodních cest měla Lehnice sice již v předlokačním období vhodné podmínky pro ekonomický a urbanistický rozvoj, ovšem teprve po tatarském nájezdu v roce 1241 a následné lokaci došlo k regulaci jejího prostorového uspořádání.²⁴ Město bylo vyměřeno na území jižně od hradu, který představoval místní dominantu. Byl vystavěn již na přelomu 12. a 13. století v místě staršího hradiště a části jeho podhradí.²⁵ Plnil funkci knížecí rezidence i centra politického a právně administrativního života knížete a mimo to v době ohrožení sloužil i jako jeho pevnost. Střed nově založeného města tvořilo náměstí.

---

¹⁷ *Ibidem*, s. 36.

¹⁸ *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz*, č. 20, s. 14-15, č. 22, s. 17-18, č. 23, s. 18. *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 36.

¹⁹ O úřadu fojta vice *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 34-36.

²⁰ O městských právech Lehnice viz *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 37an; *Legnica. Zarys monografii miasta*, s. 41an.

²¹ JANUSZ PUDEŁKO, *Zagadnienia wielkości powierzchni średniowiecznych miast Śląska*, Wrocław 1967, s. 19. Mezi města, která se v době lokace rozprostírala na rozloze větší než jeden lán, patřila pouze Nisa (1^{1/3} lánu), Břeh (1.5 lánu) a Vratislav (2 lány). Jeden lán odpovídal asi 20 ha.

²² J. DRABINA, *Historia miast śląskich*, s. 115. Srv. *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 47 a *Legnica. Zarys monografii miasta*, s. 58, které odhadují počet obyvatel pro stejné období asi na 10 000.

²³ Přesto se však asi právě v této době na začátku 14. století musel počet obyvatel proti předchozímu období mírně zvýšit, neboť na to poukazuje listina ze dne 31. prosince 1308. *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz*, č. 29, s. 21.

²⁴ O předlokačním období a lokaci města psali J. PUDEŁKO, *Zagadnienia wielkości powierzchni*, s. 32-33; WŁADYSŁAW DZIEWULSKI, *Legnica*, in: *Studia z historii budowy miast polskich*, Warszawa 1957, z. 2/17, s. 151.

²⁵ Hrad patřil k největším stavbám tohoto typu ve Slezsku, rozkládal se na rozloze asi 1000 m². *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 31.

Radnice, symbol městské samosprávy, je doložena až po roce 1318.²⁶ Kde se městská rada scházela roku 1308, není známo. Z předlokačního období ve městě pocházely tři kostely a jedna hradní kaple. U kostelů Nejsvětější Panny Marie a sv. Petra přitom fungovaly již v druhé polovině 13. století farní školy. Na začátku 14. století působily ve městě tři řeholní řády - dominikánů, františkánů a řád křížovníků s červenou hvězdou.²⁷

Tento převážně faktografický přehled přibližující historické pozadí rozvoje městského a urbanistického zřízení Lehnice a nástin jejího mezinárodního postavení v kontextu slezského a středoevropského prostoru bylo nutné představit, jestliže se chceme vrátit k výše nastíněným otázkám týkajícím se zrození univerzitní ideje. Jestliže známe podmínky, za kterých obvykle docházelo k zakládání univerzit v západní Evropě, eventuálně k povýšení nižší školy na úroveň studia generale, a jestliže vezmeme v úvahu činitele, kteří byli v celém procesu univerzitní fundace nezbytní, a stejně tak i fakt, že ve střední Evropě dosud žádná univerzita neexistovala, jeví se nám pravděpodobnost realizace tohoto projektu ve slezských realitách jako minimální. Chyběly totiž nejen prostředky k prosazování univerzitní myšlenky ve zdejších poměrech, ale i opravdové šance na její uskutečnění. Proces zakládání univerzity byl složitý, a to i v západní Evropě, kde se stávalo, že se myšlenku založení obecného učení sice podařilo prosadit, ovšem nikoli již realizovat. V jiném případě byla univerzita zase například i zřízena, ovšem její činnost záhy zanikla kvůli nedostatečné podpoře ze strany panovníka či vlastní schopnosti vytvořit si odpovídající profesionální zázemí.

Uvědomíme-li si, jak důležitá byla aktivita hlavních činitelů, kteří hráli v procesu zakládání univerzity primární roli, narážíme již v tomto okamžiku v případě lehnického plánu univerzitní fundace na zásadní obtíže. K prosazení univerzitní ideje byla totiž potřebná jednak vůle a iniciativa zakladatele, jednak souhlas papeže. Bez papežského svolení bylo ve 14. století jen těžko představitelné, aby nějaká škola získala charakter studia generale. Nezdá se přitom pravděpodobné, že by papež navíc souhlasil s eventuálním potvrzením univerzitního zřízení v nestabilním prostředí teritoriálně a mocensky omezeného regionu, jenž se nacházel na pomoci dvou království, jež sice procházely momentálním obdobím útlumu, ale jimž se lehnické knížectví nikdy nemohlo vyrovnat. Chyběl i činitel, jenž by v zájmu

---

²⁶ *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 50.

²⁷ O urbanistickém vývoji města více *Legnica. Monografia historyczna miasta*, s. 28an.

tohoto projektu intervenoval u apoštolského stolce. Místní lehnická knížata byla nevýznamná a z pohledu mezinárodní politiky velice slabá.²⁸ Jejich politický rozhled nesaahal často za hranice vlastního území, o něž vedla neustálý spor s jinými slezskými knížaty. Městská rada sice mohla vystupovat v roli iniciátora či zakladatele univerzity, jsou známy takové případy ze západní Evropy, ovšem bylo by absurdní srovnávat vyspělou městskou správu a sebevědomí západoevropských komun s nedostatečně dozrálým městským prostředím slezského regionu.²⁹ Uvědomíme-li si navíc, jak byla tato jednání často zdoluhavá a především finančně náročná, pravděpodobnost, že by si mohli - ať už město nebo kníže - tento projekt dovolit financovat, se opět minimalizuje. Kromě toho chyběla městu školská tradice, na níž nově zřízená univerzita často navazovala nebo z ní přímo vyrůstala, a která současně univerzitě zaručovala její další úspěšný rozvoj. Dvě malé farní školy s programem elementární, respektive triviální výuky, nemohly tuto tradici městu zaručit. Ve městě navíc chyběl vlivný církevní činitel - jímž býval nejčastěji biskup, dohlížející na obsah výuky a který se nejčastěji stával kancléřem a vrchním správcem univerzity.³⁰ Sám projekt byl tak již ve svém zárodku odkázán k zániku. Nemá proto smysl se zabývat dále úvahami, jakým způsobem by město chtělo univerzitě zajistit hmotné a finanční podmínky pro její existenci a jak by motivovalo budoucí profesory, kteří by byli pro zahájení činnosti univerzity nezbytní.

Úspěšné prosazení univerzitní ideje nemělo v Lehnici na začátku 14. století šanci na uskutečnění. Vraťme se však ještě jednou k obsahu Paterovy teze. M. Pater tvrdí, že myšlenka zřídit v Lehnici obecné učení se objevila v dobových pramenech a že o ní představitelé městské rady skutečně uvažovali. Bohužel neuvádí, které prameny má konkrétně na mysli. Pro přehodnocení jeho teze proto vycházíme z dokumentů, jež se musely stát východiskem jeho závěrů, třebaže jc Pater přímo necituje.

---

²⁸ Knížeti Boleslavovi, jemuž správa knížectví a města podléhala, bylo v roce 1308 pouhých 17 let. K. JASIŃSKI, *Rodowód Piastów Śląskich 1*, s. 171.

²⁹ Měšťané iniciovali založení univerzity např. v Poitiers, Bordeaux, Basileji, Rostocku. Všechna tato zřízení však pochází až z 15. století. L. MOULIN, *Średniowieczni scholarze*, s. 155. K některým městským univerzitním fundacím viz též G. KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, s. 1-45.

³⁰ Podobné obtíže musel řešit např. v roce 1365 rakouský vévoda Rudolf IV, když usiloval o zřízení vlastního studia generale ve Vídni. Vídeň tehdy nebyla sídlem biskupa, náležela do diecéze pasovského biskupství, které se však nacházelo mimo hranice rakouského vévodství. Rudolf IV. vyřešil situaci po rozhovorech v kurii tak, že založil ve městě kolegiátní kapitulou Všech Svatých s 24 kanovníky, a každý její představený se měl stát kancléřem univerzity a dohlížet tak bezprostředně na výuku. A. VETULANI, *Początki najstarszych wszechnic*, s. 110.

Vzhledem k tomu, že není zachována žádná listina z roku 1308, ve které by se lehnická městská rada bezprostředně zmiňovala o plánu založit ve městě univerzitu, klíčem k celé záležitosti musí být listina vystavená vratislavským biskupem Jindřichem z Wierzbna dne 31. prosince 1308. Vlastní datace této listiny vyvolala již v minulosti diskusi. Vydavatel středověkých listin a dokumentů k dějinám Lehnice F. W. Schirrmacher stanovil ve své edici *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455* její vydání na 31. prosince, ovšem roku 1309.³¹ Rovněž pozdější editoři a badatelé slezských dějin Carl Grünhagen a Konrad Wuttke ji ve svých regestech k dějinám slezského středověku zařadili k tomuto roku.³² Ovšem sám fakt, že tato listina z prosince roku 1309 byla v Grünhagenově a Wuttkeho edici uspořádané chronologicky podle let a dat předřazena před všechny listiny z tohoto roku, naznačuje určitou pochybnost vydavatelů vůči správné dataci zmíněného dokumentu.³³ Na nesrovnalosti pak upozornil Maximilian Abicht, který poukázal na skutečnost, že ve Slezsku, speciálně v biskupské kanceláři, byl do druhé poloviny 16. století užíván takový způsob datace, podle něhož začínal rok 25. prosincem. Vznik této listiny tedy fakticky náležel ještě do roku 1308.³⁴ S takovou datací souhlasil i Gustav Bauch.³⁵ Přikláníme se k ní rovněž my jako k přesvědčivé.

Jaký byl tedy obsah této listiny? Vratislavský biskup Jindřich z Wierzbna v ní povolil, aby vzhledem k vzrůstajícímu počtu obyvatel a žáků ve městě Lehnici mohly být ve škole u sv. Petra čteny knihy svobodných umění - gramatické, logiky a přírodní filozofie a všechny další, na něž jen budou stačit schopnosti studentů. Současně zrušil zákaz, jenž vydal jeden z jeho předchůdců, podle kterého byla - pod hrozbou církevního trestu - výuka v této škole omezena na pouhé studium a četbu Donata, Doctrinale a autory. Doslovně se zde píše: „...*concedimus et gratanter admittimus, quod in scholis predictae ecclesie s. Petri ad informationem scholarium ibidem frequentantium scolas ipsas legantur de cetera libri arcium gramaticales, loycales, naturales et aliy quicumque, ad quos audiencium se facultas*

---

³¹ *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz*, č. 29, s. 21.

³² *CDS 16*, č. 3022, s. 133.

³³ Neboť listina i její regest byly v těchto edicích publikovány pod rokem 1309, řada polských autorů, kteří se věnovali počátkům Lehnice, uváděla jako rok jejího vydání převážně rok 1309 s tím, že další diskusi kolem datace dokumentu nevěnovali pozornost.

³⁴ MAXIMILIAN ABICHT, *Das Städtische Gymnasium zu Liegnitz in seiner geschichtlichen Entwicklung von 1309/1909*, Liegnitz 1909, s. 7.

³⁵ G. BAUCH, *Zur älteren Liegnitzer Schulgeschichte*. Sonderdruck aus den Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte XVIII. Jahrhundert, Berlin 1908, s. 8-9.

extendit, prohibicione aliqua non obstante, si qua a quodam predecessorum nostrorum episcoporum, ut accepimus, emanavit, quodin sepedictis scolis s. Petri nulli libri arcium sed Donatus, doctrinale solummodo legi debeant et auctores, penam eciam, qua vallatur huismodo prohibicio, tollimus et tenore presencium annullamus ...”.³⁶ Z obsahu listiny vyplývá, že škola u sv. Petra měla dosud charakter triviální školy, tzn. takové, ve které byly vyučovány především předměty trivia, i když ne vždy v plném rozsahu.³⁷ Výrazem Donatus byla chápána učebnice latinské gramatiky pro začátečníky *Ars maior* neboli *Ars grammatica* autora Donata, jež byla ve své době velmi oblíbená a často užívaná. *Doctrinale puerorum* Alexandra z Villa Dei představovala gramatiku pro pokročilejší, která se již věnovala i náročnějším gramtickým jevům a základům prosodie, syntaxe a metriky.³⁸ Doplněním výkladu teorie byla v každé škole četba vybraných autorů (*Auctores*), jež měla za cíl obohacovat slovní zásobu žáků a demonstrovat užití gramatických pravidel v praxi.³⁹ Ve škole se tedy žáci učili především latinsky číst, základům stylistiky, tzn. psaní dopisů, přepisování a snad i redagování úředních listin a zpěvu. Nyní - na základě této listiny - však měla být úroveň školy povýšena a rozsah výuky rozšířen o některé předměty quadrivia. Konkrétně se zde hovoří především o *naturales*, čímž jsou myšleny jistě některé texty přírodní filozofie. Předměty trivia a quadrivia, tedy sedmi svobodných umění, byly povinné na artistických fakultách každé univerzity. Na začátku 14. století byla však činnost univerzit zatím výsadou Západní Evropy. Program výuky v rozsahu *septem artes liberales* byl ovšem běžný i ve středoevropských poměrech. Předměty trivia a quadrivia byly obvykle vyučovány u každé katedrální školy a později i u škol kolegiálních, jež chtěly poskytnout budoucím klerikům základní vzdělání, eventuálně je připravit na univerzitní studium, za kterým však adeпти museli odcházet do zahraničí.⁴⁰ Rovněž ve Slezsku působila v této době škola s programem výuky sedmi svobodných umění - byla to katedrální škola ve Vratislavi.⁴¹ Lehnická škola u sv. Petra se tedy nyní tímto biskupským nařízením mohla povznést na úroveň vratislavské katedrální školy a získat vedle ní

---

³⁶ *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz*, č. 29, s. 21.

³⁷ Trivium zahrnovalo gramatiku, rétoriku, logiku; quadrivium aritmetiku, geometrii, astronomii a hudbu. K tomu KRZYSZTOF STOPKA, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994, s. 146an.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, s. 151.

⁴⁰ Srv. kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

⁴¹ O katedrální škole ve Vratislavi viz kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*, kde je rovněž uvedena další literatura.

primát a přední postavení v oblasti vzdělávání ve Slezsku. Svým obsahem výuky se tak skutečně přiblížila rozsahu přednášených předmětů na artistických fakultách univerzit, ovšem interpretovat tento pokus jako založení univerzity by bylo více než nadsazené. Pomineme-li skutečnost, že takového rozsahu výuky dosahovala již škola ve Vratislavi, kterou nikdo ze současníků za univerzitu nepovažoval, a že tento typ škol s programem trivia a quadrivia byl ve střední Evropě při katedrálních školách zcela běžný, zůstává argumentem pro odmítnutí teze o univerzitním charakteru lehnické školy ještě jeden důležitý fakt. Totiž to, že každá univerzita musela být před zahájením své činnosti potvrzena papežským souhlasem a rovněž pouze od papeže mohla získat právo udělovat univerzitní grady. Skutečnost, že o povýšení školy a rozšíření jejího programu rozhodl vratislavský biskup a že žádná taková žádost ke kurii ani zaslána nebyla, jen dokazuje, že plán rozšíření výuky v lehnické škole nebyl ani svými současníky zamýšlen jako snaha povznést školu na úroveň studia generale, ale jen jako pouhé rozšíření programu výuky městské školy a zajištění si tím prestižního postavení ve slezském prostředí - mimo centrálně postavenou Vratislav.

Je pravda, že tento postup nebyl obvyklý, neboť program výuky trivia a quadrivia byl výsadou škol pod bezprostředním dohledem nejvyšších duchovních diecéze. Proto se s ním v tomto období setkáváme pouze u katedrálních škol, jejichž učitelé byli vzdělání kanovníci a absolventi obecných učen, a teprve později od 14. století byl tento program výuky rozšířen rovněž do škol kolegiálních. Škola u sv. Petra v Lehnici rozhodně takový charakter neměla. V Lehnici ještě dokonce ani neexistovala kolegiální kapitula, při níž by eventuálně škola s takovým rozsahem výuky mohla působit.⁴² Snaha zřídit v Lehnici městskou školu, která by programem dosahovala úrovně školy katedrální, je ve slezských poměrech na začátku 14. století opravdu poněkud netradiční, ovšem interpretovat ji jako uvědomělé a plánované úsilí o zřízení studia generale neodpovídá skutečnosti. Nenasvědčují tomu ani prameny, které o této události vypovídají. Paterova teze je proto pouhou „nadinterpretací“ faktů obsažených v listině a více přáním autora než reálnou skutečností.

Proč však biskup zmíněnou listinu vystavil a zrušením staršího zákazu umožnil, aby městská farní škola u sv. Petra povznesla svůj program výuky

---

⁴² Kolegiální kapitula v Lehnici byla založena teprve v roce 1363. O dalších kolegiálních školách ve Slezsku srv. kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*, kde je uvedena rovněž další literatura.

na úroveň katedrální školy, která ve Slezsku dosud přísně střežila svůj monopol v oblasti vzdělávání, je - vzhledem k absenci bezprostředních pramenných dokladů - možné se pouze dohadovat.⁴³ Z textu listiny vyplývá, že městská rada zažádala o rozšíření vyučovacích předmětů již dříve, avšak tato prosba byla jedním z Jindřichových předchůdců zamítnuta.⁴⁴ Na začátku 14. století musely nastat v Lehnici příznivější podmínky, když se zástupci městské rady na biskupa opět obrátili s takovou žádostí a dokonce dosáhli úspěchu. Sám biskup uvádí v listině jako argument pro své rozhodnutí povýšit úroveň výuky vzrůstající počet obyvatel a s tím i související stoupající poptávku po vzdělání. Vystoupení městské rady s žádostí o povýšení školy bylo bezpochyby výrazem jejího sílícího sebevědomí. Snad chtěl biskup skutečně vyhovět prosbě volající po možnosti získání vyššího vzdělání než takového, jaké dosud nabízely místní školy, a vzhledem k tomu, že v Lehnici neexistovala kolegiátní škola, jíž by bylo rozšíření programu výuky o předměty quadrivia jistě povoleno, přistoupil biskup na tuto variantu a vyučování předmětů sedmi svobodných umění městské farní škole povolil. Při jeho rozhodování mohl svou roli sehrát i fakt, že lehnická škola tehdy ještě náležela pod vrchní dohled scholastika vratislavské katedrální školy a tudíž její výuka podléhala plně jeho kontrole.⁴⁵

Paterovu tezi o prvotním zrození univerzitní ideje ve Slezsku v roce 1308 musíme proto odmítnout jak z důvodů neprokazatelnosti existence této myšlenky v pramenech, tak z důvodů minimálních šancí na její realizaci ve slezských reáliích.

---

⁴³ Spory ve městech mezi katedrální, resp. později kolegiátními školami na jedné straně a školami farními na straně druhé o rozsah a program výuky a o obsazování učitelských míst, byly obvyklé po celé 14. století. K tomu viz G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 34an; srv. též kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

⁴⁴ Z předchůdců Jindřicha z Wierzbna přichází v úvahu jako autor zákazu biskup Romka (1292-1301), Tomáš II. (1270-1292) nebo Tomáš I. (1232-1268). Vzhledem k tomu, že se městská samospráva začala rozvíjet až po přijetí magdeburského práva v roce 1293, přikláníme se k názoru, že zákaz vydal biskup Romka. Srv. A. BURDA, *Untersuchung zur mittelalterlichen Schulgeschichte*, s. 90.

⁴⁵ Srv. CARL JOHANNES RUMMEL, *Das Städt. Gymnasium zu Liegnitz*, Lorch/Württemberg 1984, s. 31; ADALBERT HERMANN KRAFFERT, *Geschichte des evangelischen Gymnasium zu Liegnitz*, Liegnitz 1869, s. 50. O rozsahu pravomocí scholastika vratislavské katedrální školy viz kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

II. 2.2. UNIVERZITNÍ EXODUS DO VRATISLAVI V ROCE 1409 ?

Jestliže jsme odmítli Paterovo tvrzení o lehnickém plánu univerzitní fundace, pak se myšlenka univerzitního zřízení měla - podle názoru některých historiků - poprvé objevit v roce 1409 v souvislosti se secesí profesorů a studentů z pražského obecného učení. Za její iniciátory bývají považováni Jan Otto z Minsterberku a Jan Hoffmann ze Svidnice. Tato teze byla poměrně rychle přijata v německé i polské historiografii. Základ jí položil Gustav Bauch, z jehož práce většina pozdějších autorů vycházela. G. Bauch popisuje události po vydání Kutnohorského Dekretu v Praze následovně: „ ... *Nachdem man auf der anderen Seite zur Erkenntnis gekommen war, dass unter den herrschenden Umständen nichts durchzusetzen sei, beschlossen die drei unterdrückten Nationen, Prag zu verlassen, und mehrere tausend Doktoren, Magister und Studenten zogen von dennen. Johann Hoffmann hatte als Zufluchtgebiet seine Heimat Schlesien vorgeschlagen; die Mehrzahl der Enterbten erwählte Leipzig, und was sich nicht in der Zeit des Provisoriums verlief oder bald ein anderes Ziel, z.B. Krakau, erwählt hatte, blieb dort. Dazu gehörten Ottonis und Hoffmann...*“¹ V dalších úvahách nás proto budou zajímat především hlavní protagonisté této ideje, jejich činnost na pražské univerzitě před rokem 1409 a důkaz, že se myšlenkou přenést univerzitní činnost do Slezska skutečně zabývali.²

Oba představitelé přišli na pražskou univerzitu v osmdesátých a devadesátých letech 14. století jako studenti a teprve později zde působili i jako učitelé. Již v tomto období se však mohli seznámit s atmosférou, jež na tehdejší univerzitě panovala a která byla předzvěstí budoucího konfliktu mezi univerzitními národy o charakter

---

¹ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 247. Informace o Hoffmanově návrhu odejít v roce 1409 z Prahy do Slezska se objevila již v práci HEINRICH A BRANDESE-OSWALDA MARBACHA-HEINRICH WUTTKEHO, *Collegium Beatae Mariae Virginis*, Leipzig 1859, s. 9.

² O Dekretu Kutnohorském a událostech kolem roku 1409 psali FRANTIŠEK ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2*, 2.vyd. Praha 1996, s. 214an.; PETR ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V., 1402-1437*, Praha-Litomyšl 2000, s. 100-124; FRANTIŠEK MICHÁLEK BARTOŠ, *Z dějin Karlovy Univerzity v době husitské*, JSB 40, 1971, s. 54-63, 115-122; TÝŽ, *Kolem Dekretu Kutnohorského. Příspěvky k dějinám Karlovy Univerzity v době Husově a husitské I*, SH 4, 1956, s. 33-40; TÝŽ, *Čechy v době Husově 1378-1415. České dějiny II/6*, Praha 1947, s. 280-319; JIŘÍ KEJŘ, *Sporné otázky v hádání o Dekretu Kutnohorském*, AUC-HUCP 3/1, 1962, s. 83-121; *Dekret Kutnohorský a jeho místo v dějinách*, AUC-Phil. et Hist. 2, 1959; ZDENĚK FIALA, *O vzniku Dekretu Kutnohorského*, AUC-Phil. et Hist. 2, 1959, s. 21-39; *Dekret Kutnohorský. Přednášky a stati V. Novotného, K. Krofity, J. Šusty, G. Fridricha*, Praha 1909; *Dějiny Univerzity Karlovy I. (1347/48-1622)*, s. 85-99, 123-129; VÁCLAV VLADIVOJ TOMEK, *Děje Univerzity Pražské I*, Praha 1849, s. 146-155; E. MALECZYŃSKA, *Z dziejów interpretacji Dekretu Kutnohorskiego*, KH 66, 3, 1959, s. 716-725; FERDINAND SEIBT, *Johannes Hus und der Abzug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, AfKG 39, 1957, s. 63-80; KARL ADOLF CONSTANTIN HÖFLER; *M. Johannes Hus und der Abzug der deutschen Professoren und Studenten aus Prag 1409*, Prag 1864.

pražského učení. První větší spor tohoto typu propukl v Praze již v roce 1384. Týkal se obsazení profesorských míst v Karolinské koleji, jež si nárokovali mistři domácího univerzitního národa, považující dosavadní výsady a převahu cizinců na univerzitě za nespravedlivé.³ Konflikt, jehož řešení se protáhlo do devadesátých let 14. století, pak doprovázely první menší secese univerzitních mistrů a jejich žáků na nově založené univerzity v Heidelbergu, Kolíně nad Rýnem a Erfurtu.⁴ Od konce 14. století pak sílily emancipační snahy mistrů českého univerzitního národa, jež se odrážely mj. v jejich hmotném zabezpečování. Na začátku devadesátých let byla založena Kaple Betlémská vyhrazená výhradně pro kázání v českém jazyce. Prezentační právo ke kapli bylo předáno třem nejstarším mistrům českého univerzitního národa z Karlovy koleje, což pomáhalo propojit jejich zájmy s nejlivnější pražskou kazatelnou. Během dvou desetiletí získala korporace českého národa nejméně tři koleje pro chudé studenty a velké množství peněžitých podpor, mezi něž patřilo mj. darování kaple Božího Těla na Novém Městě pražském.⁵ Přestože stoupal počet studentů domácího univerzitního národa, neměl tento fakt vliv na změnu poměrného zastoupení jednotlivých univerzitních národů.⁶ Rovněž podíl mistrů českého národa v pedagogickém sboru nebyl zvláště výrazný. Pouze v kategorii mistrů-regentů na artistické fakultě se podařilo zástupcům českého národa v období před rokem 1409 získat třetinové zastoupení.⁷ Početní převaha studentů a profesorů tří cizích univerzitních národů tak zůstávala nadále i přes rostoucí vlnu emancipačního hnutí představitelů domácího národa zachována.

Na přelomu století přistoupil k těmto antagonismům ještě učenecký spor mezi Viklifovými stoupenci a jeho odpůrci. Viklifovo učení bylo v Praze známé již od osmdesátých let 14. století, ale většího ohlasu a rozšíření dosáhlo teprve

---

³ Studenti a učitelé byli brzy po založení pražské univerzity rozděleni na základě teritoriálního principu do čtyř univerzitních národů: českého, polského, saského a bavorského, z nichž každý získal jeden hlas při společném rozhodování v otázkách týkajících se univerzity. O sporu v roce 1384 psali např. ALOIS KUBÍČEK-ALENA PETRÁNOVÁ-JOSEF PETRÁŇ, *Karolinum a historické koleje Univerzity Karlovy*, Praha 1961, s. 13an; *Dějiny Univerzity Karlovy 1. (1347/48-1622)*, s. 86.

⁴ Již v první polovině osmdesátých let 14. století opustilo několik mistrů pražskou univerzitu, když byla založena teologická fakulta ve Vídni. K menšímu exodu učitelů a jejich žáků do Heidelbergu došlo v roce 1386/87, do Kolína v roce 1388, do Erfurtu v roce 1392.

⁵ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2*, s. 210-214; TÝŽ, *Husitské Čechy. Struktury, procese, ideje*. Praha 2001, s. 253.

⁶ Počtem studentů a jejich poměrným zastoupením na univerzitě podle národů v období před rokem 1419 se zabýval F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419. Statisticko-sociologická studie*. Rozpravy ČSAV 77/3, Praha 1967, s. 24an.

⁷ Prokázal to FRANTIŠEK KAVKA, *Mistři regenti na artistické fakultě pražské univerzity v letech 1367-1420*, in: *Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof.dr. Václava Husy*, Praha 1966, s. 77-95.

v následujících desetiletích, kdy se do Prahy dostal Viklifův spis *O universáliích* spolu s několika dalšími filozofickými traktáty.⁸ Přestože v počáteční fázi neměl střet mezi zastánci nominalistické a realistické koncepce pojetí universálií nic společného s nacionálně emancipačním hnutím národů, záhy se ukázalo, že to byli právě čeští mistři, kteří začali Viklifovy spisy na univerzitě vykládat a obhajovat. Zápas o Viklifa tak přerostl do značné míry ve spor mezi českými a cizími mistry artistické a teologické fakulty.

Do této zjištěné atmosféry pražského univerzitního prostředí přišli Jan Otto z Münsterberku a jeho mladší kolega Jan Hoffmann ze Svídnice. Brzy se i oni aktivně zapojili do zdejší diskuse. Jan Otto se v Praze objevil jako student zřejmě již na sklonku sedmdesátých či na začátku osmdesátých let 14. století. Roku 1382 byl promován na bakaláře, v roce 1386 se stal magistrem svobodných umění.⁹ Později pokračoval ve studiu teologie. Od roku 1389 působil jako komisař při bakalářských a mistrovských zkouškách.¹⁰ Postupně, jak rostl jeho vliv, pronikal i do nejvyšších správních úřadů univerzity. Několikrát plnil funkci výběřčího poplatků a správce fakulního jmění, v roce 1393 se stal proděkanem artistické fakulty, v roce 1395 jejím děkanem.¹¹ Nejvyššího univerzitního úřadu rektora dosáhl v roce 1398.¹² Zřejmě ještě v tomto období před rokem 1400 se stal profesorem teologie a zapojil se do diskuse, vyvolané šířením opisů Viklifových děl a jejich prvních výkladů v univerzitních kursech. Patřil k stoupencům nominalismu, Viklifovo učení odmítal, což dokládá jeho vystoupení s polemikou v podobě čtyř kvestií, jež patrně čelila argumentům domácího mistra Štěpána z Pálče.¹³

---

⁸ První opisy Viklifových filozofických traktátů jsou v Praze doloženy roku 1397. O rok později pořídil jejich úplnější soubor Jan Hus. K tomu F. ŠMAHEL, *Fakulta svobodných umění*, in: *Dějiny Karlovy Univerzity 1 (1347/48-1622)*, s. 124 an; TÝŽ, *Jan Hus a viklífské pojetí universálií*, AUC-HUCP 21, 2, 1981, s. 49-68; VILÉM HEROLD, *Pražská univerzita a Wyclif*, Praha 1985, s. 148an.; V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I*, Praha 1919, s. 103an.

⁹ O Janu Ottovi z Münsterberku viz GERHARD WEBERSINN, *Johannes Otto von Münsterberg. Magister in Prag und erster Rektor der Universität Leipzig*, JSFWUB 7, 1962, s. 75-95; JOSEF TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské univerzity 1348-1409*, Praha 1981, s. 279-280.

¹⁰ Doložen pro léta 1389, 1391-1401, 1404. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 279.

¹¹ Jako výběřčí poplatků a správce fakulního jmění (collector) je uváděn v letech 1391, 1393, 1396, 1398. *Ibidem*.

¹² V roce 1401 plnil ještě funkci revizora závěrečného vyúčtování (assessor), v roce 1403 byl členem komise (dispensator), která měla spolu s děkanem pravomoc povolovat soukromé lekce a ověřovat listy vydané jménem fakulty. *Ibidem*.

¹³ Štěpán z Pálče a Stanislav ze Znojma patřili k prvním obhájčům Viklifova díla na artistické fakultě. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2*, s. 217. Ke kvestii Jana z Münsterberku JAN SEDLÁK, *Filosofické spory pražské v době Husově*, Studie a texty k náboženským dějinám českým II/2, 1915.

Na stranu mistrů odmítajících interpretace Viklifova učení se postavil i Jan Hoffmann ze Svidnice.¹⁴ Již jako student měl příležitost poznat napjatou atmosféru univerzitního prostředí devadesátých let. Bakalářskou zkoušku složil v roce 1396, mistrem svobodných umění se stal roku 1400. Od tohoto roku zahájil i svou pedagogickou činnost.¹⁵ V roce 1403 se zapsal na právnickou fakultu, avšak studia zřejmě brzy zanechal a věnoval se teologii.¹⁶ O jeho vlivu na univerzitě svědčí hodnosti, jichž v následujícím období dosáhl. V roce 1406 byl rektorem pražské univerzity a již tehdy musel zasáhnout do sporů o Viklifovo učení, když se mu do rukou dostal traktát českého profesora teologie Stanislava ze Znojma, hájícího Viklifovy teze, které popíraly jedno z dogmat o přepodstatnění chleba a vína v tělo a krev Kristovu.¹⁷ Spor, který tím byl záhy vyvolán, se dostal až k papežské kurii a byl uzavřen v dubnu roku 1408 vystavením zákazu šíření Viklifových bludů na pražské univerzitě a povinností odevzdání do třiceti dnů všech jeho spisů. Tehdy plnil Jan Hoffmann již funkci děkana artistické fakulty.¹⁸ Do filozofických diskusí o charakter kacířského učení a vztahů mezi univerzitními národy se aktivně zapojil i v bouřlivém roce 1409.¹⁹

Vliv a iniciativa slezských mistrů polského univerzitního národa, jež postupně vzrůstaly mj. díky odchodu části mistrů bavorského a saského národa, se projeví i v jiné rovině. Vzhledem k sílící vlně nacionálně emancipačního hnutí na akademické půdě, jež se začátkem 15. století odráželo mj. stoupajícím počtem českých studentských kolejí, dospěli oba představitelé k rozhodnutí posílit postavení vlastního „národa“ v organizační struktuře univerzity zřízením „národní“ koleje. Nemělo se však jednat o kolej polského univerzitního národa, ale o fundaci, jež by podporovala studenty a profesory ze Slezska. Jelikož tento plán představoval projekt

---

¹⁴ O Janu Hoffmanovi ze Svidnice viz J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 255; F. MACHILEK, *Johannes Hoffmann aus Schweidnitz und die Hussiten*, AfSKG 26, 1968, s. 96-123; P. PFOTENHAUER, *Schlesien als Rektoren der Universität Leipzig*, ZVfGS 17, 1883, s. 185-192; RICHARD BECKER, *Johann Hoffmann, der nachmalige Bischof Johann IV. von Meissen. Seine Wirksamkeit an den Universitäten Prag und Leipzig*, Leipzig 1891.

¹⁵ Jako komisař při bakalářských a mistrovských zkouškách je uváděn v letech 1402, 1404, 1407. V roce 1405 plnil funkci dispensatora. *MHU CFP I*, Praha 1830-1832, s. 314, 347, 350, 385; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 255.

¹⁶ *MHU CFP 2*, Praha 1834, s. 113.

¹⁷ K tomu F. M. BARTOŠ, *Kolem Dekretu Kutnohorského*, s. 34an. Ohledně rektorátu Jana Hoffmanna vznikly pochybnosti. Srv. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 255; F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 278; F. MACHILEK, *Johannes Hoffmann aus Schweidnitz und die Hussiten*, AfSKG 26, 1968, s. 98, pozn. 12; V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus*, s. 338, pozn. 3. odmítá tvrzení o rektorátu Jana Hoffmanna v roce 1409.

¹⁸ J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 255.

¹⁹ Viz níže.

poměrně finančně náročný, bylo hlavním předpokladem jeho uskutečnění zajištění hmotných a finančních prostředků. Oba mistři proto zahájili již na začátku 15. století sbírku, jež by jim umožnila jejich plán realizovat.²⁰ Sami byli prvními dárči. Zanedlouho měli k dispozici již takový obnos peněz, za který mohli zakoupit - ještě za účasti Mikuláše Hoffmanna, Janova otce, - od opata Mikuláše z Krzeszowa a celého konventu v roce 1406 za částku 520 hřiven pražských grošů vesnici Velký Týnec, nacházející se v lehnickém obvodu.²¹ Dne 31. července roku 1406 pak opat zplnomocnil oba konventy před lehnickým knížetem Ruprechtem, aby majetek převedli na magistry.²² Kníže Ruprecht potvrdil 8. září 1406 tento prodej Janu a Mikuláši Hoffmannovi a Ottovi z Minsterberku²³

Přípravy a realizace založení slezské koleje však byly přerušeny prudkým vývojem událostí v letech 1408 a 1409. Na nejpočetnější artistické fakultě, kde docházelo k nejostřejším sporům o Viklifa, totiž došlo k paradoxní situaci. Stoupal zde sice počet studentů z českých zemí, kteří získali bakalářský titul, avšak jejich podíl v celkovém množství posluchačů klesal. Bylo to způsobeno výrazným přílivem zahraničních studentů po roce 1405. Tento trend naznačoval, že šance na uplatnění domácích absolventů se budou zmenšovat a naopak počet cizinců mezi mistry artistické fakulty se tím může zvýšit. Postavení protireformní strany by tak bylo oslabeno a snižovalo by naději na získání rozhodujícího postavení na domácím obecném učení.²⁴ To vše vedlo k rostoucímu napětí na univerzitní půdě, jež vyvrcholilo v lednu roku 1409.

Podnětem ke srážkám a ostré výměně názorů se stal univerzitní kvodlibet, k jehož vedení se přihlásil český mistr Matěj z Knína, jenž byl nedávno označen za kacíře.²⁵ Jeho nominaci však odmítli mistři cizích národů, kteří nemínili diskutovat s někým podezřelým z hereze, a již tehdy prohlásili, že raději odejdou z Prahy, než aby byli přítomni takovému aktu. Mezi ty, kteří hlásali takto radikální

---

²⁰ K nejstarší historii koleje *Collegium Beatae Mariae Virginis*, s. 7 an.

²¹ FRIEDRICH ZARNCKE, *Die Urkundlichen Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig*, Leipzig 1857, č. 1, s. 769.

²² F. ZARNCKE, *Die Urkundlichen Quellen*, č. 2, s. 770.

²³ F. ZARNCKE, *Die Urkundlichen Quellen*, č. 3, s. 770.

²⁴ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 63.

²⁵ Matěj z Knína patřil ke stoupencům Viklifova učení a pro neústupnost jeho názorů s ním byl v roce 1408 zahájen proces. K tomu více v. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I*, s. 218-220, s. 304 an; J. KEJŘ, *Kvodlibetní disputace na Pražské Univerzitě*, Praha 1971, s. 77an; V. HEROLD, *Pražská univerzita*, s. 155an.

postoje, patřil i Jan Hoffmann ze Svídnici.²⁶ Král Václav však zmaření kvodlibetu nedovolil a účast na něm všem mistrům přikázal.²⁷ Vzápětí na to obdržela univerzita od panovníka výzvu, aby se vyjádřila k účasti na pisánském koncilu, jenž měl odstranit papežské schizma, a od kterého si Václav sliboval znovu uznání svého titulu římského krále.²⁸ Neboť představitelé českého národa byli oproti cizím národům nakloněni obeslání koncilu, rozhodl se král zajistit si jejich podporu a dne 18. ledna 1409 vydal mandát zvaný Dekret Kutnohorský, jímž přiznával domácímu univerzitnímu národu tři hlasy proti jednomu společnému hlasu zbývajících národů. Tímto rozhodnutím pomohl zajistit domácím mistrům na akademické půdě většinu.

Sled událostí však nabyl v dalších dnech dramatických obrátek. Král Václav, ovlivněn protestem cizích mistrů, kteří se na něho 6. února obrátili a žádali zachování svých práv, jim přislíbil vyhovět. Univerzitní mistři tří národů si pak odpřísáhli písemnou dohodu, že nařízení o třech hlasech přiznané českému národu nebudou za žádnou cenu akceptovat a v případě, že nedojde k jeho odvolání, Prahu opustí.²⁹ Jednání o tři hlasy pak trvalo ještě další tři měsíce. K plnému uplatnění Dekretu Kutnohorského došlo definitivně až v květnu 1409 po panovníkově zásahu, jímž byli dosazeni na nejvyšší univerzitní úřady zástupci domácího národa.³⁰ Učitelé a studenti cizích národů považovali další protesty za zbytečné.³¹ V polovině května se pak rozhodli naplnit předchozí přísahu a manifestačně opustili Prahu. Někteří zamířili

---

²⁶ Podle svědectví M. Jana Schwaba z Butzbachu, který tvrdí: „...*Et eo volente disputare multi magistri, videlicet Baltherus Harasser, magister Petrus Storch, magister Johannes Hofman et alii noluerunt visitare actum suum, dicentes publice se volentes potius Praga recedere quam actum talis suspecti de heresi visitare...*” LADISLAV KLICMAN, *Processus iudiciarius contra Ieronymum de Praga habitus Wienae A. 1410-1412*, Praha 1898, s. 16-17; J. KEJŘ, *Kvodlibetní disputace*, s. 81.

²⁷ Kvodlibetu se účastnil i Jan Hoffmann. Seznam účastníků a jejich kvestií představil J. KEJŘ, *Sporné otázky*, s. 88an.

²⁸ Roku 1400 duchovní kurfiřti Svaté říše římské prohlásili Václava IV. za sesazeného z římského trůnu a na jeho místo zvolili Ruprechta Falckého. Politickou krizí v říši umocňovala rozpolcená situace v církvi, jíž vládli dva papežové - římský Řehoř XII. a francouzský Benedikt XIII, z nichž ani jeden nechtěl ustoupit. Situaci měl řešit právě svolaný koncil v Pise. K tomu F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 280an.

²⁹ O dění na univerzitě v nejbližších měsících po vydání Dekretu Kutnohorském psali V. V. TOMEK, *Děje university pražské I*, s. 149 an; F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 309 an.; J. KEJŘ, *Husitský právník M. Jan z Jesenice*, Praha 1965, s. 15 an.

³⁰ Mistři cizích národů se původně pokusili při volbě rektora a děkana artistické fakulty v dubnu 1409 uplatnit zásady volby podle starého řádu, proti čemuž se postavili zástupci domácího národa. Ti chtěli v rozporu s dosavadní praxí prosadit nový poměr univerzitních hlasů i při volbě děkana artistické fakulty. Když se nepodařilo ani po dvou týdnech volbu provést, zasáhl 9. května 1409 na rozkaz Václava IV. královský komisař, jenž přiměl dosavadního rektora a děkana odevzdat univerzitní insignie a hned nato dosadil nové funkcionáře. Děkanem artistické fakulty se stal stoupenec reformní strany Šimon z Tišnova, rektorem Zdeněk z Labouně.

³¹ Po květnových událostech mělo dojít - podle pozdějších zpráv Tempelfelda - v Praze k ostrým srážkám, při kterých měl být zraněn někdejší děkan Ludolf Meistermann, jemuž měl přispěchat

na okolní středoevropské univerzity do Vídně, Krakova, Heidelberku, Kolína nad Rýnem či Erfurtu, většina se však odebrala do Lipska, kde bylo zřízeno nové obecné učení.³²

Rekonstrukce oněch napjatých dnů, kdy učitelé a jejich žáci opouštěli Prahu, je však vzhledem ke kusým zprávám v pramenech jen obtížná. Starý letopisec k tomu zaznamenal: „...Potom roku 1409 po Nanebevstoupení [16.5.] všichni němečtí mistři, doktorové, bakaláři, studenti a ostatní členové koleje ve stanovený den vyjeli a vyšli z Prahy na všechny strany, když předtím rozprodali věci, které měli. A jeli většinou na Rýn, do Saska a do Fojtlandu a do Bavor i jinam do různých německých krajin. A po odchodu také založili vysoké učení v Lipsku a to je tam až dodnes, na potupu kdysi slavného učení pražského...“³³ Ještě stručnější je Lipská Kronika, když píše: „*Et sic pos hoc recesserunt magistri, baccalaurei et studentes omnium trium nacionum, quilibet ad partes suas et postmodum convenerunt in Lipzk...*“.³⁴ Kronika pražské univerzity se omezila na pouhé konstatování o odchodu cizích národů z univerzity.³⁵ Není pochyb, že Jan Otto z Minsterberku a Jan Hoffmann ze Svidnice patřili díky svému postavení a vlivu na univerzitě v předchozím období k vůdčím osobnostem, které v těchto dnech rozhodovaly o novém působišti, kam by se měla odcházející většina mistrů a jejich žáků odebrat. Z dalších událostí víme, že rozhodnutí padlo na Lipsko, a fakt, že oba učenci získali na nové univerzitě opět čelní hodnosti, jen dokládá úctu, již se oba ve stávající univerzitní obci těšili.³⁶ Po vystavení zakládací listiny nové univerzity místními

---

na pomoc Jana Hoffmann ze Svidnice. Měl za to zaplatit následným napadnutím své osoby. K tomu V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I*, s. 342; F. MACHILEK, *Johannes Hoffmann*, s. 100.

³² Otázkou migrace někdejších pražských bakalářů, licenciátů a mistrů na sousední univerzity po pražské secesi v roce 1409 se na základě výzkumu univerzitních matrik zabýval F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 71a; IVAN HLAVÁČEK, *Matriky vídeňské a krakovské univerzity a Dekret Kutnohorský*, AUC-Phil. et Hist. 2, 1959, s. 75-81.

³³ Použito z populární edice *Ze starých letopisů českých*, red. H. ČERNÁ, Praha 1980, s. 30.

³⁴ *Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I*, Chronicon Lipsiense, ed. K. HÖFLER, Wien 1856, s. 10.

³⁵ „*Anno domino MCCCIX circa festum Georgii Magistro Zdenkone ad instanciam regis Wenceslai a Bohemis in rectore recepto, aliis nacionibus non consencientibus factum est schisma magnum nacionum. Itaque extere naciones satisficientes iuramento suo de Praga pedibus, equis et curribus recesserunt.*“ FRB V, Tzv. Kronika Univerzity Pražské, ed. J. GOLJ., Praha 1893, s. 570. O Kronice Univerzity Pražské psal P. ČORNEJ, Tzv. *Kronika univerzity pražské a její místo v husitské historiografii*, AUC-HUCP 23/1, 1983, s. 7-25.

³⁶ Povolení zřídít v Lipsku univerzitu bylo vystaveno novým papežem Alexandrem V. dne 9. září 1409. Dne 24. října se pak ustavila univerzitní obec, která zvolila prvním děkanem artistické fakulty mistra Jindřicha Bernhangena. *CDSax II/11*, č. 1, s. 1-3; F. ZARNCKE, *Die Urkundlichen Quellen*, s. 798. V prvním soupise učitelů lipského obecného učení zaujali oba slezští profesori přední místo. Jan Hoffmann je uváděn na 18. místě jako professor sacre theol., v seznamu kolegiátů vystupuje na druhém místě hned za Janem Ottou z Minsterberku. P. PFOTENHAUER, *Schlesier als Rektoren*,

teritoriálními vládci, Vilémem a Fridrichem Wettiny, pak byl dne 2. prosince 1409 slavnostně zvolen prvním rektorem nového lipského obecného učení Jan Otto z Minsterberku.³⁷

První skutečně v pramenech doložený doklad, jenž svědčí o Ottově přání zřídit ve Slezsku univerzitu, se však poprvé objevil teprve v jeho závěti z roku 1416. Ta mj. odhaluje, že oba slezští profesori se i v novém působišti nevzdali myšlenky založit pro své krajany „národní“ kolej. Podle Ottova testamentu, zpřístupněného dne 7. dubna 1416, měla být část jeho pozůstalosti určena právě ve prospěch nové koleje, která by byla zřízena pro příslušníky polského národa buď při učení v Lipsku nebo v Praze, jestliže by bylo reformováno.³⁸ To dokládá, že Jan Otto stále věřil, že učitelé a žáci se do Prahy jednou vrátí, a situace na pražské univerzitě bude obnovena na základě starého řádu rozhodování a organizace podle principu poměrného zastoupení univerzitních národů. Kromě těchto slov však bylo v testamentu dále uvedeno: „...*Item non obstantibus suprascriptis volo, quod supradictum collegium fiat Slezia, si et ubicunque in ea fundabitur studium privilegium*“³⁹

Přání, aby slezská kolej byla přenesena do Slezska v případě, že by tam byla zřízena univerzita, jasně dokazuje, že se Jan Otto univerzitní myšlenkou ve Slezsku zabýval a že ji nepovažoval za nereálnou. Zmínka z jeho závěti sice nedokládá, kdy tato idea vznikla, avšak zdá se nanejvýš pravděpodobné, že to bylo právě již v době pražské secese. K exodům studentů a jejich učitelů ve středověku docházelo často a každý odchod z původního sídla univerzity nutně vnucoval otázku nového působiště univerzitní obce. Proto se musel Jan Otto touto myšlenkou zaobírat již v okamžiku, kdy bylo jasné, že odchod z Prahy je nevyhnutelný. Konzultoval ji a zřejmě i prosazoval společně s Janem Hoffmanem, případně s dalšími představiteli

---

s. 187. Jan Hoffmann působil později jako komisař při zkouškách na univerzitě - doložen v roce 1411, v roce 1413 se stal rektorem celé univerzity. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 255. Po ukončení rektorátu se stal členem míšeňské kapituly, roku 1427 byl zvolen míšeňským biskupem. Srv. též F. MACHILEK, *Johannes Hoffmann*, s. 101.

³⁷ *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, č. 2, s. 3-5; *Die Anfänge der Universität Leipzig. I, Personalverzeichnis von 1409-1419. Aus den ältesten Matrikeln der Universität*, P. W. ULLRICH, Leipzig 1895, s. XII.

³⁸ Jan Otto z Minsterberku zemřel dne 24. března 1416. Jeho závěť byla otevřena 7. dubna 1416. Ke zřízení koleje odkázal svěřené peníze, polovinu vsi Velký Týnec a jeho zbývající majetek u města Ziębice, tj. roční činži čtyř hřiven, kterou zakoupil 30. září 1410 na předhradí u vsi Starowice (Altmannsdorf). O budoucí koleji se zde píše: „*Item volo, quod collegium istud fundetur in universitate Lipczeni aut Pragensi, sie fuerit reformata*“ CDSax II/11, č. 9, s. 13-16; *Collegium Beatae Mariae Virginis*, Actenstücke, č. 1, s. 17-23.

³⁹ *Ibidem*.

profesorského sboru polského univerzitního národa, mezi nimiž byli hojně zastoupení právě Slezané.

Přestože došlo nakonec k přenesení univerzitní činnosti do Lipska, oba Slezané se nikdy zcela nevzdali naděje na návrat do Prahy či možnosti, že by mohlo být vlastní studium generale někdy v budoucnosti založeno i přímo v jejich regionu. Poukazuje na to i další jednání a odkaz Jana Hoffmanna. Ten se ujal náročného úkolu realizace Ottovy závěti. Díky jeho iniciativě byla kolej polského univerzitního národa skutečně zřízena a dne 14. prosince 1422 markrabětem Fridrichem potvrzená a zrovnoprávněná s dalšími dvěma v Lipsku již existujícími univerzitními kolejemi.⁴⁰ Byla určená pro šest mistrů, z toho pět mělo pocházet ze Slezska a jeden z Pruska. Pobyť mistrů a studentů z území českého království a markrabství moravského, kteří v Lipsku formálně náleželi k polskému univerzitnímu národu, v ní však byl odmítnut s poukazem na to, že v době kdy Jan Otto z Minsterberku sbíral prostředky na zřízení koleje, jejich zástupci ničím nepřispěli.⁴¹ Hoffmann kolej rovněž hmotně zajistil. Zakoupil pro ni dům a se souhlasem markrabího Fridricha a Viléma ho svěřil proboštu a členům koleje jako *Collegium Beatae Mariae Virginis*.⁴² Na zaopatření slezské koleje myslel i ve své závěti, ve které jí jako věčný dar mj. odkázal sbírku knih. Zde se ještě jednou promítlo Janovo přání, shodné s Ottovým, aby jimi založená slezská kolej byla jednoho dne přenesena zpět do Prahy a nebo k nově zřízené univerzitě do Slezska. V jeho testamentu se píše: „*Item volo, quod omnes libri summarum et scripta doctorum super sententias cum partibus s. Thomae praesententur ad collegium b. Mariae v. in Lipczk. Item volo, quod libri thomae Waldensis in tribus voluminibus ad praedictum collegium b.M.v. praesententur, similiter et summa Bradwardini cum aliis summis docotrum de sacramentis et super sententias. Item volo, quod isti libri praesententru iliis, qui in locum nostrum erunt superintendentes ad personas res et regimen collegii praedicti b. virginis in Lipczk, qui ulterius praepositio et magistris libros praenominatos sic praesentabunt sub tali conditione, quod si collegium quandoque in Pragam vel in Silesiam transferri*

⁴⁰ CDSax II/11, č. 15, s. 23-24; F. ZARNCKE, *Die urkundlichen Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig*, č. 2, s. 768; *Collegium Beatae Mariae Virginis*, Actenstücke, č. 2, s. 23-25.

⁴¹ FERDINAND TADRA, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897, s. 308.

⁴² Dům určený pro kolej získal Jan Hoffmann od měšťana Petra Schabenkesa a se souhlasem landkrabího Fridricha a Viléma ho svěřil kolegiátům. Dne 1. dubna 1440 vystavil dodatečně již jako biskup míšeňský listinu týkající se tohoto převodu. Dne 5. listopadu 1442 pak odstoupil ve prospěch koleje i polovinu statku Velký Týnec. CDSax II/11, č. 27, č. 34, s. 37, s. 45-46; F. ZARNCKE, *Die urkundlichen Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig*, č. 3, s. 768, č. 4, s. 770. K tomu též G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 248.

*contigerit iuxta primaevam sui per felicis recordationis magistrum Jo. de Monsterberg et meam foundationem, praedicti libri mei cum aliis libris prius per me ad collegium datis et deputatis cum collegio ad locum suum transferantur....*⁴³

Jan Otto z Minsterberku a Jan Hoffmann ze Svidnice tedy patřili - již v období před rokem 1409 - na pražském obecném učení k předním osobnostem a organizátorům univerzitního života.⁴⁴ Již tehdy podnikli potřebné kroky k tomu, aby z jejich fundace mohla být zřízena kolej pro potřeby mistrů a studentů ze Slezska, odkud sami pocházeli. Přerušení příprav realizace tohoto projektu, vyvolané bouřlivými událostmi v roce 1409, však dalo podnět ke zcela nové myšlence, jíž bylo zřízení obecného učení přímo v jejich regionu. I přes nutnou rezignaci na její uskutečnění v roce 1409 a po přenesení činnosti do Lipska však tato idea již mistry neopustila. Dále věřili v její uskutečnění, avšak v nových podmínkách se soustředili na naplnění reálnějších cílů, tedy na zajištění podpory studujícím ze Slezska zřízením národní koleje. Její budoucnost však - jak dokládají jejich závěti - nerozlučně spojovali s Prahou nebo se Slezskem.

Zůstává odpovědět na otázku, proč se plán přenést univerzitní činnost do Slezska nepodařilo v roce 1409 prosadit. Mohlo by se totiž zdát, že podmínky pro jeho uskutečnění byly více než příznivé. Při pohledu na mapu univerzitních měst ve střední Evropě se Vratislav se svou geografickou polohou nabízela jako vhodná alternativa. Početné skupiny učitelů a jejich studentů by nemusely při své pouti z Prahy překonávat velkou vzdálenost a její postavení mezi Erfurtem, Würzburgem, Vídní a Krakovem, což byly nejbližší položené univerzity, by zásadně nenarušovalo dosavadní rozložení sféry vlivů jednotlivých univerzit. Zkracování vzdáleností mezi obecnými učenými totiž vedlo stále častěji k růstu vzájemné konkurence a hrozilo nebezpečím odčerpávání studentů. Navíc se zdá, že v době, kdy se mezi univerzitními mistry a jejich žáky odcházejícími z Prahy rozhodovalo o cíli jejich nového působení, měli zástupci polského univerzitního národa mezi cizinci převahu. Podle výzkumů F. Šmahela patřila skupina studentů polského univerzitního národa na artistické fakultě v období 1398/99-1409 k nejpočetnější.⁴⁵ Řada studentů

---

⁴³ CDSax II/ 3, *Urkundenbuch des Hochstifts Meissen*, hg. v. E.G. GERSDORF, Leipzig 1865, s. 88. P. PFOTENHAUER, *Schlesier als Rektoren*, s. 189-190. Jan Hoffman ze Svidnice sepsal svou závěť dne 5. dubna 1451. Zemřel o několik dní později 12. dubna 1451.

⁴⁴ Jan Otto z Minsterberku patřil v Praze k nejoblíbenějším a nejvyhledávanějším profesorům. F. ŠMAHEL, *Fakulta svobodných umění*, s. 123; F. KAVKA, *Mistři-regenti na artistické fakultě*, s. 94.

⁴⁵ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 26. F. Šmahel zjišťoval poměrné zastoupení studentů jednotlivých národů na základě jejich účasti u bakalářských a licenciátních zkoušek.

a učitelů řešila vzniklou pražskou krizi odchodem na některou ze sousedních univerzit, mezi nimiž vybírali především Erfurt a Víděň. Tím počet převážně německých mistrů a studentů ještě klesl.⁴⁶ Je pravděpodobné, že plán přenést univerzitní činnost do Slezska podporovali především zástupci polského univerzitního národa, mezi nimiž měli Slezané značné zastoupení. Vratislav mohla navíc svou roli univerzitního města plnit i s ohledem na své hospodářské zázemí. Jako město ležící na křižovatce obchodních cest a centrum dálkového obchodu patřila odedávna k nejvíce prosperujícím městům slezského regionu a s příchodem většího počtu osob by se bez problémů vyrovnala a nová situace by jí přinesla především řadu ekonomických výhod. Kromě toho by zde nové obecné učení získalo mnoho zájemců i z řad domácích adeptů, jimiž byli absolventi místních nižších škol, kteří dosud byli nuceni vydávat se za studiem do zahraničí.⁴⁷

Důvodem, který zřejmě rozhodl, že se mistři nakonec museli vzdát myšlenky přenést univerzitní činnost do Slezska, byla skutečnost, že pro legitimaci a právní zřízení budoucí univerzity bylo zapotřebí získat povolení papeže, ale především podporu a hmotné zajištění ze strany panovníka.⁴⁸ Slezsko, kam se učitelé a jejich žáci měli odebrat, bylo vedlejší zemí Koruny české, a tedy pod vrchní správou českého krále. Vratislav jako jedna z mála slezských držav se navíc již od roku 1335 nacházela pod bezprostřední vládou českého panovníka a podléhala tak přímo jeho moci. Bylo jasné, že král, jenž se se zástupci cizích národů po několika měsíčním vyjednávání od ledna do května 1409 neshodl a zavedením svého nařízení o počtu hlasů na univerzitě vlastně secesi vyvolal, mistry a jejich žáky v novém místě nepodpoří. Svou roli hrál i fakt, že si král ještě dobře pamatoval záporný postoj cizích mistrů k otázce obeslání pisánského koncilu, od kterého očekával potvrzení své hodnosti římského krále, a který právě tito mistři odmítli podpořit. Řada z nich totiž pocházela ze zemí, jež se přidržovaly Václavova protikandidáta krále Ruprechta Falckého a jeho setrvání při papeži Řehoři XII. Okamžitý odchod několika set

---

⁴⁶ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 79.

⁴⁷ Ve městě působilo na začátku 14. století několik škol. Přední postavení mezi nimi zaujímala katedrální škola. K nižšímu školství ve Vratislavi viz kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*, kde je uvedena rovněž další literatura.

⁴⁸ Otázkou, jaké byly důvody odstoupení od myšlenky přenesení univerzitní činnosti do Slezska, se historici nikdy podrobně nezabývali. Nevěnoval se jí ani G. BAUCH. Pouze E. BRZOSKA, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien*, s. 69, se otázky dotkl a argumentoval tím, že se univerzitní obec rozhodla pro Lipsko z důvodu, neboť ve Slezsku by vzhledem k nájezdům husitů neměla dostatečně vhodné podmínky pro rozvíjení své činnosti. Tuto tezi však musíme jednoznačně odmítnout, neboť argumentovat pro rozhodování mistrů v roce 1409 tím, že hrozily nájezdy husitů, je zcela nesprávné.

profesorů a studentů v polovině května pak navíc musel městu způsobit značné ekonomické obtíže a ztráty, což si musel král uvědomovat. O atmosféře oněch dnů a panovníkově vztahu k odcházejícím mistrům vypovídá nejlépe Václavův list, jenž vystavil 28. června 1409 na Žebráku, ve kterém prohlásil uprchlé mistry za vyhnané a zbavené jejich hodností na univerzitě.⁴⁹ Odcházející mistři a studenti pak naopak pomlouvali české království, zahrnovali je urážkami a obviňovali z kacířství a přitom i litovali svých výhod a studijních možností, které se jim v Praze donedávna nabízely. Odráží to i lipský pamflet, jehož autorem byl některý z uprchlých studentů, jenž napadal Prahu, která kdysi hostila čtyři národy a naopak oslavoval Lipsko jako město učenosti, které Prahu zastíní.⁵⁰ Třebaže tato báseň vznikla již v Lipsku a je pozdějšího data, bezpečně odráží napětí a atmosféru, kterou exodus učenců a jejich žáků doprovázel. Za takové situace nebyla dohoda mezi panovníkem a mistry možná. Bez poskytnutí hmotných prostředků pak neměla univerzitní obec šance na úspěšné zahájení své činnosti.

Kromě toho nemůžeme vyloučit, že o možnosti přenést univerzitu do Lipska byla první jednání započata již v období dávno před vlastní secesí. Boj o Dekret a nepříznivou situaci prvních měsíců roku 1409, kdy nebylo jasné, na kterou stranu se král Václav IV. nakonec přikloní, uvítal míšeňský markrabí, jenž mohl nespokojeným mistrům nabídnout pohostinství ve vlastní zemi. Nechtěl promarnit příležitost, která před dvaceti lety vytvořila univerzitu heidelberskou, erfurtskou a kolínskou.⁵¹ Snad právě tento příslib mohl vést mistry cizích národů k uzavření přísahy, že v případě zůstane-li Dekret v platnosti, odejdou raději z Prahy, jak to bylo v univerzitních kruzích obvyklé. Dne 7. května 1409 se dostavil na koncil v Pise míšeňský kancléř Mikuláš Lubich, který již tehdy mohl být pověřen mj. vyjednáváním ohledně poskytnutí univerzitních privilegií.⁵² Lubich, jenž sám v Praze kdysi studoval, mohl mít v pedagogickém sboru mistrů cizích národů ještě své známé, díky nimž mohlo být předběžné navázání kontaktů a jednání o budoucí

---

⁴⁹ *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen 2*, ed. K. HÖFLER, Wien 1865, s. 156. Srv. F. M. BARTOŠ, *Po stopách pozůstalosti M. J. Husi*, Praha 1939, zvl. Otisk z Časopisu archivní školy, r. XV-XVI, s. 9; V. NOVOTNÝ, *M. Jan Hus I*, s. 344.

⁵⁰ Text básně *Praga mater artium* byla publikována i v českém překladu u ARNOŠTA KRAUSE, *Husitství v literatuře, zejména německé I*, Praha 1917, 1-2. Srv. též J. TRÍŠKA, *Studie a soupisy k starší pražské univerzitě*, Praha 1980, s. 49-50.

⁵¹ F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 311.

⁵² SIEGFRIED HOYER, *Die scholastische Universität bis 1480*, in: *Alma Mater Lipsiensis*, hg.v. L. RATHAMN, Leipzig 1984, s. 10-12.

univerzitě v Lipsku jen usnadněno.⁵³ Navíc z pozdějších událostí vyplývá, že Lipsko nebylo příchodem početné skupiny učenců a jejich studentů nikterak zaskočeno. Již 4. července totiž městská rada zakoupila malý dům, který záhy předala mistrům artistické fakulty.⁵⁴ To vše potvrzuje předpoklad, že nějaká předchozí jednání s mistry cizích národů pražské univerzity musela být již dříve zahájena.

Vrátíme-li se tedy k původní Bauchově tezi, podle níž se univerzitní myšlenka ve Slezsku poprvé objevila v roce 1409, můžeme toto tvrzení přijmout za správné. V žádném případě se však ještě nejednalo o skutečný pokus založení studia generale. Nebyly podniknuty žádné konkrétní kroky, jež by tomuto úsilí nasvědčovaly. Chyběly totiž vhodné podmínky, které by mohly tomuto právnímu aktu zaručit jeho legitimitu a hmotné zabezpečení. Toho si byli vědomi zřejmě i sami původci ideje. Univerzitní myšlenky a přání založit v budoucnosti ve Slezsku vlastní obecné učení se však již nevzdali. Dokládají to poslední slova z jejich závětí. Na pokus o jejich naplnění však bylo třeba počkat ještě celé století.

---

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ S. HOYER *Die scholastische Universität*, s. 12. O počátcích lipské univerzity psali rovněž EMIL FRIEDBERG, *Die Universität Leipzig in Vergangenheit und Gegenwart*, Leipzig 1898; srv. též EDITH ROTHE-HILDEGARD HEILEMANN, *Karl-Marx-Universität Leipzig. Bibliographie zur Universitätsgeschichte 1409-1959*, Leipzig 1961.

II.2.3. ZNOVUZROZENÍ UNIVERZITNÍ IDEJE VE VRATISLAVI V ROCE 1505

Myšlenka univerzitního zřízení ožila ve Vratislavi opět na začátku 16. století. Bezpečnou zprávu o tomto záměru nám zanechal někdejší rektor krakovské univerzity a kronikář Matěj z Miechova. Ten celou událost zaznamenal ve své *Kronice Poláků*, kde ji popsal těmito slovy:

„.... V témže roce [1505] v létě vratislavští měšťané z podnětu hejtmana Haunolda a vratislavského notáře Řehoře usilovali založit obecné učení všech dobrých disciplín, jež by bylo nazýváno vratislavskou univerzitou a získali k tomu od krále Čech a Uher Vladislava svolení, pomoc, zakládací listinu a královským udělením i patronátní právo ke všem prebendám kolegiáty sv. Kříže a doporučující list jak od krále tak od královny Uher a vratislavského biskupa určené papeži Juliovi. A mnoho peněz v Budíně v královské kanceláři zaplatili. S těmito doporučeními a dokumenty zaslali do Říma 3 000 florénů, aby získali potvrzení a papežskou bulu. Avšak krakovská univerzita zaslala Apoštolskému stolci v neděli po Všech svatých, a bylo to druhého listopadu, protestní dopis polského krále Alexandra a k tomu názory představené doktory, k nimž se papež Julius II. přiklonil a zřízení vratislavské univerzity zamezil...“.¹

Matějova zpráva byla jediným dobovým komentářem této události, a proto se na dlouhý čas stala cenným a jedinečným zdrojem informací vztahujících se k této nezvyklé aktivitě. Zdá se, že obsahovala všechny důležité informace: jména iniciátorů, univerzitních patronů, údaje o průběhu realizace, včetně finanční částky, již měšťané za tímto účelem vynaložili, a důvodů, jež vedly k nezdaru celého projektu. Ne ve všech ohledech je však Matějova zpráva uspokojivá. Neříká se zde nic o motivech tohoto činu, nerozvádí se podrobněji o tvůrcích projektu ani

---

¹ „Eodem anno in estate Ciues Wratislaviien. instigatione Hawnoldi Capitanei & Gregorij Notarii Wratisla. animati, Gymnasium generale omnium bonarum disciplinarum, quod uniuersitas Wratislaviien. diceretur, erigere conati sunt. Et super hoc Wladislai regis Hunga. & Bohe. consensum, auxilia, litteras erectionis. Iuris patronatus omnium prebendarum ecclesiae Collegiatae. s. Crucis de collatione regia, donationem, & litterarum promotorialium, tam regis q reginae Hunga. ac Episcopi Wratislaviien, ad Iulium papam secundum, expeditionem obtinuerunt, & multo aere Budae un Cancellaria regis soluernt. Quibus cum litteris & promotionibus, tria milia aureorum Romam, pro expediendis bullis papae & confirmatione destinarunt. Vniuersitas autem Cracconi. euigilans, ad sedem apostolicam, dominica post omnium sanctorum, quae fuit secunda Nouembris, litteras Alexandri regis Poloniae, cassatorias & rationes consutatorias per doctores conceptas, misit, quibus Iulius papa secundus acquiescens erectionem uniuersitatis Wratislaviensis inhibuit...“ *Chronica Polonorum*, s. 377

o průběhu jednání u krále. Nevíme jak mnoho se panovník v celé záležitosti osobně angažoval a jak moc si přál, aby se vratislavský plán uskutečnil. Z Matějova textu rovněž nevyplývá, jaký byl reálný vztah papežské kurie k Vratislavi. Podle jeho slov měl být univerzitní projekt zavržen pouze kvůli zásahu polského krále. Zda to byl ovšem důvod jediný a skutečný, to z jeho zprávy již nevyplývá. Ani o podrobnostech, organizační struktuře univerzity a všech přípravách, jež s tím souvisely, se Matěj z Miechova nezmiňuje.

Všechny tyto otázky budou proto předmětem našeho dalšího výzkumu a sledování osudů myšlenky univerzitního zřízení na území pozdně středověkého Slezska. Budou to nejen iniciátoři, průběh realizace, role krále Vladislava a postoj papeže Julia II. k vratislavskému projektu, které nás budou zajímat, ale i předpoklady a podmínky, v jakých se město na začátku 16. století nacházelo a zda byly vůbec dostatečně vhodné pro prosazení univerzitní ideje. Bude nás zajímat, jak mnoho se situace změnila od dob, kdy s myšlenkou univerzitního zřízení ve Vratislavi poprvé přišli pražští profesori pocházející ze Slezska - Jan Hoffman ze Svídnice a Jan z Minsterberku. Budeme chtít poznat, jakým městem byla Vratislav na prahu raného novověku a jaké postavení zaujímal v kontextu jiných měst, a to nejen v rámci svého regionu, ale i celé východní oblasti středoevropského prostoru.

Neboť se na zřízení univerzity obvykle podíleli všichni tři činitelé - město, zeměpán i církev,- bude nás rovněž zajímat, jaký byl jejich vzájemný vztah a jakou měrou se podíleli na založení v případě vratislavského obecného učení. Budeme proto postupně sledovat všechna tři prostředí, jež se uskutečnění vratislavského projektu přímo účastnila, čili samotné dění a mocensko politickou situaci ve Vratislavi, královský dvůr v Budíně a prostředí papežského dvora. Pokusíme se tak objevit příčiny a mechanismy, jež mohly způsobit, že projekt nedospěl ke svému úspěšnému naplnění. V těchto úvahách se budeme občas muset vracet k některým aspektům staršího období, jež nám však pomohou objasnit situaci a podmínky, za kterých vratislavští radní univerzitní projekt na začátku 16. století realizovali.

III. PŘEDPOKLADY UNIVERZITNÍ FUNDACE ROKU 1505

III.1. MĚSTO VRATISLAV NA PŘELOMU 15. A 16. STOLETÍ

„ ... Na velkém, prostorném náměstí se tyčí velmi vysoké domy. Mají tři, čtyři, některé dokonce pět podlaží. Mají pravidelně rozmístěná okna, která sahají až k římsě. Některá okna jsou zasklená, jiná ne, ta, která se nacházejí níže, jsou obvykle zamřížovaná. Nejnižší jsou obchody, síně domů, sklady a prostory, nazývané sklepy, jejichž dveře vedou na tržiště. V nich se skladuje nejrůznější zboží: barvy, drahé kožešiny, koření, hedvábí, zlato, kosy, zbraně a rukodělné výrobky dovážené ze zahraničí. Budovy uprostřed čtyřstranného náměstí jsou seskupeny rovněž do čtverce. Z nich vyniká radnice, kde se schází městská rada. Je to nádherná stavba, jež má tři podlaží. V přízemí trochu níže pod povrchem země se prodává pivo, které je přiváženo z jiných měst. Jsou tam vyzdobené světnice a oddělené pivnice, které se v zimě vytápějí. Prostřední patro patří kožešníkům, kteří tam prodávají oděvy z kůží a kožešin. Chudšímu měšťanstvu je povoleno, aby tam organizovalo taneční zábavy. Nachází se tam rovněž sídlo a byt městského fojta. V nejvyšším patře, jehož překrásně zdobená klenba je opřena o dvojí sloupořadí, je obrovský sál, obložený bílými kameny. Zde jsou organizovány taneční zábavy pro nejbohatší obyvatele, někdy pěstní zápasy nebo učená divadelní představení. Tady se schází soud, tady jsou čekárny pro měšťany, kteří přicházejí za radními s nějakou záležitostí, zde se konají shromáždění městské obce. Ve východní části radnice je kaple s oltářem, kde je uložena hlava sv. Doroty a kde se konají mše před zasedáním městské rady. Blízko ní je pokladnice, do níž jsou odváděny daně. ...“¹

Těmito slovy popisoval Bartoloměj Stein ve svém *Popise celého Slezska a královského města Vratislavi (Descriptio totius Silesiae et civitatis regie Vratislaviensis)* nejživější a nejdůležitější tepnu města, již bylo na začátku 16. století vratislavské náměstí.² Již tato krátká ukázka názorně ilustruje okázalost města a

¹ Bartłomieja Steina renesansowe opisanie Wrocławia, *Die Beschreibung der Stadt Breslau der Renaissancezeit durch Bartholomäus Stein*, red. R. ŽERELIK, Wrocław 1995, s. 21, 67-68. Steinovo dílo bylo publikováno již na začátku 20. století v rámci řady SRS 17, *Descriptio totius Silesiae et civitatis regie Vratislaviensis per M. Bartholomeum Stenum. Barthel Steins Beschreibung von Schlesien und seiner Hauptstadt Breslau*, hg.v. H. MARKGRAF, Breslau 1902.

² Své nejvýznamnější dílo *Descriptio totius Silesiae et civitatis regie Vratislaviensis* sepsal autor ve dvou fázích. Popis Slezska ukončil již v roce 1505, avšak v letech 1512-1513 ho částečně opravil. Popis Vratislavi dokončil na jaře roku 1513 a v roce 1515 ho ještě doplnil. Ke vzniku díla BOLESŁAW OLSZEWICZ, *Najdawniejsze opisy geograficzne Śląska*, Katowice 1936, s. 30an. O Steinově díle psali rovněž FRANZ NIELÄNDER, *Nocturnae vigiliae. Eine bisher unbekannte Zusammenstellung des Bartholomäus Stein über den Wert des Wachens*, ZVfGS 54, 1920, s. 109-119; EWALD WALTER, *Zu Bartel Steins Descriptio Vratislaviae (Beschreibung Breslaus)*, JSFWUB 30, 1989, s. 63-76;

poukazuje na mnohé rozmanité funkce, jež město a předně jeho centrum plnilo.³ Stein zde hovoří o impozantní vyspělé architektuře, a to nejen reprezentativních budov jakými byla například radnice, ale i obvyklých měšťanských domů stojících na náměstí.⁴ Ličí některé důležité užitkové prostory, jež vypovídají o Vratislavi jako o živém obchodním centru s mezinárodními styky. Zmiňuje se o běžných stránkách každodenního života vratislavských měšťanů, o jejich zábavách, o způsobech trávení volného času, ale i o správně politické činnosti, jíž se město muselo věnovat.⁵

Avšak i jiné pasáže Steinova díla zasvěceného popisu celé Vratislavi vypovídají o urbanistické, kulturní a hospodářské vyspělosti města.⁶ Celá Steinova práce je historickými geografy považována za velmi věrohodnou a sám Stein je pokládán za prvního metodologického geografa Slezska. Popisy Slezska a jeho hlavního města se sice staly předmětem zájmu učenců již dříve, ale teprve 16. století přineslo - v souvislosti s nástupem humanismu - více zájmu o tento region a dalo podnět ke vzniku velkého množství nejrůznějších popisů a poct věnovaných Vratislavi.⁷ Díky tomu je možné si učinit představu o její velikosti, městské zástavbě

FRANCISZEK ILKÓW-GOŁĄB, *Bartłomiej Stein, zwięzły opis ziemi śląskiej*, RTŚO 1, 1968, s. 11-60. Další přehled literatury k tématu viz *Bartłomieja Steina renesansowe opisanie Wrocławia*, s. 15.

³ Nejdůležitější obchodní centrum Vratislavi představovalo Hlavní náměstí, kterému dominovaly tři komplexy budov, v nichž se odehrávaly nejdůležitější obchodní transakce města: dům sukeníků (*mercatorium, Kaufhaus*), bohaté krámy (*crami, institae, Reichkrame*) a tzv. „Topfkram“, kde se prodávalo nejrůznější drobné zboží. Kromě Hlavního náměstí se ve městě nacházelo ještě několik dalších trhů: Solné náměstí (sousedící s Hlavním náměstím), Rybí trh (Fischmarkt, západně od radnice, kde bylo možné koupit především ryby, sledě, chléb, ovoce), tzv. „Tendilmarkt“ (přiléhající severně k „Topfkram“, obchod s veteší a používanými oděvy), za nímž se nacházely boudy s ptactvem, vlnou, přízí, konopím; dále pak Slepíčí trh (prodej drůbeže). ALWIN SCHULZ, *Topographie Breslaus im 14. und 15. Jahrhundert*, ZVfGS 10, 1870, s. 242an. O jednotlivých tržištích a místech domácího obchodu více a podrobněji též MATEUSZ GOLIŃSKI, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia. (Przestrzeń-podatnicy-rzemiosło)*, AUWr Nr 2010, Historia C XXXIV, Wrocław 1997, s. 23an.

⁴ O architektuře Vratislavi v období pozdního středověku viz. např. *Architektura Wrocławia w okresie późnego gotyku 1,2*, red. O. CZERNER- ST. J. STULIN, Wrocław 1986; *Architektura Wrocławia 1-4*, red. J. ROZPĘDOWSKI, 1995-1998; *Atlas architektury Wrocławia 1*, red. J. HARASIMOWICZ, Wrocław 1997; MARCIN BUKOWSKI- MIECZYSLAW ZLAT, *Ratusz wrocławski*, Wrocław 1958; OLGIERD CZERNER, *Rynek wrocławski*, Wrocław 1976; TÝŽ, *Ratusz wrocławski-piwnice świdnickie*, ZNPW 36, 1960, s. 75-81; CHOROWSKA MALGORZATA, *Średniowieczna kamienica mieszczańska we Wrocławiu*, Wrocław 1994.

⁵ O zábavách vratislavských měšťanů v pozdním středověku psala JANINA GILEWSKA-DUBIS, *Jak Wrocławianie bawili się i świętowali*, in: *Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza*, Wrocław 2000, s. 167-214.

⁶ Srv. např. popisy dalších náměstí, trhů, ulic, užitkových zařízení, obranného systému města, zahrad, sakrálních staveb Tumského Ostrova nebo popis městského vodovodu, *Bartłomieja Steina renesansowe opisanie Wrocławia*, s. 22-23, 25, 26, 28an, 35.

⁷ Nejstarší souvislý popis Slezska představil Eneus Silvius Piccolomini ve svém díle *Europa*, napsaném před rokem 1458, ve kterém popsal řadu zemí, jež starověcí učenci ještě neznali, mj. právě Slezsko. O Vratislavi se zmínil pouze stručně jako o městě ležícím na řece Odře, ozdobeném soukromými i veřejnými budovami, jehož biskupství - charakterizované jako zlaté - bylo poškozeno husitskými válkami: „... *Caput gentis Vratislavia est amplissima civitas, ad ripam Oderae sita,*

i o životě a atmosféře ve městě. Mezi těmito popisy je však nutné rozlišovat, neboť zvláště literární žánry a poezie se příliš často nechávaly inspirovat klasickou antickou literaturou, jež formovala jejich představivost, a která způsobila, že v prezentaci velkoleposti města dominovaly především emoce a subjektivní pocity autora uchváceného jeho krásami a výjimečností.⁸ Vratislavské stavby a budovy - pak podle těchto popisů - „dosahují mraků a převyšují jiná města tak jako dub převyšuje lísku a tak jako smrk na vysokém vrcholu Atlasu převyšuje zelený bor v dolině“.⁹ Podobně je život ve městě stylizován podle vzoru starých Římanů, když „zde starý senát ustanovil občanská práva a vládne nejen ve městě, ale v celé provincii, tak jak mu k tomu král udělil pravomoc“.¹⁰

Přednostní postavení ve Slezsku a okázalost Vratislavi však potvrzují i jiné dobově objektivní geografické zprávy a díla, jakými byly kosmografie a historické kroniky nebo relace cizích posílů, kteří se většinou snažili o podání objektivního obrazu a přesných informací o městě svým chleboďárcům. Cizí návštěvníci, třebaže byli městem okouzleni, nebývali s regionem a městem tak silně emocionálně svázaní jako jejich rodáci, kteří chtěli svým oslavným dílem složit městu hold a poklonu. Ve všech těchto zahraničních zprávách se objevují údaje o imponující velikosti a rozlehlosti města, o nebývalé kráse architektonických staveb, zvláště kostelů a svatyní, jejichž značný počet každého udiví, o působivém opevnění - trojích či dvojích hradbách, jež město chrání proti nepříteli, a o blahodárné řece Odře, již

---

privatis ac publicis aedificiis magnifice ornata. Cuius episcopatum maiores nostri aureum vocavere, Hussitarum bella luteum reddidere...“ Podle B. OLSZEWICZ, *Najdawniejsze opisy*, s. 56. Mnoho podrobností o Slezsku - i když ne souvisle představených, ale roztržštěných v jednotlivých kapitolách - přinesla v šedesátých letech 15. století Długoszova *Chorographia Regni Poloniae*. Třetí souvislý popis Slezska před nástupem 16. století uvedl ve své kronice *Liber cronicarum* roku 1493 Hartmann Schedel, v níž se navíc objevil první dochovaný pohled na středověkou Vratislav. O nejstarších popisech Slezska psala nejnověji TERESA BOGACZ, *Wiedza geograficzna o Śląsku w dobie odrodzenia*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990, s. 17an; nebo dříve zmiňovaný B. OLSZEWICZ, *Najdawniejsze opisy*, s. 8an. Viz též HARTMANN SCHEDEL, *Liber Chronicarum*, Nürnberg 1493, BUWr, Dział starodruków, sign. 401138.

⁸ Převážně umělecké literární popisy Vratislavi inspirované klasickou tvorbou zanechali Vavřinec Korvín, Bernhardinus Feyge Caricinus a Pancratius Vulturinus (Geyer). K tomu více EDWARD IWANCZAK, *Wrocław w opisach renesansowych*, ZW 4, 1948, s. 52-61; T. BOGACZ, *Wiedza geograficzna*, s. 38, 76an; PAUL DRECHSLER, *Pankratii Vulturini Panegyricus Slesiacus die älteste Landeskunde Schlesiens*, ZVfGS 35, 1901, s. 36-67; GUSTAV TÜRK, *Lateinische Gedichte zum Lobe Breslaus*, ZVfGS 36, 1901, s. 101an.

⁹ Vavřinec Korvín ve svém popise *Silesiae descriptio compendiosa* (Cosmographia). Tu podle E. IWANCZAK, *Wrocław w opisach renesansowych*, s. 52.

¹⁰ *Ibidem*, s. 52.

Vratislav vděčí v mnohém za svůj hospodářský rozkvět.¹¹ Vratislav je srovnávána s jinými evropskými městy a metropolemi, jako například s Vídní, Norimberkem, Florencií či dokonce Benátkami.¹² Vyplyvá z toho, že Vratislav byla od začátku 16. století svými současníky - nejen domácího původu - vnímána jako město jedinečné, jež nemá ve svém regionu konkurenci a jež se svým půvabem a životní úrovní ve městě může měřit s jiným evropským městem a živými centry kulturního dění.

Tento aspekt - vnímání atraktivity města současníky - je třeba zdůraznit, neboť byl důležitý v případě, že město mělo ambice stát se městem univerzitním. Již samotný věhlas a sláva města mohly sehrát zásadní roli při získávání profesorů i budoucích zájemců o studium.

O významu Vratislavi vypovídá však i počet jejích obyvatel. Odhaduje se, že na sklonku 15. a 16. století žilo ve městě asi 22 000 až 23 000 lidí.¹³ Vratislav se tím zařadila mezi největší města východní části středoevropského prostoru. V jejím nejbližším okolí - v okruhu 300 km - se jí mohly rovnat jen Praha a Krakov. Hlavní město českého království a zemí Koruny české, Praha, měla sice období své největší

---

¹¹ Vratislav původně obklopovaly trojí hradby. První pás hradeb uvnitř města byl však později zbourán a prostor, který tím byl získán, byl zastavěn. O kosmografiích, historických dílech a relacích cizích zpravodajů v 16. století T. BOGACZ, *Wiedza geograficzna*, s. 57an.

¹² Bernhardinus Feyge Caricinus ve svém dopise „epistola descriptiva“ přirovnával krásu Vratislavi k nádhře Vídně, Florencie a Norimberka. Píše: „... Znamenité město, hlavní město celého Slezska, nazývané starým jménem Vratislavi, považují mnozí za nejúžasnější a nejvýtečnější město, porovnávají ho s takovými městy jako Norimberk, Vídeň a Florencie .... Široko daleko se rozkládají dvojitá [města] studenými vlnami řeka Odra, již si předkové zvykli nazývat Viadum ....“, *Epistolae exemplares magistri Bernhardini Feigi alias Caricini de Vratislavia*, Leipzig 1500; zde podle *Teksty źródłowe do historii Wrocławia 1*, red. K. MALECZYŃSKI-J. REITER, Wrocław 1951, č. 41b, s. 55; G. BAUCH, *Beiträge zur Literaturgeschichte d. schlesischen Humanismus V*, ZVfGS 37, 1903, s. 126. Podobně Daissoli Herkulus podal roku 1532 benátskému patriciovi Pavlu Contarinimu následující zprávu o městě: „... Nacházím se v pěkném městě, které se jmenuje Vratislav, sídle biskupa, které je tak velké jak Treviso, a možná dokonce i větší, s pravouhlým náměstím, které obklopují vysoké domy, jež jsou malované. Náměstí je mnohem větší než kterékoliv z našich dvou náměstí v Benátkách. Na náměstí se nacházejí domy jednotlivých pánů, uprostřed je městský úřad a místo k obchodování. Všechny ulice jsou dlážděné a široké. Celé město je zděné a vlastní hezké kostely. Pod hradbami tečou řeky Odra a Olawa. Jejich voda vyplňuje hluboké příkopy...“ . Podle J. GILEWSKA-DUBIS, *Życie codzienne mieszczan wrocławskich*, s. 52.

¹³ LESZEK BELZYT, *Demographische Entwicklung und ethnische Pluralität in den größten Städten Ostmitteleuropas von 1400-1600*, in: Týž. Krakau und Prag zwischen 14. und 17. Jahrhundert, Toruń 2003, s. 34. Odhady počtu obyvatel pro dané město v určitém časovém období mohou vždy kolísat vzhledem k nepřesnosti pramenů a metod. Jako východisko pro zjištění počtu obyvatel slouží totiž většinou daňové soupisy, k jejichž údajům je zapotřebí připočítat počet domů nepodléhajících dani. Proto jsou badatelé nuceni v takových případech pracovat s odhady. Srv. *Historia Wrocławia 1-Od pradziejów do końca czasów habsburskich*, CEZARY BUŠKO-MATEUSZ GOLIŃSKI-MICHAŁ KACZMAREK-LESZEK ZIĄTKOWSKI, Wrocław, 2001, s. 207-208; EDITH ENNEN, *Die europäische Stadt des Mittelalters*, 4. vyd. Göttingen 1987, s. 226-229; HEKTOR AMMANN, *Wie groß war*

slávy a rozkvětu z dob císaře Karla IV. již za sebou, přesto si však zachovávala dominantní postavení v rámci zemí České koruny.¹⁴ Po přijetí uherské koruny králem Vladislavem a po přenesení královského sídla a dvora do Budína v roce 1490 její význam jako rezidenčního města poklesl a oslábl i nedávno oživený kulturní ruch.¹⁵ Stejně tak pražská univerzita zachovávala již pouze zemský charakter a svým opatřením z roku 1458, podle něhož vyžadovala přísahu na kompaktáta všech graduovaných, zůstávala přístupná pouze kališníkům.¹⁶ Avšak dlouholeté rezidenční tradice města, jeho role jako sídla centrálních zemských úřadů zemí Koruny české, stejně jako nezpochybnitelná hospodářská síla městských celků činily z Prahy s jejími asi 25 000 obyvateli největší město České koruny.

Krakov, jenž byl jen o něco menší - počet jeho obyvatel se odhaduje na 22 000¹⁷ - představoval pro Vratislav - z kulturního i hospodářského hlediska - mnohem větší konkurenci. Byla to především krakovská univerzita, jež v tomto období prožívala svůj úspěšný rozkvět, zvláště v oblasti přírodních věd,¹⁸ a jež svým věhlasem lákala velké množství scholárů, kteří na ni přicházeli ve značné míře právě ze Slezska.¹⁹ Převážná většina absolventů slezského původu se po studiích vracela

---

die mittelalterliche Stadt, in: *Die Stadt des Mittelalters* 1, hg.v. CARL HAASE, Dortmund 1969, s. 408-415.

¹⁴ Odhaduje se, že počet obyvatel v Praze (na Starém Městě, Novém Městě, Malé Straně, společně s Hradčany, Pražským Hradem a Vyšehradem) v druhé polovině 14. století dosahoval přes 35 000 obyvatel. L. BELZYT, *Demographische Entwicklung*, s. 33; FRANTIŠEK GRAUS, *Prag als Mitte Böhmens 1346-1421*, in: *Zentralität als Problem der mittelalterlichen Stadtgeschichtsforschung*, hg.v. E. MEYNEN, Köln-Wien 1979, s. 26; *Dějiny Prahy*, red. J. JANÁČEK, Praha 1964, s. 126-127.

¹⁵ Období podpory dvorského umění, vycházející z bezprostředního vládcova podnětu, bylo poměrně krátké. Rozvíjelo se především v osmdesátých a devadesátých letech 15. století. Sice již roku 1485 byla z Vladislavova podnětu zahájena renovace a opevňování Pražského Hradu, a přestože tyto stavební práce pokračovaly i po jeho odchodu do Budína, finanční částky určené k těmto účelům se prudce snižovaly a z hlediska celkového královského rozpočtu nepředstavovaly příliš vysoký podíl. Bylo zřejmé, že králův zájem o Prahu jako stálou rezidenci poklesl. K tomu více *Pozdně gotické umění v Čechách (1471-1526)*, red. M. FREJMANOVÁ, Praha 1978, s. 24an.

¹⁶ M. SVATOŠ, *Kališnická univerzita (1419-1556)*, in: *Dějiny Univerzity Karlovy I. (1347/48-1622)*, s. 208.

¹⁷ L. BELZYT, *Demographische Entwicklung*, s. 34. Srv. HUGO WECZERKA, *Breslaus Zentralität im ostmitteleuropäischen Raum um 1500*, in: *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, hg.v. E. ENGEL- K.LAMBRECHT- H. NOGOSSEK, Berlin 1995, s. 246.

¹⁸ K dějinám krakovské univerzity v 15. a 16. století např. H. BARYCZ, *Historia uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935; KAZIMIERZ MORAWSKI, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w średniowieczu i odrodzeniu 1,2*, Kraków 1900; *Dzieje uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1364-1764, 1*, red. K. LEPSZY, Kraków 1964; MIECZYSLAW MARKOWSKI, *Dzieje wydziału teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397-1525*, Kraków 1996; WACLAWA SZELIŃSKA, *Biblioteka profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku i na początku XVI wieku*, Wrocław 1966; MIROSLAV TRUC, *Krakovská univerzita a české země v XV. a XVI. století*, AUC-HUCP 5/1-2, 1964, s. 165-172.

¹⁹ V letech 1400-1525 bylo na Krakovské univerzitě imatrikulováno 3 500 studentů ze Slezska z celkového počtu 25 356 scholárů, což představuje téměř 14 % všech zapsaných studentů.

zpět do svého regionu, kde nacházela uplatnění ve školství, církevním prostředí nebo ve strukturách městské samosprávy. Zřízením obecného učení ve slezském hlavním městě by tak pro krakovskou univerzitu mohlo znamenat snížení počtu studentů, a tedy i ztrátu četných výhod, jež městu díky jejich přítomnosti připadaly.

Napětí mezi Krakovem a Vratislaví se však v tomto období projevovalo i v oblasti hospodářské konkurence. Až do roku 1440 měla Vratislav jednoznačnou obchodní převahu nad polskými městy včetně Krakova.²⁰ Po roce 1440 však zahájili krakovští kupci podporovaní polským králem s Vratislaví dlouholetou válku o obchodní práva a privilegia, jejímž cílem bylo oslabit dosavadní postavení vratislavských kupců v zahraničním obchodě.²¹ Používali k tomu dvou velmi účinných prostředků. Jednak bránili vratislavským kupcům v jejich obchodních cestách vedoucích přes Polsko na východ do Rusi a Litvy, což bylo opatření tím bolestnější, uvědomíme-li si, že tranzitní obchod spočívající především v exportu domácího zboží (předně sukna) a importu důležitých východních surovin (kožešiny, len, konopí, koření, luxusní zboží) přinášel vratislavským kupcům největší zisky.²² Druhým prostředkem směřujícím k oslabení pozice vratislavských kupců bylo ustanovení tří jarmarků v Poznani, Kališi a Wieluni z roku 1451, doprovázené uzavřením cest kupcům z Polska do Slezska.²³ Vratislavský Svatojánský jarmark, kdysi založený Lucemburky, byl tímto opatřením v dalších letech značně postižen.²⁴ Avšak teprve po roce 1490 vstoupili vratislavští měšťané do ostřejší války s Krakovem a v dohodě s Frankfurtem nad Odrou přijali několik opatření, jež měla zajistit podřízení celého obchodního ruchu mezi Západem a Polskem prostřednictvím těchto dvou měst, tedy Vratislavi a Frankfurtu nad Odrou. Cílem, jež obě města sledovala, bylo absolutní omezení a zmaření volného zahraničního obchodu nejen

---

Na přelomu 15. a 16. století jich tam přitom studovalo nejvíce. K tomu H. BARYCZ, *Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XVI-XVIII wieku*, Kraków 1935, s. 11, 16.

²⁰ Do této doby se polský král stavěl vůči Vratislavi přívětivě, neboť nepřívětivé vztahy s křižáky ho nutily zajišťovat kupcům cestu na západ přes Vratislav. LEON KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską do końca XV wieku*, Katowice 1936, s. 18.

²¹ Obchodní válka mezi Vratislaví a Krakovem probíhala v letech 1440-1548 a měla několik fází. K tomu podrobněji L. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 18 an; STANISŁAW KUTRZEBA, *Handel Krakowa w wiekach średnich na tle stosunków handlowych Polski*, Kraków 1903; ST. KUTRZEBA-JAN PTAŚNIK, *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*, RK 14, Kraków 1912, s. 1-187; ROMAN RYBARSKI, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu 1*, Poznań 1928.

²² L. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 24.

²³ Polské jarmarky byly zřízeny „... ad reprobandum, exterminandumque Vratislaviensis civitatis fora annalia...”. *Ibidem*, s. 19. Vratislavané se proto roku 1456 obrátili na polského krále s žádostí, zda by jarmark v Poznani mohl přeložit na jiný termín. K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia 1*, s. 48.

²⁴ L. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 19.

Krakovu, ale i ostatním polským městům.²⁵ Prudká reakce polského krále a následná protiopatření vůči Vratislavi zahájila novou fázi obchodní války mezi hlavními městy Slezska a polského království, jež se protahovala s různými zvraty až do roku 1515. Vratislavané nakonec odstoupili od požadovaného práva skladu a polský král zrušil ostré edikty namířené proti obchodním zájmům Vratislavi.²⁶

Období na sklonku 15. a 16. století tedy znamenalo pro Vratislav a Krakov napjatou atmosféru v oblasti politických i obchodních vztahů a rivalita obou měst se později částečně odrazila i ve vratislavském úsilí o zřízení vlastního obecného učení. Přestože Vratislav nebyla po roce 1335 dlouhodobě stálou rezidencí žádného panovníka, události ze 14. a 15. století ukazují, že se městu podařilo získat postavení samostatného a hospodářsky vlivného centra, jehož sílu a pozici musela jiná větší města v bližším i vzdálenějším okolí respektovat.²⁷

Vratislav se kolem roku 1500 mohla ve středoevropském prostoru svým počtem obyvatel rovnat ještě s Vídní (22 000 obyvatel), Budínem (asi 23 000 obyvatel), jenž prožíval období rozkvětu, Augsburgem (25 000 obyvatel), Lübeckem a Norimberkem (oba 25 000 obyvatel).²⁸ Byla rozhodně větší než například Brno, Olomouc, Poznaň, Královec, Elbląg, Štětín, Toruň nebo Zhořelec.²⁹ Nebylo ji však

---

²⁵ V podstatě po celé předchozí období let 1450-1490 nebylo ve Vratislavi uplatňováno právo skladu. Jedním z důvodů, jež řadu měst, mj. i Vratislav (roku 1490), nově donutily obnovovat platnost těchto starých práv, byly změny v organizaci dálkového obchodu a přesunutí obchodních cest ve střední Evropě v druhé polovině 15. století. Poškození kupci, kteří pociťovali své ztráty, hledali řešení v ožívování někdejších starších privilegií - hlavně práva skladu, jež cizím kupcům ukládalo povinnost v daném městě vyložit jejich zboží a nabídnout ho nejprve k odprodeji místním kupcům, kteří tak získávali monopol na prodej často luxusního zboží. K problematice práva skladu v Polsku ve středověku viz ST. LEWICKI, *Historia handlu w Polsce na tle przywilejów handlowych (Právo skladu)*, Warszawa 1920, k situaci Vratislavi pak I. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 20an. V APWr je dochováno značné množství listin vystavených Vladislavem Jagellonským, jenž potvrzoval starší vratislavská privilegia a reguloval obchodní záležitosti týkající se zájmů Vratislavi. Viz např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6090, 8300, 8545, 8546, 8547, 8550, 8553, 8555, 8610, 8714, 8720, 8734, 8735, 8736, 8763, 8818, 8819, 8968 či listina polského krále Zikmunda Starého, APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8921.

²⁶ Vratislavané tehdy získali právo svobodně se pohybovat po území celého polského království. Více ke sporu o právo skladu ve Vratislavi MAX RAUPRICH, *Der Streit um die Breslauer Niederlage 1490-1515*, ZVfGS 27, 1893, s. 54 an.; Týž, *Breslaus Handelslage im Ausgang des Mittelalters*, ZVfGS 26, 1892, s. 1-26. Atmosféru a obtíže vratislavských kupců zaznamenal k roku 1511 neznámý autor Vratislavských análů. Viz *Annalia seu contingetia in civitate Vratislavia (Rocznik wrocławski)*, MPH 3, s. 737-738; *Teksty źródłowe do historii Wrocławia I*, č. 45, s. 60-61.

²⁷ Největší přízně - nejen z hlediska hospodářských privilegií a opatření, podporujících obchod - se městu dostalo především v době prvních Lucemburků Jana a Karla IV. Vratislav tak dosáhla v porovnání s jinými slezskými městy značné samostatného a silného postavení.

²⁸ I. BELZYT, *Demographische Entwicklung*, s. 41.

²⁹ Odhaduje se, že Brno mělo tehdy asi 8-9 000 obyvatel, Elbląg asi 10 000, Královec, Štětín a Poznaň 8-9 000, Toruň 12 000. Naopak význam Gdaňska v průběhu 15. století značně vzrostl. Zatímco kolem roku 1400 se počet jeho obyvatel odhaduje na více než 20 000, kolem roku 1500 je to již 35 000.

možné srovnávat s evropskými metropolemi a velkoměsty, jež tehdy dosahovaly několika desítek tisíc obyvatel a které patřily k největším centrům kulturního evropského dění a staly se kolébkami zahraničního dálkového obchodu a hospodářského blahobytu.³⁰

Za svůj úspěšný hospodářský rozvoj, prosperitu a postavení Vratislav v mnohém vděčila příznivým geografickým a přírodním podmínkám, jež z ní v srdci Slezska vytvořily již v raném středověku hospodářské a komunikační centrum celého regionu. Ve Vratislavi se křižovaly nejen význačné regionální cesty, ale rovněž obchodní cesty mezinárodního významu.³¹ Ze severu na jih tudy procházela cesta spojující polské země se zeměmi střední a jižní Evropy. Z východu na západ vedla slavná obchodní cesta směřující od Černého moře do Flander.³² Poloha Vratislavi u splavné řeky Odry přinášela městu - alespoň v raném období - rovněž mnohé výhody, neboť ve středověku bývalo důležité zboží dálkového obchodu - sůl a slané ryby (sledí) - převáženo především po řece.³³ Významná poloha Slezska na rozhraní různých územních celků - polského a českého království, Lužice, Saska, východního Braniborska, markrabství moravského a přes něho zprostředkovaně dále i uherského království - přinášela regionu a zvláště jeho hlavnímu obchodnímu středisku mnohé výhody, neboť každá z těchto zemí představovala jiný hospodářský komplex s různými potřebami. Polské země poskytovaly Slezsku a jejím obyvatelům rozmanité zemědělské plodiny, obilí, dobytek, kůže a sůl, Uhry měly k dispozici bohaté zdroje mědi. Obě království naopak projevovala dlouhodobý zájem o různé

Ibidem. Počet obyvatel ve Zhořelci se odhaduje v polovině 15. století asi na 5 500. *Historia Wrocławia I*, s. 208.

³⁰ Mezi největší evropská velkoměsta můžeme počítat Benátky, Milán, Padovu, Veronu, Florencii, Bologni, Řím, Neapol, Paříž, Bruggy, Brusel a další. *Ibidem.*

³¹ F. W. HENNING řadí Vratislav mezi přední centra dálkového obchodu ve středoevropském prostoru podobně jako Norimberk, Augsburg, Řezno, Ulm, Basilej, Štrasburk, Frankfurt nad Mohanem, Kolín, Bremen, Hamburg, Lübeck, Rostock, Gdaňsk, Lipsko, Braunschweig, Frankfurt nad Odrou, Prahu, Vídeň, Budín, Krakov, Toruň, Poznaň. FRIEDRICH-WILHELM HENNING, *Die Handelsfunktionen Breslaus in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, in: TÝŽ, *Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Mittel- und Ostdeutschlands*, Dortmund 1985, s. 186.

³² Bližší charakteristiku nákupních a odbytových oblastí Vratislavi včetně cest dálkového obchodu v první polovině 16. století představil F. W. HENNING, *Die Handelsfunktionen Breslaus*, s. 191.

³³ Ve 14. a 15. století význam obchodu na Odře značně poklesl. Vyplynulo to z komplikované situace v Poodří, neboť řeka protékala čtyřmi různými státními politickými celky - Pomořím, Braniborskem, Slezskem a Polskem - které v rámci vzájemné obchodní konkurence samy ztěžovaly plynulost obchodu zaváděním různých překážek, komplikujících volný obchod a průjezd po řece, mj. právem skladu. Právní překážky pak vedly k stále většímu zanedbávání plavby na řece a „zarůstání“ řeky přibývajícím počtem hrází a jezů. Této tendenci se snažil vědomě bránit svými nařízeními Karel IV., avšak po jeho smrti význam Vratislavi v obchodu na Odře zcela upadl. Dominantní postavení na řece získal Frankfurt nad Odrou. O využití a významu Odry ve středoevropském obchodu viz. ANDRZEJ

výrobky, jakými byly například sukno, plátno, zbraně a zlaté předměty. Podobně Čechy a Morava plnily vůči Polsku roli odběratele i dodavatele, přičemž Vratislav - díky své poloze - plnila úlohu jakéhosi zprostředkovatele. Při tak rozvětvené hospodářské struktuře spolu navzájem sousedících zemí byla vzájemná výměna zboží a surovin nezbytná a uskutečnit se mohla jen díky velkému obchodu, jenž dával podnět ke vzniku obchodních center, jakými se stala například právě Vratislav.³⁴

Obchodní cíle a cesty vedoucí přes Vratislav se v průběhu 15. století vlivem vnějších evropských událostí několikrát změnilo. Husitské války například způsobily, že z Norimberka do Vratislavi bylo zboží převáženo nikoli přes Prahu, ale po vnějším okraji české kotliny a přes Drážďany. Na východě oživil pád Konstantinopole zemské spojení od Černého moře západně přes Lvov a Vratislav. Aby vratislavští kupci obešli s nimi soupeřící Krakov, ustoupili na cestu přes Lublín do Lvova. Na severovýchodě našli tehdy mj. nové obchodní cíle: přes Varšavu a Vilno navázali dobré vztahy s Ruskem, nejprve s Novgorodem, později s Moskvou. Na jihu pak získali Vratislavané spojení k lineckým trhům a v 16. století ke kovodělným výrobkům z Rakouska (Steyr), jež distribuovali dále na východ. V Uhrách dosáhla Vratislav na sklonku 15. století díky spojení vlády Jagellonců v českém a uherském království řady privilegií.³⁵ Neúspěšně skončila v 15. století pouze dříve navázaná vratislavská spolupráce s Hanzou. Časté stížnosti na neobesílání sjezdů a porušování ústav Vratislavi dokládá, že se městu nepodařilo v hospodářsko obchodním systému Hanzy 14. a 15. století získat respektovatelné postavení. Kolem roku 1450 kontakty mezi Vratislaví a Hanzou ustaly a roku 1474

GRODEK, *Handel odrzański w rozwoju historycznym*, in: Monografia Odry, red. A. GRODEK-M. KIELCZEWSKA-ZALESKA- A. ZIERHOFFER, Poznań 1948, s. 384-422. .

³⁴ L. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 10 an. Přehled nejdůležitějšího zboží, s nímž vratislavští kupci v první polovině 16. století nejvíce obchodovali, uvádí F. W. HENNING, *Die Handelsfunktionen Breslaus*, s. 193 an. Do Uher vyváželi vratislavští kupci částečně vlastní zboží, kromě sukna zvláště cínové zboží, po kterém byla v Uhrách velká poptávka; částečně pak importované zboží z jiných zemí, jako např. hranostajové kůže (z Polska a Ruska), nože (z Polska), sukno (z Nizozemí, Anglie). Z Uher přiváželi kromě zmiňované mědi občas i některé východní zboží, zvláště poté co se zhoršily vztahy s Polskem. K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia I*, s. 232; HEINRICH WENDT, *Schlesien und Orient*, Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte 21, Breslau 1916, s. 51-64.

³⁵ H. WECZERKA, *Breslaus Zentralität*, s. 256. O podpoře uherských králů viz H. WENDT, *Schlesien und Orient*, s. 58an. O obchodních cestách na Východ psal rovněž ST. KUTRZEBA, *Handel Polski ze Wschodem w wiekach średnich*, Kraków 1903.

pak vratislavští radní formálně vypověděli svou další příslušnost k tomuto obchodnímu svazu.³⁶

Na začátku 16. století, kdy ve Vratislavi znovu ožil projekt univerzitního zřízení, tak město představovalo nejvýznamnější obchodní, hospodářské, politicko-správní a kulturní středisko ve svém regionu, které plnilo současně důležitou roli v mezinárodním obchodu s rozvinutou sítí kontaktů ke vzdáleným obchodním centrům. To bezesporu podporovalo jeho ekonomický růst a napomáhalo získávat renomé v širších mezinárodně politických i obchodních stycích. Svou urbanistickou zástavbou a architekturou dokázalo vzbudit obdiv nejen u svých domácích obyvatel, ale i u zahraničních návštěvníků, kteří do města přijížděli. Ačkoliv nebylo od roku 1335 trvalým sídlem žádného panovníka, dokázalo si udržet pověst atraktivního města přesahující rámec regionu a stanout v konkurenci s městy, jež se těšily tradici sídla královského dvora.

Absence královského dvora, resp. trvalého sídla zeměpána, však byla jevem, jenž se mohl zásadně promítnout do procesu univerzitního zřízení.

---

³⁶ Vratislav se do obchodních vztahů s Hanzou dostala v letech 1360-1376. Od roku 1387 náležela již bezpochyby k Hanze. 1. KOCZY, *Związki handlowe Wrocławia z Polską*, s. 13-14. Ještě v roce 1441 a 1447 se vratislavští zástupci zúčastnili sjezdu v Lübecku, pak však zprávy až do roku 1474 mizí.

III. 2. ČESKÝ KRÁL A VRATISLAV VE 14. A 15. STOLETÍ A DŮSLEDKY JEJICH VZTAHU PRO VRATISLAVSKOU UNIVERZITNÍ FUNDACI ROKU 1505

Při zakládání univerzit připadala nejdůležitější role obvykle panovníkovi. Ve Vratislavi nabyt vládce v průběhu let specifického postavení. Zásadní význam zde měla dohoda mezi vratislavským knížetem Jindřichem VI. a českým králem Janem Lucemburským ze dne 6. dubna 1327, jíž král Jan udělil Jindřichovi jeho knížectví v léno s podmínkou, že po úmrtí držitele přejde pod plnou moc českého krále.¹ Zároveň se zavázal, že Vratislavsko nikdy neoddělí od českého království a nikomu je nezastaví.² Když roku 1335 Jindřich VI. zemřel, byla dohoda naplněna a vratislavské knížectví se společně se svým hlavním městem Vratislaví stalo bezprostřední součástí České koruny.

Vztah českých vládců k Vratislavi se však v průběhu let měnil. Zcela jinou kvalitu a charakter měl tento vztah ve čtrnáctém století a jiným způsobem se utvářely vzájemné kontakty a empatie mezi městem a českými králi během století patnáctého. Souviselo to s rozsáhlými politickými změnami a situací nejen v rámci samotné Koruny, ale i celého tehdejšího evropského dění, jež se nutně odráželo jak v panovníkově vztahu k městu, tak ve vlastní politické sebereflexi vratislavských měšťanů a v jejich nově se formujícím politickém vědomí.

Ve vztahu českých králů a Vratislavi tak můžeme rozlišit několik kvalitativně proměnlivých fází, jež se ve svém konečném důsledku promítly i do procesu realizace univerzitní myšlenky.

***

Období největší přízně ze strany českých králů - jak v oblasti hospodářských, obchodních a správních vztahů, tak ve sféře kulturně politické - se Vratislavi dostalo v první fázi lucemburské vlády, za panování králů Jana a Karla IV. Pro tuto etapu byl příznačný panovníkův dlouhodobý zájem o rozvoj města a jeho vědomá snaha o uplatňování mocenského vlivu ve městě prostřednictvím symbolů státní moci.

Oba první Lucemburkové vystavili pro Vratislav řadu privilegií, jež měla podpořit její obchodní aktivity a odstranit překážky brzdící svobodný růst města.³

---

¹ *LBUS 1*, č. 8, s. 66-67.

² *LBUS 1*, č. 9, s. 67-69.

³ Základní informace k období lucemburské vlády ve Vratislavi a Slezsku viz *Historia Wrocławia 1*, s. 133an; K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia 1*, 122an; *Dzieje Wrocławia do roku 1807*, oprac. w.

Oba panovníci si dobře uvědomovali význam svých politických opatření, která jim měla zajistit důvěru a loajalitu města, jež bylo nejdůležitějším a nejvlivnějším centrem tohoto teprve nedávno získaného regionu. V období stále ještě ne zcela vyjasněných státoprávních nároků na Slezsko ze strany polského krále byla primárně sledovaným cílem obou panovníků, a zvláště Karlovým, snaha o připoutání Slezska a především Vratislavi, co nejtěsněji k České koruně.⁴ Karel proto do Vratislavi poměrně často zajížděl, a to dokonce již v dobách svého správcovství v moravském markrabství. Během svého života pobýval ve Vratislavi nejméně devatenákrát.⁵ Je pravda, že některé z těchto pobytů měly charakter pouhé zastávky na cestách, jejichž konečným cílem nebyla sama Vratislav. V rámci jeho pobytů je však možné rozlišit rovněž pobyty cílené a dlouhodobé, během nichž si mohl dovolit ve Vratislavi rozvinout bohatý dvorský život, stejně tak jako rozsáhlou správně politickou činnost, zaměřenou na řešení aktuálních problémů regionu.⁶

Jinou vědomě propagovanou formou demonstrace svrchovanosti Lucemburků ve městě bylo prosazování ideového programu svazku Vratislavi s Českou korunou v uměleckých, především architektonických památkách. S uplatňováním takové

DLUGOBORSKI, J. GIEROWSKI, K. MALECZYŃSKI, Warszawa 1958, s. 171an; J. DĄBROWSKI, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, s. 371an; *Historia Śląska I/1*, s. 552an, I/2, s. 202an; *Geschichte Schlesiens I*, s. 73an. Z českých studií pak LENKA BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 34-50, 110-119; TÁŽ, *Velké dějiny země Koruny České (1310-1402) IV a*, Praha-Litomyšl 2003, s. 104an, 156an, 402an,

⁴ Ke státoprávním otázkám týkajícím se připojení Slezska k České koruně viz např. GERNOT GRAWERT-MAY, *Das staatsrechtliche Verhältnis Schlesiens zu Polen, Böhmen und dem Reich während des Mittelalters (Anfang des 10. Jahrhunderts bis 1526)*, Aalen 1971; k tomu též JIŘÍ KEJŘ, *O státoprávním postavení Slezska do r. 1526. Na okraj knihy G. von Grawert-Maye*, PHS 18, 1974, s. 287-295; OTFRIED PUSTEJOVSKY, *Schlesiens Übergang an die böhmische Krone*, Forschung und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 13, Köln/Wien 1975; JOACHIM BAHLCKE, *Das Herzogtum Schlesien im politischen System der Böhmisches Krone*, ZfOMEF 44, 1995, s. 27-55; I. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků*. Tam rovněž další literatura k této problematice.

⁵ Svým počtem pobytů ve Vratislavi si Karel zajistil mezi českými králi v období středověku jednoznačné prvenství. Avšak i jeho otec a syn - v porovnání s panovníky 15. století - do Vratislavi ještě poměrně často jezdili. Jan Lucemburský navštívil Vratislav alespoň devětkrát, Karel v době své správy moravského markrabství sedmkrát a jako již korunovaný český král pak dvanáctkrát. Václav IV. pobýval ve městě nejprve dvakrát v doprovodu svého otce a jako český král samostatně spravující moc v zemi pak ještě třikrát. V 15. století Vratislav postupně ztrácela funkci královského správního sídla ve Slezsku a stala se pro české krále především místem, které král navštěvoval pouze v okamžiku, kdy chtěl od města a slezských stavů přijmout slib věrnosti. Matyáš Korvín byl ve Vratislavi např. pouze dvakrát, Vladislav Jagellonský dokonce jen jednou. O pobytech Lucemburků ve Vratislavi viz. IVAN HLAVÁČEK, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (v interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, AUW 1112, Hist. 76, 1989, s. 167-174. K otázce pobytů českých králů ve městě pak obšírněji ERICH FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, Mittheilungen aus dem Stadtarchiv und der Stadtbibliothek zu Breslau 3, Breslau 1897.

⁶ K nejdelším a nejokázalejším Karlovým pobytům ve Vratislavi patřily jeho pobyty v letech 1358/1359 (čtvrt roku) a v roce 1372 (deset týdnů). K tomu více E. FINK, *Geschichte*

praxe měl Karel již bohaté zkušenosti. Užíval ji totiž nejen v samotném českém království, ale i v jiných územích podléhajících Koruně.⁷ Není náhodou, že právě z lucemburského období se ve Vratislavi dochovalo nejvíce dokladů tohoto typu.⁸

Jedním z mnoha příkladů bylo založení kostela sv. Václava, Stanislava a Doroty v roce 1351, jenž příslušel ke klášteru augustiánů-eremitů. Již volba a hierarchie patronů svatyně nesla svůj skrytý politický význam: sv. Václav jako nejvýznamnější patron českého království se měl stát hlavním ochráncem kostela, teprve za ním následoval polský světec Stanislav a sv. Dorota, patronka Vratislavi.⁹ V průčelí presbytáře pak dal král zobrazit osmnáct erbů, v jejichž středu byl umístěn císařský, český a slezský erb, tvořící vzájemně propojený ideový celek.¹⁰ Státní symbolika, čili zobrazování heraldických znaků českého krále, především korunovaného dvouocasého lva a říšské orlice, bylo Karlovým vůbec nejčastějším a nejsnadnějším způsobem prezantace lucemburské moci ve městě. Tyto znaky bývaly umístěny na průčelích nebo uvnitř budov, a to nejen u sakrálních, ale i u veřejných staveb.¹¹ Každodenně užívané prostory vratislavských měšťanů tak nabývaly nových, hlubších politických smyslů. Stejný motiv se objevil i na pečetí českých králů, které užívali v soudně právních záležitostech vratislavského knížectví. Jejich opis *Sigillum regis Boemie ad hereditates et causas terrigenarum in ducatu Wratislaviensi* doplňoval čtyřdílný štít s českým lvem a orlicí vratislavského knížectví, později Karlem změněný na do půli těla zobrazenou stojící postavu panovníka, obklopeného erbovními štíty českého lva (po pravici) a orlicí vratislavského knížectví (po levici).¹²

---

der landesherrlichen Besuche, s. 13-20. Klasifikaci Karlových pobytů provedl I. HLAVÁČEK, *Vratislav jako místo pobytu*, s. 168, 170an.

⁷ K těmto rysům Karlovy vládní praxe uplatňované ve vedlejších zemí Koruny např. L. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků*, s. 133-134, 148; TÁŽ, *Velké dějiny zemí Koruny České (1310-1402) IV a*, s. 494an. K státoprávnímu programu Karla IV. viz JIŘÍ SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*, 2. vyd. Praha 1980 s. 261-328.

⁸ O uměleckých motivech připomínajících vrchní správu českých králů ve Vratislavi psali např. BOGUSŁAW CZECHOWICZ, *Czeskie wątki polityczne w sztuce Wrocławia na tle stosunków czesko-śląskich w XIV-XVI wieku*, in: *Wrocław i Śląsk w Koronie Czeskiej w XIV i XVI wieku. Wędrowiec. Wrocławskie Zeszyty Krajoznawcze* nr 3/4 1998, s. 35-58; ROMUALD KACZMAREK, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, in: *Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura*, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA-J. MALICKI, Wrocław 2003, s. 207-220. Zde rovněž další literatura k této problematice.

⁹ B. CZECHOWICZ, *Czeskie wątki polityczne*, s. 39.

¹⁰ Na výstavbě kostela se podílel mj. syn slavného pražského architekta a sochaře Petra Parléře. *Ibidem*. Viz též *Atlas architektury Wrocławia I*, s. 34-35.

¹¹ Podrobněji k tomu R. KACZMAREK, *Znaki czeskiego panowania*, s. 208-214; B. CZECHOWICZ, *Czeskie wątki polityczne*, s. 36-41.

¹² R. KACZMAREK, *Znaki czeskiego panowania*, s. 208.

Další z Karlových praktik státně politického programu, jenž upatňoval ve Vratislavi, bylo spojování místních tradic s lucemburskými. Měly legitimovat oprávnění českých králů na vládu v nově získaném území a prokázat přirozenou kontinuitu starší vládní praxe plynule přecházející v novou.¹³ Proto zde Karel usiloval spojit piastovskou tradici s nově nastupující mocí českých vládců. Právě jemu je totiž připisována fundace náhrobku posledního vratislavského Piastovce Jindřicha VI. Fakt že v roce 1335 Jindřichovou smrtí skončila politická nezávislost vratislavského knížectví a že země přešla přirozeně pod svrchovanou moc českého krále, nám připomíná nápis na tumbě Jindřichova náhrobku. Zní: „... 1335 v noci na sv. Kateřinu si smrt vzala Jindřicha VI. zdatného knížete, který odkázal vratislavské knížectví českému království...“. (viz. obrazová příloha) Z nápisu vyplývá, že iniciátor náhrobku považoval právě tento čin za hlavní zásluhu knížete, již bylo třeba zdůraznit a zaznamenat. A na takovém aktu musel mít zájem jedině český panovník usilující o legitimní uznání svého rodu v nově spravovaném území.¹⁴

K okázalé prezentaci královského majestátu však patřila i skupina budov, ve kterých mohl panovník během svého pobytu ve městě pobývat a kde úřadovala i královská kancelář a další úředníci. Kromě reprezentativní funkce ovšem muselo královské sídlo sloužit i zcela praktickým účelům. Měl-li totiž král se svým dvorem a doprovodem nejrůznějších hodnostářů a zástupců světské či duchovní moci ve městě delší dobu pobývat, úřadovat, projednávat důležitá politická jednání a současně se i bavit a dopřávat svým hostům zábavu v podobě her, turnajů a podobných kratochvílí, muselo jeho sídlo disponovat dostatečně početnými prostory. A tomu dosavadní hrad piastovských knížat neodpovídal.

O počátcích někdejšího knížecího dvora toho bohužel příliš mnoho nevíme.¹⁵ Současná odborná literatura se však shoduje v názoru, že hrad byl založen někdy

---

¹³ Charakteristickým příkladem této Karlovy praxe uplatňované v českém království bylo nové spojování starších přemyslovských tradic s tradicemi lucemburskými. K tomu J. SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo*, s. 290an.

¹⁴ „*M ter CX ter V noct Kath mors rapit acer Hen[ricum] principatum sextum wratzlew dominatum contuli extermis regnantibus iste Bohemis.*“ JANUSZ KĘBŁOWSKI, *Pomniki Piastów śląskich w dobie średniowiecza*, Wrocław 1971, s. 91-97; B. CZECHOWICZ, *Czeskie wątki polityczne*, s. 36-37. Náhrobek se nacházel v někdejší kapli sv. Hedviky přistavěné ke klášteru vratislavských klarisek.

¹⁵ O počátcích někdejšího knížecího hradu, jeho pozdější přestavbě a funkci královského hradu psali EDMUND MAŁACHOWICZ, *Wrocławski zamek książęcy i kolegiata św. Krzyża na Ostrowie*, Wrocław 1994, s. 16-20; TÝŽ, *Książęce rezydencje, fundacje i mauzolea w lewohrzeźnym Wrocławiu*, Wrocław 1994, s. 25-29, 144-148; M. GOLINSKI, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia*, s. 77; *Atlas architektury Wrocławia 1*, s. 99; LUDWIG BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg zu Breslau*, ZVfGS 36, H.2, 1901, s. 271-317; HERMANN LUCHS, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, Programm der höheren Töchterschule St. Maria Magdalena 1863, s. 1-17.

v druhé polovině 13. století na levém břehu řeky Odry v západní části města, nejprve jako neopevněná, později po roce 1300 dodatečně opevněná budova.¹⁶ V době piastovské správy však ještě nedošlo k jeho okázalé výstavbě, ani se mu nepodařilo získat statut oficiálního knížecího sídla.¹⁷

Zda se hrad po přechodu vratislavského knížectví ke Koruně stal ihned královým sídlem, však nevíme bezpečně. Z doby Jana Lucemburského, jenž ve městě rovněž často pobýval, nemáme - pokud jde o místo jeho ubytování, - dochované žádné konkrétní informace. Zatímco někteří předpokládají, že se český král tehdy spokojil s dosavadními prostory někdejšího knížecího dvora, jiní se přiklání k názoru, že využil pohostinství františkánského kláštera.¹⁸ Až z doby Karla IV. se začínají objevovat sice rovněž útržkovité, ale již více sdílnější informace. Právě tehdy se začalo pro hrad užívat označení *des Kunigshof* nebo *curia regis* (1347), později *curia imperatoris* (1366) či *castrum sive curia imperialis* (1377).¹⁹

Zdá se, že rekonstrukce vratislavského hradu probíhala řadu let a v několika fázích. S přípravami se zřejmě začalo již po roce 1346 a další práce pak trvaly s přestávkami až do roku 1370/71.²⁰ Rozsáhlé a jistě nákladné stavební činnosti

---

¹⁶ O nejstarších počátcích knížecího dvora srv. L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg zu Breslau*, s. 271an. Knížecí, pozdější královský hrad, se nacházel na rozmezí dvou městských čtvrtí: čtvrti Řezníků (*quartale carnificum/fleyscher fyrtel*), jež nesla svůj název od starých jatek a užitkových zařízení této městské části, a Velké čtvrti (*magni quartale/grosse fyrtel*), která patřila k největším a nejbohatším městským čtvrtím. V jejím obvodu se nacházely tržiště, čtyři kláštery, jeden řádový špitál, šest kostelů, synagoga, většina ženských městských konventů a všechna sídla církevních a světských feudálů. Z tohoto hlediska neměla Velká čtvrť ve městě konkurenci. (Viz. obrazová příloha) K přesnému vymezení a charakteristice obou městských čtvrtí více M. GOLINSKI, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia*, s. 47an, s. 95an.

¹⁷ *Atlas architektury Wrocławia 1*, s. 99.

¹⁸ L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 275; E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 8; *Atlas architektury Wrocławia 1*, s. 99.

¹⁹ CDS 3, Henricus Pauper, *Rechnungen der Stadt Breslau*, ed. C. GRÜNHAGEN, Breslau, 1860, s. 12, 15, 73, 109; H. LUCHS, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, s. 2; L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 275. Podobně pro hradní bránu se během 15. století postupně ustálilo označení Císařská - „*keyzirstor*“ (1431), „*Keyzers Tor*“ (1463). *Ibidem*. Nejstarší dochovaný pohled na někdejší hrad pochází až z Weinerova plánu Vratislavi z roku 1562, kde je označen jako *des Keyzers Hoff*. Je na něm možné rozpoznat obvod budov se dvěma dvory, od strany Odry pak jednu velkou věž se čtyřmi menšími zašpičatělými věžičkami, na jižní straně malou čtyřhrannou věžičku. Budovy mají značně zjednodušený ráz. (Viz. obrazová příloha) Rekonstrukci hradu a popisem jeho jednotlivých částí, křidel a užitkových prostor se zabýval na základě rekonstrukce pozdějších dochovaných ikonografických materiálů L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche*, s. 302an, jenž polemizuje s některými staršími vývody LUCHSE, jako např. s otázkou počtu dvorů a zahrad nacházejících se v komplexu královského dvora. L. BURGEMEISTER soudí, že byly tři a ne dva. O nejstarším plánu Weinerova psal MARIAN HAISIG, *Najstarszy plan Wrocławia z roku 1562*, KW 1985, s. 291-295.

²⁰ L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 277. Srv. *Atlas architektury Wrocławia 1*, s. 99.

financovalo město a panovník. Potvrzují to zprávy, podle nichž město vydalo značné částky *ad aedificia ipsius domini regis*. Král zase věnoval za tímto účelem 530 hřiven.²¹ Intenzivnější stavební činnosti pak patrně pokračovaly po roce 1359, tedy v době kdy již Karel nosil titul císaře Svaté říše římské.²² V letech 1359 a 1361 utratilo město za stavební práce 1203 hřiven, císař poskytl 200 hřiven.²³ Poté zprávy opět na nějaký čas mizí, stavební práce však zřejmě neustávaly. Sice ještě 14. září roku 1371 císař napomínal radní, aby „stavbu všemožně podporovali a aby chlad, který odtud jde, byl odstraněn“.²⁴ Což napovídá, že v některých částech hradu zřejmě ještě pokračovaly zednické práce, jiné části však musely být již zcela dokončeny.

Pohodlí a nové prostory vratislavského hradu mohl Karel vyzkoušet již v následujícím roce během svého dlouhodobého pobytu ve městě. Císař v něm setrval deset týdnů - od začátku roku do března 1372. Vedl zde tehdy důležitá politická rokování - jednal o zásnubách svého syna Zikmunda s dcerou uherského krále Marii²⁵ - a hostil řadu významných osobností předních evropských dvorů.²⁶ Politické diskuse střídaly turnaje a zábavy a mezi významnými knížaty, biskupy a úředníky se objevili i vratislavští měšťané se svými ženami a dcerami. Když pak Karel Vratislav opouštěl, kladl městské radě na srdce, aby hrad dále rozšířila, neboť doufal, že ho ještě mnohokrát navštíví. Konšelé se zřejmě snažili jeho přání vyplnit, neboť z roku 1377 pochází zmínka o finančních částkách, jež byly určeny na dřevo, z něhož měla být zhotovena střecha. Roku 1378 Karel radním opět připomínal, aby

---

²¹ L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 277. Podle L. BURGEMEISTERA nebyla však stavba hradu rychle dokončena a nemohla Karlovi ještě sloužit při jeho pobytu v roce 1348, neboť Karel byl tehdy ubytován v některém z měšťanských domů na náměstí. I. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche*, s. 15 naopak soudí, že při Karlově pobytu v roce 1348 byl Karel ubytován zřejmě již na hradě. Když navštívil Slezsko, byl již římským králem. FINK popisuje okázalé přijetí krále vratislavskými měšťany v den jeho příjezdu do města 7. listopadu 1348. Domy byly ozdobeny jedlemi, v oknech byly vystaveny koberce, slavnostně oděni měšťané pak vytvořili od Mikulášské brány špalír, jenž se táhl přes náměstí až ke katedrále.

²² V přibližně stejné době probíhala i honosná výstava hradního paláce v Laufu (1357-1360).

²³ H. LUCHS, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, s. 3; L. BURGEMEISTERA, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 277.

²⁴ H. LUCHS, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, s. 3-4.

²⁵ O politických plánech a jednáních Karla IV. směřujících k odstranění česko-uhersko-polské napětí z let 1368-1372 např. J. SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo*, s. 425an; J. DĄBROWSKI, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, s. 534-540.

²⁶ Mezi hosty se objevili např. míšeňský kurfiřt Jan, pražský arcibiskup Jan, biskupové olomoucký, z Naumburgu a Speier, slezská knížata Ludvík Břežský, Přemek Těšínský, Jindřich Nedomlinský, Konrád Olešnický, Vladislav Opolský, Ruprecht Lehnický, Jindřich Minstrberský a celá řada dalších českých a slezských pánů. E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 19. Je škoda, že kniha účtů *Henricus Pauper* přináší obšírnější informace pouze do roku 1358, neboť by byly zajímavé zprávy o finančních nákladech, jež město muselo vydat na hostění tak honosné společnosti. O finančních nákladech Vratislavi v době dřívějších královských pobytů viz *CDS 3*, *Henricus Pauper*,

dohlíželi na zlepšení císařského dvora a aby tyto náklady byly pokryty z jeho příjmů. Žádal je, aby nedošlo k úpadku jeho hradu.²⁷

Všechny tyto zmínky dokládají, že Karlovi záleželo na výstavbě hradu, jenž se měl stát stálým reprezentativním sídlem českých králů v době jejich pobytů ve Vratislavi a jenž měl být trvalým symbolem jejich moci ve spravovaném území. Fakt že vratislavský hrad později Karlem očekávané funkce neplnil a že se nestal oblíbeným a častým cílem českých panovníků ve Slezsku, je pouze dokladem měnících se poměrů a vztahu českých králů k Vratislavi, jež byly příznačné pro celé 15. století.²⁸

Jiným z příkladů lucemburské péče směřující k zajištění trvalé prezentace vrchní moci nad Vratislavskem bylo zřízení úřadu vratislavského hejtmana. Ten měl být královým stálým zástupcem reprezentujícím jeho zájmy. Samotný úřad a praxe jeho užívání nebyla ve 14. století v evropských poměrech ničím neznámým, je proto pochopitelné, že se uplatněním této formy správy ve Vratislavi Lucemburkové zabývali již v momentu, kdy se objevila naděje na získání tohoto území.²⁹ Již v roce 1327 se král Jan zavázal ve smlouvě uzavírané tehdy s Jindřichem VI, že na jím zřízený hejtmanský úřad (*capitaneus*) budou dosazovány pouze osoby pocházející ze Slezska.³⁰ Byl to výraz jakéhosi kompromisu, směřujícího k zajištění důvěry Vratislavanů vůči novému panovníkovi a formě jeho správy.³¹ Hlavním úkolem

---

Rechnungen der Stadt Breslau , s. 53, 62, 66, 68, 70, 79, 80. Srv. též E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 7an.

²⁷ L. BURGEMEISTERA, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 278. Během Karlovy velké rekonstrukce hradu byly vystavěny obvodové hradby, které oddělily rezidenci od města, dále tři věže a nové obytné budovy, jež tvořily pět křídel spojených v jeden celek, obklopující tři nepravidelná nádvoří. *Atlas architektury Wrocławia 1*, s. 99. O rekonstrukci hradu a popisu jednotlivých hradních křídel a nádvoří viz dříve zmiňovaný L. BURGEMEISTERA, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 305an.

²⁸ Srv. níže.

²⁹ K historii hejtmanského úřadu srv. JOHANNES KOPIETZ, *Die böhmische Landeshauptmannschaft in Breslau unter dem Könige Johann und dem Kaiser Karl IV*, Breslau 1907, s. 12an; obecně o úřadu též ST. KUTRZEBA *Starostowie. Ich początki i rozwój w XIV wieku*, Kraków 1903. O úřadu vratislavského hejtmana psali rovněž EWA WÓLKIEWICZ, *Capitaneus Slesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*, in: *Monarchia w średniowieczu - władza nad terytorium*, red. J. PYSIAK-A.PIENIADZ-SKRZYPCZAK-M. R. PAUK, Warszawa-Kraków 2002, s. 169-225; IVAN HLAVÁČEK, *Prologomena do historii kancelarii i dyplomatyki czeskiego królewskiego urzędu starościńskiego we Wrocławiu w czasach przedhusyckich*, ŠKHS, 36, 1981, s. 103-115; základní informace též JIŘÍ KAPRAS, *Právní dějiny země koruny české 2, Doba předbělohorská*, Praha 1913. O pečeti vratislavských královských hejtmánů viz HEINRICH WENDT, *Das Siegel der königlichen Landeshauptmannschaft im Fürstenthum Breslau*, ZVfGS 33, 1899, s. 407-409.

³⁰ „... quod ipsam terram a predicti regni nostri Boemici unione nullis unquam temporibus vendicionis, permutacionis, obligacionis, infeodacionis vel cuiuscunque alienacionis titulo disungemus ... Nullum eciam alium preterquam aliquem terrigenam ydoneum ipsi terre capitaneum preficiemus...“, *LBUS 1*, č. 9, s. 67-69.

³¹ Prvním hejtmánem vratislavského knížectví se stal Konrád z Porsnice (Borschnitz). Přehled

tohoto úředníka mělo být vykonávání práv a povinností českého krále na svěřeném území. Stanovení všech těchto pravomocí a kompetencí však není snadné, neboť ani Jan ani Karel ani z žádných jejich dalších nástupců nezanechali po sobě kompletní soupis, uvádějící výčet či přesné vymezení takových pravomocí. Rozsah hejtmanských kompetencí bylo proto třeba stanovit na základě jejich různorodé správní činnosti.³²

Již v Karlově době však úřad vratislavského hejtmana získala přechodně do rukou vratislavská městská rada (v letech 1358-1359, 1361-1369). Tato praxe se pak stala běžnou během 15. století.³³

Období lucemburské správy ve Vratislavi se vyznačovalo vzájemnou důvěrou mezi městem a jeho panovníkem. Trvalou zásluhou obou českých králů Jana i Karla IV. bylo nejen získání a připojení města k České koruně, ale i jejich dlouhodobý zájem a péče o hospodářský, kulturní a správní rozvoj města, jež se mělo stát důležitým správním centrem v rámci slezských zemí Koruny. Český král, ačkoliv zde trvale nesídlil, okázale prezentoval svou svrchovanou moc a jeho majestát byl přirozenou autoritou uznávanou ve všech ohledech.

***

Vztah českých králů a Vratislavi se však začal pomalu měnit v období vlády Václava IV. a jeho nástupců.³⁴ Projevovalo se to především v pozvolném uvolňování vzájemných vazeb mezi městem a Korunou. Již za Václava došlo ke snížení četnosti královských návštěv ve městě a zeslábl králův zájem o vyřizování místních aktuálních správně politických záležitostí.³⁵ Postupně ubývalo státních znaků a

---

vratislavských hejtmanů z doby vlády Jana a Karla IV. uvedl J. KOPIETZ, *Die böhmische Landeshauptmannschaft*, s. 23an; TOMASZ JUREK, *Obce rycerstwo na Śląsku do końca XIV wieku*, Poznań 1996, s. 183. Chronologický přehled vratislavských hejtmanů do roku 1474 uvádí i E. WÓLKIEWICZ, *Capitaneus Slesie*, s. 225; od roku 1458 do roku 1526 pak S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 33. Souvilsý seznam hejtmanů vratislavského knížectví od roku 1337 do roku 1636 se nachází rovněž v AAWr, sign. VI a 31 (*Verzeichniss derer Hauptleute welche das Fürstenthumb und die hauptmannschaft zu Breslaw verwaltet haben*).

³² K tomu v poslední době nejpodrobněji již zmiňována E. WÓLKIEWICZ, *Capitaneus Slesie*, s. 183an.

³³ Viz níže.

³⁴ Otázkou vztahu Karlových následovníků k vedlejším zemím se zatím komplexně nezabývala žádná studie. Základní přehled je podán u L. BOBKOVÁ, *Vedlejší země České Koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků*, in: *Korunní země v dějinách českého státu 1*, s. 22an, kde je rovněž uvedena literatura k některým dílčím otázkám. Základní informace k politickým událostem týkajícím se Slezska a Vratislavi v tomto období viz *Historia Wrocławia 1*, s. 169an; K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia 1*, s. 190an; J. DĄBROWSKI, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, s. 541; *Historia Śląska 1/2*, s. 221an; *Geschichte Schlesiens I.*, s. 173an.

³⁵ Ke královským pobytům ve Vratislavi v tomto období E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 20an.

symbolů moci českých králů na veřejných budovách ve městě.³⁶ Ustaly rovněž rozsáhlé stavební práce na královském hradě.³⁷ Po roce 1425 se pak navíc královský hejtmanský úřad dostal téměř trvale do rukou vratislavské městské rady.³⁸

Většího významu město nabylo pouze krátkodobě během vlády krále Zikmunda. Ten z něj totiž přechodně učinil centrum své správy nad Českou korunou, když se mu nepodařilo udržet husity ovládanou Prahu. Během svého tříměsíčního pobytu ve Vratislavi v roce 1420 nechal do města svolat říšský sněm - poprvé mimo tradiční německá říšská města a na území České koruny, odkud pak vyhlásil křížovou výpravu proti husitům.³⁹ Pro tento pobyt je přitom příznačné, že byl vyvolán jinými motivy než u panovníků předchozí generace. Ti do města jezdili především proto, aby tam svou správní činností upevňovali vzájemné vazby mezi městem a Korunou. Zikmund však do Vratislavi přijel především proto, aby odtud de facto bojoval o uznání své moci nad korunním zeměmi. Ve Vratislavi hledal především oporu a zázemí, které mu město poskytnout v jeho úsilí o uznání nástupnických práv v českém království.

V tomto období, jež trvalo přibližně do poloviny 15. století, se tak podstatně změnil vztah českých králů k městu. Jejich prvotním cílem již nebylo budování vzájemných vazeb mezi městem a Korunou a rozvíjení rozsáhlé správní činnosti zaštitěné jejich mocí, tak jak to činili Jan a Karel Lucemburský. Jejich záměrem bylo především udržet si svou moc v České koruně a Vratislav jim měla pouze posloužit jako podpůrný prostředek v naplňování tohoto cíle. Pomoc, kterou jim město mohlo poskytnout, byla pouze krátkodobá a jednorázová. Z toho vyplývala i další skutečnost, že z dlouhodobého hlediska čeští vládcí neměli zájem věnovat městu tolik péče a pozornosti. Absence královské moci a trvalé autority ve městě, jež se

---

³⁶ R. KACZMAREK, *Znaki czeskiego panowania*, s. 214.

³⁷ Zikmund Lucemburský bývá někdy mylně označován za stavitele a rozšiřovatele královského hradního komplexu, jeho stavební činnost však nebyla prokázána. Jestliže došlo k nějakým úpravám, jednalo se zřejmě jen o dílčí tradiční práce související s výzdobou hradu. Podobně ani Albrecht Habsburský nevěnoval stavebním pracím na hradě dostatečnou péči. L. BURGEMEISTERA, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 283-284, 285.

³⁸ Srv. chronologický přehled vratislavských hejtmánů u F. WÓJ.KIEWICZ, *Capitaneus Slesie*, s. 225. Představitelé městské rady později ztratili úřad vratislavského hejtmána jen krátce v letech 1439, 1440, 1454-1460, 1469-1471. Spravování úřadu měšťany tak dlouhou dobu posilovalo jejich sebevědomí a bylo výrazem jejich mocenských ambicí. Dokladem, že jim na kontrole hejtmanskví záleželo, byla např. skutečnost, že předání a ponechání jim úřadu bylo jednou z podmínek pozdější dohody podepsané s Jiřím z Poděbrad. RICHARD KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus gegen Georg von Podiebrad*, *Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte* 22, Breslau 1916, s. 81.

³⁹ Zikmund Lucemburský pobýval ve Vratislavi od 5. ledna do 7. dubna 1420.

stala pro toto období typická, se pak začala projevovat vzrůstajícími ambicemi zdejšího měšťanstva.

***

V důsledku této situace vzešli vratislavští měšťané politicky neobyčejně posílení, což se promítlo i do jejich vztahu k českému králi Jiřímu z Poděbrad. Nebyl to totiž již pouze panovník, kdo určoval kvalitu a podmínky jejich vzájemného vztahu, ale bylo to i město, jež se cítilo být královým rovnocenným partnerem. Tento postoj se projevil především v momentu, kdy vratislavští měšťané měli uznat Jiřího svým vrchním pánem.⁴⁰ Třebaže slezská knížata zpočátku rovněž deklarovala vůči „králi-kacíři“ svůj odmítavý postoj, poté co se za Jiřího postavil papež Pius II., přešla v průběhu roku 1459 na jeho stranu.⁴¹ Vratislav tak zůstala ve svém odporu vůči českému vládci zcela osamocená. Nastalo tak dlouhé období, v němž se vratislavští radní snažili přesvědčit okolní křesťanský svět a zvláště papeže o nebezpečí, jež hrozí katolické víře, jestliže „křesťané“ a s ním i Vratislav uznají právoplatnost a politickou moc krále-heretika. Kromě toho rozvíjeli samostatná politická jednání, jejichž cílem bylo získat co největší počet spojenců a současně zmařit diplomatická opatření spějící k toleranci českého krále.⁴² Jiří se naopak snažil dlouhodobě tlumit vratislavský odpor a přimět její obyvatele k poslušnosti.⁴³ Po několika měsíčních jednání sice došlo 13. ledna 1460 k dohodě, již Vratislav

---

⁴⁰ Napětí mezi Jiřím a městem Vratislaví mělo hlubší kořeny. Projevovalo se již v době jeho poručnictví nad Ladislavem Pohrobkem. Kromě výše zmiňované základní literatury k tomu období viz. R. KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus gegen Georg von Podiebrad*; H. MARKGRAF, *Geschichte Schlesiens und besonders Breslaus unter König Ladislaus Posthumus*, ZVfGS 11, 1871, s. 235-274; LUDWIK BAZYŁOW, *Śląsk i Czechy w II połowie XV wieku*, ŚKHS 2, 1947, s. 110-140; JAN ZULAWIŃSKI, *Wypadki wrocławskie 1459 roku w relacji Długosza*, ŚKHS 13, 1958, s. 1-41; RUDOLF URBÁNEK, *České dějiny. III/4 - Věk poděbradský*, Praha 1962, s. 389an.

⁴¹ *SRS 7, Historia Wratislaviensis. Et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa von Mag Peter Eschenlör*, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1872, s. 19an, 29, 31; R. KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus*, s. 43an; J. ZULAWIŃSKI, *Wypadki wrocławskie 1459 roku*.

⁴² Svědčí o tom zoufalé akce, jež město zahájilo. Obrátilo se mj. na polského krále a poznaňský sněm s prosbou o pomoc, zajištění potravin a zanechání pomoci Čechům, aby se město bylo schopné postavit Jiřímu. Papeži opakovaně zaslali zoufalé listy a dokonce ho vyzvali, aby nejprve vyřešil zásadní otázku, zda má katolické město vůbec povinnost skládat poslušnost vládci heretikovi. Papež pak na základě jejich žádostí poslal do města zvláštního legáta, jenž měl působit jako zprostředkovatel ve sporu s králem. *SRS 7, Historia Wratislaviensis*, s. 49, 62an, 69an; J. DRABINA *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Hieronima Lando na Śląsku i w Polsce w latach 1459-1464*, AUWr Historia XIX No 126, Wrocław 1970, s. 149-169.

⁴³ V srpnu a září 1459 dobyla česká vojska Slézskou Středu, Lešnici, vesnici Golc; vojska olčnického knížete, spojence Jiřího, se pak přesunula k Vratislaví, kde ohrožovala klášter sv. Vincenta. Vratislav se sice tehdy ubránila, ale zůstala osamocena. Zoufale vysílala prosby o pomoc např. braniborskému markrabímu Vilémovi. V delegaci, která se na něj obrátila, byl i samotný Petr Eschenlör. *SRS 7, Historia Wratislaviensis*, s. 33; R. KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus*, s. 47.

uznala Jiřího za svého pána, otázka složení slibu věrnosti však zůstala na tři roky odložena.⁴⁴ K jejímu uskutečnění ovšem nikdy nedošlo.⁴⁵

Co nás však v tuto chvíli zajímá především a je pro sledování proměn vzájemného vztahu mezi českým králem a Vratislaví zvláště důležité, je skutečnost, že se město ve svém odporu vůči Jiřímu nestavělo obecně proti principu uznání svrchovanosti českého panovníka nad městem nebo vůči zpochybnění jeho příslušnosti ke Koruně. Naopak vratislavští měšťtí radní svou příslušnost ke Koruně uznávali, ovšem s vědomím svého mimořádného postavení v rámci ní. Dokládají to např. slova vratislavského městského písaře a komentátora tehdejšího politického dění Petra Eschenlöra,⁴⁶ jenž deklaroval souhlas vratislavských měšťtanů s českým vládcem: „... wir getreu bei der Crone bleiben wolden“⁴⁷ a dále „...adir Breslaw das furstentund ... ist ... zum konigreich zu Behem komen und eingeleibt davon nymmerner abgeschieden sal werden, auch keinen andir herrn haben, denn einen konig zu Behem ...“.⁴⁸ Vratislavané tedy chtěli zůstat součástí České koruny a mít za panovníka českého krále, což se ukázalo mj. i ve chvíli, kdy byli připraveni - v rámci svého odporu vůči Jiřímu - přijmout za vrchního pána polského vládce či později Matyáše Korvína, avšak s podmínkou, že tito panovníci budou rovněž českými králi.⁴⁹

Veškerý odpor, jenž byl tedy v tomto období ze strany Vratislavi českému panovníkovi projevován, byl tak určen nikoli českému vládcí jako vrchnímu pánovi Vratislavska, ale konkrétně osobě Jiřího z Poděbrad, neakceptované z důvodu jeho náboženských postojů. Odmítání Jiřího se projevovalo rovněž jeho hanebným

---

⁴⁴ SRS 7, Historia Wratislaviensis, s. 75-83; R. URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926, s. 153-156.

⁴⁵ Poté co byla v roce 1462 zrušena pražská kompaktáta, anuloval papež svou bulou z 24. září 1462 dohodu Vratislavi s Jiřím z Poděbrad z roku 1460. 29. března 1463 pak navíc město osvobodil od povinnosti zachovat Jiřímu poslušnost.

⁴⁶ Petr Eschenlör, městský písař, původem z Norimberka, od roku 1455 působící ve Vratislavi, sepsal své dějiny města v letech 1444-1479 ve dvou verzích: kratší latinské a delší německé. Jeho dílo přináší mnoho podrobných zpráv - částečně založených na úředních dokumentech, částečně odrážejících písařova stanoviska a postoje - nejen k vnitřním a zahraničním politickým dějinám města a jeho vztahu ke králi Jiřímu, ale i spoustu detailů z každodenního života města. Obě redakce Eschenlörova díla byla vydána v edicích: SRS 7, Historia Wratislaviensis a *Peter Eschenlör, Geschichte der Stadt Breslau 1, 2*, ed. J.G. KUNISCH, Breslau, 1827-1828. K osobnosti Petra Eschenlöra viz např. H. MARKGRAF, *M. Peter Eschenloer, Verfasser der Geschichten der Stadt Breslau von Jahre 1440-1479*, Breslau 1865; LEOKADIA MATUSIK, *Dawne dziejopisarstwo wrocławskie do początku XVI wieku*, RW 11/12, 1967/68, s. 87-90; J. ŻULAWIŃSKI, *Peter Eschenlör*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 1*, red. R. HECK, 1958, s. 22-26.

⁴⁷ *Peter Eschenlör, Geschichte der Stadt Breslau 1*, s. 129.

⁴⁸ *Peter Eschenlör, Geschichte der Stadt Breslau 1*, s. 342, R. KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus*, s. 11.

⁴⁹ R. KOEBNER, *Der Widerstand Breslaus*, s. 13.

označováním v korespondenci, kde býval nazýván „*putenus rex Bohemie*“, „*hereticus rex*“, „*Bohemorum heresiarcha*“ nebo „*homo perfidus*“.⁵⁰

Tento nový postoj Vratislavi vůči českému králi byl dokladem místního silicího patriotismu, jenž se pomalu utvářel již v předchozím období relativně samostatné vratislavské politiky, a jenž dostal příležitost se rozvinout právě v době osamocené války proti Jiřímu z Poděbrad. Formoval se na základě opozice vůči „zlu“ vnějšího světa, který Vratislavany obklopoval, na základě pocitu vlastní mise a morální převahy nad ostatními, dokonce i nad papežským stolcem.⁵¹ Vědomí, že Vratislav je obklopena nepřítelem a že jen ona jediná má odvalu s ním bojovat, vyvolávalo v prostředí vratislavských městských elit stále intenzivnější pocit vlastního vysokého sebehodnocení a posilovalo jejich rostoucí sebevědomí. Jasně to dokládá řada sentencí a poznámek v díle Petra Eschenlöra. Ukazuje se tak, že jedním z podstatných činitelů přispívajících k zformování tohoto místního vratislavského patriotismu, byl mj. právě měnící se vztah města k českému králi. Je nezpochybnitelné, že tento proces formování sebevědomí a sebeuvědomování probíhal ve Vratislavi dlouhodoběji a že byl ve značné míře umožněn absencí panovnické moci a posléze i situací politické a náboženské opozice vůči kališnickým Čechům.

Vztah Vratislavi a jejího vrchního pána tak doznal v tomto období opět nového rázu. Měšťanstvo v něm vystupovalo již zcela samostatně, bylo silné a sebevědomé a připravené postavit se - v případě nutnosti - otevřeně proti němu.

***

Vztah města vůči českému vládci se však značně komplikoval v momentu, kdy se Vratislav postavila na stranu královského kandidáta české katolické protipoděbradské opozice Matyáše Korvína.⁵² Na jaře roku 1469 ho nejen hostila ve svém městě, ale složila mu tehdy jako českému králi rovněž slib lenní věrnosti a

---

⁵⁰ SRS 8, Politische Correspondenz Breslaus, č. 17, 117, 125, s. 13-15, 140-141, 148-151.

⁵¹ K problematice formování regionálního vědomí a patriotismu ve Slezsku a Vratislavi viz např. H. MANIKOWSKA, *Świadomość regionalna na Śląsku*, s. 253-267; k otázce vývoje teritoriálního pojmu Slezska ve středověku pak GOTTLIEB BIERMANN, *Seit wann sahen sich die oberschlesischen Piasten als schlesische Fürsten an?*, ZVfGS 8, 1867, s. 31-55; WŁADYSŁAW SEMKOWICZ, *Historyczno-geograficzne podstawy Śląska*, in: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 I*, s. 16-30.

⁵² Základní fakta k Matyášově vládě ve Vratislavi viz uvedená kompendia a syntézy v pozn. č. 34. K otázce vztahu Jiřího z Poděbrad s Matyášem Korvínem též JOSEF MACEK, *Král Jiří a král Matyáš. Od přátelství k nepřítelství (1458-1469)*, ČMM 110, 1991, s. 297-311; ADOLF WURSCHER,

nechala dokonce v souvislosti s jeho příjezdem okázale renovovat královský hrad.⁵³ Po smrti Jiřího z Poděbrad (1471) a uznání Vladislava Jagellonského kutnohorským sněmem se Česká koruna ocitla v neobvykle choulostivé situaci - měla dva korunované české krále.⁵⁴ Vratislav se přidržela dříve uznaného Korvína, v důsledku čehož musela v následujících letech čelit atakům česko polského nepřátelství. Jeho sílu měla pocítit především při obléhání města v roce 1474 výše zmiňovanými spojeneckými armádami. Trebaže k dobývání města nakonec nedošlo a představitelé obou zneprátelených stran se dohodli na příměří, pro Vratislav znamenalo toto období značnou finanční zátěž a vyčerpání, neklid, loupeživé potyčky ve městě i jeho nejbližším okolí, epidemie, jež se v přeplněném městě snadněji šířily.⁵⁵ Teprve olomoucké dohody v letech 1478/1479 vytvořily pro zemi a město podmínky pro pozvolnou stabilizaci. Z hlediska státoprávního však znamenaly „porážku“ někdejších Karlových idejí o sjednocené Koruně v rukou českého krále, neboť jejich uzavřením došlo fakticky k jejímu rozdělení. Zatímco Korvínovi byla přiznána správa nad všemi vedlejšími korunními zeměmi, vláda Vladislava Jagellonského zůstala omezena na samotné Čechy.⁵⁶

Tento fakt se opět promítl i do vztahu Vratislavi k jejímu vrchnímu pánovi. Jím byl nyní sice nadále český král, jenž však vystupoval především jako král

---

Beziehungen des Königs Matthias von Ungarn zu Georg Poděbrad und Wladislaw von Böhmen, Wien 1885; JOSEF VÁLKA, *Matyáš Korvín a Česká Koruna*, ČMM 110, 1991, s. 313-323.

⁵³ Král Matyáš vstoupil do Vratislavi 26. května 1469. O tom, jak městu záleželo na jeho honosném přijetí, vypovídají náklady spojené s jeho příjezdem. Kromě rozsáhlé renovace hradu, která město stála více než 400 hřiven stříbra, byly provedeny i některé úpravy vnitřních prostor. Stěny sálů měly být pokryty malbami, do královské ložnice mělo být dodáno peří do polštářů za jeden gulden a dva ložní závěsy za 16 guldenů. Za trůn, na němž měl Matyáš přijmout lenní hold, bylo tesařům zapláceno 5,5 hřiven stříbra a 7 grošů. Vysoké byly však i výdaje na každodenní potřeby královského dvora. Každý den měly být dodávány pšeničný a žitný chléb, pivo lepší i horší kvality, týdně bylo spotřebováno šest volů, deset telat, dvanáct jehňat a koz, dvě stě kuřat, k tomu pak ryby, štiky, lososi, jeseteri a těžké víno, „nach ihrem [Gäste] Wolgefallen“ aj. K Matyášově pobytu ve Vratislavi podrobněji E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 40-49. Kromě těchto nákladů byl král a jeho hosté - přítomná knížata, světští a duchovní páni - uctěni množstvím darů. Jejich přehled uvádí Petr Eschenlör, *Peter Eschenlör, Geschichte der Stadt Breslau 2*, s. 164an; SRS 7, *Historia Vratislaviensis*, s. 206, 208an. Ke stovebním úpravám a nákladům s tím spojeným podrobněji L. BURGEMEISTER, *Die ehemalige kaiserliche Burg*, s. 286an. Lenní hold přijal král 31. května 1469. *LBUS 1*, č. 34, s. 84. Vratislav opustil 5. července 1469.

⁵⁴ Ke vzniklé situaci např. KRZYSZTOF BACZKOWSKI, *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479*, Kraków 1980; J. VÁLKA, *Matyáš Korvín a Česká Koruna*, s. 313-323.

⁵⁵ K tomu viz *Bartłomieja Steina renesansowe opisanie Wrocławia, Die Beschreibung der Stadt Breslau der Renaissancezeit durch Bartholomäus Stein*, s. 36-37; SRS 17, *Descriptio tocius Siesie et civitatis regie Vratislaviensis*, s. 66.

⁵⁶ *LBUS 1*, č. 13, s. 21-29. Matyáš směl užívat dále titul českého krále. Po jeho smrti měly být vedlejší země vykoupeny za 400 000 guldenů a znovu přičleněny k České koruně. Kdyby zemřel bez dědiců dříve král Vladislav a Matyáš nebo jeho nástupce na uherském trůně by byl zvolen českým králem, měly se vedlejší země spojit s Českou korunou bez výplaty.

uherský. Formálně to odrážela i jistá neobratnost či nejistota v užívaných formulacích oficiální korespondence určené Korvínovi. Zatímco před rokem 1479 byl pro Korvína užíván titul „*Mathias-zu Hungern ... rex in regem Bohemie*“, později byl označován jako „*Mathias-konig von Ungarn*“ a „*rex noster Mathias*“, zvláště jednalo-li se o něm jako o panovníkovi Vratislavi.⁵⁷

Proměnou však prošel i emotivní vztah Vratislavanů vůči jejich novému vrchnímu pánovi. Naděje, jež očekávali od spojení s Korvínem, „skutečným katolickým králem“, záhy vystřídalo těžké zklamání, neboť král ve městě zahájil politiku tvrdé ruky, jež směřovala především k posilování panovnických práv ve městě na úkor městské správy a k neustále se zvyšujícím finančním požadavkům. Byly to především správní reformy a nový volební řád městské rady, jež zasáhly městské vládní elity, zvyklé z předchozího období na téměř samostatnou politiku, v jejím nejcitlivějším místě.⁵⁸ Rovněž úřad vratislavského hejtmana byl záhy městské radě odebrán a hejtmanem byla napříště jmenována osoba, mající zastupovat a prosazovat především královy zájmy.⁵⁹ Roku 1474 byl navíc nově zřízen úřad vrchního hejtmana (*Oberlandeshauptmann, capietaneus generalis, capitaneus supremus*), který měl spravovat moc nad územím Horního i Dolního Slezska a obou Lužic, a jemuž měli podléhat hejtmané slezských královských knížectví a lužičtí zemští fojtové.⁶⁰ Na tento úřad Matyáš povolával výhradně osoby loajální vůči jeho politice z řad uherské šlechty.⁶¹ Všechny tyto Korvínovy integrační tendence a opatření, směřující k sjednocení větší části vedlejších zemí, jež ovládal, měly za cíl posílit královo postavení a pravomoci v zemi. Těmuž měla sloužit rovněž restituce jeho práv ve městě, kterou král zahájil v momentu, kdy si od městské rady vyžádal,

---

⁵⁷ SRS 13, Politische Correspondenz Breslaus, č. 189, 196, s. 150-151, 154-155; H. MANIKOWSKA, *Świadomość regionalna na Śląsku*, s. 262

⁵⁸ Korvín považoval dosavadní systém každoročních voleb prováděný odstupující městskou radou za „škodlivý“ pro město. K ozdravení systému mělo proto dojít posílením panovníkova vlivu na radu a současně zvýšením autority městské rady tím, že se stane představitelem celé městské obce. Král měl proto od této doby jmenovat a odvolávat prvního radního, tzv. seniora, jenž radě předsadal a řídil ji. Zbývající radní a přisedící měli být voleni velkým volebním shromážděním, tvořeným z 24 představitelů kupců, 24 představitelů cechů a odstupující rady. Více ke Korvínovým správním reformám např. *Historia Wrocławia I*, s. 200an; K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wrocławia I*, s. 222an, 278.

⁵⁹ V letech 1469-1471 jím byl jmenován Zdeněk ze Šternberku, později v letech 1471-1474 se úřad dostal do rukou městské rady. E. WÓLKIEWICZ, *Capitaneus Slesie*, s. 176, 225.

⁶⁰ K úřadu nejvyššího vrchního hejtmana ve Slezsku viz. STANISŁAW ŚRENIOWSKI, *Historia ustroju Śląska*, Katowice 1948, s. 103-113; *Historia Śląska I/2*, s. 291.

⁶¹ Prvním společným hejtmanem pro Slezsko a Lužice byl Štěpán Zapolský (1475-1480). Potom ho vystřídal varadinský biskup Jan Filipec (1480-1481). Po něm již úřad nebyl obszen. Úřad byl poté rozdělen mezi dva zástupce: hejtmana pro Horní Slezsko a hejtmana pro Dolní Slezsko a Lužici. Jím se stal Korvínův věrný rádce Jiří Stein (1481-1486). K osobnosti Jiřího ze Steinu RUDOLF KNESCHKE, *Georg von Stein. Versuch einer Biographie*, Leipzig -Weida i. Th. 1913.

aby mu předložila všechny dokumenty týkající se lenních zástav, zápisů a příjmů, jež náležely královské komoře na území vratislavského knížectví.⁶² Další dodatečné zdroje finančních příjmů pak král hledal v sérii daňových reforem⁶³ a přísných nařízení týkajících se nemovitostí duchovních.⁶⁴ Vlnu nevole vyvolala rovněž jeho mincovní reforma, jejíž zavádění nařídil městské radě pod hrozbou trestu konfiskace majetku.⁶⁵ O králově neustávajícím finančním zatěžování města svědčí časté nářky vratislavských měšťanů, kteří si stěžovali na výši finančních nároků a jejich nespravedlivé vyměření.⁶⁶ Nespokojenost budil rovněž Matyášův zvyk, podle kterého bylo město nuceno často platit královské výdaje, jejichž navrácení se ovšem marně domáhalo.⁶⁷ Stejně zatěžující byly pro Vratislav i Korvínovy požadavky týkající se poskytování vojenské pomoci proti jeho nepřítelům, a to nejen ve Slezsku, ale i mimo jeho území.⁶⁸

Všechna tato královská opatření v průběhu let měla rozhodující vliv na utváření vzájemného vztahu Vratislavi a jejího vrchního pána. Jejich cíle a očekávání byly ovšem odlišné. Král sledoval především centralizační politiku, jejíž cílem bylo posílit královské pravomoci a panovnickou autoritu ve městě. V jistém smyslu se pokoušel vrátit - po letech značně samostatné měšťanské politiky - k některým z idejí prvního lucemburského období. Ovšem ne zcela úplně. Korvín sice chtěl posílit panovnickou moc a vliv ve městě, avšak nečinil to jako český král. Jeho zájem o posílení královské autority ve Vratislavi nebyl motivován snahou o utužování státoprávních svazků mezi městem a Korunou, jeho dynastické zájmy se nekryly se státními zájmy České koruny. Jeho intence vycházely pouze z vlastních mocenských ambicí. Pevně ovládané a za tím účelem centralizované vedlejší země mu měla poskytnout bezpečnou základnu pro rozvíjení další expanzivní politiky jeho rodu.

---

⁶² *Historia Wroclawia 1*, s. 197.

⁶³ *Ibidem*, s. 201-202.

⁶⁴ Korvín vydal roku 1489 nařízení, jímž zpochybnil zápisy testamentů, jež činily ve prospěch církve pobožné vdovy. Krále na tento fakt upozornil Jiří Stein, jenž navrhl, aby byly duchovním odebrány všechny renty, které získaly bez panovníkova povolení. Opatření vyvolalo značnou nespokojenost a po dlouhých vyjednáváních byl nakonec uzavřen kompromis, jímž byli duchovní nuceni odevzdat polovinu svých rent v podobě daní. Korvínova smrt (6.dubna 1490) však zabránila, aby došlo k realizaci této dohody. *Ibidem*, s. 202.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 200.

⁶⁶ *SRS 13*, Politische Correspondenz Breslaus, č. 313, s. 265-266; *SRS 14*, Politische Correspondenz Breslaus, č. 327, s. 11.

⁶⁷ *SRS 14*, Politische Correspondenz Breslaus, č. 351, 455, 485, s. 34-35, 120, 141.

⁶⁸ Např. proti Turkům, německým knížatům či císaři apod. K. MALECZYŃSKI, *Dzieje Wroclawia 1*, s. 278.

Město naopak prošlo pocitem hořkého zklamání. Očekávání, jež vkládalo do nadějí spojovaných s Korvínem, vystřídal obavy a zatrpkllost plynoucí z vědomí striktního omezování dříve získaných práv a svobod. Jistým výrazem tohoto odporu vůči Korvínovi mohly být i skryté manifestace městské rady, hledající oporu při hájení svých práv vůči královským uzurpacím v oživení a zdůrazňování ideje příslušnosti Vratislavi k České koruně. Právě v osmdesátých letech 15. století došlo k obnovení těchto motivů v architektuře městských staveb. Na tympanonech oken a arkýřích jižní fasády radnice, symbolu městské samosprávy, se nově objevily heraldické znaky českého království (lev), celého Slezska (orlice bez půlměsíce), vratislavského knížectví (orlice s půlměsícem) a Vratislavi (hlava sv. Jana Křtitele na míse, hlava sv. Jana Evangelisty a písmeno „W“), pocházející z doby kolem roku 1483. (viz. obrazová příloha) Stejně náměty zdobily i svorníky klenby Velkého sálu radnice z let 1481-1484 a tympanon portálu vedoucího do kaple. Kolem roku 1488 se ukázaly rovněž na fasádě městské Mikulášské brány.⁶⁹ (viz. obrazová příloha) Podle interpretací M. Zlata mohly být všechny tyto deklarované motivy projevem osměleného politického programu vratislavských městských radních, nerezignujících na své někdejší mocenské ambice. Korvínův erb se sice v radničních prostorách Velkého sálu rovněž objevil - dokonce třikrát, ale v méně reprezentativních místech: nad vedlejším, nikoliv hlavním portálem a na klenbách - ovšem ne ve střední, ale v západní části. V bohatě prezentovaném heraldickém programu jižní fasády radnice jeho znak pak nevystoupil vůbec. Naopak zde byl zdůrazněn, podobně jako v mnohých vnitřních radničních sálech, český lev vyjadřující podřízenost Vratislavi českému království.⁷⁰ Obdobné motivy se v radnici pak objevily ještě na pozdně gotických dveřích do Velkého sálu a na dveřích v Síni radního seniora.⁷¹ (viz. obrazová příloha)

---

⁶⁹ V porovnání s heraldickou výzdobou 14. století se zde nově objevil erb celého Slezska. Byl dáván do souvislosti se specifickou politickou situací z doby Matyáše Korvína, který zřídil úřad vrchního hejtmána pro Slezsko. K tomu M. ZLAT, *Ratusz wrocławski*, s. 61, 85, 136 pozn. č. 64. Srv. též R. KACZMAREK, *Znaki czeskiego panowania*, s. 216.

⁷⁰ M. ZLAT píše: „... Maciej Korwin, dążąc do szybkiego scalenia Śląska ze swą monarchią, drastycznie ograniczył władzę samorządu wrocławskiego i faktycznie ubezwłasnowolnil mieszczaństwo stolicy Śląska, przekazując całą władzę w mieście wyznaczonemu przez siebie staroście; odebrał też Radzie urząd starosty księstwa wrocławskiego. Wobec takich restrykcji konflikt z królem Maciejem, początkowo przez miasto popieranym, nabrzmiał w latach osiemdziesiątych XV w.; powstałe w tym czasie kompozycje heraldyczne wyrażają sprzeciw wobec uzurpacji króla i obronę zagrożonych praw i swobód Wrocławia...“. M. ZLAT, *Ratusz wrocławski*, s. 124-125.

⁷¹ Kromě náboženských motivů zde vystupují český lev a orlice s půlměsícem, tzn. symboly českého království a vratislavského knížectví. Dveře se stejnými motivy byly podle vratislavského vzoru

Vzájemný vztah krále a jeho města tak doznal opět nových zkušeností. Měšťané, jež vyšli z předchozího období značně politicky posílení a sebevědomí, se jen s hořkostí a obtížemi vzdávali svých kdysi nabytých výsad a svobod. To se potom odráželo v jejich zášti a nevoli vůči panovníkovi. Ta byla namířena především proti jeho centralistickým a autorativním mocenským opatřením. Vztah ke Koruně a vědomí své příslušnosti k ní byl však naopak oživován, a to i přes komplikovanost olomouckých úmluv, jež korunní jednotu de facto popíraly.

***

Rozmrzelý postoj městské rady vůči panovníkovi se však změnil se smrtí Matyáše Korvína v roce 1490. Ustoupení Korvínova mocenského tlaku a ukončení několik let trvající napjaté atmosféry, spojované s jeho správně politickými nařízeními a vojenskými operacemi, přineslo městu pocit uvolnění a stabilizace. Volba dosavadního českého krále Vladislava Jagellonského králem uherským v témže roce pak navíc vyřešila aktuální otázku příslušnosti vedlejších zemí, tedy i Slezska a Vratislavi, k České koruně, jež se tak opět ocitla pod vrchní správou jediného panovníka.⁷² Hrozba rozpadu a destrukce Koruny budované prvními Lucemburky byla zažehnána.

Vzájemný vztah mezi Vratislaví a českým králem Vladislavem Jagellonským měl však poněkud zvláštní charakter, uvědomíme-li si, že městu trvalo téměř dvacet let, než ho konečně uznalo svým vrchním pánem.⁷³ Učinilo tak společně se slezskými stavy v červenci roku 1490 na sjezdu svolaném vratislavským biskupem Janem Rothem s tím, že slib věrnosti a lenní hold bude králi složen podle starobylých zvyklostí až při jeho osobním pobytu ve městě.⁷⁴ K Vladislavově první oficiální návštěvě Vratislavi však došlo teprve po uplynutí dalších dvaceti let, v zimních měsících roku 1511.⁷⁵ Tato neobvykle dlouhá proluka, dělicí moment uznání krále

---

později vytvořeny v Nise (kostel sv. Jakuba), ve Svídnicí (knihovna farního kostela) a vsi Rosochata u Lehnice (kostel, věž). *Ibidem*, s. 75, 138 pozn. č. 83.

⁷² K volbě Vladislava Jagellonského uherským králem a bojům o uherský trůn viz. např. STANISŁAW A. SROKA, *Historia Węgier do roku 1526 w zarysie*, Bydgoszcz 2000, s. 112 an. Srv. též kapitola V.1. *Budínský dvůr krále Vladislava (1490-1504)*.

⁷³ Zatímco české stavy zvolily na Kutnohorském sněmu koncem května roku 1471 českým králem právě Vladislava Jagellonského, Vratislav setrvala u dříve jí uznaného Matyáše Korvína.

⁷⁴ K tomu viz *LBUS I*, č. 20, 21, 22, 23, s. 33- 38, č. 38, s. 87.

⁷⁵ Král Vladislav sice již roku 1497 přikázal slezským knížatům, aby mu do Brna přijeli složit lenní hold, ale oni mu odpověděli, že přísahu věrnosti vykonají pouze ve své zemi. Přijezd do Vratislavi pak Vladislav plánoval v roce 1510. Měl se tam tehdy setkat a jednat se svým bratrem, polským králem Zikmundem, avšak ani k tomuto setkání nakonec nedošlo. E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 49.

ze strany vratislavských měšťanů od vykonání jejich povinnosti vůči němu, je přitom pro jejich vztah příznačná. Charakterizuje ji „vzájemné akceptování“ trvajících stavu, na němž se nesnažila ani jedna z obou stran něco zásadně měnit. Jednalo se přitom o zcela jinou situaci než z dob Jiřího z Poděbrad, kdy to bylo především město, které se bránilo kontaktu s králem a uznáním jeho svrchovanosti. Byla to tentokrát králova liknavost, jež způsobila, že Vladislav svůj příjezd do města neustále odkládal. Prostředí uherského dvora a intriky tamní politiky vzdalovaly krále nejen od aktuálních problémů českého království a jeho Koruny, ale přirozeně i od potřeb jejích vedlejších zemí.⁷⁶ Jeho příjezd do Vratislavi v roce 1511 znamenal pak pro město neobvyklou politickou i společenskou podívanou.

Avšak Vladislavův pobyt ve městě přinesl jisté komplikace, jež král původně neočekával. Přestože jeho slavnostní vjezd do města dne 26. ledna 1511 v doprovodu dětí, pětiletého prince Ludvíka a sedmileté princezny Anny, a velké družiny českých a uherských pánů, stejně tak jako okázalé přivítání krále vratislavskými měšťany, vyvolalo ve městě nebývalý rozruch a zdálo se být příslibem zdárného a rychlého naplnění někdejšího závazku Vratislavanů vůči králi, nejbližší dny ukázaly něco zcela jiného.⁷⁷ Sporným momentem, jenž zpočátku bránil vykonání výše zmiňované povinnosti ze strany vratislavských měšťanů, ale i všech ostatních slezských knížat a zástupců slezských stavů, kteří za tímto účelem do Vratislavi přijeli, se stala otázka podřízenosti vrchnímu pánovi, čili dotaz, komu vlastně má být přísaháno: králi

---

⁷⁶ K Vladislavově vládě v českém království zůstávají základními pracemi díla J. MACKA, *Jagellonský věk v českých zemích* 1/2, 3/4, Praha 2001, 2002; *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001; *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991. K období jeho pobytu v Uhrách srv. kapitola V.1. *Budinský dvůr krále Vladislava (1490-1504)*, kde je uvedena rovněž další literatura.

⁷⁷ Již den před královým příjezdem do města bylo z podnětu městske rady vysláno speciální poselstvo vedené Mikulášem Uthmannem do Olavy, kde byl král pravděpodobně předchozí noc ubytován, aby ho jménem města uvítalo. Podle S.B. KLOSEHO je slavnostní řeč přednesená Uthmannem prvním dochovaným oficiálním uvítacím projevem vratislavských měšťanů vůči jejich vládci. Zástupci města v ní prohlašovali, že „...wollen sy nach alder loblicher Gewohnheit E.K.M. entgegenziehen und diemutiglich annehmen als ihren Herrn und König...“. Následující den panovníka ve Vratislavi přivítal zástup slavnostně oděných měšťanů, kteří ho doprovázeli - podle starobylého zvyku - na jeho cestě městem: nejprve ke katedrále, potom k místu jeho ubytování. Všeobecný údiv vzbudily především speciální sáně, ve kterých seděly obě malé děti, jež byly zařazeny jako malá komnata, vyhřívána speciálními kamny. Král se však tehdy neubytoval na královském hradě, ale v měšťanském domě (č. 6) patricijského rodu Bonerů na západní straně náměstí. Obě děti pobývaly v sousedním měšťanském domě Hanse Bockwitze. Všechny měšťanské domy z této části náměstí patřily nejbohatším rodinám vratislavského patriciátu. K Vladislavově pobytu ve Vratislavi více E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 51-54. Tam rovněž o slavnostech a zábavách, které král ve městě během svého pobytu organizoval, stejně jako o finančních nákladech města s jeho pobytem spojenými. K otázce králova ubytování srv. II. LUCHS, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, s. 12; k charakteristice měšťanských domů na náměstí M. GOLINSKI, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia*, s. 9an.

českému nebo uherskému?⁷⁸ Zatímco zástupci českých stavů poukazovali na téměř dvě stě let trvající tradici příslušnosti slezských zemí k České koruně, uherská strana se odvolávala na nedávný státoprávní vztah mezi Slezskem a jejich zemí z doby Matyáše Korvína. V konečné fázi jednání byli zástupci uherských stavů připraveni rezignovat na práva ke Slezsku, avšak za podmínky, že jim bude vyplacena kdysi stanovená zástavní částka 400 000 guldenů.⁷⁹ Tato nabídka, na kterou ovšem jejich protivníci nemohli z finančních důvodů přistoupit, vyvolala vlnu horečnatých jednání, během nichž se každá z obou stran snažila získat přítomné slezské stavy a knížata.⁸⁰

Vzniklá situace ve Vratislavi a obavy spojené s jejími možnými důsledky pak vedla zástupce českého království na přelomu února a března 1511 k sepsání listu králi Vladislavovi, v němž mu připomínali jeho přísahu, kterou jako český král vykonal, a s tím i spojené závazky složené vůči Koruně.⁸¹ Vladislavova proslulá nerozhodnost a nechuť k autoritativnímu řešení vzniklých problémů ho vedla k odkladu palčivé otázky a k vyznačení nového termínu, stanoveného na svatodušní svátky, k němuž měly být předneseny argumenty prokazující, že zástupci slezských stavů nejsou vůči uherské Koruně ničím vázáni, dokonce ani povinností složit slib věrnosti.⁸² Tento fakt měl podnítit nejvyšší úředníky českého království k dalším agitacím ve vratislavském prostředí. Aktivity rozehrané z české strany tak potvrzují živé vědomí povinnosti stavovské obce dohlížet na zájmy a soudržnost zemí České koruny.⁸³ Otázka příslušnosti Slezska k České či Uherské koruně sice tehdy ve Vratislavi s konečnou platností rozhodnuta nebyla, avšak král se alespoň po svém

---

⁷⁸ K tomu zvláště E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 51-52. O postojích českých stavů v otázce příslušnosti Slezska k České koruně, projevované již v devadesátých letech 15. století srv. též *Češi a Poláci v minulosti 1*, s. 212-213.

⁷⁹ Srv. poznámka č. 56.

⁸⁰ Kromě vrchního slezského hejtmána, knížete Jana Těšínského, se do Vratislavi tehdy dostavila knížata Fridrich a Jiří Lehnicko-Břežští, Jan Opolský, Karel a Bartoloměj Minsterbersko-Olešnický, Valentin Ratibořský, dále pak zástupci vyšší šlechty a rytířstva a vyslaní zástupci z knížectví vratislavského, svídnického, javorského, hlohovského, kožuchového a opavského. E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 51.

⁸¹ *LBUS 1*, č. 34, s. 56-57.

⁸² Král byl svazován dřívějšími sliby českým stavům, na druhou stranu jeho „sympatie“ mohly patřit - vzhledem k dlouhodobému pobytu v Uhrách - uherské straně.

⁸³ Dne 10. března 1511 nejvyšší kancieř českého království Laslav ze Štenberku a královský sekretář Raclav ze Šebřešova zaslali zástupcům pekařského cechu ve Vratislavi list, ve kterém je informují, že Vratislané nejsou zavázáni skládat Vladislavovi hold jako uherskému králi a že v případě, že by na ně byl z uherské strany vyvíjen nějaký tlak, jim poskytnou ochranu. Téhož dne pak místodržící českého království děkovali vratislavským radním za to, že nesložili Uherské koruně slib věrnosti. *LBUS 1*, č. 35, 36, s. 57-58.

téměř dvouměsíčním pobytu ve městě dočkal složení holdu.⁸⁴ Jednalo se o slib vykonaný mu jako králi českému. Je pravděpodobné, že sympatie Vratislavanů - vzhledem k jejich často deklarovaným projevům soudržnosti s českou Korunou - patřily již dříve české straně.

Neboť Vladislav až do roku 1511 ve Slezsku nepobýval a nevystavil pro něho žádná ostrá nařízení tak jako jeho předchůdce Matyáš, bývalo období jeho správy ve Vratislavi spojováno s atmosférou uvolnění, posilování měšťanské samosprávy, růstem stavovského sebevědomí a silícího celoslezského patriotismu.⁸⁵ Jedním z prvních opatření, které na žádost městských radních učinil, bylo provedení volební reformy městské rady a změny v systému městské samosprávy, obnovující dominantní postavení rodového patriciátu ve společenské hierarchii města.⁸⁶ Rovněž úřad vratislavského hejtmána byl tehdy již v rukou městské rady a záležitosti spojené se správou města a knížectví tak zcela podléhaly kompetencím městské kanceláře.⁸⁷

Přestože král ve městě nebýval a nebyl s jeho aktuálními problémy a potřebami bezprostředně spjat, neznamená to, že by se jeho záležitostmi vůbec nezabýval. Potvrzuje to diplomatický materiál týkající se nejen Vratislavi, ale i dalších slezských knížectví.⁸⁸ Je pravda, že převážná část těchto listin a nařízení, jež král pro Vratislav vystavil, byla vydána v Budíně a jejich nevelký podíl pak během jeho cest či pobytů v jiných místech, tedy daleko od atmosféry vlastního politického dění.⁸⁹ Avšak korespondence mezi ním a městem dokládá, že byl o záležitostech Vratislavi i země neustále informován. Při jeho dvoře musely dlít

---

⁸⁴ Lenní hold vykonala zde přítomná slezská knížata a zástupci slezských stavů.

⁸⁵ K manifestovanému slezskému patriotismu viz. výše.

⁸⁶ Roku 1490 byl zlikvidován systém 48 delegátů městské obce, kteří se podíleli na volbách rady. Srv. pozn. č. 58. Ke správním reformám Vladislava a dalším změnám volebního systému městské rady *Historia Wroclawia I*, s. 203an.

⁸⁷ Přehled vratislavských hejtmánů doby jagellonské viz S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 33. Šlo převážně o členy městské rady. Pravomoc městské rady vyřizovat záležitosti ve funkci královského hejtmána se odrazila i v titulatuře jejich listin. Vystupují v nich formulace typu „*rada města Vratislavi jako královský hejtmán*“ nebo „*rada města Vratislavi jako hejtmán vratislavského knížectví*“, „*rada města Vratislavi s hejtmanskou pravomocí*“, „*rada města Vratislavi jako královský místodržící*“, „*rada města Vratislavi plnící moc královského hejtmána*“. K činnosti městské rady ve funkci královského hejtmána v době vlády Václava Jagellonského ve Slezsku viz např. APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 6111, 6134, 6141, 6163, 6173, 6183, 6208, 6212, 6220, 6221, 6222, 6223, 6232, 6242, 6250, 6262, 6263, 6297, 6304, 6348, 6368, 6380, 6430, 6459, 6494, 6500, 6515, 6538, 6556, 6574, 6580, 6595, 6607, 6645, 8129, 8662, 8674, 8682, 8808, 8841, 8894, 8895 8899, 8900, 8977, 9030.

⁸⁸ Diplomatický materiál týkající se Vladislavovy správy ve Slezsku zprostředkovávají především příslušné díly ediční řady *CDS* a *SRS*, *LBUS* a další prameny představené v úvodní kapitole o pramenech.

osoby, jež ho o všech událostech zpravovaly, a rovněž speciální delegace zástupců městské rady, vysílané ke králi do Budína, ho měly informovat a „usměrňovat“ v jeho politice.⁹⁰

Vladislavovy listiny, vystavené pro vratislavské měšťany či ingerující do záležitostí týkajících se Vratislavska, odrážejí rozmanitost a rozsah problémů, v nichž král jako vrchní pán města vystupoval.⁹¹ Objevily se mezi nimi např. listiny potvrzující vratislavským měšťanům starší privilegia, vystavená kdysi Vladislavovými předchůdci,⁹² konfirmace starších listin či majetkových transakcí ve městě i v knížectví⁹³ nebo dokumenty řešící aktuální finanční záležitosti mezi městem a jeho panovníkem.⁹⁴ Král rozhodoval nejednou rovněž spory vyvstalé mezi Vratislaví a jinými městy,⁹⁵ rytířstvem,⁹⁶ slezskými knížaty⁹⁷ či duchovními,⁹⁸ nebo alespoň jmenoval odpovědné královské zástupce či komisaře, kteří měli pravomoc daný konflikt prošetřit a v jeho zastoupení rozsoudit.⁹⁹ Dbal na obchodní zájmy města, což odráží zvláště série obnovených privilegií a nařízení týkajících se práva skladu.¹⁰⁰ Před jeho dvůr se však občas dostávaly i konkurenční spory a domácí války vratislavských cechů.¹⁰¹ Král poskytoval a reguloval také povolení umožňující vnitřní urbanistický rozvoj města,¹⁰² opakovaně městu udílel hejtmanský

---

⁸⁹ Např. v Levoči, Prešpurku, Olomouci, Praze, Uherském Brodě aj. Srv. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6273 6379, 6387, 6478, 6482, 6600, 6610, 6611, 8171, 8624, 8714, 8717, 8818.

⁹⁰ Např. z roku 1496 je zachována zpráva o pobytu takové delegace v Budíně a prosloveh a žádostech tam přednesených. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6428. Srv. též kapitola IV.1. *Řehoř Morenberg*.

⁹¹ Analýza vzájemných diplomatických vztahů a komunikace mezi vratislavskými měšťany a budínským dvorem se dosud nestala předmětem samostatného, komplexního zpracování. Zde jde o pouhý nástin problematiky.

⁹² Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6411, 6413, 6414, 6415, 6549, 8321, 8396, 8397, 8624.

⁹³ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6283, 8434, 8517, 8740.

⁹⁴ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6127, 6412, 8381, 8538.

⁹⁵ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8818, 8819.

⁹⁶ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6482.

⁹⁷ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6473, 6551.

⁹⁸ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8314.

⁹⁹ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8352.

¹⁰⁰ Srv. kapitola III.1. *Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století*.

¹⁰¹ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8339, 8344.

¹⁰² Listinou ze dne 5. května 1494 král oznamuje, že Vratislav dostává pozemek na další výstavbu města. Dokumentem z 21. září 1497 pak naopak zavádí omezení týkající se výstavby uvnitř města. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6273, 1756. Jinou listinou, známou však pouze z opisu opata Jana z kláštera sv. Vincenta pak král dne 26. prosince 1499 určil místo pro městské krámy ve městě. (Vidimus opata Jana z kláštera sv. Vincenta ze dne 6. prosince 1533).

úřad,¹⁰³ nebo mu psal v záležitostech týkajících se jednotlivých osob.¹⁰⁴ Zvláštní skupinu Vladislavových listin vystavených pro Vratislav pak tvoří dokumenty týkající se vratislavské univerzitní fundace.¹⁰⁵

Řada z těchto nařízení a opatření vystavená králem však musela vycházet z bližších znalostí místních reálií a aktuálních městských potřeb. Nemáme přitom na mysli pouze řešení politických sporů a jejich nuancí, ale ze stejné zkušenosti musela vycházet i taková ustanovení jako např. v letech 1494, 1497 a 1499 týkající se vnitřního stavebního ruchu ve městě, neboť král Vratislav osobně neznal.¹⁰⁶ Zdá se tak, že mnohá z těchto jeho nařízení vznikala především „v zájmu města“ a pro naplnění jeho potřeb. Král si jistě musel přát prosperitu a blahobyt „svého“ města, k němuž však fakticky neměl žádný osobní, hlubší, emotivní vztah. Jeho nařízení týkající se Vratislavi a prospívající především jejím zájmům tak musela vycházet z iniciativy jejích radních, kteří u krále pouze hledali potvrzení či oficiální vystavení.¹⁰⁷

***

Vzájemný vztah mezi českým králem a Vratislavi v období Vladislavovy vlády se tak opět stabilizoval. Ustoupil mocenský tlak, omezující měšťanské aktivity, jež radní v době vlády Matyáše Korvína tolik svazoval. Vladislavův smířlivý a nekonfliktní přístup k dění ve Vratislavi i její politice uvolňoval vzájemnou atmosféru mezi městem a jejím zeměpánem a vytvářel prostor pro uplatnění nových měšťanských aktivit. Jednou z nich byl i plán univerzitního zřízení. Byly to sice především Vladislavovy zakládací listiny, jež univerzitu zřizovaly a udílely jí první privilegia potřebná pro zahájení její činnosti, avšak za těmito královskými ustanoveními je možné vytušit hlavní iniciátory a tvůrce univerzitního projektu.¹⁰⁸ Postupně rostoucí politická moc, vliv a sebevědomí elit vratislavského mešťanstva, uplatňované jak ve vnitřní tak v zahraniční politice města, jež se formovaly

---

¹⁰³ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 6413, 6414, 6610, 6611.

¹⁰⁴ Viz. např. APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 8173, 8185, 8196.

¹⁰⁵ K charakteristice těchto dokumentů viz. úvodní kapitola o pramenech.

¹⁰⁶ Srv. pozn. č. 102.

¹⁰⁷ Dokládají to zvláště nařízení a ustanovení týkající se obchodních záležitostí a podporující obchodní zájmy města. Viz. výše.

¹⁰⁸ Skutečnost, že vratislavská univerzita měla být především městskou fundací a že to byli zvláště radní, komu na univerzitním zřízení nejvíce záleželo, bude blížeji představena v následujících kapitolách.

v průběhu 15. století díky specifickému vývoji ve Vratislavi a jejímu vymezování se vůči panovníkovi, a jež došly plného rozvinutí právě v době vlády krále Vladislava, našly svůj vnější výraz mj. v ctižádostivém plánu založení obecného učení.

Tato smělá myšlenka a vysoké ambice zřízení vlastní univerzity ve Vratislavi na začátku 16. století přitom do jisté míry odpovídaly všeobecnému trendu, sledovatelnému v celém středoevropském prostoru, především pak na území německé říše v období pozdního středověku. Zvláště od druhé poloviny 15. století tam totiž docházelo k zintenzivnění procesu zakládání univerzit.¹⁰⁹ Souviselo to s všeobecným vzestupem zemských států na území říše, knížectví a nezávislých měst po vypuknutí papežského schizmatu a církevních rozkolech první poloviny 15. století. Řada z místních vládců či reprezentantů městské samosprávy toužila mít vlastní univerzitu, jež byla symbolem nejvyšších intelektuálních a učeneckých ambicí a patřila k atributům moci. Při zakládání těchto pozdně středověkých univerzit však nešlo vždy výhradně o otázky prestižní. Mnohé univerzitní fundace byly motivovány rovněž praktickými potřebami: školením adeptů, jež se měli v budoucnosti uplatnit v městských či státních administrativních strukturách či nižších školních zařízeních. Přicházející studenti pak často pocházeli právě z daného města či jeho regionu. Univerzitní zřízení ve městě tak ve svém důsledku usnadňovalo a odstraňovalo finančně náročné penetrace scholárů za jejich studiem a rozšiřovalo všeobecné možnosti vyššího vzdělávání.

Takovými motivy a vědomím se řídily bezpochyby rovněž elity vratislavského měšťanstva. Zdá se, že právě v době vlády Vladislava Jagellonského se konečně vytvořily příznivější podmínky pro znovuoživení a rozvinutí univerzitní ideje ve městě. Ukončení několik let trvající napjaté atmosféry spojené s vojenskými akcemi v zemi, jež Slezsko i Vratislav fakticky provázely s přestávkami v průběhu celého 15. století, ustoupení Korvínova mocenského tlaku, prosazení mocenských ambicí vratislavského patriciátu a především jím rozvíjený a propagovaný místní slezský - a v rámci něho pak i specifický vratislavský - patriotismus vytvářely předpoklady pro úspěšné prosazení a realizování univerzitního záměru.¹¹⁰

¹⁰⁹ K tomu srv. kapitola I. *Středověké univerzity*.

¹¹⁰ Vědomě deklarovaný slezský patriotismus byl ovšem rozvíjen rovněž v církevním prostředí, zvláště mezi příslušníky místní katedrální kapituly. Svědčí o tom některá ustanovení, přijatá biskupem a kapitulou, jako např. roku 1498, podle něhož neměl být přijímán do kapituly nikdo, kdo by pocházel z území Velkopolska, Malopolska, Rusi, Litvy, Mazovska či jiných částí polského státu. W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego*, č. 1828, s. 375.

Kromě toho se pozvolna měnila i duchovní a intelektuální atmosféra ve městě. Od devadesátých let 15. století ve Vratislavi stoupal počet univerzitních absolventů přicházejících především z nedalekého Krakova. Zájem domácího měšťanstva o zřízení vlastní univerzity byl tak stále více žádoucí.

Vztah Vratislavi a jejího panovníka tak prošel v průběhu 14. a 15. století zásadním vývojem. Díky dlouhodobé zeměpánově absenci a specifickému vývoji města během 15. století došlo k dynamickému rozvoji sebevědomí a mocenského vlivu místního měšťanstva, jež se odrazilo v jeho ctižádostivém plánu univerzitního zřízení. Zeměpánovi byl tento projekt v roce 1505 pouze předložen k potvrzení. Již svou plánovanou organizační strukturou však napovídal, že půjde o městskou fundaci.

III. 3. CÍRKEVNÍ INSTITUCE VE VRATISLAVI A JEJICH VZTAH K UNIVERZITNÍMU VZDĚLÁNÍ

Důležitým činitelem podílejícím se na založení univerzitní instituce však byla rovněž církev. Její podíl a vliv nebylo možné pominout. Ve struktuře budoucí univerzity to byl totiž obvykle biskup, kdo stál jako kancléř na jejím vrcholu. Podle středověkého chápání systému vzdělávání podléhal dozor a vrchní dohled na výuku právě jemu. Týkalo se to nižších škol, jež působily ve městě, ale i vyššího školství.¹ Církev tak hrála ve vzdělávání měst důležitou roli a zázemí, jež díky svým školským tradicím ve městě vytvářela, bylo často zásadní v případě snah o založení obecného učení. Snadněji totiž zahajovala svou činnost ve městě taková univerzita, která vznikala v prostředí, v němž měly nižší školy svou tradici a zájem o vzdělání byl přirozený, než tam kde mělo být učení založeno na „zeleném drnu“.

Vztah vratislavských církevních institucí k univerzitnímu vzdělání byl na začátku 16. století pozitivní a to, jak se zdá, vytvářelo vhodné předpoklady pro naplnění univerzitní ideje.

***

Nejživějším centrem církevního dění a současně i nejpočetnějším střediskem vzdělanců ve Vratislavi byl Tumský Ostrov. Jeho zvláštní autonomní postavení ve městě posilovala jeho geografická poloha, neboť byl od města oddělen rameny řeky, což mu zajišťovalo téměř samostatný, nezávislý vnitřní život. Právě na Ostrově se nacházely nejvyšší církevní administrativní a soudní instituce, výstavné rezidence prelátů a domy kanovníků, zde žili a působili četní představitelé vyššího i nižšího duchovenstva.² Kromě katedrály sv. Jana a její kapituly se na Ostrově nacházely ještě dvě další kolegiální kapituly: sv. Kříže a sv. Jiljí a s nimi i k nim náležející společenství kanovníků, vikářů a mansionářů. Své sídlo tu měl i biskup a oficiál.

---

¹ Srv. kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

² Bartoloměj Stein uvádí, že se tehdy na Tumském Ostrově nacházelo šedesát domů. K jeho popisu Ostrova viz *Bartłomieja Steina renesansowe opisanie Wrocławia, Die Beschreibung der Stadt Breslau*, s. 27an. K topografii Tumského Ostrova v 16. století ALFRED SABISCH, *Zur Topographie der Breslauer Dominsel im 16. Jahrhundert*, in: Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, hg.v. B. STASIEWSKI, Forschungen und Quellen zur Kichen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 6, Köln 1969, s. 275-293. K architektuře jednotlivých staveb na Tumském Ostrově viz např. *Atlas architektury Wrocławia I*; E. MALACHOWICZ, *Katedra wrocławska: dzieje i architektura*, Wrocław 2000; TÝŽ, *Ostrów Tumski i wyspy we Wrocławiu*, Warszawa 1988; TÝŽ, *Wrocław na wyspach. Rozwój urbanistyczny i architektoniczny*, Wrocław 1981; U. WINCENY, *Katedra wrocławska*, Wrocław 1951.

Na Ostrově pobýval rovněž značný počet duchovních, kteří nebyli přímo svázáni s pastýřskou činností. Funkce a úkoly, jež plnili, přitom vyžadovaly lepší intelektuální průpravu, často absolvování vyššího studia a akademický titul. Nároky, které byly s jejich výkonem spojené, navíc umožňovaly jejich držitelům dále se vzdělávat, a to jak v oblasti duchovní tak i světské. Tumský Ostrov tak sdružoval velké množství učenců, projevujících zájem o kulturní a intelektuální činnost v nejšířším slova smyslu.³

***

Život na Ostrově podstatnou měrou ovlivňovali *biskupové*. Jejich vliv se projevoval nejen ve výběru osobností, jimiž se obklopovali a kterými obsazovali úřady a benefícia, ale rovněž atmosférou, jakou svým životním postojem, vzděláním a zájmy vytvářeli a šířili ve svém nejbližším okolí. Na přelomu 15. a 16. století, kdy ve Vratislavi dozrávala myšlenka založení vlastního obecného učení, zastávali biskupský úřad Jan IV. Roth (1482-1506) a Jan V. Turzo (1506-1520). Oba bývají považováni za humanisty, vlivné mecenáše umění a význačné osobnosti, jež udržovaly kontakty s předními učenými tehdejšího intelektuálního světa.⁴

³ K tomu nejlépe K. DOLA, *Środowisko intelektualne i kulturalne na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w dobie humanizmu*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 10, 1983, s. 159-189.

⁴ K osobnostem Jana IV. Rotha a Jana V. Turzo existuje bohatá literatura: W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Jan Roth*, STV 5, 1967, s. 11-72; TÝŽ, *Zarys dziejów diecezji*, s. 183-185; K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth. Rys osobowości w kontekście sporów kościelnych w diecezji*, in: *Ludzie Kościoła katolickiego na Ziemi Śląskiej*, Prace historyczne 10, red. K. MATWIJOWSKI, Wrocław 1994, s. 32-49; TÝŽ, *Dzieje Kościoła na Śląsku I. Średniowiecze*, Opole 1996, s. 123-129; G. BAUCH, *Analekten zur Biographie des Bischofs Johann IV. Roth*, Darstellung und Quellen zur schlessichen Geschichte 3, Breslau 1907, s. 19-102; TÝŽ, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 204an; HERMANN HOFFMANN-KURT ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, AfSKG 13, 1955, s. 82-137; TÍŽ, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über den Bischof Johannes Turzo (1506-1520)*, AfSKG 14, 1956, s. 105-140; KARL KÄSTNER, *Breslauer Bischöfe*, Breslau 1929, s. 26-29; HERMANN LUCHS, *Schlesische Fürstenbilder des Mittelalters*, Breslau 1872, s. 1-35; B. CZECHOWICZ, *Środowisko intelektualne Ostrowa Tumskiego a wrocławska twórczość architektoniczna i rzeźbiarska przelomu XV i XVI wieku. Uwagi dyskusyjne*, in: *Architektura Wrocławia 3 - Świątynia*, red. J. ROZPĘDOWSKI, Wrocław 1997, s. 127-143; JÓZEF MANDZIUK, *Działalność kościelna Jana V Thurzo, biskupa wrocławskiego*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 10, 1978, s. 97-120; JANINA SAMACKA, *Jan Turzo humanista i mecenas kultury renesansowej*, RSzSI 2, 1963, s. 77-91; LEOKADIA MATUSIAK, *Jan Turzo*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 2*, red. R. HECK, Wrocław 1961, s. 65-75; MARIAN MORELOWSKI, *Początki italianizującego Renesansu na Śląsku*, RHSz 2, 1961, s. 31-86; PAULINYI OSKAR, *Johann von Thurzo. Bischof von Breslau*, in: *Schlesische Lebensbilder 4. Schlesier des 16. bis 19. Jahrhunderts*, hg.v. F. ANDREAE, E.GRABE, M. HIPPE, Sigmaringen 1985, s. 1-6. K rodně Turzonů více J. MACŮREK, *Turzonowie na Morawach i na Śląsku w końcu XV wieku i w I. poł. XVI wieku*, ŚKHS 14, 1959, s. 25-47; J. PTAŚNIK, *Turzonowie w Polsce i ich stosunki z Fuggerami*, Przewodnik Naukowy i Literacki 33, 1905, s. 829-838, 927-934, 1020-1028; J. DĄBROWSKI, *Kraków a Węgry w wiekach średnich*, RK 13, 1911, s. 187-250.

Jan Roth, do jehož období správy vratislavské diecéze spadá první vlna úsilí o zřízení vlastního obecného učení, byl člověkem vysoce vzdělaným a v době, kdy získal úřad vratislavského biskupa, měl již za sebou bohaté diplomatické zkušenosti z prostředí evropských panovnických dvorů. Jeho kariéra začala v Římě, kde studoval rétoriku a klasické jazyky u Vavřince Vally a kde osobně poznal kardinála Eneáše Piccolominiho, pozdějšího papeže Pia II, a řadu předních italských humanistů.⁵ Roku 1455 pak působil jako protonotář v kanceláři českého a uherského krále Ladislava Pohrobka. Předčasná panovníkova smrt způsobila, že se Jan rozhodl vrátit do Itálie, kde pokračoval v právnickém studiu na padovské univerzitě. V letech 1459/1460 byl jejím rektorem.⁶ Jeho bohaté zkušenosti, vzdělání i kontakty s významnými osobnostmi mu pak zajistily v dalším období úspěšnou církevní a diplomatickou kariéru. Působil na dvoře císaře Fridricha III. Habsburského, později se dostal do služeb Matyáše Korvína. Právě díky němu a jeho intervencím se mu podařilo získat i post vratislavského biskupa.⁷

Přes politické obtíže, s nimiž se musel ve Vratislavi potýkat, se Jan věnoval všestranným kulturním a intelektuálním zájmům, jež se odrážely v atmosféře jeho dvora.⁸ Na jeho učenecké a literární záliby poukazuje například sbírka knih a rukopisů, kterou za svého života shromáždil a později věnoval vratislavské kapitulní knihovně. Nacházely se v ní jak díla z oblasti teologie, tak z oboru kanonického i civilního práva, medicíny, historie a klasické literatury.⁹ Již svými současníky byl pokládán za „*erudit, jenž nachází zálibu v knihách*“¹⁰ a podle tradice byl dokonce považován za pokračovatele kroniky vratislavských biskupů napsané Janem Długoszem.¹¹ S jeho jménem je rovněž spojována okázalá malířská dekorace

---

⁵ Např. F. Filelfa z Tolentina, B. Gauriniho, P. Bracciolini aj. H. LUCHS, *Schlesische Fürstenbilder*, s. 1; G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 204.

⁶ Roku 1460 získal titul doktora (licentia doktorandi) církevního práva. Slavnostní řeč, již při této příležitosti pronesl Jan Jakub Canis viz G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, s. 21-28.

⁷ Za věrné služby udělil císař Fridrich Janovi a jeho otci šlechtický titul a erb. K politické a církevní kariéře Jana před jeho příchodem do Vratislavi viz G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, s. 28an.; W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskie*, s. 12; K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth*, s. 34-35.

⁸ K politickým problémům, s nimiž se musel během své správy vratislavského biskupství vyrovnávat, více viz kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*.

⁹ Některé ze svých knih Jan daroval již během svého života slezským klášterům a faře ve Wemding, odkud pocházel. Většina z nich však zřejmě přešla do vlastnictví katedrální kapituly. Celkem šlo o 68 kodexů, z toho 35 rukopisů. Jejich soupis pořídil KARL HEINRICH ROTHER, *Über die Büchersammlung des Bischofs Johann Roth*, SGB 1923, č. 2, s. 15-21. O knižní sbírce biskupa Jana Rotha viz též K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna w XV wieku*, Lublin 1983, s. 268an; TÝŽ, *Środowisko intelektualne*, s. 181an.

¹⁰ W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskie*, s. 56.

¹¹ K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth*, s. 49.

vratislavského biskupského paláce, dodnes bohužel nedochovaná, představující galerii českých králů.¹² Biskup však věnoval péči i své druhé rezidenci v Nise, jíž si velmi oblíbil a často v ní pobýval a jež se stala právě v tomto období jedním z center renesančního umění ve Slezsku.¹³ Biskupův příznivý vliv se projevil i v oblasti nižšího školství. Právě díky Janovi se nízká farní škola u sv. Jakuba stala jedním z nejpřednějších slezských školských zařízení.¹⁴

Rovněž Jan V. Turzo, za jehož správy došlo v roce 1507 k opakovanému pokusu o realizaci univerzitního projektu, patřil k osobám podporujícím vzdělání a umění. Byl označován za *omnium igitur studiosorum praesentissimus Maecenas* a právě díky jeho hojnému kulturnímu mecenátu se ve Slezsku v tomto období objevila celá řada nejpřednějších učenců, spisovatelů a humanistických básníků.¹⁵ Jeho rodina pocházela z Krakova a také tam Jan absolvoval své první univerzitní studium.¹⁶ Pobyt na krakovské akademii mu přitom přinesl slušné znalosti a současně i probudil zájem o nové kulturní proudy, jež hlásaly kult individualismu a návrat k antickým památkám.¹⁷ Věnoval se tehdy především studiu klasických a humanistických spisovatelů, filozofů, básníků a učenců. Skutečným humanistou a mecenášem se však stal teprve po svém návratu z Itálie, kde se od roku 1490 věnoval právníckému a teologickému studiu. Několik let strávených ve „vlasti renesance“ v něm zanechalo

---

¹² B. CZECHOWICZ, *Czeskie wątki*, s. 46an. Z Janovy iniciativy byla ve Vratislavi ještě pokryta střecha katedrály olověným plechem.

¹³ V korespondenci ji nazýval *Nissa nostra*. Byl iniciátorem přestavby nízké radnice, která právě tehdy získala svou imponující vysokou věž. K tomu např. J. MANDZIUK, *Nysa jako oáza kultury w XVI i XVII wieku*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 8, 1976, s. 73-94; H. BARZCY, *Między Krakowem a Nysą w dobie Odrodzenia*, in: TÝŽ, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*, Katowice 1979, s. 188-214.

¹⁴ Roku 1494 jmenoval jejím farářem profesora krakovské univerzity, katedrálního scholastika Mikuláše Tauchana a vedením školy pověřil Kaspra Fuscina, jenž roku 1498 zavedl školní řád, založený na nových vzdělávacích přístupech a školních metodách vycházejících z principů humanismu. K tomu J. MANDZIUK, *Nysa jako oáza kultury*, s. 75-77; H. BARZCY, *Między Krakowem a Nysą*, s. 195an; G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 228an. K osobnosti Mikuláše Tauchana viz též jmenný katalog u K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 406.

¹⁵ J. MANDZIUK, *Działalność kościelna Jana V Thurzo*, s. 97.

¹⁶ V Krakově se jeho rodina usadila zřejmě teprve v polovině 15. století. Předtím působila ve Spiši. Její skutečný původ však není bezpečně znám.

¹⁷ Na krakovské univerzitě začal studovat v roce 1478, titul bakaláře získal v roce 1484, o tři roky později dosáhl hodnosti magistr filozofie a svobodných umění. K. MORAWSKI, *Historia uniwersytetu Jagiellońskiego* 2, Kraków 1900, s. 169. Jan pocházel ze vzdělané a uměleckým zálibám nakloněné rodiny. Již jeho otec, rovněž Jan, studoval - společně s Janem IV. Rothem - v Itálii, a později se mj. věnoval mecenášské činnosti. Jemu jsou připisovány zásluhy za to, že z Norimberku přivedl do Krakova Vita Stvoše a že poskytl zlato potřebné pro pozlacení velkého oltáře v mariánském kostele v Krakově. J. MANDZIUK, *Działalność kościelna Jana V Thurzo*, s. 98, pozn. č. 5.

hluboký dojem a ještě více podnítilo zálibu v literatuře, umění a klasické architektuře. Velký vliv na něj učinil i pobyt na dvoře papeže Alexandra VI.¹⁸

Z Itálie se vrátil nejprve do Krakova, kde působil jako profesor a věnoval se přednáškám. V letech 1498-1499 dokonce zastával rektorský úřad. Současně se svou univerzitní kariérou však rozvíjel i kariéru církevní.¹⁹ Roku 1502 byl zvolen koadjutorem, čili příštím nástupcem vratislavského biskupa. Téhož roku přesídlil do sídla své budoucí rezidence, s jejímiž osudy se napříště svázal a jejíž atmosféru v mnohém ovlivnil.

Kromě administrativně politických povinností, jež mu jeho úřad ukladal, Jan ve Vratislavi nacházel největší potěšení v uměleckých a intelektuálních zálibách. Shromažďoval hodnotné obrazy nej přednějších malířů své doby, předně Albrechta Dürera a Lukáše Cranacha.²⁰ Byl milovníkem a znalcem literatury, a to nejen svatých otců, ale i děl antických, jak o tom svědčí sbírky knih tvořící jeho knihovnu.²¹ Měl rád humanistickou poezii, obklopoval se známými básníky a sám se nejednou oddával i vlastním tvůrčím múzám.²² Patřil ke stoupenům Erazma Rotterdamského, s nímž korespondoval, podobně jako s jinými osobnostmi tehdejšího kulturního a duchovního dění.²³

Turzonův dvůr byl typickým dvorem humanistického mecenáše, kde se neustále shromažďoval značný počet umělců, učenců a básníků, lidí, jež potřebovali biskupovu péči, pomoc či protekci. Jan v tomto ohledu nešetřil a pomáhal mladým talentům zajistit budoucí existenci nebo se pokoušel umožnit jim studium a zprostředkovat osobní kontakty se slavnými humanisty. Na své náklady posílal vybrané zájemce na univerzity, v některých případech dokonce usiloval o to, aby

---

¹⁸ J. SAMACKA, *Jan Turzo humanista i mecenas*, s. 84.

¹⁹ K tomu J. MANDZIUK, *Działalność kościelna Jana V Thurzo*, s. 99.

²⁰ K tomu J. SAMACKA, *Jan Turzo humanista i mecenas*, s. 84.

²¹ V jeho knižní sbírce se nacházela - vedle teologických spisů - např. díla Cicera, Livia, Seneky, Virgillia, Horacia, Lucana, Sallustia a dalších autorů klasické literatury. K jeho sbírce viz K. DOLA, *Środowisko intelektualne i kulturalne*, s. 181-183; HANS HECKEL, *Geschichte der deutschen Literatur in Schlesien I*, Breslau 1929, s. 96; J. SAMACKA, *Jan Turzo humanista i mecenas*, s. 84-85. O jeho zásluhách při výstavbě kapitulní knihovny viz dále.

²² O jeho tvůrčích schopnostech vzpomínají často dva jeho současníci, básníci Stefan Taurinus a Kasper Ursinus Velius. Z jeho básní se však dochovala pouze jedna, kterou Jan Turzo napsal ještě před rokem 1506, kdy působil jako koadjutor ve Vratislavi. Báseň byla věnována vratislavské kapitule. K tomu více J. SAMACKA, *Jan Turzo humanista i mecenas*, s. 85.

²³ Např. s Filipem Melanchtonem či Martinem Lutherem. *Ibidem*.

mohli studovat přímo v Římě, Boloni či Padově.²⁴ Dobře si totiž uvědomoval, že jen tam mohou nejlépe poznat ovoce, jež přináší italská renesance.²⁵

Kromě toho uplatňoval svůj vliv i v jiných oblastech kulturního dění. Tak jako jeho předchůdce věnoval dostatečnou péči stavbám a architektuře.²⁶ Oblíbenou biskupovou rezidencí, postavenou na jeho přání, se stal zámek na Jánském Vrchu nedaleko Javorníka.²⁷

Oba vratislavští biskupové byli ve slezském prostředí osobnostmi zcela výjimečnými, vysoce vzdělanými, sečtělými a otevřenými novým podnětům, jež s sebou přinášely duchovní proudy a atmosféra plynoucí z daleké Itálie. Byli typickými představiteli humanismu, podporujícími vzdělání, milovníky věd a literatury, umění a historických památek. Třebaže prameny, pokud jde o jejich bezprostřední vztah a postoj k projektu vratislavské univerzitní fundace, mlčí, zdá se nanejvýš pravděpodobné, že k této myšlence nemohli zůstat neutrální. Pouze z pozdějších vyprávěcích pramenů vyplývá, že biskup Jan IV. Roth poskytl svými dopisy u papežské kurie univerzitnímu projektu určitou podporu.²⁸ Zdá se navíc nepravděpodobné, že by takto náročný plán zřízení vlastní univerzity mohl být realizován bez předchozí konzultace či dohody uzavřené s biskupem. O Turzonově postoji k univerzitnímu projektu nevíme bohužel vůbec nic. Jak bylo ovšem uvedeno, biskup sám mnohé studenty podporoval a poskytoval jim různá stipendia. Jeho kladný vztah k vzdělávání a univerzitní instituci jako takové byl tudíž nezpochybnitelný. Jeho příznivý postoj k příští vratislavské akademii mohl být oslabován jedině jeho silným emocionálním vztahem ke Krakovu a jeho někdejší mateřské univerzitě, kde sám studoval a později i jako její mistr a rektor působil. Na druhou stranu zásluhy a sláva, jež by jemu i jeho úřadu vratislavského biskupa musely připadnout v případě úspěšnosti realizace vratislavského univerzitního zřízení, není možné v úvahách o jeho postoji k plánu obecného učení zcela opominout. Musel si jich být vědom i sám biskup.

---

²⁴ Je zajímavé, že všichni jeho chráněnci byli absolventy Krakovské Akademie. *Ibidem*, s. 86.

²⁵ Vděk, jenž vůči němu jeho chráněnci pociťovali, mu pak prokazovali v četných pochvalných dedikacích věnovaných na jeho počest.

²⁶ Střechu vratislavské katedrály nechal pokrýt měděnou krytinou. Uvnitř katedrály pak doporučil přestavět kapli sv. Jana Křtitele. Z jeho iniciativy byl vystavěn rovněž portál vedoucí do katedrální sakristie. Z Janova podnětu vznikla i řada nových zlatnických prací a děl, umístěných v katedrále či jiných kostelech, jako např. stříbrný relikviář ozdobený pozlacením ve formě malého oltáře, dvě kanovnícké berle v kolegiátě sv. Kříže nebo kalich ozdobený rodovým erbem. K tomu J. MANDZIUK, *Działalność kościelna Jana V Thurzo*, s. 117-119.

²⁷ *Ibidem*, s. 119.

²⁸ K tomu kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení*.

Největší centrum vzdělanců a opravdové středisko duchovní kultury nejen ve Vratislavi a na Tumském Ostrově, ale v celém Slezsku, však představovala vratislavská *katedrální kapitula*, nacházející se nedaleko biskupského paláce. Jejími členy byla řada profesorů, kteří po kratší univerzitní kariéře opustili obecná učení a odešli například právě do Vratislavi, kde se věnovali církevnímu životu. Během 15. století tak mezi vratislavskými kanovníky působilo dvanáct někdejších profesorů pocházejících z Krakova, dvacet z Lipska, dva z Vídně a po jednom z Prahy, Paříže a Ingolstadtu.²⁹ V kapitulním prostředí však pobývali a aktivně tvořili rovněž znalci teologie, práva a přírodních věd, praktičtí lékaři, astronomové a astrologové, milovníci knih a historiografie a autoři literárních děl.³⁰ Dokládá to značný počet písemných pramenů dokumentárního i vyprávěcího charakteru, jež po sobě tyto sobnosti zanechaly.³¹

O intelektuálním zázemí vratislavské kapituly svědčí i statistická fakta, hovořící o počtu jejích členů, kteří během 15. století dosáhli univerzitního vzdělání. Z let 1418-1500 získalo z 215 vratislavských prelátů a kanovníků 138 (64,2%) univerzitní titul, přičemž z toho 20 dokonce dva (mgr art. a dr med. nebo decr.); 47 nabylo hodnosti mgr art., 8 bacc. art, 9 dr med, 42 dr decr. nebo utr. iur., 20 lic. decr, 3 bacc. decr., 7 dr theol., 2 bacc. theol.³² Akademických hodností dosáhli nejčastěji na univerzitách ve Vídni (53), v Lipsku (52) a v Krakově (45), dále pak v Boloni(25), Praze (13) a Erfurtu (13); v Římě studovalo 9 kanovníků, v Padově 5 a zbývající na jiných univerzitách.³³

²⁹ K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 140an. Z těch, kteří ve Vratislavi delší dobu přímo rezidovali, je třeba uvést např. rektory a mistry krakovské univerzity M. Goltberga, J. Cro, M. Tempelfelda, M. Merbotha, J. Sneschwitz; dále pak rektory a profesory Lipské univerzity K. Weigla, G. Steynbrechera, F. Korcza, J. Rüdeseima, A. Waynera. Z nerezidujících profesorů patřili mezi příslušníky vratislavské katedrální kapituly např. M. Amici z Paříže, B. Mikisch, J. Puschko, K. Rockenberg, T. Strzemiński, P. Wolfram, M. Spiczmer z Krakova, J. Briger, G. Prato, A. Rudigerus, J. Scheuerlein, M. Sculteti, M. Strelin, J. Tolhopf, M. Weigel z Lipska. *Ibidem*. K portrétům jednotlivých osobností podrobněji viz jmenný, abecedně řazený *Katalog pralatów i kanoników*, in: TÝŽ, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 331an., kde je rovněž uvedena další literatura k těmto osobám.

³⁰ Nejdéle ve Vratislavi sídlil např. dvorní lékař císaře Zikmunda Lucemburského S. Degenberg (†1451), kratší čas pak někdejší krakovští profesori J. Hess (†1434,) a J. Stanko (†1492). Posledně jmenovaný byl rovněž lékařem krakovské kapituly a osobním lékařem Jana Długosze. *Ibidem*.

³¹ Podrobně k tomu K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 274an; TÝŽ, *Środowisko intelektualne i kulturalne*, s. 164an.

³² K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 141.

³³ *Ibidem*, s. 141-145. K. DOLA uvádí rovněž jména všech vratislavských kanovníků podle místa jejich univerzitního studia. Kromě jejich jména zmiňuje rovněž rok, ve kterém se na univerzitu zapsali.

Jiným dokladem vypovídajícím o intelektuální úrovni tohoto prostředí jsou - částečně dochované - sbírky knih a rukopisů jeho členů. Téměř každý kanovník vlastnil určitý, třeba jen skromný počet knih, jež si obvykle pořídil již v době svého univerzitního studia, a později je s sebou vzal do Vratislavi. Soukromé sbírky často odrážejí osobní zájmy a záliby konkrétního člověka a umožňují proniknout blíže do jeho myšlenkového světa.³⁴ V prostředí vratislavských kanovníků patřily k takovým největším či nejzajímavějším soukromým knihovnám např. sbírka Mikuláše Tempelfelda, v níž převažovala díla s teologickou tematikou,³⁵ podobně jako ve sbírkách Martina Lehenera a Martina Lindenera.³⁶ Jiný profil intelektuálních zájmů prozrazovala sbírka někdejšího oficiála a generálního vikáře Martina Maresche z konce 15. století, v níž se čtyři ze šesti zachovaných knih řadily k předním dílům humanismu či k spisům klasických autorů.³⁷ Zálību v humanismu našel i kanovník Petr Jenkevič, od roku 1503 rezidující ve Vratislavi, jenž kapitule odkázal svých 114 svazků. Vedle právně kanonických děl a Zlaté Legendy se mezi nimi nacházely práce Laktantia, astronomický traktát a proslovy italského humanisty Františka Pilelfa.³⁸ Podobně vypadala i knihovna Jana Furenschilta: kromě děl Seneky, Herodota a Isokrata obsahovala právnické spisy.³⁹ Zajímavou sbírku imponující svým počtem knih zanechal kapitule kanovník Mikuláš Merboth. Věnoval jí 240 kodexů. Většina z nich však byla později ztracena či rozebrána.⁴⁰ Menší sbírka obsahující především právnické tituly se zachovala po kanceléři Apečku

---

Ne každý imatrikulovaný student však dosáhl akademického titulu. To vysvětluje rozdíl mezi počtem zapsaných studentů a počtem jejich úspěšných absolventů.

³⁴ Interpretaci však částečně ztěžuje skutečnost, že tyto sbírky z 15. století nejsou vždy zachovány v úplnosti, a proto není jasné, na kolik je příslušná kolekce knih pro danou osobu reprezentativní.

³⁵ Ke sbírce jeho knih K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 180; W. SZELIŃSKA, *Biblioteka profesorów Uniwersytetu Krakowskiego*, s. 58-60. K osobnosti M. Tempelfelda *Ibidem*, s. 55a; katalog K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 406-407; J. DRABINA, *Mikołaj Tempelfeld z Brzegu*, in: *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 2, 1970, s. 83-102; G. BAUCH, *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert*, ZVfGS 41, 1907, s. 110.

³⁶ K jejich sbírce K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 180-181. K osobnostem obou kanovníků viz. katalog K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 366-367.

³⁷ *Ibidem*, s. 181. O Martinu Mareschovi, jenž pocházel z Českého Krumlova, viz. katalog K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 370.

³⁸ Sbírkou věnoval kapitule v roce 1521. Dodnes se z ní však dochovalo pouze šest svazků. *Ibidem*, s. 184. O Jenkevičovi viz. katalog K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 359.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Dodnes se z toho ve vratislavských knihovnách zachovalo pouze sedm knih, nepočítaje rukopisy. *Ibidem*, s. 183-184. O jeho osobnosti viz. katalog K. DOLY, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 372, kde je uvedena další literatura.

Kolovi.⁴¹ Rozmanitou skupinu děl převážně historiografické povahy pak přivezl na Tumský Ostrov kanovník a scholastik Jeroným Schwoffheim, jenž sem dopravil v roce 1498 část sbírky svého příbuzného, jiného avšak ve Vratislavi nerezidujícího kanovníka, Ondřeje Rudigera, profesora teologie v Lipsku. Mezi jejími svazky se nacházely práce Eusebia, sv. Bedy Ctihodného, Petra Comestora, Jordana z Osnabrückeru, Tacita a Sprengera.⁴² Podobně pak i další soukromé knižní sbírky jiných členů katedrální kapituly byly živým dokladem intelektuálních ambicí vratislavského duchovenstva.⁴³

Stejně tak důležité jako shromažďování knih a sbírek jednotlivých kanovníků na Ostrově bylo rozhodnutí kapituly ze sklonku 15. století založit společnou kapitulní knihovnu, jejíž díla by byla přístupná všem jejím členům, a jež by duchovním poskytovala pevnou základnu k dalšímu možnému studiu a vzdělávání. Za iniciátora a zakladatele vratislavské kapitulní knihovny je obvykle pokládán biskup Jan IV. Roth.⁴⁴ Zdá se však, že kapitula k tomuto záměru sama již delší dobu směřovala, jak na to poukazuje poznámka z kapitulních akt ze dne 3. dubna 1500, kdy se rozhodla začít sbírat prostředky na realizaci plánu výstavby budovy určené pro knihovnu, tak jak to bylo plánováno „*iam ante multos annos*“.⁴⁵ Mezi exempláři, které se v ní později nacházely, převažovaly texty Svatého Písma a jejich komentáře, především sv. Tomáše Akvinského a Mikuláše z Lyry, dále pak právní kodexy a díla s teologickou tematikou a několik děl z období patristiky (sv. Augustin a sv. Jeroným). Teprve až s velkými donacemi Mikuláše Merbotha a biskupa Jana IV.

---

⁴¹ Jeho závěť zmiňuje 22 titulů. JULIAN LEWAŃSKI, *Biskup Apeczko - uczoney Wroclawianin i obrońca polskiej racji stanu w XIV w.*, ZS 22, 1959 s. 7an; K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 183; katalog *Ibidem*, s. 363.

⁴² Sbíрка obsahovala 25 svazků. Kromě děl historických se v ní nacházely rovněž kázání, traktáty a spisy teologické, právnícké, morální a filozofické povahy. K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 183- s. 184; katalog K. DOLY, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 389-340, 394.

⁴³ Hromadění soukromých knih nebylo výsadou pouze vyššího duchovenstva, vlastnili je i nižší duchovní. K tomu a k dalším sbírkám vratislavských duchovních viz K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 179-187; TÝŽ, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 265an; S. SOLICKI, *Z problematyki średniowiecznych bibliotek śląskich*, in: *Średniowieczna kultura na Śląsku*, red. R. HECK, Wrocław 1977, s. 37-41; ALFRED ŚWIERK, *Beiträge zur Geschichte schlesischer Privatbibliotheken bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts*, AfSKG 27, 1969, s. 75-97; TÝŽ, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50-ą rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, Wrocław 1968, s. 79-89.

⁴⁴ Srv. výše. O dějinách kapitulní knihovny viz W. URBAN, *Zarys dziejów biblioteki kapitulnej we Wrocławiu*, in: *Verbum Crucis*, Wrocław 1974, s. 89-112; S. SOLICKI, *Z problematyki średniowiecznych bibliotek*, s. 35; K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 261-265; JOSEPH JUNGNIETZ, *Die Breslauer Dombibliothek*, Breslau 1908.

⁴⁵ AC I/1, č. 14 (1), s. 15. Knihovna měla být původně vystavěna na jižní straně katedrály, avšak plány se později trochu změnily a stavba byla situována na sever od katedrály. Projekt zahájený na začátku

Rotha se však do knihovny dostala i díla starověkých autorů, básníků a filozofů. Speciální místo zde našly i právnické spisy, zvláště sbírka severoněmeckého práva („Sachsenspiegel“), jež byla - jako jediná, o níž víme - získána z finančních prostředků kapituly.⁴⁶

Své knihovny na Tumském Ostrově však měly - kromě zmíněných vyšších duchovních - od začátku 15. století rovněž korporace katedrálních vikářů a mansionářů krypty sv. Bartoloměje u svatokřížské kolegiáty.⁴⁷

Kromě toho se však knihy do Vratislavi dostávaly i jinými cestami. Ve městě se úspěšně rozvíjel mezinárodní obchod a výměna knih. Do Vratislavi putovaly knížky především z Krakova a z četných německých měst.⁴⁸ Řadu rukopisů pak dodávala rovněž některá skriptoria, jež na Tumském Ostrově existovala přinejmenším od druhé poloviny 15. století.⁴⁹ Kolem roku 1475 tam svou činnost zahájila i první - vůbec na území celého Slezska - tiskárna, jejímž zakladatelem, zřejmě s finanční pomocí kapituly, byl succentor svatokřížské kolegiáty a pozdější katedrální kanovník Kasper Elyan.⁵⁰

Vysoká intelektuální úroveň vratislavských duchovních a velký počet univerzitních vzdělanců, kteří v jejich řadách na přelomu 15. a 16. století působili, byly do značné míry výsledkem přístupu vratislavských biskupů a kanovníků ke vzdělání během 15. století. Postupným zaváděním a ustanovováním právních norem, zavazujících katedrální kanovníky k povinnému univerzitnímu studiu,

---

16. století byl dokončen až za Rothova nástupce Jana V. Turza, kdy byly dosavadní knižní sbírky postupně přestěhovány do nových prostor.

⁴⁶ Vytvořením katalogu tehdejší sbírky byli pověřeni kanovníci St. Sauer a M. Weidner. Informace o tom, jaké knihy se v knihovně nacházely, však pocházejí teprve ze seznamu vytvořeného kanovníkem Fridrichem Bergiem v roce 1615, jenž kromě autora, titulu, místa, roku vydání a formátu knihy uváděl rovněž její provenienci. Podle tohoto katalogu obsahovala knihovna kolem roku 1520 asi 500 svazků, což není v porovnání se soukromými sbírkami kanovníků příliš mnoho. Knihovna byla ve velké míře zničena v letech 1632/1633, kdy Tumský Ostrov padl do rukou protestantských švédských vojsk. Ztratila tehdy 298 pergaminových rukopisů, 218 papírových rukopisů, 2213 tisků. K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 178-179.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 179.

⁴⁸ MARTA BURBIANKA, *Zarys dziejów handlu księgarskiego we Wrocławiu do poł. XVII wieku*, *ŚKHS* 4, 1949, s. 14-88; TĀŽ, *Zarys dziejów handlu księgarskiego we Wrocławiu do poł. XVII wieku*, Wrocław 1950. HELMUT BAHLOW, *Frühzeit des Breslauer Buchhandels und Buchgewerbes*, Beiträge zur Geschichte der Stadt Breslau 1939, Bd. 7, s. 48-92.

⁴⁹ Měli je ve svých domech archidiakon Zikmund Atze (1482) a kancléř Ondřej Wayner (1490). K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 177.

⁵⁰ První tisky, jež z jeho dílny vyšly, se týkaly teologie (*Historia de transfiguratione domini*) a církevních předpisů (*Statuta synodalia episcoporum Vratislaviensium*), obsahující ustanovení a poučení z roku 1440, závazná pro duchovenstvo celé diecéze. O počátcích knihtisku ve Vratislavi viz. A. ŚWIERK, *Die Anfänge des Buchdrucks in Breslau*, *JFSWUB* 23, 1982, s. 171-177. K osobnosti Kaspara Elyana BRONISŁAW KOCOWSKI, *Kaspar Elyan*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia* 2, s. 43-49; KARL DZIATZKO, *Caspar Elyan, Breslau's erster Drucker*, *ZVfGS* 15, 1880, s. 1-32; katalog K. DOLY,

vytvářeli cestu k proměně Tumského Ostrova v největší slezské centrum duchovních a intelektuálních elit.

Až do začátku 15. století nebylo totiž univerzitní studium či akademický titul bezvýhradnou podmínkou pro přijetí uchazeče do kapituly.⁵¹ Je sice pravda, že se již v průběhu 14. století v kapitule vyskytoval značný počet univerzitních absolventů a že studijní záměry duchovních vratislavští biskupové všemožně podporovali.⁵² Teprve v 15. století však došlo ke zpřísnění požadavků týkajících se univerzitního vzdělání. Roku 1411 biskup Václav společně s kapitulou rozhodli, že právo na každodenní refakce nebude mít ten, kdo neukončil tříleté studium na univerzitě nebo nebude moci prokázat, že získal titul magistra či bakaláře z teologie, doktorát nebo licenciát z práva, eventuálně že je magistrem medicíny či svobodných umění. Aby však bylo snazší těchto univerzitních hodností dosáhnout, bylo rovněž stanoveno, že studující mohou získat za tímto účelem stipendium poskytované jim z kapitulních příjmů.⁵³

Další zostření podmínek pro kandidáty usilující o přijetí do vratislavské katedrální kapituly nastoupilo roku 1435. Podle statutu biskupa Konráda *de alienigenis nisi qualificatis non admittendis* byl od této doby jinak hodnocen uchazeč pocházející ze Slezska a jinak osoba z jiného, „cizího“ území. Kromě toho začalo být navíc rozlišováno mezi tříletým studiem a držením akademické hodnosti. Bylo ustanoveno, že kanovnické místo, hodnost či nějaký úřad bude moci ve Vratislavi získat pouze ten z „Neslezanů“, který se prokáže jedním z akademických titulů, uvedených ve statutech z roku 1411.⁵⁴ Slezané měli naopak možnost (a povinnost) si univerzitní vzdělání doplnit (čili získat akademický titul) až

Wroclawska kapitula katedralna, s. 346.

⁵¹ GERHARD ZIMMERMANN, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation. (1500-1600)*, Weimar 1938, s. 54-76; K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 138-140.

⁵² Před rokem 1341 mělo asi 100 kanovníků - z 300 známých - ukončené univerzitní studium a akademický titul. V letech 1341-1417 mělo 115 kanovníků univerzitní vzdělání a 89 získalo akademický titul. *Ibidem*, s. 138. Roku 1369 např. biskup Přeclav potvrdil katedrálním vikářům výsadu, podle níž mohli užívat příjmy plynoucí z jejich beneficií i v době jejich nepřítomnosti, jestliže důvodem bylo studium. Roku 1391 pak byla vytvořena první fundace na podporu vzdělání. Každému kanovníkovi měla příslušet částka třiceti hřiven, zbývající suma měla být určena na fond pro studující kanovníky. *Ibidem*

⁵³ Pro studenty z Paříže či za Alpami šlo o částku dvaceti hřiven ročně, pro studující na univerzitách severně od Alp o sumu deseti hřiven. G. ZIMMERMANN, *Das Breslauer Domkapitel*, s. 54; GERHARD SCHINDLER, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über seine Verfassung und persönliche Zusammensetzung*, Breslau 1938, s. 52-60; K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 138-139.

⁵⁴ K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 139; text statut viz J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte des Bistums 3*, s. 527.

po přijetí do kapituly, zatímco osoby pocházející z jiného území než ze Slezska musely již v momentu, kdy se o přijetí ucházely, takový titul nebo absolvované studium mít za sebou.⁵⁵

Konrádův statut *de alienigenis* byl ještě dodatečně doplněn roku 1476. Ukázalo se totiž, že někteří z uchazečů o místo v kapitule jsou schopni si svou studijní „povinnost“ a prokázání se akademickou hodností zajistit jinou cestou než skutečně osobně absolvovaným studiem. Dokládají to částečně slova biskupa Rudolfa, který si roku 1477 stěžoval, že „... mnoho ignorantů, dříve než se stalo studenty, bylo schopno zajistit si buď u legáta nebo na císařském dvoře, v nějakém italském městě či v jiném blíže nespecifikovatelném prostředí, titul magistra, licenciát nebo doktorát, avšak ne díky svým znalostem, ale díky svým penězům...“.⁵⁶ Vzhledem k prokázání některých takových nepoctivých případů⁵⁷ byl zmíněný statut 7. června 1476 doplněn o ustanovení, podle něhož musel každý z uchazečů o kanovnické místo v kapitule prokázat, že je nejen držitelem akademického titulu, ale že jeho dosažení předcházelo tříleté nepřerušené studium, zakončené složením závěrečných zkoušek na jedné z dvaceti uznávaných univerzit.⁵⁸

O čtyři roky později 16. března 1481 pak biskup Rudolf doplnil nařízení týkající se vzdělání katedrálních kanovníků ještě předpisem, podle něhož každý kanovník v případě, že chtěl využívat všech pravomocí spojených s jeho postem, musel předtím zahájit tříleté studium na některé z uznávaných univerzit bez ohledu na to, zda již studoval. Výjimku mohli získat pouze ti, kteří předchozí studium zakončili univerzitním titulem. Toto tříleté studium nebylo možné přerušit. Jestliže by student univerzitní město opustil na dobu delší než jeden měsíc, jeho dosavadní studium bylo považované za neplatné a počítání tří let začínalo zcela od nova. Pouze ve velmi vážných případech mohlo být přerušení studia omluveno.⁵⁹ Zavedení těchto nových předpisů pak vyžadovalo, aby byly pro vratislavské kanovníky vystavovány

---

⁵⁵ Konrádova statuta byla 11. prosince 1435 potvrzena basilejským koncilem. K. DOLA, *Wrocławska kapitula katedralna*, s. 139.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 139, pozn. 70.

⁵⁷ Událostí, jež dala podnět ke změnám ve statutech, byla zřejmě sporná záležitost týkající se kanovníka J. Monteho. Ten se totiž prokazoval - při svém ucházení se o místo v kapitule - titulem Mgr, jenž měl získat na univerzitě v Arezzo, ovšem nikoli tím, že studium skutečně absolvoval. Z tohoto důvodu jej kapitula odmítla přijmout. Teprve po intervencích Matyáše Korvína změnila svůj názor. Krátce na to však došlo k doplnění statutu *de alienigenis* ohledně podmínek studia. K tomu G. ZIMMERMANN, *Das Breslauer Domkapitel*, s. 58; K. DOLA, *Wrocławska kapitula katedralna*, s. 139.

⁵⁸ Nařízení potvrdil 24. dubna 1477 biskup Rudolf. J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte des Bistums* 3, s. 529, pozn.; G. ZIMMERMANN, *Das Breslauer Domkapitel*, s. 54an.

speciální potvrzení univerzitních rektorů, jimiž se museli místní duchovní ve Vratislavi v kapitule prokázat.⁶⁰

S postupným rozšiřováním a zevšeobecňováním zvyku povinného absolvování univerzitního studia souvisely i další aktivity směřující k podpoře vzdělávání. Pro studenty pocházející ze Slezska, jež se museli za vyšším vzděláním vydávat na vzdálené univerzity, byly zřizovány v některých místech těchto obecných učení fundace či bursy usnadňující jim - především hmotným zabezpečením - život v novém prostředí. Během 15. století tak z podnětu vratislavských kanovníků vznikly např. koleje či bursy v Lipsku, Krakově, Erfurtu, Vídni, dále pak v Herfordu u Osnabrücku a v Kolině.⁶¹ Určitou formu podpory vzdělání poskytl i kancléř Kasper Weigl, jenž ve své závěti odkázal jako stálý příjem ze svého majetku dvacet hřiven ročně, které měly být vypláceny po dobu sedmi let jednomu kandidátovi ucházejícímu se o univerzitní studium.⁶² Měl to být původně někdo z jeho rodiny nebo vesnice, odkud pocházel (Osek u Olavy), později kdokoliv ze Slezska. O zájemcích o stipendium měla rozhodnout kapitula.⁶³

Kromě těchto stipendií však pomáhala kapitula ojedíněle i jiným duchovním, kteří se rozhodli pro studium. Roku 1501 ji např. jistý vratislavský augustián-eremit poprosil o zapůjčení knih a poskytnutí finanční částky, aby se mohl vydat za studiem.⁶⁴

Z prostředí katedrálních kanovníků vyšla rovněž myšlenka oživit někdejší starší fundaci, díky níž by mohl ve Vratislavi působit lektor teologie.⁶⁵ Takový impuls se objevil v testamentu Mikuláše Tempelfelda, který roku 1472 k tomu účelu

---

⁵⁹ J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte des Bistums* 3, s. 530; K. DOLA, *Wrocławska kapitula katedralna*, s. 140.

⁶⁰ Viz. např. W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu* 1, č. 1819, s. 374; č. 1821, s. 374; č. 1841, s. 378; č. 1846a, s. 380; č. 1852, s. 382.

⁶¹ K univerzitním fundacím, kolejím a bursám viz. G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 249-253; K. DOLA, *Wrocławska kaputla katedralna*, s. 259-261.

⁶² K osobnosti Kaspara Weigla viz. katalog K. DOLY, *Wrocławska kaputla katedralna*, s. 412-413.

⁶³ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 260.

⁶⁴ „... Eodem die frater Adam ordinis eremitarum sancti Augustini monasterii sanctae Dorotheae petiit sibi dari aliquid pro subsidio, nam intendit proficisci ad studium ac studere ac bonis litteris operam dare. Secundo petiit sibi participare mutuo certum libellum ex libraria ad octo dies, videlicet Joannes de Ymola ...“ *AC I/1*, č. 108 (1), s. 68.

⁶⁵ Myšlenka zřídít na vratislavské katedrální škole výuku teologie se poprvé objevila v polovině 14. století. Roku 1353 odkázal tehdejší katedrální scholastik Apečko ze Ząbkowic ve svém testamentu částku deseti hřiven ročně budoucímu lektorovi teologie. Patronát a vrchní dohled na fundaci byl svěřen katedrální kapitule a sám lektor měl být podřízen rektorovi katedrální školy. V období nepokojů hustiských válek však fundace zanikla. Text Apečkovy závěti v latinském znění i polském překladu publikoval J. LEWAŃSKI, *Biskup Apeczko - uczony Wrocławianin*, s. 14-17. K fundaci též J. PUZIO, *Wrocławska szkoła katedralna*, s. 112-113. Srv. též kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

určil dvanáct hřiven ročně, jež měly budoucímu lektorovi zajistit základní příjem a hmotné zabezpečení. Plán se však nepodařilo - vzhledem ke zpochybnění celé závěti - realizovat.⁶⁶

***

Osoby vzdělané a intelektuálně schopné působily i v prostředí dalších dvou vřatislavských *kolegiálních kapitul*: sv. Kříže a sv. Jiljí.⁶⁷ Pro období z přelomu 15. a 16. století však o nich nemáme mnoho konkrétních informací. Jsou známi pouze dva kanovníci kolegiální kapituly sv. Jiljí a čtyři kanovníci sv. Kříže (osmnáct dalších pak současně působilo v katedrální kapitule).⁶⁸ Vzhledem k tomu, že někteří z kanovníků těchto kapitul bývali zároveň kanovníky kapituly katedrální, kde bylo studium povinné, muselo se jednat o osoby, jež rovněž prošly univerzitním vzděláním.⁶⁹ O intelektuálním zázemí tohoto prostředí vypovídá i fakt, že při kapitule působila kolegiální škola a od začátku 15. století i vlastní knihovna. O ní víme díky odkazu děkana Mikuláše Wendelera, jenž jí věnoval svou knižní sbírku s tím, že v případě kdyby pro dokončení této knihovny chyběly finance, měly být získány prodejem jeho lékařských a filozofických knih.⁷⁰

***

---

⁶⁶ K tomu podrobněji G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 10-12. K osobnosti M. Tempelfelda srv. pozn. č. 35.

⁶⁷ Kolegiáta sv. Kříže byla založena v roce 1288 knížetem Jindřichem IV. Pravým. Její kapitula byla složena z pěti prelátů a dvanácti kanovníků. Jejich počet však později ještě kolísal a teprve po potvrzení statut 5. dubna 1347 se ustálil na čtyřech prelátech a deseti kanovnících. Kolegiáta sv. Jiljí byla založena v polovině 13. století. Ke kolegiátám např. JOHANNES FRANKE, *Das Kreuzstift in Breslau*, AfSKG 45, 1987, s. 59-86; HERMANN HOFFMANN, *Die Kreuzkirche in Breslau*, Breslau 1934; CÄCILIE KUCHENDORF, *Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von der Gründung (1288 bis 1456)*, Breslau 1937; GUSTAV ADOLF STENZEL, *Die Stiftungsurkunde des Kollegiatstifts zum hl. Kreuz vom 11. Januar 1288*, in: *Dcnkschrift zur Feier ihres 50 jährigen Bestehens*, hg. v. der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Kultur, hg.v. H.R. GOEPPERT-G.A.STENZEL, Breslau 1853, s. 47-82; W. URBAN, *Regesty dokumentów Kolegiaty św. Krzyża*, RTŠO 2, 1970, s. 352-371.

⁶⁸ Jde o údaje pro léta 1480-1520. K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 161.

⁶⁹ Srv. výše. Vztahy mezi členy kolegiáty sv. Kříže a katedrální kapitulou byly od začátku živé a poměrně těsné. Jak dokazuje výzkum C. KUCHENDORF, *Das Breslauer Kreuzstift*, s. 28an, jenž je však omezen pouze na období do poloviny 15. století, byli svatokřížští kanovníci často držitelé prelatur či kanovníckých míst v katedrální kapitule a naopak. Neexistovalo však ustanovení, jež by z této praxe činilo podmínku. Přehled kanovníků katedrální kapituly, kteří současně zastávali kanovnícké či prelátské místo v kolegiální kapitule sv. Kříže či sv. Jiljí uvádí též K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 163 an. O vzdělání a absolvování univerzitního studia svatokřížských kanovníků do poloviny 15. století viz C. KUCHENDORF, *Das Breslauer Kreuzstift*, s. 43-49, která dokázala, že do r. 1456 dosáhlo univerzitního titulu celkem 43 svatokřížských kanovníků.

⁷⁰ Wendelerova závěť pochází z roku 1393, sám děkan však zemřel roku 1423. H. HOFFMANN, *Schlesische Kirchenbüchereien*, AfSKG 4, 1939, s. 95. O kolegiální škole srv. též kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vřatislavi*.

Akademických hodností však dosahovali i *nižší duchovní* žijící a aktivně působící na Tumském Ostrově. Na sklonku 15. století na univerzitách studovala většina rektorů katedrální školy.⁷¹ Značný počet duchovních se uplatňoval rovněž v biskupské a oficiálově kanceláři. Plnění úkolů a funkcí v těchto úřadech přitom kladlo na jejich pracovníky nemalé nároky. Očekávalo se, že budou mít diplomy veřejných notářů, což v podstatě znamenalo absolvovat a ukončit univerzitní studium. Většina slezských veřejných notářů, zaměstnaných především v oficiálově kanceláři, tyto podmínky splňovala. Nejčastěji drželi titul licenciát dekretů nebo magistr svobodných umění, jenž získali na univerzitách v Krakově či v Lipsku.⁷²

V konzistoři, čili biskupském soudu, který působil nedaleko katedrály, rovněž pracovala poměrně početná skupina úředníků: advokáti, prokurátoři a notáři, dohromady přibližně deset až dvanáct osob. Od advokátů byl požadován titul magistra.⁷³ Také v biskupské kanceláři měla většina jejich pracovníků akademické vzdělání ukončené. Mezi notáři, kteří tam na sklonku 15. a 16. století pracovali, se často objevovaly osoby aktivně činné i v jiných úřadech.⁷⁴

Tito úředníci, jež v biskupově kanceláři působili (kancléř, notáři, protonotáři, písaři), přitom museli být osobami nejen vzdělanými, ale i odpovědnými, schopnými a zcela lojálními. Vyplývalo to do jisté míry již ze samotných funkcí, které v kanceláři plnili. Odtud byla totiž fakticky řízena a spravována celá diecéze, zde vznikala nejdůležitější nařízení a předpisy určené slezským duchovním, tady byla vedena úřední i soukromá korespondence biskupa, a to jak zahraniční - s papežskou kurií, s jinými biskupskými či panovnickými dvory, tak i vnitřní - s královským dvorem, s knížaty, s hnězdenským arcibiskupem. Zde byla rovněž sepisována potřebná dokumentace související se správou biskupských majetků.⁷⁵ Biskupská

---

⁷¹ Absolventy krakovské akademie byli např. J. Gosticz (1480), J. Domyss, J. Smed (1489), K. Wunsch (1498-1499) a K. Fuscinus (1500). Z rektorů svatokřížské kapitulní školy je znám ze sklonku 15. století pouze V. Geyerswald. K jeho osobnosti viz G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 185; k dřívějším rektorům téže školy, *Ibidem*, s. 183an. K rektorům katedrální školy, *Ibidem*, s. 174an. V závorkách je uveden rok - pokud je znám, v němž úřad rektora zastávali. Srv. též kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

⁷² O úřadu veřejných notářů ve Slezsku a jejich vzdělání viz FRITZ LUSCHEK, *Notariatsurkunde und Notariat in Schlesien*, Weimar 1940, s. 26-30. K činnostem a povinnostem notářů *Ibidem*, s. 30an.

⁷³ Šlo o tři až čtyři osoby z každé skupiny těchto úředníků. Jejich počet však mohl být ještě trochu vyšší. K tomu. F. LUSCHEK, *Notariatsurkunde und Notariat*, s. 137an.

⁷⁴ F. LUSCHEK, *Notariatsurkunde und Notariat*, s. 145; K. DOLA, *Środowisko intelektualne*, s. 162.

⁷⁵ Nejdůležitější listiny a dokumenty vycházející z biskupské kanceláře byly zapisovány do kopií. Nejstarší známý kopiář vratislavského biskupství zvaný *Liber Niger* byl založený v první polovině 14. století. K tomu viz BRONISŁAW TURON, „*Liber niger*” *kopiarz biskupstwa wrocławskiego*, AUWr, Historia XIX Wrocław 1970, s. 47-96; W. URBAN, *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, Warszawa, s. 5.

kancelář tak představovala jedno z nejaktivnějších tvůrčích intelektuálních center nejen na samotném Ostrově, ale v celé Vratislavi.

Jinou - poměrně početnou - skupinu nižšího kléru žijící na Tumském Ostrově - představovali katedrální vikáři a mansionáři působící v tzv. malém chóru čili kapli Nejsvětější Panny Marie za hlavním chórem katedrály.⁷⁶ Podobné společenství, leč početně menší, vikářů a mansionářů krypty sv. Bartoloměje, se nacházelo i u kolegiáty sv. Kříže. Tito duchovní se věnovali většinu dne zpěvu breviářových hodin a sv. mši. Kromě toho však často vykonávali i některé notářské úkoly v kancelářích. V převážné většině však seznamy jejich členů představují pouhá jména, za kterými je obtížné najít konkrétní osobnosti.⁷⁷

Další skupinu duchovních představovali oltářníci. Působili u všech kostelů Tumského Ostrova: u katedrály, kolegiáty sv. Kříže i sv. Jiljí, kostelů sv. Martina, sv. Petra a Pavla a u kaple sv. Alexe. Jejich celkový počet byl však nevelký. O většinu oltářních fundací se totiž staraly výše zmiňované skupiny duchovenstva: mansionáři, vikáři, notáři a dokonce i kanovníci.⁷⁸

Celkový počet vyšších i nižších duchovních žijících na Tumském Ostrově byl tudíž nemalý. Podle výzkumů K. Doly se tam kolem roku 1500 trvale zdržovalo asi osmdesát až devadesát osob, z nichž čtyřicet procent mělo univerzitní vzdělání.⁷⁹ Tumský Ostrov tak představoval v intelektuálním životě Vratislavi důležité centrum, jež mohlo budoucímu obecnému učení zajistit dostatečný počet vzdělanců, učenců a tedy i příštích akademických profesorů. Ti byli pro zahájení činnosti univerzity nezbytně potřební a akademické tituly, jež místní duchovní nosili, je opravňovaly k splnění takového úkolu.

***

Řada vzdělanců, univerzitních absolventů a autorů vlastní tvůrčí literární činnosti však působila rovněž v prostředí *klášterů*. Také tam se nacházely bohatě vybavené knihovny a sbírky knih, rovněž odtud vycházelo v průběhu 15. století a zvláště na jeho sklonku mnoho intelektuálních podnětů. Čelní místo v tomto ohledu

---

⁷⁶ Pramenný materiál částečně publikoval W. URBAN, *Regesty dokumentów Kolegium Wikariuszów we Wrocławiu*, RTŚO 2, 1970, s. 291-352.

⁷⁷ Seznamy vikářů je možné najít v AAWr, sign. III D 1, III D 1a, III D 10 - III D 15 (pro léta 1432-1521).

⁷⁸ Jako příklad je možné uvést Antonína Ruchamera (†1536), který byl současně kapitulním notářem, oltářníkem v katedrále a v kostele sv. Marie Magdalény, vikářem u sv. Kříže i katedrály, prokurátorem v konzistoři. K. DOI.A, *Środowisko intelektualne*, s. 163.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 164.

patřilo místním dominikánům od sv. Vojtěcha.⁸⁰ Bohatě zásobené knihovny však měli rovněž premonstráti u sv. Vincenta, augustiáni na Písku, u sv. Matěje a johanité při kostele Božího Těla.⁸¹

***

Intelektuální ambice však rostly rovněž v prostředí nižšího kléru mimo Tumský Ostrov, zvláště u místních *farních kostelů*, kde se vyskytoval větší počet duchovních a kde svou činnost rozvíjely městské školy. Právě tam totiž přirozeně rostla potřeba a poptávka po zásobě knih a také tam je od 15. století doložena existence vlastních knihoven. Takové knižní sbírky se nacházely např. u kostela sv. Alžběty a sv. Marie Magdaleny, jejichž školy patřily na sklonku 15. a 16. století k nejnavštěvovanějším.⁸² Nejstarší zmínka hovořící o „nové knihovně“ u kostla sv. Alžběty pochází z roku 1446, u sv. Marie Magdalény je tento doklad ještě starší.⁸³

***

Vztah církevních činitelů a institucí ve Vratislavi na začátku 16. století ke vzdělání a možnostem univerzitního zřízení musel být pozitivní. Vypovídá o tom intelektuální a duchovní atmosféra, již ve svém prostředí vratislavští duchovní po celé 15. století vytvářeli a jež se ve své plné tvůrčí podobě projevila právě na přelomu 15. a 16. století. Zájem o vzdělání, především vyšší, po celé století stoupal, stejně tak jako společenská prestiž plynoucí z dosažení akademických hodností. Nabytí vyššího vzdělání a získání univerzitního diplomu se přitom staly na sklonku 15. století v některých případech nutností. Týkalo se to především úřadů nejvyšší církevní administrativy a prebend katedrální kapituly. V řadách vyššího i

---

⁸⁰ Jejich nejstarší sbírky knih sahají až do 12.-13. století. K tomu více viz A. ŚWIĘRK, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, s. 81; KRYSZYNA ZAWADZKA, *Biblioteka klasztoru dominikanów we Wrocławiu*, in: *Studia nad historią dominikanów w Polsce (1222-1972)* 2, red. J. KŁOCZOWSKI, Warszawa 1975, s. 289-389. Ke vzdělání dominikánů např. JERZY KŁOCZOWSKI, *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII i XIV wieku*, Lublin 1956, s. 214-233; GABRIEL MARIA LÖHR, *Breslauer Dominikaner des 15. Jahrhunderts auf auswärtigen Hochschulen*, AFP 13, 1943, Breslau, s. 162-178.

⁸¹ O přesném stavu a zásobách klášterních knihoven máme bohužel jen částečné informace, neboť jejich seznam vychází ve značné míře jen z náhodně zachovaných zmínek, z fragmentů středověkých inventářů či krátkých zpráv pocházejících z pozdějších knihovních katalogů 18. a 19. století. Přesto se dnes soudí, že síť klášterních knihoven ve Slezsku byla ve středověku značně rozvinutá. K tomu A. ŚWIĘRK, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, s. 82, kde je uvedena i další literatura. O tvůrčí činnosti, zvláště dějepisické, jež vycházela z klášterního prostředí psali např. WACŁAW KORTA, *Ośrodki twórczości rocznikarskiej Śląska*, in: *Dawna historiografia śląska*, red. K. GAJDA, Opole 1980, s. 9-43; ST. SOLICKI, *Historiografia w średniowiecznych bibliotekach wrocławskich*, in: *Dawna historiografia śląska*, s. 135-157.

⁸² O školách více viz kapitola II.1. *Nižší školství ve Slezsku a Vratislavi*.

nižšího kléru tak postupně přibýval počet absolventů univerzitního studia a rovněž nejvyšší představitelé církevní hierarchie - biskup a kanovníci - se snažili zájemce o studium nejrůznějším způsobem podporovat, nejčastěji formou stipendií, dobročinných fundací či různých opatření. Skutečnost, že domácí studenti museli za vyšším studiem odcházet do zahraničí, tak byla pocíťována čím dál intenzivněji jako nedostatek, ztěžující některým uchazečům cestu za vzděláním. Předpoklady potřebné pro přijetí univerzitní ideje ve vratislavském církevním prostředí, jež se zde v průběhu 15. století pomalu utvářely, tak byly na jeho sklonku dovršeny.

---

⁸³ A. ŚWIERK, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, s. 84.

III. 4. VNITROPOLITICKÉ NAPĚTÍ VE VRATISLAVI NA PŘELOMU 15. A 16. STOLETÍ. MĚSTO, CÍRKEV A ZEMĚPÁN VE VZÁJEMNÝCH INTERAKCÍCH V LETECH 1490-1505.

Dlouhodobé oslabení panovnickovy moci ve Vratislavi a specifický vývoj vzájemných vztahů mezi ním a městem vytvořily v průběhu 15. století příznivé podmínky pro rozvoj sebevědomí a ambicí představitelů městské samosprávy. Ta se stala důležitým činitelem ovlivňujícím vnitropolitické dění ve městě a směřovala k prosazení své mocenské dominance. Neopominutelným činitelem podílejícím se na utváření domácí politické atmosféry však byla rovněž církev. Vratislav byla dlouholetým sídlem biskupa, katedrální kapituly i dalších církevních institucí. Odtud vycházela důležitá nařízení týkající se nejen církevních záležitostí města, ale i celé vratislavské diecéze. Vliv biskupa a jeho správních ustanovení byl v každodenním životě Vratislavi nezanedbatelný. Vladislavova vláda ve Slezsku pak přinesla období celkového uvolnění a ustoupení mocenského tlaku ze strany krále, rozšířeného v době Korvínovy správy, a vytvořila příznivou situaci pro prosazování zájmů a ambicí obou mocensky vlivných činitelů. Přelom 15. a 16. století tak byl ve Vratislavi ve znamení neustálých potyček a sporů mezi světskou a církevní mocí.¹ Nepřítomnost krále a jeho rázných opatření, posilujících jeho autoritativní moc ve městě, tento stav ještě usnadňovala.

Tyto spory mezi radními a duchovenstvem pak byly doprovázeny vzájemnými konflikty samotných představitelů církve - biskupa, kanovníků a zástupců místních far, a rovněž členů městské rady. Rozhádané strany přitom často hledaly pomoc v prostředí, s nímž jinak samy rivalizovaly - kanovníci a biskup u zástupců městské rady a naopak. Mnohem častěji se však dovolávaly ochrany a zásahu ze strany krále, papežského legáta nebo samotné kurie. S různým úspěchem. Vladislavův zákrok se převážně omezoval na pouhé jmenování komise, jež měla jeho jménem spornou záležitost vyřešit.

Četnost sporů, k nimž na přelomu 15. a 16. století ve Vratislavi docházelo, stejně jako neklid a napětí, které z nich přirozeně vyplývaly, ztěžovaly vzájemnou komunikaci a formy užší spolupráce mezi představiteli městské rady a církve. Tento

---

¹ Ke sporům mezi světskou a církevní mocí na přelomu 15. a 16. století viz. APWr, *Zbiór Klozego*, sign. 43 - *Urkundliche und chronikalische Nachrichten betr. die Streitigkeiten des Bischofs Johannes IV. mit seiner Kapitel. Streitigkeiten der Stadt mit der Geistlichkeit 1491-1504*; MARTIN SEIFERT, *Der geistliche und weltliche Stand in Breslau am Vorabend der Reformation*, Breslau 1938.

fakt pak znesnadňoval přípravy směřující k realizaci záměru založení vratislavského obecného učení a později se promítl i do koncepce a organizační struktury univerzity.

***

Jedním z nejtíživějších konfliktů tohoto období byl spor biskupa Jana IV. Rotha s kanovníky katedrální kapituly. Jeho počátky sahaly do období vlády Matyáše Korvína. Právě díky králově intervenci se totiž Jan stal vratislavským biskupem a z tohoto důvodu zůstal vůči králi loajální.² Původní příčinou sporu byly zřejmě finanční požadavky ze strany Matyáše.³ Když je však kapitula odmítla vyplnit, reagoval biskup v červenci roku 1488 dopisem, jímž její členy napadal a kritizoval za nedodržování statut a hanebný způsob života některých jejich příslušníků. O měsíc později pak vystoupil i proti jejich právu vykonávat soudní pravomoc nad poddanými a dlužníky a uplatňovat nejvyšší církevní tresty.⁴ Kapitula se obvinění bránila a obrátila se s žádostí o potvrzení svých privilegií na kurii.⁵ Dohodu mezi rozvášněnými stranami přinesly až vánoční svátky v roce 1490.⁶

Ne však na dlouho. Již následujícího roku se rozmlísky rozhořely nanovo, neboť biskup zpochybnil dříve uzavřenou dohodu.⁷ Dalšímu prohlubování sporu mělo zabránit až papežovo rozhodnutí z 26. března téhož roku, podle kterého měla být vratislavská katedrální kapitula vyňata z biskupovy pravomoci a podřízena přímo jemu. Vykonavatelem papežovy moci se měl stát hnězdenský arcibiskup.⁸ Avšak ani

---

² Po smrti vratislavského biskupa Rudolfa z Rüdeseimu zaslal Matyáš dne 22. ledna 1482 kapitule dopis, v němž jí zakazoval, aby přistoupila k volbě nového biskupa s odůvodněním, že Janu Rothovi, biskupovi Levantu, přísluší plné nástupnické právo ve Vratislavi. Kanovníkům, kteří by se jeho nařízení nepodřídili, hrozil vyhnanstvím. Téhož dne pak napsal i vratislavské městské radě, již doporučoval, aby učinila vše, co je v její moci, aby se vratislavským biskupem stal Jan Roth. *SRS 14*, Politische Correspondenz Breslaus, č. 365, 366, 367, s. 43-45. K tomu též srv. *Ibidem*, č. 368, 371, 374, s. 46, 48-49, 52.

³ Ve své volební kapitulaci Jan sliboval, že bude hájit zájmy duchovních a nebude jim ukládat žádné daně bez souhlasu kapituly.

⁴ G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 14, s. 54-56; ke sporu např. K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth. Rys osobowości*, s. 35; W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Jan Roth*, s. 11-72.

⁵ Papež Inocenc VIII. potvrdil kapitule její právo soudit a postihovat dlužníky církevními tresty 7. dubna 1489. K. DOLA, *Wrocławska kapitula katedralna*, s. 232-233.

⁶ V dohodě se hovoří o ukončení všech sporů a o závazku, že v budoucnosti mají být všechny neshody řešeny soudní cestou. Text uzavřené dohody viz. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 16, s. 57-58; H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdeseim und Johann Roth*, s. 101-102.

⁷ Dne 6. března 1491. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 17, s. 58-60; H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdeseim und Johann Roth*, s. 103-104.

⁸ Z dopisu papeže Inocence VIII. hnězdenskému arcibiskupu Zbigněvovi: „... *Unsere geliebten Söhne, die Prälaten, Domherren und das Kapitel der Breslauer Kirche, haben uns mit ernster Klage berichtet, daß der ehrwürdige Bruder Johannes, der jetzige Bischof dieser Kirche, entgegen den*

toto opatření nepomohlo. Mezi kanovníky nadál působila skupina Rothových odpůrců, která nebyla ochotná ustoupit. Když se pak v červnu téhož roku začaly na dveřích některých vřatislavských kostelů objevovat letáky, jež zesměšňovaly a tupily biskupovu autoritu, spor nabral na intenzitě.⁹ Celá záležitost, která se neobešla bez emocí a vzájemného obviňování, a během níž obě strany hledaly ochranu a podporu u papeže, panovníka i městské rady, se pak vlekla až do uzavření nového příměří v roce 1494.¹⁰

Jen několik měsíců po jejím ukončení však ve městě vzplanul konflikt nový: tentokrát mezi kapitulou a městskou radou. V srpnu roku 1494 byly totiž na příkaz městských radních umístěny na mostě vedoucím na Tumský Ostrov železné královské insignie, jež měly manifestovat, že tento prostor patří městu. Okamžitý protest kapituly však zůstal bez odezvy.¹¹ Celá záležitost přitom měla své starší podloží. Již na začátku roku 1463 totiž městská rada nechala za částku dvou set hřiven zpevnit břehy Odry v některých místech u katedrály a mostu, a proto most,

---

Provinzialstatuten und den stets löblich beobachteten Statuten derselben Kirche ohne jedes Recht einige Domherren in hartem Kerker festgehalten hat. Durch die Gefangennahme dieser bewogen und von Furcht ergriffen, sind andere von ihrer Residenz geflohen, und sie möchten gern im Laufe der Zeit zurückkehren, wenn sie nicht vom Bischof Unrecht und Gewalt fürchteten. Daher haben sie uns demütig gebeten, daß wir für ihre Sicherheit und Befreiung von der Jurisdiktion aus apostlischer Gnade sorgen möchten. Wir haben nun unter Berücksichtigung des Vorstehenden aus väterlichem Wohlwollen ihren Bitten entsprochen und sie und jeden einzelnen von ihnen von der Jurisdiktion des genannten Bischofs, solange er der dortigen Kirche vorsteht, und von der seiner Offiziale ausgenommen und befreit und sie unter unseren und des Apostolischen Stuhles Schutz gestellt ...“. H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 105. K. témuž W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu 1*, č. 1784, č. 1786, s. 366, s. 367.

⁹ „... Im Juni haben Johannes Medicus, Thumprobst und Oswald von Straubingen, Kantor, etliche Zitazionen wider den Bischof, der strenge Ordnung hielt, an die Kirchtüre zu St. Elisabeth und Maria Magdalena zeschnitten und mit vielen schmähhlichen, schändlichen Artikeln beschuldiget, daraus der Geistlichkeit allerlei Unheil erwachsen und sie sich selbst bei dem gemeinen Mann in schweren Berdacht, und große Veracht gebracht und stinkend gemacht haben ...“ N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau 2*, s. 160.

¹⁰ V dohodě uzavřené 7. června 1494 se hlavní biskupovi odpůrci zavázali k dodržování poslušnosti a úcty vůči biskupovi, biskup pak přislíbil vyloučeným kanovníkům možnost vrátit se do kapituly. Podrobněji k průběhu a jednotlivým fázím sporu G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 17-23, s. 58-68; H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 106-109; W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu 1*, č. 1800, s. 369-370. O sporu psal K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth. Rys osobowości*, s. 39-40; TÝŽ, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 234-235.

¹¹ H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 109. Rozhodnutí radních umístit na mostě symboly světské moci zřejmě souviselo s Vladislavovými nařízeními týkajícími se regulace břehů Odry z května 1494, jež král - na intervenci městské rady - zaslal katedrální kapitule a opatům klášterů Nejsvětější Panny Marie na Písku a sv. Vincenta. K tomu M. SEIFERT, *Der geistliche und weltliche Stand in Breslau*, s. 38; K. DOLA, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 236. Fakt, že povodně na sklonku 15. a 16. století často ohrožovaly život ve městě, potvrzují zápisky Mikuláše Pola. K tomu např. N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau 2*, s. 166, 176.

jenž vedl na Tumský Ostrov, považovala nyní za území patřící jemu.¹² Spor zůstal dlouho nevyřešen a táhl se celé desetiletí. Ještě v roce 1503 kapitula na biskupa naléhala, aby u městské rady intervenoval v obraně církevního majetku na Tumském Ostrově, jenž si město neprávem přivlastnilo.¹³

K dočasnému sblížení slezských stavů a utišení sporů ve městě pak přispělo Vladislavovo nařízení z roku 1495. Vladislav jím ukládal - podle Matyášova vzoru - povinnost všech slezských stavů odvádět kontribuci ve výši poloviny příjmů plynoucích jim z platů. Toto nařízení však stavy nemínily akceptovat. Vybírání dávek se protahovalo, a proto král nařídil, aby do Slezska bylo vysláno vojsko, jež smělo plenit majetky některých ne příliš horlivých plátců.¹⁴ Poté co byla potřebná suma vybrána, zažádal královský dvůr od kléru roku 1497 vybírání nových dávek.¹⁵ Tento daňový tlak a královny požadavky vytvářely v prostředí jinak spolu svářejících se stran pocit soudržnosti, jenž vedl k dočasnému utišení vášní na Tumském Ostrově.

V listopadu roku 1498 pak Vladislav vystavil sérii listin, kterými potvrzoval práva a výsady, udělené kdysi slezským stavům a městu Vratislavi jeho předchůdci. K posílení zemských svobod mělo sloužit i tzv. Velké Privilegium, jímž byl obnoven úřad vrchního slezského hejtmana, který měl od této doby výlučně příslušet některému ze slezských knížat.¹⁶

Již v následujícím roce 1499 však město pocítilo nové rozmišky. Příčinu konfliktu, jež se tentokrát rozvinul mezi radními a duchovenstvem, sice neznáme, vyvolalo ho však pravděpodobně privilegium, jež si městská rada téhož roku vyžádala od krále. Na jeho základě totiž směla vybírat po dobu šesti let polovinu z daní, které ve městě náležely církevním institucím. Shromážděná částka peněz

---

¹² Svědčí o tom dohoda městské rady s biskupem Joštem a katedrální kapitulou z 6. ledna 1463. SRS 8, Politische Correspondenz Breslaus, č. 129, s. 153-155; W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu* 1, č. 1497, s. 299.

¹³ AC I/1, č. 210 (1), s. 148.

¹⁴ Biskup, aby unikl takovému ničení, své majetky vykoupil za částku 2 200 guldenů. Informuje nás o tom opět kanovník Sauer: „... *Im Jahre 1496 sandte König Wladislaus einige Schwadronen Reiter nach Schlesien, um die Hälfte der Zinsen von den Ständen zu erpressen. Während die übrigen Fürsten ihre Untertanen diese Zinsen zahlen ließen, kaufte der Bischof seine Gebiete mit 2 200 Gulden los...*“.
H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 109.

¹⁵ Tentokrát šlo o celoroční poplatek, tzv. widerkauf. Za králem bylo vysláno poselstvo, jež požadovalo odvolání těchto daní, avšak dosáhlo pouhého přesunutí termínu, ke kterému měla být příslušná částka vybrána. *Ibidem*.

¹⁶ Listiny vystavil král Vladislav 28. listopadu 1498. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 6548, 6549, 6550. LBUS 1, č. 29, s. 49-52.

měla být použita na výstavbu městského opevnění.¹⁷ Agitace, jež se však proti tomuto nařízení záhy rozpoutala, především z kazatelny kostela sv. Marie Magdalény, byla tak ostrá, že městská rada byla nucena obrátit se s žádostí o pomoc na krále. Na základě jeho doporučení pak biskup Jan Roth zakázal jednomu z místních kazatelů jeho kázání. Spor se však v dalších měsících protahoval, neboť koncem téhož roku Vladislav žádal obě kapituly - katedrální i svatokřížskou, aby přispěly k jeho ukončení.¹⁸

Žár neshod a neporozumění za nedlouho vzplál nově i ve vlastním lůně Tumského Ostrova. Roku 1501 se zde střetli kanovníci obou kapitul. Koncem téhož roku totiž biskup Jan povolil kanovníkům od sv. Kříže, aby nosili oděv červené barvy místo dosavadní hnědé, čili přesně takový, jaký dosud příslušel členům katedrální kapituly.¹⁹ Těm se takové opatření nelíbilo a cítili se biskupovým nařízením poškozeni. Připomněli proto Rothovi, že od roku 1491 nepodléhají jeho pravomoci a jeho nařízení pro ně nejsou tudíž závazná.²⁰ Když se pak svatokřížští kanovníci oděli podle nově jim přiznaného práva v roucha červené barvy, pobouření členové katedrální kapituly začali bojkotovat společná procesí.²¹ Na začátku února roku 1502 se obrátili na papeže, kde svou újmu na cti vycenili na částku dvou tisíc

---

¹⁷ Kanovník Sauer událost charakterizoval slovy: „... *Im Jahre 1499 erlangten die Breslauer, wie gewöhnlich auf Antrieb des Teufels, vom König ein Schreiben, durch das ihnen die Hälfte der geistlichen Zinsen in der Stadt auf sechs Jahren zur Vervollständigung der Stadtmauer zugesprochen wurde. Dies wurde der Geistlichkeit durch den Bischof in Gegenwart der Bürger bekannt gegeben. Der Klerus überreichte dem Bischof eine schriftliche Antwort mit vielen scharfen, aber wahren Artikeln, um ihn zur Appellation zu bewegen, falls er die Geistlichen schützen wolle. Die Sache schief jedoch ein.*“ H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 111.

¹⁸ Biskupovu listinu ze dne 16. října 1499 zakazující kázání v kostele sv. Marie Magdalény a listinu krále Vladislava z 26. prosince 1499 pro zmíněné kapituly uvádí G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 25, 26, s. 72-75.

¹⁹ Poprvé kapitula jednala o této záležitosti 23. prosince 1501. *AC I/1*, č. 111 (4), s. 71. „... *Eodem die tractatum fuit de habitibus rubris, quibus canonici, vicarii et alii beneficiati in collegiata ecclesia sanctae crucis Wratislaviensi iam uti volunt in dicta ecclesia ex commissione epi, quod dnis una inutilis et iniuriosa novitas visa est. Ergo rogaverunt praelatos et canonicos sanctae crucis ibidem praesentes, quod velint suspendere illud negotium ac usum rubri habitus usque ad octo dies, ne litis et scandala inter eos oriri contingat. Canonici sanctae crucis ibidem praesentes responderunt se iam non esse deliberatos, sed brevi volunt deliberare et pro die crastina respondere, et abierunt. Placuit dnis de cplo unanimiter, quod si non volunt supersedere, appelletur ab huiusmodi novitate et procedatur contra ipsos iure mediante.*“

²⁰ Ke sporu viz. též komentář kanovníka Sauera H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 114-115.

²¹ *AC I/1*, č. 124 (1), s. 83.

dukátů.²² Tuto sumu pak očekávali jako odškodné od svatokřížských kanovníků. Protest složený u kurie však zůstal promlčen.²³

Přibližně ve stejné době - v letech 1500-1502 - se však mezi katedrálními kanovníky a biskupem rozehrál spor mnohem závažnější, jenž s postupem času nabýval stále větších a složitějších rozměrů a do něhož byli postupně zapleteni i další činitelé, město, slezská knížata i panovník, kteří se podle situace klonili na tu či onu stranu. Rostoucí konflikt tak odhaloval nestabilní situaci zdejšího mocenského prostředí a křehkost vztahů mezi jednotlivými činiteli.

Předmětem sváru se stala otázka biskupova nástupce, čili volba a přijetí nového koadjutora.²⁴ Jan IV. Roth, jemuž bylo tehdy již téměř sedmdesát a jenž nutně potřeboval pro výkon své funkce pomocníka, se rozhodl vybrat na tento post osobu podle svých představ, a to i za cenu opominutí názoru kapituly. Tím by však poškodil její dosavadní práva v otázce biskupské volby.²⁵ Záležitost navíc komplikoval fakt, že se o místo vratislavského koadjutora postupně ucházeli až čtyři různí kandidáti.

Jako první svůj zájem projevil již v roce 1494 kardinál Fridrich Jagellonský, bratr polského krále Jana Albrechta a českého a uherského krále Vladislava Jagellonského, jenž svou žádost o místo příštího biskupa vratislavské diecéze obnovil

---

²² Stížnost byla papeži Alexandrovi VI. zaslána 10. února 1502 syndikem katedrální kapituly Mgr. Janem Libeltem, který si v dopise mj. na biskupa stěžuje: „... *Obgleich die Bischöfe die Personen ihrer Kirche durch ihr väterliches Wohlwollen in ihren Rechten gegen die Verletzter desselben schützen und die Privilegien, Statuten und Observanzen derselben handhaben sollen, wie sie dies beschworen haben, so verteidigt der Bischof seine Brüder, das Breslauer Domkapitel, und seine Rechte nicht, sondern bestrebt sich, dieselben zu bestreiten und zu brechen...*“ H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn St. Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf v. Rudesheim und Johann Roth*, s. 115.

²³ Zdá se, že biskup nechtěl svým nařízením týkajícím se barvy oděvu katedrální kanovníky záměrně pokořit, ale že vycházel ze skutečnosti, že řada svatokřížských kanovníků byla současně členy katedrální kapituly. Sjednocení oděvu obou kapitul mělo situaci zjednodušit. O tom, že jeho rozhodnutí vyvolalo vlnu nevole, svědčí fakt, že katedrální kanovníci tuto záležitost projednávali až na devíti společných sezeních katedrální kapituly. *AC I/1*, č. 111-117, 125, 127, s. 71-77, 84-87. Další podrobnosti týkající se pokračování sporu nejsou sice známy, avšak kolem roku 1510 nosili červené šaty již pouze kanovníci katedrály sv. Jana. Ke sporu srv. též J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia ze Stolicą Apostolską w dobie panowania Jagiellonów na Śląsku (1490-1526)*, *ŠKHS* 31, 1976, s. 1-25; K. DOLA, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 238; J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte* 3, s. 532.

²⁴ Koadjutor - osoba, jež pomáhá beneficiátovi v plnění povinností církevního úřadu. Kanonické právo rozlišovalo dva druhy koadjutorských funkcí: časově omezenou, odvolatelnou, pak šlo o tzv. *coadiutores temporanei*, a doživotní, neodvolatelnou, s právem nástupnictví na dané beneficium, u něhož je vykonávána pomocná služba, pro tzv. *coadiutores perpetui*. *Podręczna Encyklopedia Kościelna* 21/22, red. Z. CHELMICKI, Warszawa 1910, s. 161.

²⁵ K otázce kapitulního práva volit biskupa více K. DOLA, *Wrocławska kapituła katedralna*, s. 183an.

na jaře roku 1500.²⁶ Jeho osoba a způsob, jakým si chtěl toto místo zajistit, však neodpovídaly katedrálním kanovníkům, a proto se již v březnu téhož roku na společných jednáních radili, jak tomu předejít.²⁷ Díky jejich úspěšné diplomatické akci, během níž se jim podařilo na svou stranu získat i biskupa, dosáhli toho, že Fridrich na místo příštího koadjutora rezignoval.²⁸

Mezitím si však biskup vyhlédl nového kandidáta. Měl se jím stát syn těšínského knížete Kazimíra jménem Fridrich.²⁹ Tato zpráva vyvolala vlnu pobouření, a to nejen kvůli osobě kandidáta, ale především proto, že ho Jan vybral bez konzultace a předchozí dohody s kapitulou. Kanovníci se proto rozhodli biskupův plán překazit. Dosáhnout takového cíle však bylo tentokrát mnohem obtížnější, neboť těšínský kníže Kazimír byl zároveň nejvyšším vrchním hejtnanem ve Slezsku. Svůj oficiální nesouhlas představili biskupovi 5. srpna 1501 v Nise.³⁰

---

²⁶ Fridrich Jagellonský se snažil zajistit si místo vratislavského koadjutora nikoli v Římě, ale díky intervenci svého bratra Vladislava Jagellonského, jenž byl tehdy jako český král mj. i vrchním pánem Slezska. Roku 1494 Fridricha podporovali i další dva jeho bratři Jan Albrecht a Zikmund. K tomu H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdesheim und Johann Roth*, s. 107. Roku 1500 vyslal Fridrich v té samé záležitosti do Budína kanovníka vratislavské kapituly M. Cepela. K tomu zápisy kapituly ze dne 27. března 1500. *AC I/1*, č. 13, s. 14.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Kanovníci, aby dosáhli stažení Fridrichovy kandidatury, vyslali již na jaře roku 1500 do Říma Osvalda Straubingera, aby poprosil o pomoc synovce Pia II, kardinála Františka Piccolominiho. Svědčí o tom zápisy kapituly z 30. dubna 1500. *AC I/1*, č. 17, s. 17. Rovněž biskup Jan Roth napsal v této záležitosti samostatný dopis kardinálu Piccolominimu, kontaktoval se s Petrem Hornigem, pobývajícím v Římě a proti Fridrichovým záměrům protestoval u Vladislava Jagellonského. Do Budína vyslali svého zástupce i katedrální kanovníci, jímž byl M. Crebel, který je pak v červnu 1500 informoval, že král nebude kandidaturu svého bratra na místo vratislavského koadjutora podporovat. *AC I/1*, č. 16, 21 (2), 25, 37, s. 16-17, 20, 22, 28. Ke sporům o místo vratislavského koadjuktora srv. též zápisy kanovníka Sauera H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdesheim und Johann Roth*, s. 113; dále pak např. K. DOLA, *Biskup Jan IV Roth. Rys osobowości*, s. 44an; J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia ze Stolicą Apostolską w dobie panowania Jagiellonów*, s. 8an.

²⁹ Biskup se dohodl s těšínským knížetem na společném kandidátovi zřejmě již během roku 1500, když měli oba jako královští komisaři vyřešit vzniklý spor týkající se církevních imunit mezi kapitulou a lehnicko-břežskými knížaty. K tomuto sporu např. W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Jan Roth*, s. 38-42. O biskupově slibu uznat Kazimírova syna za svého nástupce informoval kanovníky 30. července 1501 kancléř Apečko Kolo. „...*Apicius [Colo] canonicus ecclesiae scripsit ex Nissa de epo. qualiter inductus esset, quod sua paternitas debet assumere in coadiutorem suum ducem Fridericum filium principis Kazimiri ducis Teschinensis, iuvenem minorennem, indoctum et ecclesiae inutilem. Dni admodum valde perplexi fuerunt de his novitatibus et deputaverunt capitulariter custodem [Herman] et Joannem Scheurlen canonicum ad proficiscendum quantocius in Nissam ad perscrutandam rei veritatem et cum sua paternitate de his nomine cpli loquendum et inducendum, ne faciat hoc sine consensu cpli in detrimentum ecclesiae.*“ *AC I/1* č. 87, s. 54.

³⁰ Znění protestního textu pak přibíli na dveře místního farního kostela „*Wenceslaus Cribel canonicus et cpli Wratislaviensis syndicus et procurator legitimus ac nomine eorundem, habens chartam appellationis in manibus suis dixit: reverende pater, in facto coadiutoratus ego nomine dominorum meorum capituli Wratislaviensis appello et appellationem praesentem interpono necnon eandem insinuo paternitati vestrae, et dedit chartam appellationis huiusmodi reverendissimo in Christo*

O několik týdnů později pak vyslali do Budína delegaci, jež měla za úkol celou záležitost představit králi a papežskému legátovi a získat je na svou stranu.³¹ To se jim podařilo, neboť jejich poslové přivezli z Budína listiny, ve kterých byli biskup, těšínský kníže i jeho vazalové vyzváni k zachování a ctění kapitulních práv.³² Kromě toho se kanovníci ještě ujistili u zástupců městské rady, že nebyli do sporu vtaženi a že nemají zájem Fridrichovu kandidaturu v budoucnosti podporovat.³³

Avšak Kazimír se nemínil vzdát bez boje. Rozhodl se využít dosavadních dobrých vztahů s vratislavským hejtmanem Janem Haunoldem a prostřednictvím něho pak získat na svou stranu i dosud neutrální představitele městské rady, kteří mohli plnit roli prostředníka.³⁴ Toho se mu podařilo dosáhnout a v listopadu téhož roku delegace složená ze zástupců městské rady představila Kazimírovým jménem kapitule novou nabídku. Podle ní byl kandidát, tedy jeho syn, připraven v případě jeho přijetí okamžitě zaplatit pět tisíc florénů a v momentu, kdy by se stal biskupem, připojit k církevním majetkům některé hrady.³⁵ Kanovníci měli být ujištěni, že Fridrich je vhodným kandidátem, neboť má ukončené univerzitní vzdělání. Jeho otec, těšínský kníže Kazimír, byl navíc připraven se zavázat, že bude dbát o bezpečí diecéze.³⁶ Kapitula ovšem předložený návrh odmítla a Kazimírovi nezbylo nic jiného než se obrátit s žádostí o pomoc na krále.

V Budíně se však situace změnila a počítalo se již s plánem docela jiným. O vratislavské místo koadjutora totiž mezitím projevil zájem krakovský měšťan Jan Turzo, jehož rodina patřila vzhledem k rozsáhlému majetku získanému z těžby mědi

---

patri et domino Joanni epo Wratislaviensi, ad manus suas recipienti eandem, qui dixit: dissentiunt, dissentiunt, si fecerimus, videbunt...“ AC I/1, č. 89, s. 56. K tomu též zápisy kanovníka Sauera H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 113.

³¹ K tomu zápisy kapituly ze dne 9. srpna 1501. AC I/1, č. 90, s. 57. Srv. o témže N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau* 2, s. 176; H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 113.

³² K tomu zápisy kapituly ze dne 11. září 1501. AC I/1, č. 96, s. 61.

³³ AC I/1, č. 92., s. 58-59. Pro jistotu podnikli agitaci rovněž v prostředí papežského dvora. V Římě měl jejich zájmy zastupovat rezidující tam kanovník Petr Hornig a prokurátor diecéze Jan Weydeman. K témuž kapitulní zápisy ze dne 24. září 1501: „*Placuit dnis, quod scribatur ad urbem Romam dnis Johanni Weydeman et Petro Hornig procuratoribus cpli, quod extrahant citationem contra epm in facto coadiutoratus, similiter etiam contra ducem Teschinensem, qui se intrudi nititur sine consensu cpli, ut factum illud impediatur.*“ AC I/1, č. 97, s. 61.

³⁴ O Janu Haunoldovi, jenž bývá považován za jednoho z iniciátorů plánu vratislavského univerzitního zřízení, více viz kapitola IV.3. *Iniciátoři. Jan Haunold.*

³⁵ S výjimkou Těšina a Pszczyňy.

³⁶ K tomu zápisy kapituly ze dne 15. listopadu 1501. AC I/1, č. 104, s. 64-66.

k nejbohatším a nejvlivnějším krakovským patricijským rodům.³⁷ Jan Turzo přitom nechtěl získat úřad budoucího vratislavského biskupa pro sebe, ale pro svého syna Jana, který byl od roku 1500 děkanem vratislavské katedrální kapituly.³⁸ Král Vladislav, jenž se neustále ocital v dluzích a těžko se vyrovnával s finančními obtížemi, byl na rodině Turzonů do jisté míry závislý. Proto se k jejich kandidatuře přiklonil a získal pro ni i biskupa Jana IV. Rotha.³⁹ Na základě těchto doporučení pak kanovníci přistoupili k volbě, jíž byl Jan Turzo ml. zvolen na místo vratislavského koadjutora.⁴⁰

Nyní když se zdálo, že spor mezi kanovníky a biskupem kvůli jeho příštímú nástupci je konečně vyřešen, se však situace opět zkomplikovala. Část členů kapituly se totiž překvapivě proti Turzonově volbě postavila a přiklonila se na stranu dosud odmítaného knížecího syna Fridricha. Argumentem, jímž se snažila změněný názor obhájit a získat pro něj i další stoupence, měla být skutečnost, že Jan Turzo byl cizinec, a tedy osoba, jež nepochází ze Slezska.⁴¹ Podporu přitom hledali - ne však příliš úspěšně - u papežského legáta kardinála Petra Isvaliho.⁴² Do sporu byli záhy vtaženi i městští radní. Hlavní představitelé opozice se spojili s jejich zástupci a společně s nimi zorganizovali sepsání petice určené zbývajícím členům kapituly, v níž požadovali - v dohodě s knížaty právě pobývajícími ve Vratislavi - volbu domácího Fridricha na místo vratislavského koadjutora.⁴³ Když byl pak v dubnu

---

³⁷ K rodině Turzonů více viz kapitola V.1. *Budínský dvůr krále Vladislava (1490-1504)*, kde je uvedena i další literatura.

³⁸ Základní informace a literatura k osobnosti Jana Turzo ml. srv. viz kapitola III.3. *Církevní činitelé ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

³⁹ Svědčí o tom zápis v aktech kapituly, podle kterého Jan Turzo senior ujišťoval dne 9. února 1502 členy katedrální kapituly ve Vratislavi, že biskup Jan Roth je připraven přijmout jeho syna za koadjutora, a proto prosí kapitolu o souhlas. *AC I/1*, č. 126, s. 85-86. O témže nás informuje i kanovník Stanislav Sauer. H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 115.

⁴⁰ O volbě kapitulní zápisy z 11. března 1502. *AC I/1*, č. 136 (1), s. 93-94. Srv. též. W. URBAN, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, č. 1870, s. 385-386.

⁴¹ K hlavním odpůrcům Rotha a Turzonovy volby patřili kanovníci O. Straubinger a Matyáš Kolbe. K tomu viz. zpráva Stanislava Sauera. H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 116.

⁴² *Ibidem*. Problém byl v tom, že papežský legát Petr Isvalies měl původně o vratislavské biskupství rovněž zájem. Zmiňují se o tom všechny důležité dobové prameny. Srv. N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau* 2, s. 177; *AC I/1*, č. 146, 153, s. 100, 103. K osobnosti papežského legáta Petra Isvaliho, jeho vztahu k Vratislavi a univerzitnímu projektu více viz kapitola IV.2. *Iniciátoři. Petr Isvalies*.

⁴³ H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 116.

roku 1502 Jan Turzo pod ochranou vojenských oddílů do Vratislavi dopraven, napětí ve městě ještě vzrostlo.⁴⁴

Vyhrocená atmosféra se v následujících letech 1503-1504 ještě stupňovala. Podnětem k dalším nepokojům se staly dramatické události na začátku roku 1503. V sobotu 7. ledna totiž vratislavští radní nechali uvěznit pět kleriků, za to že před několika dny údajně násilně vnikli - po uzavření městských bran v noci - do města.⁴⁵ O dva dny později pak generální vikář a oficiál, kanovník Jan Scheurlein, po neúspěšném pokusu o vyjednávání s radou uvalil na město interdikt za narušení církevních imunit, jenž měl platit po celou dobu biskupovy nepřítomnosti.⁴⁶ V této situaci se radní rozhodli informovat o vzniklém incidentu krále, aby později mohli své jednání snadněji obhájit.⁴⁷

Rovněž biskup Roth se rozhodl 10. února napsat dopis papežskému legátovi. Kromě ostrých slov určených Haunoldovi se v něm zmiňoval o nebezpečí, jež hrozí uvězněným klerikům, a prosil ho, aby společně s králem v jejich zájmu vystoupili.⁴⁸

---

⁴⁴ Bylo rozhlašováno, že každému, kdo byl kapitulou zvolen a v kom by byl odhalen zemský nepřítel a škůdce, hrozí, že bude z města vyhnán a vypuzen. K tomu sice samozřejmě nedošlo, ovšem prnutí mezi Ostrovem a městem nabývalo na intenzitě. Od června téhož roku pak radní odmítali poskytnout právní ochranu církevním majetkům a ty se tak stávaly snadnou kořistí zlodějů a nájezdníků. Duchovenstvo vinilo za vzniklou situaci vratislavského hejtmana Jana Haunolda, kterého považovalo za člověka oddaného těšínskému knížeti, jenž byl však rovněž pokládán za původce šířeného zla a vzniklé krize. Někdejší spor a napětí uvnitř kapituly tak přerostly v rozsáhlý konflikt zástupců světské a církevní moci. *Ibidem*, s. 116-117.

⁴⁵ O incidentu s uvězněním kleriků se zmiňují všechny prameny: *AC I/1*, č. 190, s. 132-133; N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau 2*, s. 179, H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 119a; G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 28, s. 78-80.

⁴⁶ Biskup tehdy pobýval ve své rezidenci v Nise.

⁴⁷ Do sporu se navíc zapojili vratislavští řemeslníci, pobouření oficiálovým nařízením, kteří duchovním hrozili napadením a popleněním Tumského Ostrova. Postavení kanovníků značně oslaboval fakt, že františkáni a augustiáni-eremiti nemínili vyhlášený interdikt respektovat a deklarovali, že jsou připraveni sloužit mše, a to nejen ve svých kláštrech, ale i na městských trzích a vratislavském náměstí. Kanovník Stanislav Sauer dokonce uvádí, že radní uzavřeli z Haunoldovy iniciativy spojenectví s jinými městy a knížaty v obraně společných zájmů proti duchovenstvu a dokonce prý vyzývali Pražany ke společnému potírání církevních imunit ve vratislavské diecézi. „... *Auf den Rat des Haunold schlossen die Breslauer mit allen Herzögen und Städten ein Bündnis und verschworen sich gegen den Klerus ebenso wie gegen die Türken und Tataren. Sie luden die Fürsten auf ihre Kosten nach Breslau ein. .... Damit sie nichts unterließen, um den Klerus einzuschüchtern und sich zu unterwerfen, riefen sie auch die Prager zu Hilfe, die darauf zu den Fürstentagen zwei hervorragende Häretiker nach Breslau sandten, damit sie der Stadt gegen den Klerus beiständen. Man lebte damals mit socher Zügellosigkeit in Breslau, daß die jenigen gelobt wurden, welche die Priester verleumdeten, das Heilige verspotteten und die Sakramente verachteten. Wenn dies auch öffentlich und privat geschah, so doch nirgends schlimmer als in einer Kneipe im Stadtviertel von S. Adalbert, die sie den Venusberg nannten und in der die größten Bösewichter zusammenzukommen pflegten. Mitten unter ihnen saß da das Haupt aller Schlechten Haunold, der dort alles Ruchlose erzählte und offen verübte...*“ H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 121. K událostem těchto dnů též např. *AC I/1*, č. 194 (4), 195, s. 135, 137 aj.

⁴⁸ G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 29, s. 80-83.

Kardinál Petr Isvalies, jenž byl zřejmě o událostech již informován, dne 18. února rozhodl, aby byl spor mezi vratislavskými duchovními a městskou radou vyřešen míšeňským biskupem.⁴⁹ Současně vedl v Budíně jednání se zástupci městské rady, Janem Haunoldem a jejím písařem Řehořem Morenbergem, na jejichž základě pak vratislavští radní 6. března propustili všech pět vězněných kleriků.⁵⁰

Krátce poté pak papežský legát vyslal do Vratislavi děkana vratislavské svatokřížské kapituly, jenž byl současně kanovníkem katedrálním, Blažeje Rhuela, rezidujícího v Budíně, aby sňal z města interdikt. Ten však s vykonáním svěřeného úkolu příliš nespíchal, což vedlo k nespokojenosti vratislavských radních. Svědčí o tom jejich dopis z 13. března zaslaný legátovi. Nejen že v něm kritizovali Rhuelovo jednání, ale vyjádřili rovněž obavy, že jeho chování a postoj může mít důsledky mnohem závažnější než samotné lednové události. V závěru pak legáta prosili, aby povolil farářům dvou největších městských kostelů u sv. Alžběty a sv. Marie Magdalény a vratislavským mnichům žebravých řádů, aby uvolnili vratislavské měšťany od církevních trestů.⁵¹ Tato žádost byla vyslyšena.⁵²

Tímto krokem pak byla napjatá situace ve městě částečně utišena, avšak konflikt definitivně vyřešen nebyl. Mezi kanovníky a radou znovu ožily některé dřívější spory a vášně.⁵³ Na intervenci u krále a papežského legáta byla proto jmenovaná komise, jejímiž členy byli Vladislavův mladší bratr, hlohovský kníže Zikmund, Kazimír Těšínský a míšeňský biskup Jan.⁵⁴ Dohoda, k níž komisaři

---

⁴⁹ *Ibidem*, č. 30, s. 83-84.

⁵⁰ *Ibidem*, č. 31, s. 84-86. V notářském aktu, který byl pořízen při této příležitosti, se uvádí, že se papežský legát Petr v celé záležitosti angažoval.

⁵¹ *Ibidem*, č. 33, s. 87-89.

⁵² Již 24. března nařídil legát v dopise určeném faráři sv. Marie Magdalény, kanovníku O. Straubingerovi, a sv. Alžběty, M. Rudelovi, a rovněž převorům vratislavských žebravých řádů, aby uvolnili vratislavské měšťany od církevních trestů s výjimkou těch, kteří dali zmiňovaných pět kleriků uvěznit, tedy radních a přísedících. Jejich rozhršení mělo být vyhrazeno jiným kompetentním osobám. *Ibidem*, č. 34, s. 89-90.

⁵³ O dalším průběhu sporu a jeho fázích informuje kanovník Sauer. H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdesheim und Johann Roth*, s. 128an. Srv. též K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 243 an.

⁵⁴ O intervenci Vratislavanů u krále víme díky instrukci, kterou město vystavilo jejímu mluvčímu Řehoři Morenbergovi 24. dubna 1503 před jeho odjezdem do Budína. Obsahovala žádost o jmenování Zikmunda členem rozhodčí komise, představovala králi spor městské rady s kapitulou kvůli soudním kompetencím týkajícím se Tumského mostu. Obsahovala i stížnost na opata kláštera sv. Vincenta, který zvedal hráz na Odře, čímž sice chránil svůj klášter před povodní, ale svým postupem nasměroval nápor vody na město, které tím poškodil. Instrukce byla zakončena prosbou o usnadnění obchodu Vratislavi s Peští a Budínem. Kromě toho bylo Morenbergovi doporučeno, aby hledal protekci rovněž v prostředí uherských pánů. V seznamu přítom převažovali především duchovní včetně papežského legáta, kteří měli vratislavskou radu v jejich sporu s místním klérem podpořit. „... *Item den herrn cardinal pabstlichen legaten zu besuchen .... unnd seiner g. zu entdecken alle disse hennde unnd*

mezi rozhádanými stranami dospěli a kterou zmocněnci Zikmund a Kazimír dne 1. září 1503 ohlásili, se zdála být tentokrát definitivní. Obě strany byly vyzvány k zanechání sporů, uvěznění duchovní byli sprostěni viny, městské radě bylo doporučeno, aby církevní majetky ve městě chránila proti nájezdníkům. V případě, že by byla v budoucnosti nucena zajmout opět nějaké duchovní, měla je vydat okamžitě církevnímu soudu. Některé dráždivé záležitosti však zůstaly opominuty, jako např. sporná otázka týkající se Tumského mostu či obsazování vratislavského biskupství.⁵⁵

Nedořešení těchto problémů vedlo kapitolu i knížata k opětovnému se odvolání ke králi.⁵⁶ Ten přislíbil, že pověří novou komisi, jež celý spor znovu prozkoumá a s konečnou platností vyřeší.⁵⁷ Tvořit ji měli nejvyšší hejtman Slezska, těšínský kníže Kazimír, Vladislavův bratr Zikmund a kancléř českého království Albrecht Kolovrat, kteří měli za úkol ve spolupráci se zástupci církve připravit konečné znění dohody.⁵⁸

Výsledkem jejich činnosti pak byla tzv. Kolovratská smlouva, podepsaná dne 3. února 1504 vratislavským koadjutorem Janem Turzem, zástupci kapituly a slezskými knížaty.⁵⁹ Jednotlivé články dohody ustanovovaly, že: 1. vratislavským biskupem se smí v budoucnosti stát pouze osoba pocházející ze zemí České koruny, tzn. z Čech, Moravy, Slezska nebo Lužic. Poslední výjimkou má být současný

---

zu bitten umb g. rath unnd hulff, baide am ko. hoff, ouch bey dem romischen stul ....". Podle STANISLAW NOWOGRODZKI, *Rzady Zygmunta Jagiellończyka na Śląsku i w Łużycach (1499-1506)*, Kraków 1937, s. 63-64.

⁵⁵ G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 35, s. 90-92. Srv. též K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 244-245.

⁵⁶ Ještě v září téhož roku. K tomu *AC I/1*, č. 255, s. 196. Naopak městská rada byla zřejmě v první fázi s výsledkem celkem spokojená; dne 13. září totiž zaslala dopis papežskému legátu Petru Isvaliovi, ve kterém mu děkovala za to, že pomohl při řešení sporu. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 36, s. 92-93.

⁵⁷ Král kapitule přislíbil, že královští poslové budou na nejbližším sjezdu knížat ve Vratislavi hájit jejich práva, tak aby nedošlo k jejich poškození. *AC I/1*, č. 262 (1), s. 201.

⁵⁸ Bohužel žádná studie se zatím blížeji nevěnovala objasnění role A. Kolovrata ve Slezsku v souvislosti s českou politikou. Kolovrat přitom ve Slezsku několikrát pobýval. Účastnil se zdejšího sněmu na podzim v roce 1504, uvedl Zikmunda do úřadu vrchního slezského hejtmana a na začátku dubna 1505 u něho dokonce pobýval na návštěvě v Opavě. Jaké záležitosti tam projednával, není ovšem známo. Jeho náklady na cestu do Vratislavi měly být pokryty na doporučení krále Vladislava ze dne 17. března 1505 z mincovny v Kutné Hoře. S. NOWOGRODZKI, *Rzady Zygmunta*, s. 70, pozn. č. 1. O Kolovratově pobytu ve Vratislavi na začátku roku 1504 víme mj. díky jeho dopisu, který odeslal 27. prosince 1503 Petru Rožmberkovi do Budína, ve kterém psal, že se má v lednu 1504 na doporučení krále vydat do Vratislavi, kde se má setkat se Zikmundem a jinými knížaty. *Ibidem*. O postoji kapituly ke Kolovratovi srv. též *AC I/1* č. 266, 257, s. 203, 198.

⁵⁹ Smlouvu podepsali kromě Kolovrata, Zikmunda a Kazimíra biskup Jan Roth, koadjutor Jan Turzo, z knížat Jan Zaháňský, Jan Opolský, Fridrich Lehnický, Mikuláš Ratibořský, Karel Minsterberský, zástupci pánů, rytířstva a města Vratislav, Svidnice a Javor. Text dohody byl publikován v edici *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau*, č. 310, s. 365-370, srv. též APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 8306. Ke Kolovratské smlouvě též zpráva kanovníka Sauerera. H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauerer (+1535) über die Bischöfe Rudolf von Rüdesheim und Johann Roth*, s. 131an; K. DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 245-246; *Historia Wroclawia I*, s. 210-211.

koadjutor Jan Turzo.⁶⁰ 2. Všechna církevní benefícia, jejichž patrony jsou biskup nebo knížata, mohou být udělována pouze osobám ze země České koruny.⁶¹ 3. Biskup a duchovní si mají zachovat veškerou jurisdikci v církevních záležitostech. 4. Duchovní mají povinnost sami svážet z polí desátky odváděné ve snopech. 5. Duchovním i světským osobám se zakazuje otevírat nové krčmy a vydržovat řemeslníky na úkor zájmů cechů. 6. V případě ohrožení země mají knížata právo požadovat daně rovněž z církevních majetků, avšak za to jim připadá povinnost zajistit jim ochranu. 7. Církevními tresty je možné postihovat - v případě odmítnutí platby - pouze provinilce, ne celou společnost. 8. V případě přírodních katastrof mají duchovní i světští majitelé brát ohled na plátce. 9. Majetek po farářích, kteří zemřeli bez závěti, má připadnout faře, nikoliv biskupovi či pánovi.

Speciálním doplňkem této smlouvy pak byla dohoda uzavřená mezi zástupci městské rady a kapitulními kanovníky o tři dny později dne 6. února 1504.⁶² Roli zprostředkovatele mezi oběma stranami splnil Albrecht Kolovrat. Úmluva se týkala především hospodářské činnosti a otázky územní svrchovanosti nad sporným územím, neboť právě tyto body představovaly hlavní problém vzájemné rivality. V dohodě se tvrdí, že: 1. kapitula může na Ostrov dovážet pivo, jež nepochází z vratslavských pivovarů, smí je ovšem prodávat pouze obyvatelům Ostrova. 2. Vratslavské pivo může být prodáváno všem. 3. Řemeslníci mohou pracovat v domech kanovníků, avšak mohou být využíváni pouze pro jejich potřeby. Jejich výrobky nesmějí být volně prodávány. 4. Řemeslníci se nesmějí usazovat na Tumském Ostrově. 5. Znaky s královskými erby smějí zůstat na Tumském mostě, mají však plnit funkci hraničních symbolů pro osoby, jež utíkají z Ostrova pod ochranu města a naopak.⁶³

---

⁶⁰ „ Zum ersten, wes antrifft die Welunge eines Bischofs, das uw nach hinfurder zu khein Getzeitten nymmermehr ein Bischof vom Capitel soll erwelet werden, er sey dan nemlich aus Beheim, Merhern, Slesien, Ober vnd Niderlawstiz, oder annder zugehörigen vnd anhangunnden Landen der Cron zu Beheim, aus den Stenden, furderlich der Fursten, Herren, Ritterschaft vnd Stete, die darzu genuglich erkannt wurden vnd tuglich weren, alsz und die Wall eins Bischofs von Alters here nach Aussatzunge dem Capitel verlyhen vnd zugegeben, vnd kain annder von den Auslendischen zu Bischoue nicht gewelet noch aufgenommen werden in zukunfftigen Zeiten ...“ *Urkunden zur Geschichte des Bisthums*, č. 310, s. 365-366.

⁶¹ Podle dosavadních ustanovení mohla být benefícia přiznávána pouze osobám ze Slezska. Dochází k rozšíření těchto výsad ve prospěch zájmů České koruny. *Ibidem*, s. 366.

⁶² APWr, *akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 2377, 8307, 8308; J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte* 3, s. 396.

⁶³ Kolovratskou smlouvu potvrdil král Vladislav Jagellonský již 18. února 1504. APWr, *akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8312; *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau*, č. 311, s. 370-371; W. URBAN, *Katalog dokumentów*, č. 1883, s. 388. Její dodatek z 6. února

Kolovratská smlouva tak měla uzavřít období dlouhodobých konfliktů, jež se na sklonku 15. a 16. století staly ústředním problémem Vratislavi a jež ve svém důsledku přispívaly k atmosféře trvalého napětí ve městě. Kromě toho ztěžovaly vzájemnou komunikaci mezi jednotlivými činiteli. Z hlediska konečného výsledku však přinesla dohoda prospěch především světskému činiteli. Městu se podařilo zajistit záruky, že nedojde k zásadnějšímu narušení jeho dosavadních hospodářských privilegií. Rovněž omezení možnosti uplatňovat církevní tresty vztahující se na celou společnost bylo výrazem zdárného prosazení zájmů jejich politiky. Církevní klatby a interdikty totiž nejednou výrazně ochromovaly přirozený chod každodenního dění městské společnosti. Slezská knížata, jež byla do sporů rovněž vtažena a jež sledovala vůči duchovenstvu své vlastní zájmy, uhájila právo zatěžovat finančními dávkami církevní majetky, i když se toto opatření vztahovalo pouze na situace bezprostředního zemského ohrožení. Kolovratská smlouva byla do jisté míry úspěchem rovněž zájmů České koruny a české politiky. Církevní benefícia měla totiž být od této doby rezervována výlučně osobám pocházejícím z území České koruny. Bezpochyby je tato formulace a opatření dokladem přítomnosti a vlivu komisaře Albrechta Kolovrata. Naopak z pohledu dosavadních privilegií církevních institucí znamenala smlouva jejich jisté omezení, zvláště v otázkách biskupovy volby, svobody udílení církevních beneficií a majetkových imunit. Fakt, že se ani samotným církevním představitelům sjednaná dohoda příliš nezamlouvala, potvrzuje notářské prohlášení, jež biskup a kapitula tajně podepsali ještě před uzavřením smlouvy a v němž deklarovali, že s uzurpací jejich práv souhlasí jen pod nátlakem a ze strachu před světskou mocí.⁶⁴

Z atmosféry rivality a vzájemného soupeření, jež byla formálně Kolovratskou smlouvou roku 1504 odstraněna, vyšel tedy posílen především světský činitel. Byla to právě městská rada, která následujícího roku převzala hlavní iniciativu při realizaci univerzitního projektu. Třebaže vzájemné třenice a konflikty mezi ní a církevními představiteli téměř ustoupily⁶⁵ a zdálo se, že napětí a dlouhodobé pnutí je

---

byl králem potvrzen 1. března t.r. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8314.

⁶⁴ K tomu zápisy kapituly z 16. února a 18. března 1504. *AC I/1*, č. 272 (2), 278, s. 208, 213. Kolovratská smlouva byla odvolána až o dvanáct let později, kdy ji papež Lev X. prohlásil 26. června 1516 za neplatnou a vratislavské katedrální kanovníky osvobodil od povinnosti dodržovat její ustanovení. *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau*, č. 314, 315, s. 373-381.

⁶⁵ Nějaké neshody a napětí ve Vratislavi zřejmě ještě trvalo i po uzavření Kolovratské smlouvy, neboť tam Vladislav vyslal na podzim roku 1504 opět Albrechta Kolovrata, jenž měl usilovat o uklidnění tamních poměrů. Před jeho odjezdem do Vratislavi vystavil Vladislav 31. října 1504 dva dopisy.

zažehnáno, atmosféra, v níž byl jeden z členů - církev - k ústupkům v dohodě přinucen a s jejímž obsahem v podstatě nesouhlasil, nemohla prospívat rozvinutí jejich těsnější spolupráce při naplňování tohoto záměru. Projevilo se to již v samotné proceduře založení obecného učení. Byla to totiž především městská rada, kdo na sebe převzal roli hlavního iniciátora, tvůrce a realizátora projektu a kdo prosadil koncepci městského obecného učení.⁶⁶

V jednom Kolovratovi udělil plnou pravomoc, která mu dovolovala, aby jeho jménem řešil všechny spory mezi duchovními, pány, rytíři a městy. Druhým dopisem informoval slezské stavy o pravomocích udělených Kolovratovi a vyzýval je k zachování mu poslušnosti. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8352.

⁶⁶ K tomu podrobněji kapitoly IV. *Iniciátoři* a V. *Vratislavská univerzita, král a kurie. Realizace univerzitního záměru*.

III.5. SHRnutí.

Máme-li se zamyslet nad otázkou, jaké předpoklady pro zřízení obecného učení měla Vratislav na začátku 16. století, musíme se pokusit shodnotit všechna dosavadní fakta a kritéria, jež se na utváření těchto podmínek a předpokladů přímo či nepřímo podílely. Z tohoto hlediska, jak se zdá, měla Vratislav velké šance na úspěšné uskutečnění svého projektu. Raně renesanční Vratislav byla městem, jež nemělo ve svém regionu konkurenci. Jednak díky svému počtu obyvatel a politické roli, již v předchozím období ve Slezsku sehrála, ale rovněž díky své hospodářské síle a atraktivitě. Žádné z jiných slezských měst se jí nemohlo v tomto ohledu vyrovnat. Avšak nebyla to jen atraktivita a velikost města, jež pozitivně působily při dozrávání univerzitní ideje ve slezském prostoru, ale rovněž zásadní proměna v přístupu místních společenských vrstev a intelektuálních skupin ke vzdělávání a zvláště rozšíření takových potřeb. Tyto tendence se projevily jak v církevním, tak ve světském, především městském prostředí. Stále více měšťanů posílalo své syny za studiem do zahraničí, vznikaly nové fundace a stipendia, jež měly zájemcům usnadnit jejich cestu za vzděláním. Absolventi takových studií se pak často vraceli do svého regionu, zvláště do Vratislavi, kde pak vstupovali do služeb svých někdejších mecenášů a chlebohárců. Dlouhodobý pobyt v zahraničí, stejně jako náklady, jež byly se studiem v cizině spojeny, měly bezpochyby vliv na rozšiřování a posilování vědomí absence obecného učení ve vlastním regionu. Šance na jeho zřízení se přitom zdály být o to více reálné, uvědomíme-li si, že v nejbližším okolí oblasti na sever od linie Krakov - Lipsko žádná univerzita dosud nepůsobila.

Duchovní a intelektuální rozvoj slezské společnosti tak zaznamenal podstatný posun v porovnání s rokem 1409, kdy se myšlenka univerzitního zřízení měla ve Slezsku objevit poprvé. Jejimi nositeli byli tehdy představitelé nejvyšších intelektuálních elit, slezští mistři a profesori, úzce spjatí s problémy univerzitního prostředí, kteří myšlenku přenesení univerzitní činnosti do Slezska vnímali spíše v kontextu tehdejšího politického dění. Jistě nepochybovali o potřebě a prospěšnosti zřízení takové instituce ve slezském prostředí, avšak jejich podnět vycházel především z nutnosti a potřeby vyřešit komplikovanou situaci a obtíže univerzitní obce cizích národů, vyvolané na pražském obecném učení. Fakt že v samotném vratislavském prostředí nemohli ještě najít stabilní zázemí, které by jim poskytlo dostatečnou podporu v jejich úsilí (měšťanstvo nebylo ještě dost silné a

sebevědomé), stejně jako vnější nepříznivé podmínky (negativní vztah krále Václava IV. k odcházejícím mistrům vylučoval, aby jim a budoucí univerzitě poskytl ve Slezsku podporu a hmotné zázemí) způsobily, že se slezští univerzitní mistři tehdy ani nepokusili takto náročný projekt zrealizovat.

Situace na začátku 16. století se pak v tomto ohledu značně změnila. Vyšší vzdělání se stalo nejen všeobecně rozšířenějším, ale rovněž stále více potřebnějším a dokonce požadovaným. Kromě této proměny došlo rovněž ke změně vnějších podmínek, jež byly pro zřízení a zajištění činnosti univerzity stejně důležité. Roku 1409 stejně tak jako během celého 15. století totiž nebyly pro univerzitní projekty vytvořeny vhodné podmínky přející jejich uskutečnění. Vinna tím byla především neklidná a nestabilní politická situace, jež se projevovala nejen ve Slezsku, ale v celé Koruně. Možnost univerzitního zřízení pak oslabovaly i neustále války a bojůvky vedené v prostředí slezského teritoria, stejně tak jako napjatý a nedořešený vztah města s jeho panovníkem. Teprve období vlády Vladislava Jagellonského vytvořilo v tomto ohledu příznivější podmínky pro pozvolnou stabilizaci v zemi a pro odstranění dřívějších nepřekonatelných rozporů a nedůvěry ve vztahu krále s městem.

Historici, kteří se otázkou pokusu zřízení vratislavského obecného učení na začátku 16. století zabývali, se problematice předpokladů, jaké město mělo pro založení univerzity, většinou nevěnovali. Soustředili se převážně na hledání odpovědi, jaké byly důvody univerzitního neúspěchu. Jen někteří se pokusili tyto příčiny hledat již v počátcích projektu, tj. v samotných předpokladech a situaci města na začátku 16. století.

J. H. Reinkens vystoupil např. s tezí, podle níž podstatný díl viny na pozdějším neúspěchu založení vratislavského obecného učení ležel právě v domácí situaci ještě před realizací projektu, tj. v nedostatečném zázemí potřebném pro univerzitu, jemuž měl chybět odpovídající počet vzdělanců a stoupenců, kteří by univerzitní instituci mohli podpořit. Ve své publikaci *Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina* doslova píše: „... *Die Stadt Breslau ... war arm ... und baute ... ein hölzernes Gebäude - ohne Gelehrte - wie sollte daraus eine Universität werden! ... Die Universität wäre im Jahre 1505 aller äuseren Hindernisse ins Leben getreten, wenn die Stadt Männer, namentlich Geistliche*

*gehabt hätte, in denen der Geist der Universität lebendig gewesen wäre...*¹ S tímto názorem ovšem není možné souhlasit.² Naopak jak již bylo představeno v kapitole III. 3., v církevních kruzích Tumského Ostrova, ale i celé Vratislavi působila řada absolventů předních evropských univerzit končících nejen fakulty artistických, ale i vyšších studií. Někteří z nich měli za sebou dokonce praktické zkušenosti a kariéru přednášejících profesorů či univerzitu spravujících rektorů. Představitelé nejvyšší vratislavské církevní hierarchie - biskup a kanovníci katedrální kapituly - navíc o vzdělání svých příslušníků pečovali, neboť právě ono bylo podmínkou pro přijetí do kapituly a pro udělení nejprestižnějších a nejvýnosnějších obročí. Uchazeče o univerzitní studium sami podporovali různými formami stipendií.

Reinkensovu tezi odmítl již Gustav Bauch, jenž ve své práci o vratislavském školství *Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformatin* sestavil přehled kanovníků, působících roku 1505 ve Vratislavi, kteří byli nositeli akademických titulů a prokázal, že toto prostředí výše zmiňovaným nedostatkem vzdělanců netrpělo.³ Rovněž pozdější Dolovy a Zimmermannovy výzkumy, týkající se univerzitního vzdělání vratislavských kanovníků v 15. a 16. století, Bauchovu tezi potvrdily.⁴

Zmiňovaný Gustav Bauch se snažil najít příčiny problému, jež později vedly k neúspěchu univerzitního projektu, jinde. Slabé místo plánu viděl především v absenci panovnického dvora, jeho mecenátu, resp. silného centralistického úřadu, který by hájil a prosazoval zemské zájmy ve Vratislavi⁵.

S tímto názorem můžeme částečně souhlasit. Absenci královského dvora však není možné považovat za hlavní příčinu vratislavského neúspěchu, ovšem jen za jednu ze slabin, jež se později v průběhu realizace univerzitního projektu měla negativně projevit. Panovníkova nepřítomnost ve městě a jeho bezprostřední působení v domácí politice mohly být handicapem. Panovníkův vliv byl totiž při zakládání univerzity často zásadní, zvláště na poli mezinárodní diplomacie při prosazování projektu u kurie, ale i při poskytování potřebného hmotného zázemí,

---

¹ J. H. REINKENS, *Die Universität zu Breslau*, Breslau, s. 17.

² Srv. kapitola III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

³ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 264-265. K osobnostem kanovníků viz. též chronologický a biografický katalog kanovníků vratislavské katedrální kapituly u G. ZIMMERMANN, *Das Breslauer Domkapitel*, s. 173an.

⁴ Srv. kapitola III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

⁵ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 262.

jež bylo k úspěchu realizace univerzitní fundace rozhodující.⁶ Roli iniciátora a realizátora univerzitního zřízení sice na sebe mohlo převzít město, samozřejmě se zeměpánovým souhlasem, muselo však mít k dispozici dostatečné finanční a hmotné prostředky, které by mohlo při uskutečňování projektu plně využít.⁷

Předpoklady pro univerzitní zřízení ve Vratislavi na začátku 16. století byly tedy ve srovnání s rokem 1409 příznivé a město mělo z hlediska vnější i vnitřní situace značné šance na uskutečnění. Tyto předpoklady však byly oslabovány bezprostředním vývojem domácí politické scény (dlouhodobou absencí panovníkova dvora, jeho slabým angažováním se v domácí politice, střety mezi světskou a církevní mocí) v období, jež realizaci projektu těsně předcházelo.

---

⁶ Obecně o roli panovníka při zakládání univerzity viz. kapitola I. *Středověké univerzity*.

⁷ Univerzity zřízenými z iniciativy města byly např. univerzity v Kolíně, Erfurtu, Rostocku nebo Basileji. K tomu G. KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, s. 34an. nebo dále viz. kapitola VI. *Příčiny a důvody neúspěchu vratislavského univerzitního zřízení*. Tam rovněž o finančních a materiálních možnostech Vratislavi na začátku 16. století.

IV. INICIÁTOŘI

Nejstarší narativní svědek vratislavských událostí roku 1505, rektor krakovské univerzity Matěj z Miechowa, zanechal ve své *Kronice Poláků* krátkou zprávu vztahující se k počátkům vratislavského univerzitního zřízení. Píše v ní: „...*V témže roce [1505] v létě vratislavští měšťané z podnětu hejtmana Haunolda a vratislavského notáře Řehoře usilovali založit obecné učení všech dobrých disciplín, jež by bylo nazýváno vratislavskou univerzitou ...*“¹ Za hlavní iniciátory a nositele univerzitní myšlenky tak označil někdejšího vratislavského hejtmana Jana Haunolda a městského písaře Řehoře Morenberga.

Z jiného pramene ovšem víme, že do příprav a počátků založení vratislavské univerzity byla zasvěcena ještě jedna osoba. Byl jí papežský legát a kardinál Petr Isvalies. Dokládá to dopis Řehoře Morenberga zasláný 11. srpna 1505 kardinálovi. Obracel se v něm na Isvaliho jako na osobu mající vliv u papeže a žádal ho, aby vratislavský plán založení univerzity v Římě podpořil. Připomenul mu přitom, že to byl právě on, kdo v něm myšlenku univerzitního zřízení kdysi podnítl a záměry projekt zrealizovat vlastně inicioval. V dopise kardinálovi píše: „...*Ty víš z časů, kdy jsi zastával zde v zemi úřad legáta, že české království a markrabství moravské bylo zasaženo a otřeseno ostrými bouřemi viklifovského zla a ohavných sekt valdenských, a že Slezsko, jehož hlavním městem je Vratislav, uznávalo a zachovávalo víru Kristovu v pravdě vůči svaté církvi .... a že muži tohoto knížectví a zvláště město Vratislav ..... jako atleti a stateční bojovníci našeho Pána Ježíše Krista, kteří - aniž by šetřili těla a statky jím propučené Bohem - se stavěli na odpor moravským a českým arcikacířům ku cti římské církve, a to mužně a bez ustání, a zůstali přitom tímto kacířským zlem zcela nenakaženi.*

Mým pánům vratislavským radním se zdá, že v naší době nemůže být svatému záměru nic víc prospěšné než zřízení obecného učení v jejich městě, na kterém, když toho bude dosaženo, díky častým čtením a disputacím profesorů teologie a doktorů svatého kanonického a císařského práva a jiných fakult, bude vyvráceno bludné učení tzv. kacířů, a Slezané budou moci být upevňováni ve svaté víře. Zvláště pak když se v blízkosti od Vratislavi nenachází čtyři dny skutečného cestování žádná jiná univerzita.

---

¹ „*Eodem anno in estate Ciues Wratislauen. instigatione Hawnoldi Capitanei & Gregorij Notarii Wratisla. animati, Gymnasium generale omnium bonarum disciplinarum, quod universitas Wratislauen. diceretur, erigere conati sunt. ...*“ *Chronica Polonorum*, s. 377.

Nato přišla Tvá léčivá řeč, kterou jsi mi řekl, když jsi zde pobýval, potom jsme dlouho rozmlouvali o zřízení takového obecného učení. Já jsem pak přednesl Tvou řeč před vratislavskými radními, mými pány, a den po dni je pobízel a podněcoval, aby toto zbožné dílo přijali ....

Oni mě potom konečně pověřili s největší nadějí na Tvou podporu a Tvou záštitu a s vírou na milost královského majestátu uherského a českého, abych královský Majestát oslovil, a v jejich jménu prosil, aby se mohli ráčit zabývat zřízením takového učení a starat se o profesory, kteří by se mohli stát na všech fakultách takového učení přednášejícími doktory a magistry....“²

Z Morenbergova dopisu tak vyplývá, že otázka vratislavského obecného učení nebyla pro kardinála ničím novým, naopak že ji s Morenbergem již dříve několikrát probíral ještě v dobách jeho legátské mise v Budíně. Právě tam měl totiž příležitost setkat se se zástupci a posly vratislavské městské rady. Měl to být on, kdo v jejich řadách myšlenku univerzitního zřízení podnítl, třebaže Morenberg nezapomněl připomenout rovněž svůj podíl, jímž - díky svému přesvědčovacímu úsilí - uskutečnění projektu ve značné míře přispíšil. Zajímavá je ovšem i argumentace, která měla univerzitní zřízení podpořit, již Morenberg v dopise uvádí. Odvolává se na nebezpečí šíření heretických učení, nutnost prevence a připomíná i někdejší zásluhy Vratislavanů v době bojů proti husitství.³ Jsou to důvody, jež měly prosazení

---

² „... *Reuerendissime et graciosissime domine! Nouit abs dubio R.D.V., dum legacionis munere hic in prouincia fungeretur, regnum Bohemie ac marchionatum Morauie maximis procellis wiclefticarum prauitatum, waldensiumque nephanda secta obruita fuisse, ita ut sola Slesia, cuius Wratislauia metropolis est, fidei Christi sub obediencia sancte Romane ecclesie a contagione hac immunis profuiteretur, utque homines eiusdem ducatus, potissimum ciuitas Wratislouiensis, in hac sacra professione tanquam athlete ac domini nostri Jhesu Christi strenui milites, qui ante hac, corporibus et rebus a Deo tributis minime parcentes, dictis Bohemis et Morauis heresiarchis pro honore Romane ecclesie uiriliter ac constanter contraire satagebant, ab eiusmodi heretica prauitate minime inficerentur. Visum est dominis meis senatoribus Wratislouiensibus, nil plus euo nostro ad tam sanctum propositum conducere posse, quam erectio gymnasij litterarum uniuersalis in dicta ciuitate sua, qou habito ex frequenti lectione exercicioque professorum theologie et doctorum sacrorum canonum, iuris cesarei, aliarumque facultatum errores hereticorum dictorum confundi, Slesitasque in fide sancta corroborari posse, maxime idoe, quia infra quatour dietas legales u Wratislauia nullum gymnasium litterale locatum esse comprobatur. Accessit ad hec sana persuasio [et collatio] Reuerendissime Dominationis Vestre, dum hic staret, mecum habita, obi de tali gymnasio erigendo longos sermones habuissemus, quam collacionem [persuasionem] Reuerendissime Dominationis Vestre ad aures senatorum urbis Wratislauie, dominorum meorum, detuli, indiesque istigauit, ut tam pium opus aggredi curarent. Qui tandem de promocionibus patrociniouque eiusdem R. Dominationis V. optime sperantes, deque clemencia Regie Maiestatis Hungarie Bohemie connisi, eandem me accersire demandarunt, supplicantes, ut eiusmodi erectioni incumbere, professoribus, doctoribus ac magistris facultatum omnium in tali studio [gymnasio] legentibus prouidere dignaretur ...“.* G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 15, s. 12.

³ Třebaže toto hnutí přímo nejmenuje, má bezpochyby na mysli právě tuto zkušenost. Nepřímo mohl narážet rovněž na v Čechách netolerované hnutí Jednoty bratrské, proti níž vydal král Vladislav

projektu u kurie nejvíce pomoci a jež měly prokázat, že Vratislav si jako město založení obecného učení zaslouží a dokonce je pro ni z hlediska budoucnosti nezbytné.

Klíčovými osobnostmi, stojícími u zrození vratislavského univerzitního projektu, byli tedy - dle zachovaných pramenů - vratislavský městský písař Řehoř Morenberg, člen městské rady a bývalý vratislavský hejtman Jan Haunold a někdejší papežský legát, kardinál Petr Isvalies. Abychom více porozuměli jejich jednání a motivům, s nimiž se při uskutečňování univerzitní ideje angažovali, podívejme se blíže na portréty jejich osobností a průběh kariér, které je v jejich činech a vystupování ovlivňovaly.

IV.1. ŘEHOŘ MORENBERG

Řehoř Morenberg patřil od poloviny devadesátých let 15. století k předním představitelům městského života ve Vratislavi. Z předcházejícího období Korvínovy vlády si však odnesl negativní zkušenosti, neboť mu bylo znemožněno vykonávat úřad městského notáře. Jeho schopnosti a ambice se tak mohly projevit teprve po nástupu Vladislava Jagellonského. O jeho vlivu a postavení, jež si postupně v prostředí městské rady vydobyl, svědčí dokumenty potvrzující jeho aktivní podíl na politických jednáních a transakcích města, i úkoly, které mu radní jako jejich sekretáři často svěřovali. Byl bezpochyby osobou schopnou úspěšně vést diplomatická jednání, což dokládá fakt, že ho vratislavští radní na rokování s králem do Budína opakovaně vysílali, ale i dobrým úředníkem, jenž ovládal všechny dovednosti, potřebné pro praktické vedení městské kanceláře.⁴

Nároky městských kancelářů na jejich pracovníky se totiž s postupem doby neustále zvyšovaly, což přirozeně souviselo s rozvojem měst a jejich potřeb. Úředník pracující v městské samosprávě musel být osobou všestranně vzdělanou a profesně připravenou plnit náročné úkoly z různých sfér městského života.⁵ Předpokladem

---

5. července 1503 mandát, dovolující postih jejich členů. K tomu F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě 5*, Praha 1939, s. 297-299.

⁴ Osobnosti Řehoře Morenberga nebyla dosud věnována žádná studie. Částečné informace uvádějí pouze HANS JÜRGEN VON WITZENDORFF-REHDIGER, *Die Breslauer Stadtschreiber 1272-1741*, JSFWUB 5, 1960, s. 17; ALWIN SCHULZ, *Die Breslauer Stadtschreiber im 14. und 15. Jahrhundert*, ZVfGS 10/1, 1870, s. 162. Ojedinělé zmínky též u G. BAUCHA, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*; S. B. KLOSEHO, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau* a J. H. REINKENSE, *Die Universität zu Breslau*.

⁵ K problematice městské středověké kanceláře ve Vratislavi viz např. W. KORTA, *Rola kulturalna średniowiecznej kancelarii*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii*. Ofiarowane Ewie Maleczyńskiej

pro jeho práci nebyla již pouze dobrá znalost cizích jazyků potřebných v kanceláři (němčiny a latiny) a redigování úředních listin, ale i odpovídající dovednosti a zkušenosti z oblasti účetnictví. Ty musel uplatnit při zpracovávání dat, evidenci výdajů a příjmů města a při kontrole účetních knih.⁶ Kromě toho mívával za úkol připravovat i rozmanité právní texty. Proto takové osoby pracující v kanceláři musely mít alespoň základní právnické vzdělání nebo určité právní zkušenosti.⁷ K běžným úkolům zaměstnanců kanceláře patřilo rovněž vedení seznamů obyvatel, protokolů týkajících se úředních činností městské samosprávy a evidence dokumentů, jež kancelář sama přijímala či vydávala.⁸

Důvěru a náklonnost zástupců vratislavské městské rady si na přelomu 15. a 16. století získal na delší čas i Řehoř Morenberg. S Vratislaví nebyl přítom spjat od samých počátků. Pocházel ze Slezského Lwówka, jak o tom svědčí zápis v aktech Lipské univerzity, kde se poprvé objevil roku 1469 v imatrikulačních záznamech jako Gregor Swob (Schwabe) von Löwenberg.⁹ V roce 1472 získal bakalářský titul a od té doby již vystupoval jako Řehoř Morenberg. Magisterské

---

w 50-ą rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968, s. 63-78; THEODOR GOERLITZ, *Verfassung, Verwaltung und Recht der Stadt Breslau 1, Mittelalter*, Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 7, hg.v. I. PETRY, Würzburg 1962; obecněji o městských kancelářích též J. PTAŠNIK, *Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, Kraków 1934. O vztahu městských notářů a vefejných notářů pak F. LUSCHEK, *Notariatsurkunde und Notariat in Schlesien*, s. 150-155.

⁶ Viz. např. vratislavská kniha účtů Henricus Pauper. Rechnungen der Stadt Breslau, CDS 3; T. GOERLITZ, *Verfassung, Verwaltung*, s. 43.

⁷ Někteří písaři připravovali a přepracovávali texty statut nebo tvořili kompilace právních kodexů, jež byly v městském prostředí poměrně rozšířené. Šlo především o magdeburské právo, které museli zaměstnanci kanceláře dobře znát, neboť často připravovali odpovídající texty a právní poučení i pro jiná města. K tomu více W. KORTA, *Rola kulturalna średniowiecznej kancelarii*, s. 69-70, kde jsou odkazy na další literaturu.

⁸ V kancelářích byly vedeny městské knihy, jež se postupem doby stále více specializovaly, a nejrůznější kopiáře, inventáře a repertoria. *Ibidem*, s. 70; T. GOERLITZ, *Verfassung, Verwaltung*, s. 125-128. Kromě práce v kanceláři bývaly písařům někdy svěřovány i úkoly zcela výjimečné, jako např. sepsání dějin města. Na objednávku vratislavské městské rady vznikly na přelomu 15. a 16. století např. tzv. *Anály vratislavského magistrátu (Placuit itaque magistratui annales ... describi, Rocznik magistratu wrocławskiego)*. Autor análů sice neuvádí své jméno ani profesi, ovšem bezpochyby šlo o městského písaře. Od písaře se přitom očekávalo, že bude schopný potřebný materiál a dokumenty nejen shromáždit, ale že bude umět provést i výběr faktů a vytvořit odpovídající koncepci díla. Ne vždy však tomu tak bylo. Řada análů a historiografických děl, jež v kanceláři vznikala, zůstala nedokončená nebo měla charakter volných, neuspořádaných poznámek, jako např. *Dávné vratislavské anály* ze začátku 16. století. Viz *Rocznik wrocławski dawny i Rocznik magistratu wrocławskiego*, MPH 3, ed. A. BIELOWSKI, Lwów 1878, s. 680-688. V některých případech však vznikala originální díla, bohatá na informace i dobové postřehy a reflexe, jako např. kronika Petra Eschenlöra. K análům a historiografii vratislavského prostředí více W. KORTA, *Średniowieczna annalistyka Śląska*, Wrocław 1966, s. 221-228, 315-318; TÝŽ, *Ośrodki twórczości rocznikarskiej Śląska*, in: *Dawna historiografia Śląska*, s. 9- 43. Ke kronice Petra Eschenlöra srv. Kapitola III.2. *Český král ve Vratislavi ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505*.

studium ukončil na univerzitě v Krakově.¹⁰ Poté sice zprávy o něm na nějaký čas mizí, avšak roku 1484 již působil jako městský písař ve Svidnici.¹¹ Neznáme sice přesné důvody, avšak o tři roky později, roku 1487 byl povolán představiteli městské rady jako notář a písař do Vratislavi.¹² Politická situace a atmosféra ve městě mu však nedovolovala do úřad nastoupit. Vrchní hejtman ve Slezsku, oblíbenec a hlavní vykonavatel Korvínovy vůle, Jiří ze Steinu, mu totiž nástup do nového úřadu odepřel. Nevíme přesně proč, ale odmítl ho v této funkci potvrdit, tak jak mu to jeho pravomoc umožňovala. Morenberg tak musel na kariéru prvního písaře a sekretáře největšího královského města ve Slezsku ještě několik let počkat.¹³

Nová příležitost se mu naskytla až po Korvínově smrti v souvislosti se změnou politického systému v roce 1490. V prvních dnech a měsících po králově skonu byla situace ve městě velmi hektická.¹⁴ Nenávist vratislavských měšťanů vůči Korvínovým úředníkům byla tak veliká, že veškerý hněv a dosud skrývaný odpor obrátili proti nim. Hlavní obětí se měli stát vrchní slezský hejtman Jiří ze Steinu a hejtman vratislavského knížectví Jindřich Dompnig. Zatímco Steinovi se podařilo uprchnout, Dompniga stihl trest mnohem krutější. Po uvěznění a obvinění z finanční spronevěry a zneužití městských pravomocí byl v červenci roku 1490 veřejně popraven na vratislavském náměstí.¹⁵

Do těchto událostí, kdy byli odstraňováni stoupenci staršího Korvínova systému a volena nová městská rada, se nějakým způsobem zapletl i Řehoř Morenberg. Nevíme sice přesně, jak se v těchto rozmíškách angažoval, neboť zachované zprávy jsou v tomto ohledu velmi kusé, ovšem muselo mezi ním a dalšími správci města dojít ke konfliktu, v jehož důsledku byl dokonce odsouzen k vězení a pokutě padesáti guldenů.¹⁶ Tato událost ho zřejmě ještě oddálila od jeho pozdější úspěšné kariéry.

---

⁹ Löwenberg - Lwówek Śląski. H. J. VON WITZENDORFF-REHDIGER, *Die Breslauer Stadtschreiber 1272-1741*, JSFWUB 5, 1960, s. 17.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 233.

¹² H. J. VON WITZENDORFF-REHDIGER, *Die Breslauer Stadtschreiber*, s. 17; J. H. REINKENS, *Die Universität zu Breslau*, s. 9 uvádí rok 1486.

¹³ H. J. VON WITZENDORFF-REHDIGER, s. 17, REINKENS, s. 9.

¹⁴ K situaci ve městě viz. např. *Historia Wroclawia I*, s. 202.

¹⁵ Jindřich (Heinz) Dompnig působil jako vratislavský přísedící a radní v letech 1465-1474, 1480-1489. V letech 1487-1490 (od 8. března 1487 do 19. dubna 1490) plnil rovněž funkci hejtmana vratislavského knížectví. K jeho osobnosti a životu více H. MARKGRAF, *Heinz Dompnig, der Breslauer Hauptmann † 1491*, ZVfGS 20, 1886, s. 157-196. Srv. *Historia Wroclawia I*, s. 202.

¹⁶ S. B. Klose k tomu zaznamenal: „... Niklas Ritter, Gregor Morenberg und Simon Lampricht wurden mit dem Gefängniss gestrafft und musten ieder funfzig Gulden auflegen, darum: als

Od roku 1494 však již působil jako městský písař a notář ve Vratislavi a vystupoval jako delegát v poselstvích městské rady. S jeho rostoucím vlivem v politice stoupala i jeho společenská prestiž a postavení. V roce 1497 se potřetí oženil, tentokrát s dcerou vratislavského staršího radního Jindřicha von Hemmerdey. Díky tomuto sňatku byl pak 15. října 1497 povýšen do šlechtického stavu.¹⁷ O několik let později - roku 1502 a 1503 - své jmění rozšířil zakoupením několika domů na náměstí ve Vratislavi.¹⁸

Přinejmenším od roku 1499 měl kontakt s králem Vladislavem, neboť k tomuto roku se váže zmínka potvrzující jejich vztah. V červenci roku 1499 mu totiž sekretář české královské kanceláře Jan Šlechta posílal královým jménem třicet uherských florénů.¹⁹ Osobně se s králem setkal při jednáních v Budíně, kam byl vyslán roku 1503 jako zástupce vratislavské městské rady v souvislosti s napjatou situací ve městě²⁰ a opětovně pak roku 1505, kdy měl králi mj. osobně představit plán zřízení vratislavského obecného učení. Jako zprostředkovatel a obhájce vratislavských zájmů intervenoval nepřímo u krále ještě jednou téhož roku, když chtěl podpořit zájmy slezských kupců a obchodníků, kteří se dostali do sporů s královským komorníkem. Ten jim měl zabrat jejich zboží bez zaplacení odpovídající náhrady.²¹ Jako městský písař byl zasvěcen i do jiných zájmových sfér vratislavské městské rady a měl příležitost jednat a setkávat se s různými osobnostmi tehdejšího politického dění. Pro plán zřízení vratislavské univerzity byl však nejdůležitější jeho kontakt s papežským legátem, kardinálem Petrem Isvaliem.

---

die Gemeinde nach des K. Matthias Tode bei einander auf dem Rathause gewesen und die Wal des neuen Rates bekümmert, diese sich in etlichen Vornemen merken lassen, das zu Zwietracht gereicht ...“ S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 78. Události představuje podobně J. H. REINKENS, *Die Universität zu Breslau*, s. 9. S. B. KLOSE (1730-1798), vratislavský historik, autor prací o sfragistice, diplomatice a procesech čarodějnic ve Slezsku. K jeho nejhodnotnějším a nejobsáhlejším dílům patří jeho dějiny Vratislavi, založené na četných, leckdy již nedochovaných dokumentech *Von Breslau. Dokumentierte Geschichte und Beschreibung. In Briefen 1, 2/1,2, 3/1,2*, Breslau 1781-1783.

¹⁷ Kromě toho získal téhož roku majetek Schöborn. Hemmerdeyové byli kupeckou rodinou pocházející původně z Kolína nad Rýnem, ve Vratislavi působili v letech 1449-1533. Jindřich Starší Hemmerdey byl zvolen do vratislavské městské rady poprvé roku 1493. Od té doby pak již neustále zastával různé funkce v městské politice. K jejich rodu více viz OSKAR PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741*, 2, Dortmund 1987, s. 136-137. První manželkou Řehoře Morenberga byla Ursula Möller, druhou Veronika Lochmann. *Ibidem*. Srv. J. VON WITZENDORFF-REHDIGER, *Die Breslauer Stadtschreiber*, s. 17.

¹⁸ APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 8218, 8219, 8220, 8237.

¹⁹ 20. července 1499. APWr, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 6576.

²⁰ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církve a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*.

²¹ Morenberg požádal o přímělu u krále Vladislavova bratra Zikmunda. S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 140.

Kontakty s papežskými legáty představovaly pro zástupce církevní i světské moci ve Vratislavi jednu z možných cest při hledání řešení jejich vzájemných konfliktů a uplatňování svého vlivu v Římě.²² Z pohledu papežské kurie však nebyly problémy ve Vratislavi nikdy tak důležité, aby se město stalo rezidencí legáta - kardinála.²³ V druhé polovině 15. století, tedy před Petrovou legací, sice ve Vratislavi delší čas pobývali dva papežští legáti - Jeroným Lando (s přestávkami v letech 1459-1464) a Rudolf z Rüdeseimu (s přestávkami v letech 1465-1468) a další dva - Marek Barbo (21. listopadu 1472-21. ledna 1473) a Baltazar Pesci (1477-1478) zavítali do města na kratší návštěvu, avšak ani v jednom z těchto případů nebyla Vratislav prvotním cílem jejich mise.²⁴ Podobně situace vypadala i s legací Petra Isvaliho.

Petr Isvali (vel Isvalies) pocházel ze Španělska. Jeho kariéra byla spojena s pontifikátem papeže Alexandra VI. (1492-1503). Roku 1497 získal arcibiskupství

²² Kromě toho obě strany vydržovaly v Římě často svého prokurátora, jenž měl v případě nutnosti u kurie zasáhnout. Nejčastější formou kontaktů mezi Římem a Vratislaví však byla korespondence. Problematice jejich vzájemných vztahů v průběhu 15. století se věnoval J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1409-1517*, Wrocław 1981.

²³ J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem*, s. 54. Papežství rozlišovalo tři stupně legace. Tzv. *legatus a latere*, nejvyšší stupeň legace, reprezentoval papeže a jeho pravomoc téměř v plném rozsahu. Byl vybírán z okruhu osob nejbližších papeži, příp. výlučně z okruhu kardinálů. V méně závažných případech byl vyslán papežský legát - *legatus missus*, jenž však disponoval menšími pravomocemi. Často byl vybírán z okruhu arcibiskupů či prelátů kurie. Kromě nich existoval ještě tzv. *legatus natus*, „rozený legát“, spojený s konkrétním sídlem, později často uplatňovaný již pouze jako čestný titul. JOSEF GELMI, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II*, Praha 1994; *Podręczna Encyklopedia Kościelna 23/24*, red. Z. CHELMICKI, Warszawa 1911, s. 240-242.

²⁴ Vratislavští radní sice již v šedesátých letech usilovali, aby byl do města vyslán legát a latere, jenž by měl pravomoc vyhlášovat výpravy proti Jiřímu z Poděbrad. Psali proto v této záležitosti 24. května 1463 dopis papeži Piovii II. Ten však na jejich žádost nereagoval. SRS 8, Politische Correspondenz Breslaus, č. 159, s. 204. J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem*, s. 54. Legát Jeroným Lando přijel do Vratislavi 11. listopadu 1459, 14. ledna 1460 ji však již opustil a vydal se na cestu do Polska. Zpět zavítal opět až 15. listopadu 1462, ve městě pobyl pouze krátce, 21. listopadu Vratislav již opustil. Navštívil ji znovu až v květnu příštího roku. Definitivně se s ní rozloučil 23. ledna 1464. Rudolf z Rüdeseimu přijel do Vratislavi poprvé 9. listopadu 1465. Rovněž jeho pobyt ve městě byl přerušován dočasnými výjezdy do Polska. 20. ledna 1468 byl však Rudolf zvolen vratislavským biskupem a ve Vratislavi strávil dalších 14 let († 1482). K jednotlivým papežským legátům a jejich vztahu a pobytu ve Vratislavi viz J. DRABINA, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Hieronyma Lando na Śląsku i w Polsce 1459-1464*, AUWR nr 126, Historia 19, Wrocław 1970, s. 149-170; TÝŽ, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Rudolfa z Rüdeseimu na Śląsku*, AUWR, Nr 195, Historia 23, Wrocław 1974, s. 205-229; TÝŽ, *Legaci apostolscy na Śląsku w latach 1471-1479*, ŚSHT 6, 1973, s. 257-276; TÝŽ, *Misja dyplomatyczna Marka Barbo w Polsce i jego działalność na Śląsku w latach 1472-1473*, Colloquium Salutis, Wrocławskie Studia Teologiczne 5, 1973, s. 125-144; W. URBAN, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Rudolf von Rüdeseim*, STV 4, 1966, s. 123-166; JULIA RADZISZEWSKA, *Działalność dyplomatyczna Rudolfa von Rüdeseim*. Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach, Prace Historyczne 1964, s. 7-43; L. PETRY, *Das erste Jahr der Breslauer Legation Rudolf von Rüdeseim 1465/1466*, Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, Köln-Wien 1969, s. 255-265.

Reggio v Kalábrii, a proto býval někdy v pramenech označován také jako Petrus Rheginus.²⁵ O tři roky později 28. září 1500 byl jmenován kardinálem.²⁶ Krátce nato mu byl svěřen důležitý úkol. Měl se stát papežským legátem a latere pro Polsko, Uhry a české země.²⁷

Jeho jmenování legátem přitom úzce souviselo s tehdejší politickou situací v jihovýchodní části Evropy a Středozeří. Protože hrozilo nebezpečí, že turecká vojska budou pronikat dále hlouběji do Evropy, usiloval papež tomuto vývoji zabránit.²⁸ Po neúspěšné snaze svolat kongres všech evropských panovníků s cílem zorganizovat výpravu proti Turkům jmenoval Alexandr VI. tři členy kardinálského kolegia, mezi nimi i Petra Isvaliho, aby se vypravili do sedmi měst předních evropských států a přesvědčili jejich vládcy o nutnosti účasti na vojenské výpravě proti sultánovi.²⁹ Isvalies měl za úkol navštívit Benátky, Budín a Krakov. Zdá se, že jeho poselství hrálo v celém projektu nejdůležitější roli, neboť podle papežových plánů měla být postavena proti Turkům dvě pozemní vojska pod vedením císaře a králů Vladislava Jagellonského a Jana Albrechta, a flotila z Benátek.³⁰

V papežské instrukci, jež byla kardinálovi za tímto účelem dne 11. listopadu 1500 vystavena, však nenajdeme žádné zmínky či doporučení, jež by se vztahovaly k Vratislavi. Není na tom nic zvláštního, neboť město leželo daleko od fronty s Turky a v připravovaném konfliktu nemělo plnit žádnou speciální roli, ani jako strategický či opěrný bod.³¹ Vratislav nebyla cílem Petrovy legace a k jeho

---

²⁵ Arcibiskupem v Reggio byl v letech 1497-1506. *AC I/1*, s. 25, pozn. 3; J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papijskim kardynamelem Piotrem Isvaliesem w pierwszych latach XVI wieku*, *Studia Historyczne* 21, 1978, s. 529-544. Zde rovněž nejvíce informací o kardinálových kontaktech s Vratislaví.

²⁶ Papež tehdy jmenoval až jedenáct kardinálů, z toho šest bylo jeho rodáky - Španěly. Petr Isvalies se stal tzv. kardinálem kostela sv. Cyriaci v Římě. K osobnosti Alexandra VI. viz. L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters 3, Im Zeitalter der Renaissance, von der Wahl Inozenz VIII. Bis zum Tode Julius II.*, Freiburg im Breisgau 1895, s. 269-502; J. GELMI, *Papežové*, s. 157-159.

²⁷ Plný titul jeho legace se objevil v jednom z jeho pozdějších dopisů z roku 1503 a zněl: „*Petrus, miseratione divina tituli S. Ciriaci in thermis sacrosancte Romane ecclesie presbiter cardinalis Reginus, ad Hungarie, Bohemie et Polonie regna necnon Prussiam, Russiam, Livoniam, Littuaniam, Walachiam, Slesiam, Lusatiam, Moraviam, Transsilvaniam Sclavoniam, Dalmatiam, Croatiam, Cerbaniam et Moscoviam, apostolice sedis legatus*“. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 30, s. 83-84.

²⁸ Turecké výpravy sultána Bajazeta II, syna slavného dobyvatele Konstantinopole, ohrožovaly území Polska i Itálie. Po tureckém úspěchu v bitvě u Navarino 12. srpna 1499 se vládcům Itálie již nemohli cítit zcela bezpečně, a proto se papež rozhodl hrozícímu nebezpečí postavit.

²⁹ Kromě Petra Isvaliho byli legáty jmenováni ještě kardinál Giovanni Vera, jenž se měl vydat se svou misí do Portugalska, Španělska a Anglie, a Raimundo Peraudi, který měl pokračovat do říše k císaři. J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papijskim kardynamelem Piotrem*, s. 531, pozn. 5.

³⁰ *Ibidem*, s. 531.

³¹ Text papežské instrukce viz. *VMPL 2*, A. THEINER, Řím, 1861, č. 297.

kontaktu s městem nemuselo vůbec dojít. Byla to iniciativa kanovníků vratislavské katedrální kapituly a městské rady, kteří využili jeho relativní blízkosti a jako první s ním spojení navázali.

Předmětem jejich korespondence z let 1501-1503 byly přitom hlavně aktuální politické záležitosti a spory vedené tehdy ve Vratislavi. Kapitula za legátem do Budína vyslala během tohoto období šest delegací, jež měly za úkol dosáhnout potvrzení diecézních statutů, získat Petrovu pomoc při obsazování místa vratislavského koadjutora a anulovat povinnost placení papežských desátků.³² Vratislavští radní si u něho zase chtěli zajistit prostřednictví ve sporu týkajícího se uvěznění pěti kleriků a uvolnění města od církevních trestů, jež na ně byly uvaleny za narušení církevních imunit.³³

Avšak ani legát - jak se posléze ukázalo - nezůstal vůči Vratislavi neutrální a jeho vztah ke městu nebyl lhostejný. S Vratislaví totiž spojoval své osobní zájmy a budoucnost. Projevilo se to zřetelněji v době sporu o místo vratislavského koadjutora. Všechny důležité prameny totiž zaznamenaly, že se Petr Isvalies o toto místo sám ucházel s odvoláním se na papežskou rezervaci.³⁴ Nevíme sice přesně, kdy svůj nárok na příští biskupství poprvé uplatnil, neboť žádný z pramenů konkrétní datum neuvádí. Pouze díky záznamům z akt vratislavské katedrální kapituly víme, že k tomu muselo dojít před 27. květnem 1502, neboť tehdy již kardinál na biskupa naléhal, aby jeho práva a rezervace byla respektována.³⁵ Stanovení takového termínu by přitom bylo velmi prospěšné, neboť by nám mohlo pomoci rozhodnout, zda si Petr svou rezervaci zajistil ještě před svým odchodem z Říma nebo teprve pod vlivem událostí a získaných informací v Budíně. Na jednu stranu by se mohlo zdát, že k tomu došlo až po jeho příchodu do Uher, kde se seznámil s komplikovanou

---

³² Poprvé se vratislavská kapitula obrátila na legáta v Budíně dne 22. dubna 1501 a to v záležitosti potvrzení kapitulních statutů z roku 1498: „... *Placuit dnis, quod statutum illud novum de pensionariis petatur confirmari per legatum apostolicum, qui modo est Budae, et mittatur ad doctorem Augustinum canonicum, qui istic est, ad expediendum.*“ *AC I/1*, č. 69 (1), s. 44-45. Podrobněji o průběhu jednotlivých sporů viz kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*. K otázce placení papežských desátků viz. níže.

³³ Podrobněji viz. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*.

³⁴ H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s.116; N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau 2*, s. 177; *AC I/1*, č. 146, s. 100; č. 153, s. 103.

³⁵ „... *Nam legatus apostolicus cardinalis Reginus vehementer instaret pro reservatione episcopatus Wratislaviensis, ex qua reservatione non parva mala et pericula imminere possent ecclesiae.*“ *AC I/1*, č. 146, s. 100. Bylo to dva měsíce poté, co kapitula zvolila koadjutorem Jana Turzona. Srv. více viz.

situací ve Vratislavi. Poukazoval by na to fakt, že v srpnu roku 1501 během rozhovorů se zástupci katedrální kapituly, kteří přijeli do Budína protestovat proti tehdejšímu kandidátu Fridrichovi Těšínskému, nepřednesl ještě své vlastní požadavky.³⁶ Na druhou stranu tak mohl učinit záměrně a svou rezervaci z taktických důvodů ukrývat, neboť se mohl obávat reakce ze strany biskupa Rotha i slezských knížat, jež Fridricha Těšínského tehdy podporovali. Jeho osobní zájem o místo příštího vratislavského biskupa, odůvodňovaný papežskou rezervací, mohl vyvolat negativní odezvu rovněž u samotné delegace, která se za ním kvůli hájení svých volebních práv vypravila. Když později v roce 1502 již po Turzonově volbě své nároky na místo vratislavského koadjutora veřejně odhalil, mohl počítat alespoň s neutralitou radních a podporou dvou členů kapituly, kteří se proti Turzonově volbě záhy postavili.³⁷

Z jejich podnětu a popudu pak kardinál - zřejmě aby posílil svou pozici a šance na prosazení svého nároku - zaslal kapitule a biskupu Rothovi dopisy, v nichž hanobil jimi zvoleného kandidáta. Podobné dopisy měl vyslat i do Říma.³⁸ Biskup Roth, jenž se obával dalších komplikací, se koncem května 1502 dostavil osobně na jednání kapituly, aby se přesvědčil, zda kanovníci - vzhledem k Isvaliovým naléhavým nárokům na vratislavské biskupství - vytrvají v podpoře Jana Turzona.³⁹ Kapitula se rozhodla vyslat do Budína delegaci, která by tam s legátem ožehavou záležitostí projednala.

---

kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

³⁶ K tomu zápisy kapituly z 9. srpna a 11. září 1501. *AC I/1*, č. 90, s. 57; č. 96, s. 61. Delegace měla původně s legátem jednat pouze o potvrzení statut, avšak po jejím návratu se ukázalo, že předmětem jejich rozhovorů byla i otázka vratislavského koadjutora. „... *Oswaldus Straubinger cantor et Sigismundus Gossinger canonici recens missi ad regiam maiestatem reversi fecerunt relationem, qualiter maxima difficultate pervenissent Budam et ibidem apud legatum apostolicum exposuissent de negotio coadiutoratus, ubi sua paternitas se omnino repugnaturam contra tale factum epi obtulisset, et postea obtinuissent etiam ab eo confirmationem statuti novi...*“ *AC I/1*, č. 96, s. 61.

³⁷ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

³⁸ Svědeckví o tom podává kanovník Stanislav Sauer: „... *Inzwischen waren Kolbe und der Kantor (Straubinger), die der Gegenpartei angehörten, aus Frucht vor der Gefangennahme, die ihnen vom Bischof aus Befehl des Königs drohte, zum Herzog Kasimir nach Teschen geflüchtet, den sie kurz vorher verfolgt hatten, dann zum Legaten nach Buda, um ihn gegen das Kapitel und besonders gegen Apicius aufzureizen. Der Legat schrieb an das Kapitel und den Bischof und bezeichnete den zum Koadjutor gewählten Sohn Turzos mit ehrenrühigen Worten. Dasselbe soll er beim Papst getan haben, und zwar noch ernster...*“ H. HOFFMANN-K.ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 116.

³⁹ *AC I/1*, č. 146, s. 100.

O několik týdnů později 8. července 1502 přivezli poslové z Budína zprávy, které informovaly, že se kardinál Petr vzdal svých nároků na vratislavské biskupství.⁴⁰ Podle kapitulních záznamů tak měl učinit na žádost krále Vladislava, avšak z dalších pramenů vyplývá, že na jeho rozhodnutí mělo vliv i jednání s otcem koadjutora Jane Turzonem Starším. Ten se ho snažil získat k rezignaci na biskupství různými dary a úplatky a když toho nedosáhl, přislíbil mu pomoc při získávání uvolněného biskupství ve Vespem.⁴¹ To zřejmě přimělo kardinála ke změně postoje. Necelý rok poté se dozvídáme, že Petr biskupství ve Vespem skutečně dostal.⁴²

Přestože se tedy kardinál nakonec vzdal svých nároků na vratislavské biskupství, jeho kontakt s městem po roce 1502 neustal. Naopak dokonce zesílil, avšak zdálo se, že tón a úřední přístup, jenž legát v další korespondenci s kapitulou používal, byly výrazem jeho podrážděnosti a nevole. Nesmířil se totiž zřejmě docela s jejím postojem, který projevila v otázce volby vratislavského koadjutora. Ukázalo se to hned v několika směrech.

Jedním z nedořešených problémů, jenž byl předmětem kardinálovy další korespondence s kapitulou, byla záležitost dvou odbojných kanovníků, Straubingera a Kolbeho, kteří byli za vyvolané rozbroje z kapituly vyloučeni. Po propuknutí otevřeného sporu ve Vratislavi utekli k legátovi do Budína, kde hledali pomoc.⁴³ Isvalies, popuzený solidárním postupem biskupa a kapituly, hrozil dokonce církevními tresty v případě, že oběma kanovníkům nebudou navrácena jejich

---

⁴⁰ „...Eodem die Apicius Colo cancellarius et Joannes Schottenhöfer canonicus oratores missi tam per epm quam per cplm ad regiam maiestatem et cardinalem legatum fecerunt relationem, qualiter apud regiam maiestatem obtinuissent gratiosam expeditionem, scilicet quod sua maiestas eundem cardinalem legatum induxisset, quod ipse legatus in favorem regis cessisset reservationi suae, quam habuisset a sede apostolica super ecclesia sive episcopatu Wratislaviensi. ...“ AC I/1, č. 153, s. 103.

⁴¹ „... Als der alte Turzo, der fest entschlossen war, seinem Sohn das Bistum zu verschaffen, merkte, daß der Koadjutorie seines Sohnes der Vorbehalt des Kardinals mehr als alles andere entgegenstand, suchte er den übrigen sehr habsüchtigen Mann durch reiche Geschenke vorerst zu besänftigen. Da er aber auf diese Weise den Vorbehalt des Kardinals nicht beseitigen konnte, bat er den König um Verleihung des damals vakanten Bistums Vespem ...“ H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 117. Srv. též N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau* 2, s. 177.

⁴² Zdá se, že všechny tyto transakce a změny týkající se vratislavského biskupství probíhaly za tichého souhlasu papeže Alexandra. Ten zřejmě původně počítal s rezervací vratislavského biskupství pro Isvaliho, neboť potvrzení Jana Turza v jeho funkci vratislavského koadjutora velmi dlouho odkládal. Biskup mu totiž psal v této záležitosti ihned po Turzově volbě dne 11. března 1502. Avšak papež pro Turza vystavil potvrzení teprve o rok a půl později. Stalo se tak až po Isvaliově rezignaci na vratislavské biskupství a po přiznání mu biskupství ve Vespem. J. DRABINA, *Korespondencja wroclawskiej rady miejskiej*, s. 117; AC I/1, s. 25, pozn. 3.

⁴³ Byli to rovněž oni, kdo v legátovi neustále živili jeho ambice ohledně vratislavského biskupství.

beneficia.⁴⁴ Celá záležitost se pak vlekla ještě další měsíce, byla však zakončena přiznáním vyloučeným kanovníkům jejich práv.

Ještě výrazněji se však legátův vztah k Vratislavi projevil v druhé polovině roku 1502. Ukázalo se to v korespondenci týkající se papežských desátků určených na válku s Turky. Papež Alexandr VI. vyhlásil povinnost odvádět desátek již v bule z 1. června roku 1500 v souvislosti s připravovanou protitureckou výpravou a požadoval její striktní dodržování pod hrozbou klatby od veškerého duchovenstva, kardinálů nevyjímaje. Přesto legát Petr její zveřejnění ve vratislavské diecézi neustále odkládal a první dopis, jenž se k tomuto požadavku vztahoval, zaslal teprve v srpnu 1502.⁴⁵ Nedá se přitom předpokládat, že by otálení s vyhlášením buly doporučil kardinálovi přímo papež, jenž musel mít na vybírání poplatků největší zájem. Mnohem pravděpodobnější je skutečnost, že legát sám tuto „nepříjemnou povinnost“ záměrně oddaloval, a to právě z důvodů vlastních sledovaných zájmů, jež s Vratislaví spojoval. Poukazuje na to zajímavý fakt, jenž odhaluje souvislost mezi datem, kdy se kardinál rozhodl rezignovat na vratislavské biskupství (červenec 1502) a datem, kdy vratislavským duchovním papežem vyhlášený požadavek ohledně desátků oznámil (srpen 1502). Musel si uvědomovat, že kdyby papežovy nároky ve vratislavské diecézi přednesl již dříve, v době kdy jeho šance na získání vlivného benefícia byly ještě vysoké, okamžitě by ztratil veškeré sympatie.

Vybírání desátků, jež legát ve vratislavském prostředí oznámil, vyvolaly skutečně vlnu nevole a vedly - přes dosavadní vzájemné antagonismy - ke sjednocení místních duchovních. Svědčí o tom jednání kapituly a poselství, jež byla do Budína za tímto účelem k legátovi vysílána. Prosby žádající o odložení těchto poplatků byly vždy stejné, jen argumenty přibývaly.⁴⁶ Kardinál však žádosti jednoznačně odmítal s tím, že je pouhým vykonavatelem papežovy vůle a jeho rozhodnutí nemůže měnit.⁴⁷

Roku 1503 navázali písemný a osobní kontakt s legátem Petrem Isvaliem rovněž zástupci vratislavské městské rady. Důvodem byl jejich konflikt, jenž byl

---

⁴⁴ 13. prosince 1502. *AC I/1*, č. 185 (1), s. 127. Více k celé záležitosti a korespondenci J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papieskim kardynalem Piotrem*, s. 536.

⁴⁵ Desátky měly být vybírány po tři roky. Kapitula projednávala tuto záležitost na svém sezení 22. srpna 1502. *AC I/1*, č. 160, s. 108-109. Více k tomu J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papieskim kardynalem Piotrem*, s. 537an.

⁴⁶ Klér se vymlouval na chudobu, na neschopnost platit dvojitý poplatek, neboť podobnou daň na válku proti Turkům musel platit i králí. *Ibidem*, s. 538.

v lednu - kvůli uvěznění pěti kleriků - ve městě vyvolán.⁴⁸ Od kardinála přitom očekávali, že jim pomůže při odstraňování církevních trestů, jež město zatěžovaly, a při ukončení sporu.⁴⁹

Právě k tomuto období se vztahuje i Morenbergovo osobní setkání a rozhovory vedené s legátem, o nichž se zmiňoval ve svém pozdějším dopise z roku 1505. Víme, že Morenberg pobýval s Haunoldem na začátku roku 1503 v Budíně a společně s ním a kardinálem jednal ohledně vzniklého sporu. Bylo to období příznivé pro rozvíjení jejich vzájemných vztahů. Je sice pravda, že Isvalies tehdy již na svou biskupskou hodnost ve městě rezignoval, situaci ve městě však - díky předchozím kontaktům a korespondenci - dobře znal a mohl otázku budoucí Alma Mater s Morenbergem z různých aspektů projednat. Není sice jasné - a vzhledem k omezenosti a skromnosti výpovědní hodnoty dochovaných pramenů asi ani nebude možné konečně stanovit, - kdo myšlenku univerzitního zřízení ve Vratislavi skutečně vyvolal. Zda to byl kardinál, jak naznačuje Morenberg, nebo naopak zda se univerzitní myšlenka zrodila přímo ve Vratislavi a Morenberg jako mluvčí a představitel městské rady měl pouze legátův postoj k této otázce diplomaticky vypátrat. Morenbergův dopis měl totiž především oficiální, rétoricky koncipovaný charakter a vratislavský písař jím usiloval získat kardinálovu pomoc a přízeň. Proto musel zdůraznit legátův význam při zrození univerzitní ideje.

Ať už však myšlenku univerzitního zřízení vyvolal kdokoliv, je jasné, že kardinálův příznivý postoj k vratislavskému návrhu v roce 1503 byl příslibem úspěšného naplnění tohoto náročného projektu. Isvalies patřil k blízkým spolupracovníkům papeže a vzhledem k důležitosti poslání, jež mu Alexandr VI. jako legátovi přidělil, se musel tešit jeho přízni. Přátelské vztahy s významnou, vlivnou osobností papežova dvora musely být v zájmu vratislavské městské rady a dávat jí naději na pozitivní vyřízení univerzitního plánu, ale i dalších případných problémů, které se mohly vyskytnout. Kardinál byl prosbám radních roku 1503 kladně nakloněn. Svědčí o tom jak jeho ochota rychle pomoci a zasáhnout v jejich

---

⁴⁷ Viz. např. *AC I/I*, č. 171(2), 216 (1), 235, s. 118, 153-154, 172-174.

⁴⁸ K příčinám a průběhu sporu podrobněji kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

⁴⁹ Dopisy určené bezprostředně legátovi jsou zachovány pouze dva. Ze 13. března 1503, kdy radní města kardinála žádali, aby jejich farářům povolil osvobodit měšťany od církevních trestů. V druhém dopise z 13. září t.r. Petrovi mj. děkovali za jeho pomoc při řešení antagonismů ve městě. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 33, s. 87-89; č. 36, s. 92-93. Více kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

sporu s duchovenstvem, tak i vděk, jenž mu městská rada později za jeho pomoc a prostřednictví v děkovném dopise projevila.⁵⁰ V kardinálově přátelském postoji mohl částečně sehrát svůj vliv i jeho zatrpklý vztah k duchovním vratislavské diecéze vzhledem k jeho předchozím zkušenostem.

Příznivý vývoj situace roku 1503 však přerušila náhlá smrt papeže Alexandra VI.⁵¹ Shodně s běžnou dobovou praxí uplatňovanou v kurii byla okamžitě zastavena veškerá dosavadní rozhodnutí zesnulého papeže, a tedy i legátská mise Petra Isvaliho. Kardinál opustil Budín a vydal se na zpáteční cestu do Říma, kde se mělo sejít konkláve, jež mělo zvolit nového papeže. Další změny, jež nastoupily v politickém kursu kurie, pak nesměřovaly k pokračování v plánech protitureckých výprav, a proto nedošlo ani k obnovení Petrovy mise.⁵² Ustaly tak i dosud živé kontakty mezi kardinálem a zástupci světské a církevní moci ve Vratislavi. Z období let 1503-1505 nejsou známy žádné doklady, jež by tento kontakt potvrzovaly. Teprve Morenbergův dopis ze srpna roku 1505 byl jakýmsi obnovením jejich někdejšího vztahu.⁵³

Isvaliův vztah k Vratislavi z doby jeho legátské mise byl rozporuplný a sám kardinál ho musel spojovat spíše s negativními vzpomínkami. Je třeba si uvědomit, že hlavní cíl, jenž mu legátská mise ukládala - protitureckou propagaci a získání krále pro výpravu - tehdy v podstatě nesplnil. V otázkách sporů vratislavských duchovních a městské rady, jimž věnoval nejvíce času, nedospěl přes veškerou snahu rovněž k jejich úspěšnému zakončení.⁵⁴ Příliš obratnosti nevykázal ani ve svém úsilí

---

⁵⁰ V otázce odstranění církevních trestů psali radní legátovi 13. března 1503. Isvalies jejich prosbám vyhověl již o jedenáct dní později 24. března 1503. Srv. pozn. č. 49.

⁵¹ Alexandr VI. zemřel 18. srpna 1503.

⁵² Nově zvolený papež Pius III. (22. září 1503) zastával svůj úřad pouhých šestadvacet dní. Zemřel 18. října 1503. Nový papež Julius II. (zvolený 31. října 1503) byl v prvních měsících svého pontifikátu zaneprázdněn schizmatickými tendencemi v lůně kardinálského kolegia a později již své úsilí soustředil na obnovování nezávislosti papežství a zajišťování bezpečnosti církevního státu. K osobnosti Julia II. a jeho politice podrobněji viz. kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení.*

⁵³ O kardinálově reakci na Morenbergův dopis viz. *Ibidem*. Po roce 1505 však již nedošlo k obnovení kontaktů mezi Petrem a Vratislavi. Je sice pravda, že kardinál získal v roce 1507 místo děkana ve vratislavské katedrální kapitule, ovšem ve Vratislavi nesídlil ani do ní nepřijížděl, pouze pobíral příjmy plynoucí z beneficium. Kanovníci kapituly se sice na Petra později ještě jednou obrátili v dopise z dubna roku 1510. Žádali ho tehdy o podporu v Římě, kterou jim měly poskytnout papežovy dopisy zasahující proti svévůli krále, města a slezských knížat vybírajících daně od kléru. K tomu zápis kapituly ze dne 5. dubna 1510. *AC I/1*, č. 305 (1), s. 234. Není však jisté, zda byl dopis tehdy skutečně odeslán, neboť papežova breve dorazila již záhy - o několik dní později 13. dubna 1510 - do Vratislavi. *AC I/1*, č. 309, s. 239. Viz též J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papieskim kardynalem Piotrem*, s. 543.

⁵⁴ Spor se po kardinálově odchodu z Budína dále protahoval a byl ukončen teprve Kolovratskou smlouvou v únoru roku 1504, jež však znamenala porážku duchovních. Srv. kapitola

o získání vratislavského biskupství. Jako legát a blízký spolupracovník papeže měl jistě více možností a prostředků, jak svou vůli prosadit. Jestliže však připustíme, že stál u počátků univerzitní ideje ve městě, ať už jako její přímý iniciátor nebo jako její podněcovatel a protektor (alespoň v roce 1503), náleží mu přiznat uznání za nadšení a zápal, jenž tímto nápadem u radních vyvolal. Díky němu totiž začal být tento projekt - i přes jeho neúspěšné zakončení - na začátku 16. století realizován.

IV.3. JAN HAUNOLD

Byla tu však ještě jedna osobnost, jež bývala v pramenech označována za hlavního z iniciátorů stojícího u počátků vratislavské univerzitní fundace. Byl jí vratislavský hejtman Jan Haunold.⁵⁵ Třebaže Morenberg jeho podíl na univerzitním zřízení ve svém pozdějším dopise z roku 1505 zcela eliminoval a vůbec se o něm nezmiňoval, nemůžeme jeho účast na projektu zcela vyloučit. Není totiž jasné, proč tak Morenberg činil. Zda záměrně, aby veškeré zásluhy - vedle Isvaliových, které stavěl nejvýše, neboť o jeho přízeň mu šlo především - připadly ve Vratislavi jemu, nebo zda byl k tomu veden jiným motivem. Můžeme však připustit, že Haunold byl do projektu a jeho příprav zasvěcen, neboť v době Morenbergových rozhovorů s legátem v roce 1503 v Budíně rovněž pobýval. Je navíc nepravděpodobné, aby jako čelní představitel městské rady - v případě že se projekt zrodil přímo ve Vratislavi - nebyl o věci informován.

Jeho postavení ve strukturách městské samosprávy a politice bylo totiž dost významné. Již jeho otec Valentýn Haunold byl dlouholetým aktivním členem vratislavské městské rady. Patřil k hlavním odpůrcům Jiřího z Poděbrad a za své vystupování proti němu byl dokonce na nějaký čas z rady vyloučen.⁵⁶ Podobně jako on ovlivňoval i jeho syn Jan politické dění Vratislavi na přelomu 15. a 16. století a díky svému jednání se občas dostával do konfliktních situací.

III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

⁵⁵ Tuto informaci opakovaly podle nejstarší zprávy Matěje z Miechowa všechny pozdější vyprávěcí prameny.

⁵⁶ Rod Haunoldů pocházel z Radkowa. Do Vratislavi se přestěhoval až Valentýn Haunold (1413-1456), kterého je možné považovat za zakladatele vratislavské větve Haunoldů. Valentýn obchodoval s východoevropským zbožím a především působil v městské politice. V městské radě zasedal v letech 1443-1465 buď jako radní nebo jako přisedící s výjimkou let 1454-1459, kdy z ní byl - kvůli svému nepřátelskému postoji vůči Jiřímu z Poděbrad - vyloučen. V lednu roku 1460 se zúčastnil vyjednávání v Praze. Později jako představitel městské rady udržoval kontakty s papežskými legáty. K tomu srv. Peter Eschenlör, *Geschichte der Stadt Breslau I*, s. 94; O. PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter 2*, s. 102-111; J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach*

Byl absolventem Krakovské univerzity, titul bakaláře získal v roce 1460.⁵⁷ V městské politice začal působit na začátku sedmdesátých let a i přes různé obtíže, jež byly s jeho činností spojené, ji pak již do konce života neopustil. Od roku 1475 do roku 1506 byl celkem pětadvacetkrát členem městské rady a sedmkrát jejím přisedícím.⁵⁸ Jeho největší kariéra však připadla - podobně jako u Řehoře Morenberga - teprve na léta vlády Vladislava Jagellonského. V době Korvínovy správy se dostal do konfliktu s jeho hlavním představitelem Jindřichem z Dompnigu, jenž byl králem protekčně dosazen do rady i na post vratislavského hejtmana. Jan Haunold se postavil do čela delegace nespokojenců, jež se vypravila ke králi do Uher, aby mu přednesla stížnosti na jeho úředníka. Korvín však nemínil svého věrného stoupence obětovat a žádosti radních odmítal. Haunoldovi měl dokonce pohrozit uvězněním a varovat ho před příchodem dalších podobných delegací.⁵⁹ S Korvínovou smrtí však rychle skončila i Dompnigova kariéra.⁶⁰ Naopak pro Haunolda znamenala počátek jeho nejúspěšnějšího a nejvlivnějšího období.

Již roku 1491 se stal vratislavským hejtmanem a tuto funkci pak zastával ještě několikrát.⁶¹ Jedním z prvních opatření, jež po svém nástupu inicioval, byla změna volebního systému rady.⁶²

Nejvíce se však do historie města zapsal svými nekompromisními názory a postupem ve sporech radních s duchovenstvem. Angažoval se snad ve všech nejpalčivějších konfliktech této doby, zvláště pak v letech 1501-1503 ve sporu o místo vratislavského koadjutora a ve při vyvolané uvězněním pěti kleriků.⁶³ Stával

---

1409-1517, s. 18-19.

⁵⁷ O. PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter*, s. 107.

⁵⁸ CDS 11, *Breslauer Stadtbuch. Enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt*, ed. H. MARKGRAF-O. FRENZEL, Breslau 1882, s. 34- 40. Jan Haunold zemřel 21. března 1506.

⁵⁹ H. MARKGRAF, *Heinz Domping*, s. 180; O. PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter*, s. 106. K dalším jednáním Haunolda u krále v Uhrách v letech 1484-1485 srv. SRS 14, *Politische Correspondenz Breslaus*, č. 405, 407, 408, 426, 427, 428, 429, s. 77-81, 93-100.

⁶⁰ Srv. viz. výše kapitola IV.1. *Řehoř Morenberg*.

⁶¹ Hejtmanem vratislavského knížectví byl v letech 1491, 1494, 1497, 1501, 1504. S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 33; přehled hejtmanů vratislavského knížectví s uvedením let jejich správy (do roku 1636) se nachází rovněž v AAWr, sign. VI a 31 (*Verzeichniss derer Haubtleute welche das Fürstenthumb und die haubtmannschaft zu Breslaw verwaltet haben*).

⁶² Byla odstraněna Korvínem vnucená instituce 48 voličů a obnoven starší volební řád z doby Karla IV. K správním reformám a dalším změnám volebního systému městské rady viz. *Historia Wroclawia I*, s. 203an; srv. též O. PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter*, s. 107; kapitola III.2. *Český král ve Vratislavi ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505*.

⁶³ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*.

se proto často objektem útoků vratislavských kazatelů, ale i ostatních duchovních, od nichž si rovněž vysloužil nepříznivou kritiku a hodnocení. Odrážejí to všechny prameny církevní provenience.⁶⁴ Dokonce sám biskup Jan Roth na Haunolda zaútočil v roce 1503 v dopise psaném legátovi, kde ho charakterizoval slovy „... *Haunoldus primarius civis, ad vindictam multum inventiuus et publicus adulter ..... ab illo tyrannico ciue Haunoldo, tocius cleri summo persecutore, agitantur...*“.⁶⁵ Podobně byl Haunold kritizován a urážen i ze strany jiného církevního představitele, kanovníka katedrální kapituly Mikuláše Krebela.⁶⁶ Ani další současník a hlavní svědek těchto událostí, kanovník Stanislav Sauer, neměl pro Haunolda příliš pochopení, když o něm napsal: „... *war Johannes Haunold (Landeshauptman) damals der mächtigste Mann unter den Bürgern. ... Er war ein Mann von volkstümlicher Beredsamkeit, aber schlechten Sitten, ein Schlemmer, Ehebrecher, ein leidenschaftlicher Weinsäufer, dem kaum die Mittel ausreichten, um seine Genußsucht zu befriedigen...*“⁶⁷

Tyto nepříznivé a ne příliš lichotivé charakteristiky Haunoldovy osobnosti se později promítly i do literatury a částečně i do hodnocení jeho role v počátcích univerzitního zřízení. Nejdále se v těchto interpretacích posunul J. H. Reinkens, jenž Haunolda označil za hlavního iniciátora pokusu o zřízení vratislavského obecného učení, jež měl motivovat svými neustávajícími spory s duchovenstvem. Podle Reinkense chtěl prý totiž tento někdejší vratislavský hejtman zřízením univerzity dosáhnout ponížení skupiny kanovníků, kteří podle něj příliš

---

⁶⁴ Biskup Roth dokonce zakázal v říjnu 1499 Mgr. Janu Braußweinovi kvůli jeho ostrým útokům proti Haunoldovi jeho kázání v kostele sv. Marie Magdalény. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 25, s. 72-73. Do konfliktu s duchovními se však Haunold dostal již dříve v době správy Matyáše Korvína roku 1479, kdy byla na něho - společně s tehdejšími vratislavským hejtmanem Lucasem Eisenreichem a dalšími šesti radními - uvalena klatba za to, že narušili církevní imunity a jejich majetek. K tomu více S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 257; M. SEIFERT, *Der geistliche und weltliche Stand*, s. 37-38.

⁶⁵ 10. února 1503. G. BAUCH, *Analekten zur Biographie des Bischofs*, č. 29, s. 80-83. Více srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

⁶⁶ „... *de dno Nicolao Cribel canonico una cum aliis duobus missis per praelatos ad regiam maiestatem, quod Joannem Haunolt ibidem praesentem iniuriose et graviter offendisset verbis, prout ipse solus iam enarrare et exponere paratus esset. Et ipse Haunoldus statim inceperat et propterfuit querlando contra dnm Cribel, qui nominasset eum balneatorem; item quod se intrusisset ad legationem, qua missus esset ad regiam maiestatem; item quod sederet et sedisset in domo suspecta vinaria videlicet Joannis Puckwitz consulis Wratislaviensis, qui licet vinum venderet, tamen domus illa non esset inhonesta seu suspecta, et plura alia quae forte in commissis habuisset, ibi coram regia maiestate proposuisset, vel Budae coram etiam pluribus magnatibus et dominis talia dixisset et fecisset maximas iniurias per hoc sibi arrogando...*“ Zápis ze dne 31. srpna 1503. *AC I/1*, č. 247 (2), s. 190.

nepodporovali vzdělání, a kteří by tak neměli na budoucí univerzitu ani přístup.⁶⁸ Doslova píše: „... *Der Landeshauptmann sann nun seinerseits auf eine systematische Demütigung der wissenschaftsfeindlichen Partei des Opitz Kolo beim Dome und dazu schien ihm die intendierte Universität das vortrefflichste Mittel. Es sollte fortan ein geistig hervorragender Klerus dem durch Reichtum und Stellung blos mächtigen gegenüberstehen und dem Stolze dieses Schranken setzen, und jener durch die Wissenschaft und durch geistige Güter vermögende Klerus konnte nur von aussen kommen, da die ganze Domgeitlichkeit ausser dem Bischof und seinem Koadjutor keinen Mann aufzuweisen hatte, der einen Lehrstuhl einer Univeristät hätte besteigen können.*“⁶⁹ Bylo by však příliš zjednodušující, kdybychom měli jeho výklad přijmout. Bylo by absurdní interpretovat zřízení obecného učení na začátku 16. století tím, že nějaký měšťan, jenž sám navíc dosáhl univerzitního vzdělání a zastával nejvyšší post ve strukturách městské samosprávy (byl nejen radním, ale i zemským hejtmanem) chtěl - kvůli osobním urážkám a nevyřízeným účtům - naplánovat založení univerzity ve městě, aby se tím pomstil části duchovních.⁷⁰ V kapitole III. bylo navíc již ukázáno, že předpoklady pro univerzitní zřízení byly ve Vratislavi utvářeny dlouhodoběji po celé období 15. století a že vzniklý projekt byl spíše výsledkem a vyústěním přirozených dlouhodobých tendencí, které - jak se zdá - získaly na začátku 16. století příznivější podmínky pro uskutečnění. Byla rovněž vyvrácena Reinkensova teze o nedostatečném počtu místních vzdělaných duchovních a jejich negativnímu vztahu ke vzdělání.⁷¹

Haunold byl za iniciátora univerzitního zřízení považován spíše z jiných důvodů. Přestože jeho bezprostřední účast na vzniku univerzitní ideje v roce 1503 nemůže být - vzhledem ke kusosti pramenných zpráv - jednoznačně prokázána, je více než pravděpodobné, že Haunold univerzitní projekt osobně znal a usiloval o jeho uskutečnění. Ke konkrétnějším diskusím na toto téma totiž muselo dojít v městské radě již v průběhu roku 1504, čili již po příznivých rozhovorech s Isvaliem a po uzavření Kolovratské smlouvy, tedy v době, kdy Haunold zastával funkci vratislavského zemského hejtmana. Tak totiž můžeme nejlépe vysvětlit skutečnost,

---

⁶⁷ H. HOFFMANN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 118-119.

⁶⁸ Zvláště kolem A. Kola, s nimiž měl nejvíce sporů.

⁶⁹ J. H. REINKENSE, *Die Universität zu Breslau*, s. 10.

⁷⁰ Na Reinkensovu mylnou, romantickou interpretaci upozornil již G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 263an.

⁷¹ Srv. kapitoly III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*.

proč všechny prameny Haunolda označovaly - v době kdy měl založení univerzity iniciovat - vrtislavským hejtmanem. Jím však ve skutečnosti v roce 1505, kdy došlo k realizaci univerzitního projektu, již nebyl.⁷²

Jeho význam jako osoby stojící na vrcholu pyramidy městské samosprávy a mající vliv na domácí dění, je však nezpochybnitelný, a proto je možné ho považovat - vedle Morenberga a Isvaliho - za hlavního tvůrce a iniciátora vrtislavské univerzitní ideje.

---

⁷² V roce 1505 úřad vrtislavského hejtmana zastával již Lucas Eisenreich. S. B. KLOSE, *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau*, s. 33.

**V. VRATISLAVSKÁ UNIVERZITA, KRÁL A
KURIE. REALIZACE UNIVERZITNÍHO
ZÁMĚRU**

V.1. BUDÍNSKÝ DVŮR KRÁLE VLADISLAVA (1490-1504)

V době, kdy Řehoř Morenberg přijel ke králi do Budína, aby mu tam představil velkolepý projekt zřízení vratislavského studia generale a usiloval o jeho podporu, trávil Vladislav již patnáctý rok v Uhrách. Do nového království přijel záhy po svém zvolení uherským králem¹ a svou novou zemi pak už - až na několik výjimek - na delší čas neopustil.² Budín se tak stal jeho novým rezidenčním sídlem, místem jeho vlády a správy, výkonu každodenních povinností, místem, kde prožíval radostné chvíle rodinného štěstí, ale i hořkých chvil zklamání, nemoci a utrpení. Slib trvale sídlit v Uhrách deklaroval Vladislav již ve své volební kapitulaci, kterou mu uherský sněm připravil při přebírání moci v zemi. Byla to však jen jedna z podmínek, kterou si na králi uherská šlechta a magnáti vynutili. Kromě ní musel totiž přislíbit, že se ve svých rozhodnutích bude napříště řídit jen vůlí uherské šlechty, zruší reformy zavedené králem Matyášem, bude vládnout jen s pomocí uherských vládců a obranu Uher zajistí námezdním vojskem, placeným z královských příjmů. Ačkoliv již od května roku 1490 jevil zájem o návrat vedlejších zemí České koruny (Moravy, Slezska a Lužice) pod pravomoc českého krále, při setkání s posly uherského volebního sněmu rezignoval i na tato očekávání a souhlasil s požadavkem neodtržení těchto zemí od Uherské koruny.³ Volební kapitulace tak dokonale odrážela představy uherských stavů o budoucím rázu Vladislavovy vlády.

Následující léta strávená v Uhrách změnila Vladislavovy zájmy a priority politické orientace, do níž pronikly na první místo starosti a problémy uherského

---

¹ Vladislav byl zvolen uherským králem na volebním sněmu v Pešti 15. července 1490. O šestnáct dní později 31. července se osobně setkal se zástupci pětšského sněmu mezi Trnavou a Seredem. 9. srpna slavnostně vstoupil do Budína. O pozadí příprav a průběhu Vladislavovy volby viz JOSEF MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 249an; KRZYSZTOF BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, Warszawa 1975, s. 36an; podrobněji MICHAEL HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn I* Budapest 1851, s. 396-402; IGNAC AURELIUS FESSLER, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen 5*, Leipzig 1822, s. 687-722; *SRH 2*, L. TUBERO, *Commentariorum de temporis suis libri*, ed. J.G. SCHWANDTNER, Vindobonae 1746, s. 127-128.

² Do Prahy zavítal po roce 1490 jen několikrát: v roce 1497 (na necelých 5 měsíců), v roce 1502 (na přibližně dva měsíce), v roce 1509/1510 na téměř celý rok. *Pozdně gotické umění v Čechách*, s. 29. Po tomto nejdelším pobytu v Praze se Vladislav vypravil do Slezska. K jeho pobytu ve Vratislavi srv. kapitola III.2. *Český král ve Vratislavi ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505*.

³ K podmínkám volební kapitulace např. J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, Praha 1934, s. 115; WACŁAW FELCZAK, *Historia Węgier*, 2. vyd. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1983, s. 107; podrobněji ANDRÁS KUBINYI, *Die Wahlkapitulationen Wladislaus II. in Ungarn*, in: *Herrschaftsverträge, Wahlkapitulationen, Fundamentalgesetze*, ed. R. VIERHAUS, Göttingen 1977, s. 198an; I. A. FESSLER, *Die Geschichten der Ungern 5*, s. 719-720.

prostředí. Budínský dvůr, na jehož scéně se předháněly vlivné skupiny magnátských předáků i šlechtické opozice, se stal místem střetů různých nátlakových skupin, které se usilovaly prosadit při projednávání všech důležitých záležitostí. Tento jev neodmyslitelně vtiskl ráz Vladislavovu uherskému panování. Přestože zůstával hlavou uherského království, hlavní otěže moci v rukou drželi, - jak to postřehli již zahraniční vyslanci a pozorovatelé u dvora, - někteří přední uherští velmožové. Jejich vliv byl natolik příznačný, že byli dokonce někdy označováni jako „skuteční králové“.⁴ Tento jev úzce souvisel se situací po smrti krále Matyáše. Magnáti a stavovská obec, dosud utlačovaná Korvínovým nekompromisním, despotickým režimem, vtušila novou příležitost, jak získat zpět podíl na moci, a proto se rozhodla zvolit takového panovníka, jenž by jim nebránil v jejich ambicích a v ničem je neomezoval. Vladislavova měkká povaha, vlídnost a laskavost, jež byly v tomto případě jeho slabostí, se zdály být ideální. To zřejmě rozhodlo, proč mu byla dána přednost před jinými kandidáty.⁵

Mírnost a pasivitu Vladislavovy povahy, jež z něj činily vládce toužícího spíše po klidu, míru a bezkonfliktním soužití než po energických opatřeních, vyžadujících tvrdost, ráznost a rychlá rozhodnutí, a fakt, že byl připoután k uherskému prostředí, musíme vzít v úvahu i při přehodnocování jeho vztahu k plánu vratislavské univerzitní fundace. Vladislav zůstával ve Slezsku - ač několik set kilometrů vzdálen - vrchním zeměpánem, a tak se na něj i Vratislané se svou žádostí plánované univerzity obrátili. Očekávali, že to bude on, kdo se stane jejím formálním zakladatelem, který vystaví potřebné zakládací listiny, kdo bude jejím fundátorem, ochráncem a mecenášem v jedné osobě. Jakou roli však Vladislav v tomto zakládacím procesu vratislavské univerzity skutečně sehrál a jaký vztah měl k celému projektu, pochopíme, podíváme-li se blížeji na prostředí a situaci, v nichž se tehdy nacházel.

Toto prostředí, do něhož byl po roce 1490 uveden, se podstatně lišilo od strohých poměrů Pražského Hradu.⁶ Vláda „renesančně osvíceného“ Korvína

---

⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 252. Srv. *Ibidem*, s. 203.

⁵ Po Korvínově smrti projevil o uherský trůn zájem hned několik kandidátů: královna-vdova Beatrice, Matyášův nemanželský syn Jan Korvín, římský král Maxmilián a dokonce i Vladislavův bratr, polský princ Jan Albrecht. K tomu více viz. výše zmiňovaná literatura. K Vladislavově rivalizaci s Janem Albrechtem v Uhrách srv. FRYDERYK PAPÉE, *Jan Olbracht*, Kraków 1936, s. 23-24; STANISŁAW A. SROKA, *Historia Wegier do roku 1526 w zarysie*, Bydgoszcz 2000, s. 112-116. Portrét Vladislavovy osobnosti představil J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 180-225.

⁶ V Praze Vladislav zpočátku sídlil v komplexu budov u Prašné brány na Starém Městě Pražském. Teprve v roce 1485 se se svým dvorem přenesl na Pražský hrad. O jeho stavu a stavebních úpravách

poznamenala budínský dvůr a vtiskla mu orientaci směřující k podpoře výtvarného umění, knihoven, básníků a dějepisců.⁷ Rovněž uherští předáci předčili představitele české stavovské obce. Byla to nejen jejich vnější okázalost, nádherný šat a rozsáhlost jejich dvorů, ale i renesanční mentalita, skvělé hostiny, časté turnaje a jiné zábavy, jež kontrastovaly s prostředím zemí české reformace.⁸ A přestože uherský dvůr pobízel k rozvíjení těchto podnětů, Vladislav v linii svého předchůdce nepokračoval. Budínský dvůr jako humanistické centrum tak v době jeho vlády postupně upadal. Umožnil sice Antoniu Bonfinimu, aby dokončil své historické dílo, objednané Korvínem,⁹ slavné Matyášově knihovně však již nevěnoval tolik pozornosti.¹⁰ Neudržoval kontakty s italskými humanisty, ani nevydržoval na svém dvoře okruh humanisticky orientovaných stoupců. Na jeho dvoře chyběli nejen umělci a literáti, ale i učenci, básníci a hudebníci, jež by sloužili vladaři svými díly a talentem, a jež by v něm probouzeli poslání ochránce a mecenáše.¹¹ Vladislav neučinil nic ani pro podporu a zachování domácí uherské univerzity tzv. Acedemie Istropolitany, založené v roce 1467 Korvínem, jejíž činnost po Matyášově smrti záhy zanikla.¹²

---

srv. EMANUEL LEMINGER, *Stavba hradu pražského za krále Vladislava II*, PA 14, 1889; *Pozdně gotické umění v Čechách (1471-1526)*, s. 17-18.

⁷ O nástupu renesance v Uhrách a o Korvínově podpoře umění viz. např. JOLAN BALOGH, *Die Anfänge der Renaissance in Ungarn*, Graz 1975; JÖRG K. HOENSCH, *Mathias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen*. Graz-Wien-Köln 1998; *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458-1541*, red. T. KLANICZAY-G. TÖRÖK-G. STANGLER, Wien 1982; TIBOR KLANICZAY, *Matthias Corvinus and the humanism in the central Europe*, Budapest 1994. Ze starších prací I. A. FESSLER, *Die Geschichten der Ungern* 5, s. 639-684; VILMOS FRAKNOL, *Mathias Corvinus, König von Ungarn 1458-1490. Auf Grund archivalischer Forschungen*, Freiburg im Breisgau 1891, s. 290-309.

⁸ J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 252. Přepych a okázalost uherského prostředí líčí podrobně I. A. FESSLER, *Die Geschichten der Ungern* 5, s. 648-655.

⁹ Antonio Bonfini (1427-1502), Ital, sekretář královny Beatricie, manželky Matyáše Korvína, někdejší profesor rétoriky v Recanati a v Římě, sepsal uherské dějiny podle Liviova vzoru od nejstarších dob až do roku 1495. Jako cizinec znal uherské poměry jen povrchně a některá fakta byl nucen zamlčovat. Prvních 28 knih je kompilací, samostatnější je až pro léta 1471-1495. Pro toto období je jedním z nejdůležitějších pramenů. ANTONIO BONFINI, *Rerum ungaricarum decades: Appendix, Fontes, Index*, Budapest 1976. K osobnosti Bonfiniho např. LUDWIK FINKEL, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy roku 1494*, KH 28, 1914, s. 320-321.

¹⁰ Více než jako čtenář a mecenáš vystupoval Vladislav jako její správce. Matyáš, jenž umění a vědu velkoryse podporoval a byl sběratelem i mecenášem v jedné osobě, začal svou knihovnu budovat v roce 1464. V době jejího největšího rozkvětu v roce 1485 obsahovala již dva tisíce svazků, převážně iluminovaných rukopisů. K Matyášově knihovně viz. např. JENŮ ABEL, *Die Bibliothek des Königs Matthias Corvinus*, Budapest 1878; CSALA ILONA BERKOVITS, *Corviniana, iluminowane rękopisy biblioteki króla Macieja Korwina*, Wrocław 1964; KLARA CSAPODI- GÁRDONYI CSAPODI, *Bibliotheca Corviniana*, 2. vyd. Wrocław 1981; LUDWIG FISCHER, *König Mathias Corvinus und seine Bibliothek*, Wien 1878; OTTO MAZAL, *Königliche Bücherliebe: die Bibliothek des Matthias Corvinus*, Graz 1990.

¹¹ J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 220-221. K absenci humanistů na jeho dvoře srv. též *Ibidem*, pozn. č. 236.

¹² Souhlas ke zřízení této univerzity v Bratislavě získal Korvín od papeže již v červenci roku 1465. Její inaugurace se však konala až o dva roky později 5. června 1467 v Ostřihomi, sídle skutečného zakladatele univerzity arcibiskupa Jana Vítěze ze Sredna, jenž se stal jejím prvním kancléřem.

Nepokračoval ani ve výstavbě královského paláce v Budíně.¹³ Všechny tyto rysy jeho vlády mu však není možné vyčítat, neboť Vladislav nebyl humanisticky a renesančně vychován a do Uher přišel z českého prostředí, do něhož pronikaly humanistické myšlenky jen pozvolna. Jde spíše o kontrast, jenž jeho osobnost v porovnání s mecenášstvím jeho předchůdce budila. Rozhodně však nebyl typem „prostáckého“ nevzdělance. Již z domácího polského prostředí si zřejmě přivezl znalosti latiny, částečně rozuměl francouzsky, uměl česky a samozřejmě polsky. Maďarsky se však již nenaučil a byl v tomto ohledu zcela odkázán na služby svého tlumočnicka.¹⁴

Více než prostředí humanisticky orientovaných učenců a obdivu malířských děl evropské renesance dával král přednost méně náročnějším formám zábavy: lovu a rytířským turnajům. Za svého pobytu v Uhrách si oblíbil loveckou vilu Nyéku, rozšířil honební oblast vyhrazenou králi od Budína k Pilišským vrchům a neváhal ani vyměnit hradní pevnost Véghes za lovecký zámek Solymár.¹⁵ Lovecké vášni se věnoval při každé vhodné příležitosti. O jeho zálibě věděli i zahraniční poslové. Benátští politici, kteří se ucházeli o jeho přízeň, tak našli způsob, jak si krále naklonit. Např. v roce 1506 mu poslali dva lovecké psy a tři cvičené sokoly.¹⁶ Vladislav neopomíjel ani rytířské turnaje, které sice již ustupovaly ze své slávy, ale na Vladislavově dvoře patřily nadále k oblíbeným slavnostem konaným při nejrůznějších příležitostech v Praze i Uhrách. Dokonce i později v době svého pobytu ve Vratislavi v roce 1511 nechal král zorganizovat rytířský turnaj pro pobavení sebe, svého doprovodu i Vratislavanů.¹⁷

Rytířská kultura a vydržování rytířského prostředí však vyžadovaly dostatek finančních prostředků. A právě v tom byl Vladislav i jeho dvůr značně omezen.

Na univerzitě tehdy působili přední evropští učenci, jako např. matematik Johann Müller-Regiomontanus, astronom Martin Bylica z Olkusze, teolog Vavřinec Koch z Krompach aj. K univerzitě více HERBERT SCHÖNEBAUM, *Die ungarischen Universitäten im Mittelalter*, AfKG 16, 1926, s. 41-59; I. A. FESSLER, *Die Geschichten der Ungern* 5, s. 655-659; M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn*, s. 393-394.

¹³ J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 221, pozn. č. 238; J. BALOGH, *Die Anfänge der Renaissance in Ungarn*, s. 109.

¹⁴ O Vladislavových jazykových znalostech srv. J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 199-200. O Vladislavově vztahu k umění viz. *Pozdně gotické umění v Čechách*, s. 22an.

¹⁵ O Vladislavově lovecké vášni J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 194-195, kde jsou uvedeny i další příklady, prameny a literatura.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ K turnaji konaném ve Vratislavi v dubnu 1511 srv. více E. FINK, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, s. 53-54.

Finanční problémy, jež krále stíhaly již v Praze, ho neopustily ani v Budíně.¹⁸ Vladislav nebyl schopen zajistit si v novém prostředí pravidelné zdroje příjmů, neuměl dobře organizovat svou komoru ani udělat pořádek ve vybírání zemských berní. Na sněmu v únoru roku 1492 pod tlakem uherských stavů souhlasil s odvoláním všech finančních a vojenských reforem zavedených kdysi Korvínem. Místo pohraničních cel tak byl zaveden opět třicítek, místo zvýšené pozemkové daně starý „komorní zisk“ (lucrum camerae), jedna pětina dukátu z každého selského dvora, v Sedmíhradsku padesátek. Kromě toho bylo ustanoveno, že král nesmí šlechtu nutit k účasti na válkách mimo hranice země.¹⁹ Někdejší námezdní Korvínova tzv. černá armáda, základ všech jeho vojenských úspěchů a opora moci, přitom přestala být vyplácena z královské komory a kvůli vzpourám, jež z tohoto důvodu povstaly, byla odeslána na jižní hranici proti Turkům. Tam ponechána bez žoldu svému osudu byla nakonec rozprášena. Starý banderiální systém vojenské organizace tak byl obnoven a král zůstal při obraně země odkázán na „dobrou vůli“ magnátstva.²⁰ Ztráta pevné vojenské opory a trvalý nedostatek hotových peněz pak jen znovu oslabovaly Vladislavovu vládu.

Tísňovou finanční situaci byl král nucen řešit nejrůznějšími půjčkami. Přivykl si tomu již v době, kdy sídlil v Čechách. Tam se jeho věřiteli stávali nejen šlechtici, ale i celá města a dokonce i obchodníci či řemeslníci z velkých měst, jako např. z Prahy či Kutné Hory.²¹ Ani po přenesení královského dvora do Budína však zástup českých věřitelů nezmizel.²² Naopak v Uhrách se ještě rozšířil o půjčky od uherských magnátů. Vladislav byl přitom přinucen za půjčené hotovosti udílet do zástavy nemovitosti (např. léna či odúmrtí spadlá na krále), příjmy z berní či jiné poplatky. Nejvíce se v tomto smyslu zadlužil a „svázal“ s rodinou Turzonů. Tato krakovská rodina podnikající především v důlním hospodářství, poté co uzavřela obchodní a příbuzenské svazky s augšpurskými Fuggery a ovládla většinu uherských dolů, se stala jednou z nejvlivnějších a nejbohatších společností ve střední Evropě. Největší důl měli v Bánské Bystrici, jež byla centrem jejich obchodu s mědí a odkud vedly všechny důležité obchodní cesty. Jejich vliv tak sahal do Polska, Pruska,

---

¹⁸ K otázce Vladislavových dluhů J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 226an; JARMILA HÁSKOVÁ, *Měnový a mincovní vývoj za Jagellovců (1471-1526)*, Praha 1968.

¹⁹ J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, s. 115.

²⁰ W. FELCZAK, *Historia Wegier*, s. 108-109.

²¹ K problematice Vladislavových dluhů a půjček srv. pozn.č. 18.

²² Změnilo se jen jejich složení. Od této doby mezi nimi převažovali zástupci vyšší šlechty, jako např. Vilém z Pernštejna, Zdeněk Lev z Rožmitálu aj. J. MACEK, *Jagellonský věk 1*, s. 232.

Ruska, přes Budín pak až do Benátek.²³ Obrovské sumy, jimiž disponovali, přilákaly i krále, jenž Turzonům za půjčky v hotovosti zastavoval některé stříbrné a měděné doly na Slovensku (např. Kremnica, Bánská Bystrica).²⁴ Jeho dluh se přitom neustále zvyšoval a závislost na Turzonech rostla. Kvůli penězům se však Vladislav neváhal obrátit ani do zahraničí. Příspěvky na boj proti Turkům mu poskytovaly Benátky i kurie, jež si tímto způsobem vlastně platily jeho spojenectví.²⁵

Neustále trávající hmotné problémy a finanční nedostatek se odrazily i ve skromnější prezentaci královského dvora. Podle pozdější zprávy benátského vyslance z roku 1516 byl Vladislav postupně zbaven korunního jmění, jeho rádci a správci jej okrádali o příjmy z daní, desátků, z hornictví, tak že „*král neměl často co jíst*“.²⁶ Již v Praze se Vladislavův dvůr potýkal s nouzí a král si půjčoval na běžné, každodenní potřeby, kde se dalo. Přestože si Vladislav občas neodpusťl některé královské „rozmary“, v porovnání s dvory jeho současníků byl pražský i uherský dvůr považován za skrovnější, ba dokonce chudý.²⁷

***

S příchodem do Uher byl Vladislav vtažen do problémů vnitřní uherské politiky. Probuzená stavovská obec usměrňovala a udávala tón veškerému tehdejšímu vnitropolitickému i zahraničnímu dění. Nebyla však jednotná. Z mocenských zápasů mezi uherskými stavy postupně vykristalizovala dvě vlivná

---

²³ Přehled těchto hlavních obchodních cest uvádí J. PTAŠNIK, *Turzonowie w Polsce i ich stosunki z Fuggerami*, s. 834-835. Zde rovněž o vzniku společnosti Turzonů s Fuggery, jejich vlivu v Uhrách a hodnostech, kterých jednotliví členové rodu Turzonů dosáhli. Jan Turzo Starší byl vrchním správcem dolů v Uhrách (*obirster Kammergraf in Ungern*), v roce 1505 získal dokonce magnátský titul *comes de Bethlenfalva*. Nejstarší syn Jan Turzo se stal vratislavským biskupem (1506-1520). K tomu viz. kapitoly III.3. *Církevní činitelé ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání* a III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století*. Stanislav byl biskupem olomouckým (1497-1540), Alexy žil nějakou dobu v Horním Slezsku, později dosáhl vysokých hodností v Uhrách (sekretář krále). Jiří se podobně jako otec zabýval obchodem s mědí, po otcově smrti (v roce 1508) se ujal správy jejich rodinného majetku, zdědil všechny otcovy hodnosti. Nejmladší Jan byl majitelem některých slezských měst (Wołowa, Stínavy, Pszczyny). *Ibidem*, s. 829-838, 927-934, 1020-1028, 1115-1124. K členům rodiny Turzonů srv. rovněž J. MACÚREK, *Turzonowie na Morawach i na Śląsku w końcu XV wieku i w I. poł. XVI wieku*, ŚKHS 14, 1959, s. 25-47; L. LEPSZY, *Turzonowie w Polsce*, PP 4, 1889, s. 461-477; ROMUALD KUBICIEL, *Turzonowie w Pszczynie. Z dziejów związków górnośląsko-węgierskich*, Studia i materiały do dziejów Śląska 21, 1996, s. 70-88, TÝŽ, *Turzonowie w Polsce i na Śląsku*, SOM 15, 1998, s. 7-20.

²⁴ J. MACEK, *Jagellonský věk I*, s. 233; J. PTAŠNIK, *Turzonowie w Polsce*, s. 1020-1021.

²⁵ Viz. níže.

²⁶ Zpráva benátského kupce M. Sanuta. Zde podle J. MACEK, *Jagellonský věk I*, s. 234.

²⁷ V roce 1502 král např. utratil nemalou částku 143 kop grošů za klenot z topasu, jenž měl být darem pro jeho novomanželku královnu Annu. Podobně později Anna žádala od kupců z Benátek, aby ji v době Vladislavovy nemoci sehnali pro potěšení jejího muže bílého papouška, což byl tehdy dárek dost exotický. Šlo však spíše o výjimky, než o běžné výdaje budínského dvora, a proto podle J. Macka není možné považovat tyto útraty za projev kálový rozmařilosti. J. MACEK, *Jagellonský věk I*, s. 217, 234.

uskupení. Dvorskou stranu, již reprezentovali především bohatí magnáti, tvořili nejvyšší církevní a státní hodnostáři. V jejím čele stál ostříhomský arcibiskup Tomáš Bákocsy.²⁸ Do čela šlechtické skupiny, jež spojovala zájmy především zástupců střední a nižší šlechty, se postavil sedmhradský vojvoda Štěpán Zápolský, po jeho smrti v roce 1499 pak jeho nejstarší syn Jan Zápolský.²⁹ Uherský politický život charakterizovaly intriky a nevraživost soupeřících klik. Strana magnátů se ve své zahraniční politické orientaci přikláněla k Habsburkům, šlechtický tábor naopak usiloval o „nezávislou“ politiku, orientující se na prosazování uherských zájmů a domácích kandidátů.

Vzájemný poměr a vliv obou uskupení se však již v průběhu devadesátých let měnil. První větší rozpory mezi dvorem, magnáty a nižší šlechtou se objevily již na únorovém sněmu roku 1492. Šlechta se tehdy rozhodně postavila proti smlouvě uzavřené mezi Vladislavem a Maxmiliánem Habsburským, jež měla zajistit nástupnictví Habsburkům v Uhrách, a odmítla k ní dát svůj souhlas.³⁰ Jen díky přičinění Vladislavova kancléře, arcibiskupa Tomáše Bákocsyho, získal král část uherských a chorvatských stavů, kteří smlouvu nakonec podepsali a zajistili tím, že byla většinou uherského sněmu 7. března 1492 přijata. Roku 1495 pak šlechta vystoupila s ostrou kritikou představitelů dvora, kteří si přivlastňovali zbytky královských majetků a daňové výnosy, odmítla platit vyšší daň, než stanovila volební kapitulace a usilovala, aby jí byl zákonem zajištěn vliv na zemskou správu. Aby si na sněmu zjednala početní i faktickou převahu, vynutila si téhož roku ustanovení, že král má svolávat na sněmy nejen magnáty, preláty a zástupce komitátní šlechty (*nobiles electi*), ale všechnu šlechtu (*singuli nobiles*) a že veškerá šlechta (*viritim*) má právo účastnit se sněmovního jednání. Toto usnesení bylo roku 1498 doplněno dalším, podle něhož sněmy neměly trvat déle než dva týdny, aby náklady s nimi spojené nezruinovaly zástupce nižší či chudší šlechty. Na témže sněmu bylo

---

²⁸ Tomáš Bákocsy, ač nízkého původu, zahájil svou kariéru již ve službách Matyáše Krovína: nejprve jako biskup Raby, později biskup jagerský (1493) (Eger, Uhry). Po nástupu Vladislava Jagellonského na uherský trůn se stal kancléřem a získal rozhodující vliv na krále. L. FINKEL, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy roku 1494*, s. 330.

²⁹ Rodina Zápolských se v době vlády Matyáše Krovína stala jedním z nevlivnějších a nejmocnějších magnátských rodů v zemi. Kromě titulu dědičných spišských hrabat držela rozsáhlé majetky v severních a východních Uhrách. Byla příbuzensky spjatá s těšínskými knížaty. V době mocenských sporů o vliv v uherském království se jí podařilo získat kromě šlechty na svou stranu i část magnátsva a přechodně dokonce Tomáše Bákocsyho. K tomu viz. níže. O Zápolských viz. K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 58-59.

³⁰ Šlo o dohodu ze 7. listopadu 1491 uzavřenou v Bratislavě. Více k tomu níže v kontextu Vladislavovy zahraniční politiky. O sněmu podrobněji M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 406-412.

stanoveno, že v případě královy smrti nesmí být připuštěni cizí poslové k jednání, týkajícímu se volby nového panovníka. Toto nařízení směřovalo především proti Habsburkům a jejich ambicím nárokovat si uherský trůn.³¹

Kromě toho o rok dříve vystoupila šlechta s požadavkem, aby vyšší duchovní nezastávali světské úřady. Bylo to opatření namířené hlavně proti Bákocsymu, který byl přinucen vzdát se úřadu kancléře.³² Posléze se šlechtě podařilo dosáhnout i pravidelného zastoupení v královské radě. Od konce 15. století v ní získala většinu a převahu nad královskými úředníky. Z dvaceti čtyř jejich členů mělo být šestnáct příslušníků střední šlechty a jen čtyři magnáti a čtyři preláti.³³

Každý nový sněm z konce 15. a počátku 16. století, který již ovládala střední šlechta, omezoval stále více královskou moc, snižoval daně, jež plynuly do královské pokladny, odstraňoval cla a opakovaně osvobozoval šlechtu od placení pohraničního třicátku, který byl placen z dovezeného zboží, a od vnitřních mýt.³⁴

Ve vzájemném zápase šlechtické opozice s dvorskou skupinou se tak těžiště moci pomalu přesouvalo na stranu šlechty. K plnému souladu mezi oběma stranami uherských stavů docházelo jen výjimečně - v případě, když šlo o omezení královského centralismu. Na poli zájmů zahraniční politiky však mezi nimi shoda nepanovala.

V tomto směru se uherský stát, jenž svou rozlohou patřil k největším zemím střední Evropy, potýkal s dvěma ústředními problémy.³⁵ Na jihovýchodě měl již tradičně čelit tureckému nebezpečí a tvořit obranný val celé křesťanské Evropy. Na severozápadě se pak musel vyrovnávat s mocenskými ambicemi Habsburků, usilujícími o ovládnutí strategicky i mocensky vlivných míst ve střední Evropě. Oba

---

³¹ Mocenský zápas mezi zástupci nižší a střední šlechty a dvorské strany magnátů jsou popsány ve všech syntézách dějin uherského státu. Viz. např. J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, s. 116-117; W. FELCZAK, *Historia Węgier*, s. 109-110; ST. A. SROKA, *Historia Węgier*, s. 117.

³² Byl to však jen zdánlivý ústupek, Bákocsy si i později udržoval svůj vliv.

³³ J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, s. 116.

³⁴ *Ibidem*. Šlechta však svou moc zvyšovala rovněž v komitátě. Sněm z roku 1504 stanovil, že vrchní župan, kterého jmenoval král, má volit - jen se souhlasem a svolením komitátní šlechty a z jejího středu - vícežupana. Vícežupan tak již nebyl pouhým zástupcem vrchního župana, ale stal se prvním komitátním úředníkem, čili úředníkem stavovským, představitelem komitátní šlechtické obce. Sněm z roku 1495 navíc zbavil preláty a velmože privilegia, podle něhož směli být předvoláni pouze před královský soudní dvůr, a podřídil je soudům komitátním. J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, s. 117; W. FELCZAK, *Historia Węgier*, s. 109-110.

³⁵ Uherské království zaujímalo území od Lužice a Slezska na severu přes Moravu a vlastní Uhry až k Jaderskému moři a Transylvánským Alpám na jihu.

problémy spolu úzce souvisely, často společně vystupovaly, vzájemně se doplňovaly a dávaly podnět k formování širších mocenských koalic.³⁶

Rivalita mezi Vladislavem a Habsburky přitom do jisté míry souvisela s již dřívějšími Korvínovými výboji.³⁷ Odrážela však i mocenské rozložení politických sil ve střední Evropě. Zvolením Vladislava za uherského krále totiž vliv jagellonské dynastie v středoevropském prostoru stoupl a rovnováha sil byla narušena. Ačkoliv Jagellonci nezachovali zpočátku rodovou solidaritu, Vladislavův bratr Jan Albrecht vpadl po zprávě o Vladislavově zvolení záhy do Uher, aby tam sám usiloval o uherský trůn, nebezpečí jagellonské moci však neopadlo a její eliminace se stala určujícím faktorem habsburské zahraniční politiky.³⁸

Podstatného úspěchu v tomto smyslu dosáhl Maxmilián Habsburský již v listopadu roku 1491. Poté co se Vladislav ocitl ve svízelné situaci, obklíčený a stísněný Janem Albrechtem i Maxmiliánem, rozhodl se přistoupit na jednání se svým habsburským rivalem.³⁹ V dohodě uzavřené 7. listopadu v Bratislavě se Vladislav zřekl všech výbojů v Rakousku, kterých kdysi dosáhl jeho předchůdce, Maxmiliánovi dovolil, aby si zachoval titul uherského krále a některá území na západě země. Kromě toho mu přislíbil vyplatit sto tisíc forintů jako odškodné. Nejvýznamnější podmínkou míru však bylo ustanovení, že Maxmilián bude uznán, v případě že Vladislav nezanechá mužského potomka, uherským králem. Vladislav

---

³⁶ Obecně k politické situaci v Evropě na sklonku 15. a 16. století např. J. DĄBROWSKI, *Dzieje Europy - schyłek średniowiecza 3*, Poznań 1997; JOHAN HUIZINGA, *Jesień średniowiecza*, 5. vyd. Warszawa 1996; JAN REYCHMAN, *Historia Turcji*, Wrocław 1973; JERZY KŁOCZOWSKI, *Ze związków Polski z krajami zachodnimi u schyłku średniowiecza*, in: *Polska w Europie*, Studia Historyczne, red. H. ZINS, Lublin 1968, s. 109-136; k rivalizaci Habsburků s Jagellonci K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*.

³⁷ Matyáš, poté co se nechal v roce 1469 korunovat českým králem a ovládl vedlejší země České koruny, obrátil svůj zájem do říše. Zahájil válku s císařem Fridrichem (1477-1485), se svým žoldnéřským vojskem dobyl Vídeň, Dolní Rakousko, část Štýrska a Korutan, v kostele sv. Štěpána přijal hold rakouských stavů a titul rakouského vévody. S ambicemi stát se císařem učinil Vídeň svým sídelním městem. Svěho snu však již nedosáhl, zemřel ve Vídni v dubnu 1490. Ke Korvínově rakouské politice M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 372-387; GYULA RASZO, *Die Feldzüge des Königs Matthias Corvinus in Niederösterreich 1477-1490*, 3. vyd. Wien 1982; FERDINAND OPLL, *Matthias Corvinus und Wien (1485-1490)*, Wien 1985; KARL NEHRING, *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadischhaburgischen Gegensatz im Donauraum*, München 1975; A. KUBINYI, *Matthias Corvinus: die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa 1458-1490*, Herne 1999.

³⁸ K vpádu Jana Albrechta do Uher srv. pozn. č. 5.

³⁹ Po zprávě o zvolení Vladislava Jagellonského uherským králem Maxmilián využil situace a rozporu mezi oběma bratry a získal zpět Vídeň. Poté sám vpadl do Uher, aby si tam nárokoval královský trůn. Obsadil přitom několik měst v západních Uhrách, mj. i korunovační město Stoliční Bělehrad. K tomu K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 38; M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 403-405; I. A. FESSLER, *Die Geschichten der Ungern 5*, s. 723an. Srv. též literatura v pozn. č. 5.

přítom přislíbil, že k této dohodě získá na nejbližším sněmu souhlas uherských stavů. Sám však na svolání sněmu nečekal a smlouvu okamžitě potvrdil.⁴⁰

Tento úspěch, jenž byl příslibem do budoucnosti, Habsburka povzbudil a podnítil k dalším aspiracím. Vhodná příležitost se naskytla již o necelé dva roky později. Vladislav se sice mezitím usmířil s bratrem Janem Albrechtem a dokonce upevnil jejich vztah spojeneckou smlouvou 5. prosince 1492, na jihovýchodě však mezitím vyvstala Uhrám nová hrozba v podobě tureckého nebezpečí.⁴¹ A právě ono se stalo záminkou k rozvíjení Maxmiliánových plánů. Poté co byly v roce 1492 a 1493 obnoveny turecké nájezdy, přišel s návrhem zorganizovat společnou křížovou výpravu proti Turkům. Zájmy Jagellonců měly být úzeji svázány s politickým programem římského krále. V červnu roku 1493 proto oba dva - Jana Albrechta i Vladislava - pozval na sněm do Řezna, aby tam probrali podrobněji plán této výpravy.⁴² V červenci téhož roku však přišel s návrhem ještě smělejší. Protože měl v Uhrách své stoupence - především v prostředí dvorských kruhů a bohatého magnátstva, - vyslal k nim, přesněji k Tomáši Bákocsymu, své posly, kteří mu měli představit tajný projekt. Podle něho měl Vladislav postoupit Maxmiliánovi jako gubernátorovi vládu v Uhrách, výměnou za to měl získat podobnou hodnost v Říši, Rakousku a Burgundsku. Své sídlo měl přenést do Augšpurgu nebo do Norimberka. Dohoda měla být posílena Vladislavovým sňatkem s dcerou římského krále Markétou a adopcí Maxmiliánova syna Filipa. Maxmiliánův posel měl za úkol představit celý návrh nejprve pouze Bákocsymu, teprve poté co by Bákocsy uznal, že je možné o těchto záležitostech hovořit i s králem, se měl na něho obrátit osobně, ovšem tak aby plán nebyl nikým ohrožen.⁴³

Tento projekt, jenž by ve svých důsledcích fakticky znamenal odevzdání moci v Uhrách Habsburkům a který by z Vladislava učinil pouhou „figurku“,

---

⁴⁰ K průběhu vyjednávání o míru a dohodě více K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 40-47; stručněji J. MACŮREK, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, s. 114; W. FELCZAK, *Historia Węgier*, s. 108. K reakci stavů na dohodu viz. výše.

⁴¹ Vladislav porazil Albrechtova vojska v lednu 1492 u Prešova. Jan Albrecht se poté vrátil do Polska a upustil od dalších záměrů usilovat o uherský trůn. Smlouva uzavřená mezi ním a Vladislavem v prosince 1492 byla oficiálně motivována společnou obranou proti Turkům, měla však současně posílit i Vladislavovu pozici v Uhrách. Ve zvláštním článku dohody se oba bratři zavázali k vzájemné podpoře proti neposlušným poddaným. Toto opatření mělo sloužit zřejmě především Vladislavovi, neboť po sněmovních jednáních z téhož roku, kde byly zrušeny všechny Korvínovy finanční i vojenské reformy, bylo jeho postavení v Uhrách oslabené. Ke smlouvě s Janem Albrechtem K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 48; F. PAPÉE, *Jan Olbracht*, 2. vyd. Kraków 1999, s. 43.

⁴² K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 49.

nemající v uherském království již žádný vliv, byl na tolik smělý, že Bákocsy, ačkoliv jinak ctižádostivý, neměl odvalu k němu přistoupit. Svou roli tu bezpochyby hrála i domácí atmosféra a rozehrávající se třenicí šlechtické obce rivalizující s magnáty o svůj vliv na správě a vnitropolitickém životě Uher. Bákocsy se rychle zorientoval, že nálady a postoje šlechty, ale i části uherského magnátstva, nejsou příliš nakloněny bratislavským habsbursko-jagellonským dohodám a vizím Habsburského nástupnictví v Uhrách.⁴⁴ V čele jejich odpůrců stál Štěpán Zápolský, jehož vliv v prostředí uherské politiky rostl a jenž se postupně stával jednou z nejvlivnějších osobností.⁴⁵ Bákocsy se proto se Zápolským spojil a po dohodě s ním zaujal k habsburské nabídce zdrženlivý postoj.⁴⁶

Z velkolepého Maxmiliánova projektu sice nakonec sešlo, ovšem ostrážitost šlechtického tábora vůči habsburské kandidatuře ještě vzrostla. Ukázalo se to na sněmu stavů, jenž se sešel v září téhož roku 1493, krátce po uherské porážce ze strany Turků.⁴⁷ Zápolský a jeho stoupenci na něm krále obviňovali ze vzniklé situace a když se král domáhal, aby sněm uznal habsburské nástupnictví v uherském království v duchu bratislavské dohody, nedosáhl ničeho. Naopak přispěl jen k přijetí nového rozhodnutí, podle něž měla královská koruna od této doby podléhat dozoru Štěpána Zápolského a Tomáše Bákocsyho. Ti měli jmenovat své purkrabí na Vyšehradě, kde byly insignie dosud uloženy a zavázat je, že je nikomu - ani králi ani stavům - nevydají bez jejich souhlasu.⁴⁸ Není pochyb, že toto nařízení směřovalo proti Maxmiliánovým záměrům, nedávno odhaleným v tajných návrzích, jež byly známy oběma hlavním pretendentům.

Pro všechny tyto události z roku 1493 týkající se vnitřní i zahraniční politické situace Uher je příznačné, že Vladislav, ač uherský král, byl při jejich řešení odsunut

---

⁴³ V případě úspěšného zakončení projektu měl být Bákocsy odměněn částkou 20 000 rýnských zlatých a dostat bohaté biskupství v Říši nebo v dědičných zemích. Více L. FINKEL, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy roku 1494*, s. 330an.

⁴⁴ Srv. výše postoj šlechty k Habsbursko-jagellonským smlouvám na sněmu z jara roku 1492.

⁴⁵ Vliv spišského hraběte Štěpána Zápolského vzrostl zvláště poté, co úspěšně porazil Jana Albrechta v bitvě u Prešova v lednu roku 1492 a poté, co se stal téhož roku uherským palatinem. Jeho snem bylo získat uherskou korunu pro svůj rod, a proto aktivně jednotil všechny odpůrce habsburské kandidatury. L. FINKEL, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy*, s. 331.

⁴⁶ V odpovědi dané Maxmiliánovi sice souhlasil s výpravou proti Turkům, avšak nemínil přiznat velitelství Maxmiliánovi, teprve později souhlasil s možností společného velení. Bylo rovněž požadováno, aby všechny strany, jež se protitureckého tažení zúčastní, přispěly stejným finančním podílem. Maxmiliánova odpověď není známa, zřejmě byla na čas diskrétně odložena. *Ibidem*.

⁴⁷ Turci porazili uherské vojsko v Chorvatsku u Udbiny 9. září 1493. *Ibidem*; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 49.

⁴⁸ Eventuálně bez souhlasu jejich zástupců. Bákocsy stanovil svým zástupcem svého bratra Františka, Zápolský svého syna Jana. L. FINKEL, *Ibidem*, s. 332.

do pozadí a jeho názor se stal druhořadým. Ukázalo se to zvláště v otázce jeho eventuálního přenesení do Říše a s tím spojených sňatkových smluv. Byla to totiž především domácí stavovská obec, nikoli král, kdo rozhodoval, zda bude návrh vůbec realizován. Tento jev, podobně jako stále zřetelnější odklon od prohabsburské politiky a proces polarizace uherské stavovské společnosti, se pak od poloviny devadesátých let stále více prohluboval.

Zdá se však, že situace, do níž se Vladislav roku 1493 dostal, ho krátkodobě probudila k aktivitě. Jeho pozice byla ze všech stran ohrožena. Na jedné straně tu byl Maxmilián, jenž usiloval o okamžité převzetí moci v Uhrách, na druhé pak domácí opozice, jež často jednala na vlastní pěst a zcela bez ohledu na panovníkovo rozhodnutí.⁴⁹ K tomu přistupovalo turecké nebezpečí. Vladislav musel cítit, že jeho pozice je stále více nejistá, a to byl zřejmě důvod k svolání rodinného sjezdu Jagellonců do Levoče.⁵⁰

Tento sjezd, jenž se konal na jaře roku 1494 měl zajistit vzájemnou spolupráci a koordinaci zahraniční politiky všech jeho členů, a to zvláště na jihovýchodní hranici při obraně proti Turkům, ale měl rovněž pomoci posílit Vladislavovo postavení v Uhrách proti vnitřním i vnějším nepřátelům. Šlo o jeho smíření s představiteli domácí opozice i o eliminaci Maxmiliánových aktivit, směřujících k okamžitému ovládnutí uherského trůnu.⁵¹

---

⁴⁹ Např. Vavřinec Ujlaki, titulující se jako kníže Syrmie, jenž se neobjevil na Vladislavově korunovaci a ani mu neposkytl vojenskou pomoc v době bojů s Maxmiliánem, s ním vedl válku. Zápolský zase samovolně zabral Janu Korvínovi hrad Zombor v komitátním zemplínském obvodu, aniž by žádal o králův souhlas. Další příklady viz. L. FINKEL, *Ibidem*, s. 332-333.

⁵⁰ Jendoznačné příčiny svolání sjezdu nejsou bezpečně známy, neboť se nedochovaly žádné dokumenty ani dohody, které by byly tehdy v Levoči uzavřeny. V historiografii to vedlo k mnoha různým dohadům a hypotézám. Jejich přehled uvedl v úvodní části své studie L. FINKEL, *Ibidem*, s. 317an. O faktu, že podnětem ke svolání sjezdu bylo i nejisté postavení krále Vladislava v Uhrách, svědčí mj. dopis, jenž zaslal Jan Albrecht 13. listopadu 1493 bratru Alexandrovi Jagellonskému, knížeti litevskému. Mj. v něm píše: „... *jesteśmy coraz to więcej zaniepokojeni o Jego Majestat [Vladislava], nie tylko z powodu opresyi od Turka, lecz także z powodu króla rzymskiego, który ustawicznie zaciąga żołnierzy i posuwa ich ku granicom Węgier jakoby na pomoc Węgom przeciw Turkom; obawiamy się jednak, aby przy nadarzonej sposobności, kiedy nieprzyjaźń Turków i wewnętrzne zdrady i zamieszki zakłócają panowanie króla, nie ruszył na brata naszego i nie usiłował pozbawić go tronu ...*” Doporučuje proto bratrovi, aby se rychle oženil s dcerou moskevského knížete a zajistil tak Jagelloncům bezpečí na východě, neboť „... *wtedy będziemy mogli najłatwiej obronić się gdzieindziej i przetniemy królowi rzymskiemu nic przygotowanych intryg a brata zdolamy utrzymać w królestwie, bo upadek jego, ochroń Boże, przyniosłby nam hańbę i wieczną niepewność ...*”. Zde podle L. FINKEL, *Ibidem*, s. 334-335, na str. 347-349 autor uvádí originální znění celé Albechtovy listiny.

⁵¹ Sjezdu se zúčastnili čtyři bratři - český a uherský král Vladislav Jagellonský, polský král Jan Albrecht, princ Zikmund, kardinál Fridrich Jagellonský, primas a arcibiskup hnězdenský a biskup krakovský, a jejich švagr, braniborský markrabě Fridrich Hohenzollernský. Pátý bratr, litevský kníže Alexandr, na sjezd nedorazil. Setkání trvalo od 17. dubna 1494 do začátku května. Více L. FINKEL, *Ibidem*.

Setkání přineslo své ovoce. Vladislav zlomil odpor hlavních představitelů uherské magnátské opozice a upevnil svůj vztah s bratrem Janem Albrechtem. Současně v létě téhož roku římský král Maxmilián upustil od ideje okamžitého získání moci v Uhrách.⁵² Společnou výpravu proti Turkům se však zorganizovat nepodařilo. Uhry s nimi uzavřely v roce 1496 tříleté příměří.

Turecké nebezpečí a proměnlivé vztahy k Habsburkům však určovaly i poté další kroky v uherské zahraniční politice.⁵³ Po ohrožení, jež jim ze strany Turků opět vyvstalo, se pokusily získat na jaře 1498 finanční nebo vojenskou pomoc z říše, avšak když se ukázalo, že se jim reálné podpory od římského krále nedostane, jednání o turecké výpravě ustalo.⁵⁴ O rok později se sice ještě uhersko-polský posel pokoušel formálně projednávat tureckou otázku s Maxmiliánem, avšak uherské politice se již začaly rýsovat nové možnosti.⁵⁵ V létě 1499 vypukla turecko-benátská válka a ohrožené Benátky daly podnět k široké diplomatické protiofenzívě. Z jejich iniciativy zahájil papež Alexandr energickou akci, jejímž cílem bylo vytvoření protiturecké ligy křesťanských států, které měly s nadcházejícím jubilejním rokem 1500 zastavit neustále Evropu ohrožující osmánské nebezpečí. Papež při této příležitosti vyhlásil speciální daně a Uhrám jako hlavnímu spojenci nabídl roční příspěvek na vojenské náklady 40 000 dukátů z Říma a k tomu dalších 100 000 dukátů z Benátek po dobu tří let. V souvislosti s výpravou měly být postaveny tři armády, jedna na moři a dvě pozemní - pod vedením Maxmiliána a králů uherského a polského.⁵⁶ Prostřednictvím Benátek pak Jagellonci uzavřely 14. července 1500 v Budíně spojenectví rovněž s Francií namířené proti Turkům.⁵⁷

Z velkolepě plánované křížové výpravy však příliš nebylo.⁵⁸ V samotných Uhrách sice Vladislav přijímal každoročně tučné finanční částky určené na tažení, ve skutečnosti se však uherské vojsko omezilo jen na několik loupeživých výpadů

---

⁵² *Ibidem*, s. 336-337; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 50-51.

⁵³ Zvláštní kapitolou v uherské zahraniční politice byly Vladislavovy vztahy s ostatními Jagellonci. Podrobněji k tomu v pracích F. PAPÉE, *Jan Olbracht*; TÝŽ, *Aleksander Jagiellończyk*, Kraków 1949; LUDWIK KOLANKOWSKI, *Polityka Jagiellonów. Dzieje polityczne*. 2. vyd. Olsztyn 1991.

⁵⁴ *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej*, č. 15, s. 35-39, č. 18, s. 46-49; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 54-55.

⁵⁵ Srv. *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej*, č. 26, 27, s. 69-81.

⁵⁶ Výpravy na moři se měly zúčastnit kromě Říma a Benátek také Španělsko, Francie a Anglie. F. PAPÉE, *Jan Olbracht*, s. 166. Srv. též. Kapitola IV.2. *Iniciátoři. Petr Isvallies*.

⁵⁷ Vladislav podepsal smlouvu za sebe i za Jana Albrechta. K tomu ALEKSANDER HIRSCHBERG, *Koalicja Francji z Jagiellonami z roku 1500*, Przewodnik Naukowy i Literacki 10, 1882, s. 1129-1151.

⁵⁸ O ohlasech v jednotlivých zemích viz F. PAPÉE, *Jan Olbracht*, s. 172-173.

na tureckém pomezí.⁵⁹ Více než vojenským přípravám se tehdy Vladislav věnoval svému novému sňatku s Annou z Candele, který mu přineslo francouzské spojení.⁶⁰ Jeho vojenskou čest hájil na turecké hranici pouze Jan Korvín, jenž v době svatebního veselí pronikl do Bulharska, získal Viddin a dostal se až do Malé Nikopole. Tyto dílčí úspěchy však nepřinášely Benátkám žádný podstatný užitek. Proto v roce 1503 uzavřely se sultánem příměří. Pravidelné finanční platby dosud zasílané Vladislavovi tak ustaly, a proto byl i on přinucen podepsat o několik měsíců později s Turky mír.⁶¹

Finanční obtíže, jež poté Vladislavovi vyvstaly, se zdály být více než tíživé. Již v době sňatkových příprav si král půjčoval peníze od mnoha světských pánů i duchovních a zastavoval další královské příjmy a majetky. Nyní když ustaly dotace z Benátek, se však situace ještě zhoršila a Vladislav, sužován nouzí a finanční nejistotou dalších dnů, se rozhodl svolat na sv. Jiří (23. dubna) 1504 zemský sněm, jenž by projednal otázky zvýšení daní a ozdravení královské komory. Po dobu, než mělo dojít ke shromáždění stavů, král - na doporučení své rady - přistoupil k prozatímnímu vybírání dávek z některých komitétních obvodů.⁶² Králova tíseň a její provizorní řešení však byly pouhou předehrou dramatických událostí následujícího roku.

---

⁵⁹ Tomáši Bákocsyemu byl dokonce v roce 1501 přislíben kardinálský klobouk. Podrobněji k tomu M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn I*, s. 425-427.

⁶⁰ Sňatek byl uzavřen 29. října 1502. K Vladislavově sňatku a jeho pozadí J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.

⁶¹ M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn I*, s. 427.

⁶² *Ibidem*, s. 427-428.

V. 2. OBTÍŽNÝ ROK 1505 VLADISLAVOVY VLÁDY V UHRÁCH

Dubnový sněm roku 1504, jenž král svolal za účelem projednání finančních otázek, však nesplnil jeho očekávání. Královský komorník Jan Bornemissa zde sice poukázal na nepříznivý stav královské komory a prokázal, že jen samotné hraniční pevnosti a úředníci banderíí krále ročně přicházejí na 144 878 dukátů,¹ a že proto není možné, aby byl z dosavadních královských příjmů kromě obrany země vydržován ještě i královský dvůr. Avšak stavy nepřijaly jeho námitky s porozuměním. Návrh zvyšování daní odmítly a s nevolí vnímaly i skutečnost, že král již začal předem vybírat dávky z některých obvodů. Vyčítaly mu, že své výběrčí daní vysílá do komitétů příliš často, a hanily členy rady, kteří králi takový postup doporučili, avšak současně své majetky z rozkazu tohoto nařízení vyloučili. Nakonec schválily ustanovení, že pro příště bude obžalován a potrestán každý, kdo by zaplatil dávky, jež nebyly stanoveny sněmem, ale také ten, kdo by sněmem schválené daně neplatil včas. Aby se však výdaje na obranu země přece jen snížily, navrhly králi, aby v pohraničních pevnostech držel, - nyní kdy byl uzavřen s Turky mír, - méně vojáků.²

Vladislavovy finanční problémy tím vyřešeny nebyly. Naopak na sněmu se opět prokázal vliv a síla stavovské opozice. Zvláště skupina kolem Jana Zápolského získávala stále pevnější postavení a její ambice se neustále zvyšovaly. Ukázal to i spor o dědictví po Janu Korvínovi. Matyášův nevlastní syn, jenž proslul během válečných protitureckých tažení, zemřel v říjnu roku 1504. Zanechal po sobě vdovu Beatrix Frangepan a jejich dvě děti. Protože však jeho syn krátce poté rovněž umřel, část Korvínova majetku měla připadnout podle dohody králi. Situaci se však rozhodla obratně využít rodina Zápolských. Jan Zápolský se svou matkou, těšínskou kněžnou Hedvikou, přiměli Korvínovu vdovu, aby svou dceru Alžbětu zasnoubila s Jiřím Zápolským. Obě strany pak uzavřely dohodu, podle níž měl Korvínův majetek připadnout po Beatricině smrti mladému páru.³

Král se však nemínil vzdát nadějí na zdroj nových příjmů a vyslal proto do Chorvatska své bány s rozkazem, aby se tam zmocnili knížecích statků. Tomu se

---

¹ M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 428.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, s. 429.

však Beatrix vzepřela a s jejím souhlasem převzala rodina Zápolských kontrolu nad většinou jejích majetků. Aby se celá záležitost v klidu urovnala, svolal Vladislav na začátku roku 1505 nový zemský sněm.⁴ Na něm však triumfovali Zápolští. Král byl nucen nejen potvrdit svatební a dědické dohody sjednané mezi Korvínovou vdovou a rodinou Zápolských, ale rovněž uzavřít pod vlivem Zápolského skupiny s vdovou kompromis, podle něhož měla pouze část z jejího majetku připadnout královské komoře.⁵

Na sněmu se však záhy odhalily skutečnosti, jež mohly mít pro krále mnohem závažnější dopad. Neboť Vladislav dosud neměl žádného mužského potomka, veškerou pozornost k sobě poutala jeho dcera Anna jako potenciální dědička uherského trůnu.⁶ O její ruku se ucházel pro své vnuky římský král Maxmilián, jenž si od takového sňatku sliboval posílení nároků na nástupnictví Habsburků v Uhrách, tak jak mu to měla zajistit přešpurská dohoda.⁷ O Anně a jejím prostřednictvím o cestě k uherskému trůnu však uvažoval i Jan Zápolský, hlava domácí protihabsburské opozice.⁸ Na svém dvoru v Trenčíně shromažďoval své stoupence a současně i odpůrce habsburské kandidatury.⁹ Když pak Vladislav v průběhu sněmovního jednání roku 1505 vážně ochorel, byl mu předložen smělý návrh. Vzhledem k tomu, že jeho zdravotní stav byl nejistý, bylo přímo požadováno, aby svou dceru Annu zasnoubil s Janem Zápolským, jenž by se tak v případě jeho skonu mohl stát uherským králem.¹⁰ Tato nabídka přitom předčila veškeré dosavadní nároky a požadavky domácí opozice. Nebyly to už jen samostatné kroky a dominantní vliv v uherské politice, které jim dosud postačovaly, ale již přímo žádost o přiznání práva na nejvyšší majestát. Královna však nechtěla přistoupit na sňatek své

---

⁴ *HRH 2*, hg.v. GYÖRGY PRAY, Budae 1801, s. 535; M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 429.

⁵ Srv. M. HORVÁTH, *Ibidem*, s. 429, pozn. č. 5.

⁶ Anna se narodila 23. července 1503.

⁷ Poslové Maxmiliána měli být v Budíně již v červenci 1504, v červenci 1505 se mělo již přímo jednat o manželství. L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I. Sprawy dynastii jagiellońskiej i unii polsko-litewskiej*, Kraków 1910, s. 31, pozn. č. 2.

⁸ „... *Zapolya nondum nato Ludovico per Annae puellae nuptias in regiam aditum tentavit ...*”. O Zápolského ambicích psal již jeho současník Tubero. Informaci po něm opakoval Brutus. M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 430. Kronika L. Tubera, vlastním jménem L. Cervio, představuje důležitý pramen k dějinám Jagellonců v Uhrách. *SRH 2*, I. TUBERO, *Commentariorum de temporis suis libri*, s. 335.

⁹ HEINRICH ULMANN, *Kaiser Maxmilian I. Auf urkundlicher Grundlage dargestellt 2*, Stuttgart 1891, s. 268; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 60.

¹⁰ M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn 1*, s. 430; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s. 60; H. ULMANN, *Kaiser Maxmilian I.*, s. 268an.

dcery s uherským magnátem a mnohem více se klonila k habsburské partii, a proto král nakonec v naději, že se snad ještě dočká syna, Zápolského svatební nabídku odmítl. Nespokojenost, jež svým rozhodnutím u mnohých Zápolského stoupenců vyvolal, však přesáhla pouhé rozladění: Zápolského příznivci začali, shromažďovat vojska v Trenčíně a připravovat se na ozbrojené vystoupení. Protože král byl nemocen a potom měl jet do Čech, pomýšleli dokonce i na to, že zvolí prozatímního gubernátora, jímž se měl stát Emerich Perényi.¹¹

O nepokojích a napětí, k němuž v těchto dnech došlo v Uhrách, byl informován i Maxmilián Habsburský. Na začátku května 1505 mu zasilal tajné zprávy o tamním dění Rudolf z Anhaltu.¹² To se zřejmě stalo podnětem, proč král svolal říšský sněm do Kolína, na kterém žádal „... *pomoc proti spišskému hraběti Janovi* ...” na obranu svého dědického práva v Uhrách. Sám přitom deklaroval, že postaví armádu o síle deseti tisíce mužů. Sněm jeho prosby vyslyšel a přislíbil mu poskytnout vojsko čtyř tisíce lidí. Kromě domácí vojny tak Vladislavovi hrozil i vpád zvenčí.¹³

V této vyhrocené situaci se pokusil zprostředkovat smír mezi rozvášněnými stranami Vladislavův mladší bratr Zikmund. Ten však v Uhrách trvale nepobýval, neboť byl od roku 1504 vrchním hejtmanem ve Slezsku, a aby mohl úspěšně splnit své poslání, musel se do Uher vypravit ze svého sídelní města Hlohova. Do Budína dorazil 22. června 1505 v doprovodu šesti set koní a lehnického knížete Fridricha.¹⁴ Kdy ke smíření a předběžné dohodě mezi králem a Zápolským přesně došlo, sice nevíme, ale zdá se, že to muselo být právě ve dnech mezi 22. červnem, čili po Zikmundově příjezdu, a 15. červencem 1505, neboť tehdy již český kancléř Albrecht Kolovrat psal v dopise

---

¹¹ Srv. pozn. č. 12.

¹² „... *Wie in den Kunigreich zu Hungern die Landhern Spanschafte und sonst will annder sich underst miteinander zuverbinden. Auch nachdem der König von Hungern in Beheim zuziehen willens sey ein Gubernator gesezt nemlich Priminus Emerich. So haben Sÿ auch yetz in Rakusch in kurz gehalten aber meer furgenomen. Sein auch sonst in meglicher Rüstigung dadurch er besorget* [informátor knížete] *diewel E. Kn. Mt. Soner ab der Hand sey, vo der König nachdem man sich ganz versucht seines Lebens nit langwurig mit Tod abgieng. Sÿ würden einen anderen König erwellen ...*“ Podle L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I.*, s. 32, pozn.č. 4.

¹³ L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I.*, s. 32-33; H. ULMANN, *Kaiser Maxmilian I.*, s. 269-271.

¹⁴ L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I.*, s. 33; ADOLF PAWIŃSKI, *Młode lata Zygmunta Starego*, Warszawa 1893, s. 227.

určeném Petru z Rožmberka, že „...take skrze kneze Zygmunta Jeho Milost Wojwoda (Jan Zapolya) s kralovu Její Milostí smiežen a w milost uведен jest ...”¹⁵

Podrobnosti a obsah tohoto aktu smíření sice neznáme, ovšem vedlo načas ke zklidnění domácí napjaté situace. K žádným ozbrojeným vystoupením domácí opozice tehdy již nedošlo a ani se nepřistoupilo k volbě prozatímního gubernátora. Zikmund, jenž znal uherské prostředí a vlivné členy domácí opozice a současně se těšil i přízni Vladislava, tak zásadně přispěl k utišení domácí bouře. Otázky, jež přitom nebyly tehdy dořešeny, byly odloženy na později. Měl je projednat uherský zemský sněm vypsáný na sv. Michala.¹⁶ Vladislav byl bezpochyby Zikmundovi vděčen za pomoc při řešení této palčivé situace.

Co je však pro nás z hlediska chronologie důležité, je skutečnost, že právě v těchto dnech - 20. července 1505 - čili nejméně pět dní po aktu usmíření - král Vladislav vystavil zakládací listinu pro vratislavské obecné učení. V souvislosti s tím se nabízejí otázky. Byla to náhoda? Co vedlo Vladislava k tomu, že právě v těchto neklidných dnech, během nichž byla ohrožována jeho pozice na trůně a v zemi vřelo nespokojeností, našel čas pro zaobírání se tak vznešeným projektem, jakým bylo zřízení univerzity? Hrála zde snad nějakou roli osobnost Zikmunda, jenž dorazil do Budína ze Slezska, v němž předtím nějakou dobu pobýval? Abychom se mohli pokusit odpovědět na tyto otázky, musíme se blíže podívat na osobu královice, jeho vztah ke králi, uherskému dvoru, ale i ke Slezsku a zvláště Vratislavi.

---

¹⁵ *AČ X*, Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1478-1506, ed. J. KALOUSEK, Praha 1890, č. 1159; L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I*, s. 33 se domnívá, že k dohodě došlo až v Trenčíně, kam se Zikmund vydal poté, co opustil Budín a kde pobýval ve dnech 10. a 11. srpna 1505.

¹⁶ Tento sněm, jenž se konal 12. října 1505 na poli Rakos, byl triumfem uherské šlechty. Na sněmu bylo totiž usneseno, že v případě Vladislavovy smrti bez mužských potomků, nemá být zvolen za uherského krále žádný cizinec, ale pouze rozený Uher, neboť úpadek uherského království vyplývá ze skutečnosti, že ho spravují cizí vládci, kteří vždy sledují pouze své vlastní cíle. Smlouvu z roku 1491 prohlásil za neplatnou a cizí uchazeči tak měli být vyloučeni jednou pro vždy z nástupnictví na uherský trůn. Ustanovení bylo namířeno proti nárokům Habsburků. Stoupenci kandidatury cizinců pak byli prohlášeni za zrádce. Pod vlivem této propagandy podepsali usnesení i někdejší příznivci habsburské politiky, jako např. ostráhomský arcibiskup Tomáš Bákocsy nebo kancléř Jiří Szatmari. Maxmilián Habsburský se však nemínil vzdát všech svých dosavadních aktivit směřujících k zajištění mu nástupnictví v Uhrách a již v září 1505 před vyhlášením tohoto zákona informoval Vladislava o tom, že je připraven vpadnout s vojskem do Uher. Nerezignoval ani na tajné vyjednávání s Vladislavovými zástupci v otázce sňatkové politiky (v prosinci 1505 a v březnu 1506). Podrobněji k těmto událostem L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I*, s. 33-35; K. BACZKOWSKI, *Zjazd wiedeński 1515*, s.60-62; M. HORVÁTH, *Geschichte der Ungarn I*, s. 430-431.

V.3. ZIKMUND JAGELLONSKÝ A JEHO VZTAH K VLADISLAVOVI, KE SLEZSKU A

K PROJEKTU VRATISLAVSKÉ UNIVERZITY

Zikmund byl nejmladším synem polského krále Kazimíra Jagellonského a Alžběty Habsburské.¹ Zatímco však všichni jeho starší bratři byli ve chvíli Kazimírovy smrti (1492) hmotně zaopatřeni, jeho budoucnost zůstávala nejistá.² Rodina se sice snažila obstarat mu nějaké údělné knížectví, ovšem poměrně neúspěšně. Finanční situace Jagellonců nebyla zcela příznivá a vydržování Zikmunda pro ně znamenalo z dlouhodobého hlediska značné komplikace. Jan Albrecht mu sice přislíbil roční penzi osmi tisíce polských zlatých, avšak nevyplácel ji pravidelně, v důsledku čehož se Zikmund často dostával do těžkých finančních obtíží.³ Ani matčino úsilí přimět Alexandra, aby mu vydělil část správy na Litvě, nevedlo ke konečnému řešení. Alexandr takovou možnost odmítal, souhlasil jen s poskytnutím peněžní výpomoci. Místo doporučené částky pěti tisíce zlatých však prohlásil, že nemůže přispívat sumou vyšší než tři tisíce zlatých. Nejméně se k pomoci Zikmundovi stavěl nejstarší Vladislav. Nabídl až deset tisíc zlatých, ovšem v případě že by se oba bratři - Jan Albrecht i Alexandr - zavázali poskytovat stejnou částku.⁴ Avšak ani z těchto projektů nic nebylo.

Nakonec Vladislav - ve snaze pomoci mladšímu bratrovi - přijal Zikmunda u sebe v Budíně. Ten tam pak strávil téměř tři léta (1498-1501).⁵ Díky Vladislavově protekci tam mohl vydržovat i svůj malý dvůr a být zasvěcen do politického dění

---

¹ Kazimír Jagellonský měl s Alžbětou třináct dětí, z toho šest chlapců: Vladislava, Jana Albrechta, Alexandra, Fridricha a Zikmunda. Šestý z nich zemřel v raném věku.

² Vladislav byl králem českým a uherským, Jana Albrechta zvoleno králem polským, Alexandr byl velkým knížetem litevským a Fridrich biskupem krakovským.

³ ADRIAN DIVÉKY, *Królewicz Zygmunt na dworze Władysława II, króla węgierskiego*, in: *Mediaevalia. W 50-ą rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego*, red. J. GARBACIK-R. GRODECKI-H. ŁOWMIANŃSKI-T. MANTEUFFEL-K. PIERADZKA-M. H. SEREJSKI, Warszawa 1960, s. 356.

⁴ Matka královna-vdova tajně doufala, že by Zikmundovi snad mohlo připadnout rakouské dědictví, avšak to se ukázalo jako zcela nereálné. Roku 1497 se zřejmě nějakou dobu uvažovalo rovněž o možnosti dosazení Zikmunda do Moldávie, jež byla dosud v lenním vztahu k Polsku, ovšem po porážce polských vojsk u Bukoviny se i tato varianta stala neskutečnou. Ke snahám zajistit Zikmundovi dědictví viz. A. DIVÉKY, *Królewicz Zygmunt*, s. 355-6; ZYGMUNT WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary (1506-1548)*, 2. vyd. Warszawa 1979, s. 80.

⁵ Na cestu do Budína vyrazil Zikmund z Krakova 3. října 1498. A. DIVÉKY, *Królewicz Zygmunt*, s. 355.

uherské politiky.⁶ Jeho postavení u dvora přitom nebylo bezvýznamné. Účastnil se nejen dvorských slavností, ale i diplomatických jednání, byl přítomen na tajných poradách, týkajících se ligy proti „nevěřícím“, jako svědek roku 1500 podepsal i jagellonsko-francouzskou dohodu. Častokrát zastupoval v rokováních nemocného krále Vladislava a jeho jménem odpovídal i delegacím. Vyslanci cizích zemí, zvláště benátské, si ho předcházeli. Často ho navštěvovali a tajně se s ním radili.⁷ Zikmund si však získal vliv a jistou pozici i v domácím uherském prostředí. Udržoval kontakty s Bákocsym, kterého navštěvoval v Ostřihomí, podobně jako kněžnu Hedviku, matku Jana Zápolského, v Trenčíně.⁸ Patřil k vlivným osobnostem uherského dvora a k okruhu Vladislavových rádců, kteří později - společně s králem - usilovali zaručit mu nástupnictví po Alexandrovi v Polsku a na Litvě.⁹

Vladislav se snažil mladšímu bratrovi zajistit v rámci svých zemí určité postavení a zároveň i hmotné prostředky nezbytné pro život. Jako vhodné řešení se nabízelo Slezsko se svou strukturou roztržštěných území. Vladislav užil tohoto prostředku již jednou v roce 1491, kdy udělil několik slezských knížectví Janu Albrechtovi výměnou za to, že se zřekl svých nároků na uherský trůn.¹⁰ Nyní mínil Slezsko využít pro zaopatření Zikmunda. Dne 27. listopadu 1499 mu udělil Hlohovsko.¹¹ Zikmund však do Slezska okamžitě neodjel a zemi spravoval nejdříve prostřednictvím svých hejtmanů. Teprve později, poté co získal i Opavsko (8. prosince 1501),¹² přesídlil v roce 1502

---

⁶ K Vladislavově pobytu v Uhrách nejvíce A. DIVÉKY, *Królewicz Zygmunt*, s. 358an; A. PAWIŃSKI, *Młode lata Zygmunta Starego*, Warszawa 1893.

⁷ L. FINKEL, *Elekcja Zygmunta I*, s. 18-19.

⁸ V Trenčíně byla vychována i jeho pozdější manželka Barbara Zapolská. *Ibidem*. Srv. též Zikmundův itinerář v díle A. PAWIŃSKÉHO s. 220-222.

⁹ Dokládají to pozdější častá Zikmundova poselství z Hlohova do Budína, zapsaná v jeho účtech. *Ibidem*, s. 19, pozn. č. 2. O Zikmundově cestě k polskému trůnu též Z. WOJCIECHOWSKI, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1979, s. 77-89.

¹⁰ Toto ustanovení bylo obsaženo v Košické smlouvě ze dne 20. února 1491. Náhradou za to, že Jan Albrecht rezignoval na uherský trůn, získal od Vladislava hlohovské knížectví a titul „nejvyšší kníže ve Slezsku“ (*supremus dux in Silesia*). V budoucnosti mu pak mělo připadnout ještě knížectví opavské, až by bylo vykoupeno z rukou Matyášova levobočka Jana Korvína. V případě že by se tak nestalo, měl Jan Albrecht od Vladislava dostávat 3000 zl ročně. Všechna tato ustanovení však byla omezena podmínkou, že v případě že by se Jan Albrecht stal polským králem, měla všechna jmenovaná knížectví ve Slezsku připadnout zpět Vladislavovi nebo jeho nástupcům. Text smlouvy se nachází v *LBUS 1*, č. 25, s. 39-47. K Albrechtovým nárokům na uherský trůn viz. kapitola V.1. *Budínský dvůr krále Vladislava (1490-1504)*. K dalším osudům slezských knížectví spravovaných Janem Albrechtem srv. též J. MACÚREK, *Slezsko a jeho význam ve vývoji česko-polských vztahů na přelomu 15. a 16. století*, in: *Česko-Polský Sborník vědeckých prací*, uspoř. M. KUDEĽKA, Praha 1955, s. 231-232.

¹¹ *LBUS 1*, č. 111, s. 250-251.

¹² *LBUS 2*, č. 76, s. 529-533.

trvale do Hlohova.¹³ Roku 1504 získal ještě Dolní Lužici a stal se vrchním zemským hejtmanem ve Slezsku, čili skutečným Vladislavovým zástupcem.¹⁴

Jeho vrchní správa Slezska, ač krátká - trvala pouze do srpna roku 1506, byla energická a důsledná a projevila se ve všech oblastech politického, společenského i hospodářského života.¹⁵ V době jeho vlády jako vrchního hejtmana byla provedena - především díky jeho podpoře - roku 1505 důležitá mincovní reforma regulující místní chaotické peněžní vztahy.¹⁶ Velký význam - zvláště pro města - měla Zikmundova snaha získat pro slezské kupce obchodní svobody, jež by jim usnadnily obchod s Polskem.¹⁷ Značného uznání si získal i díky svým nařízením, směřujícím k zajištění bezpečnosti ve Slezsku, zvláště na cestách, a ostrým postihem všech aktérů loupežných přepadení.¹⁸ Zorganizoval a vybavil slezské vojsko, jež čítalo pět set ozbrojenců. Jako nejvyšší zemský hejtman ve Slezsku plnil současně dvě funkce: jednak zastupoval krále v jeho správě země, jednak reprezentoval a hájil zájmy celé země před králem. Správa Slezska přitom nebyla jednoduchou záležitostí, neboť zde chyběl dostatečně pružný správní aparát a síly, jež by zajistily výkon sněmovních usnesení i jeho vlastních rozsudků a nařízení. Vyplyvalo to do jisté míry z územní roztržičnosti země na řadu drobných knížectví. Výkon a dodržování hejtmanových nařízení a zvláště účast v nějaké společné akci, zorganizované ve prospěch celé země, záležely sice na sněmovních usneseních, v praxi však mnohem více na dobré vůli knížat, rytířstva, duchovních a měst. Dokládají to neustále na sněmech obnovovaná a nevykonávaná nařízení, týkající se vnitřní organizace, zajišťování bezpečnosti a urovnávání sporů mezi stavy. Tento nedostatek místní exekutivy dokládá mj. fakt, že pro řešení důležitých palčivých záležitostí ve Slezsku býval občas jmenován vyšší královský hodnostář, jako např. český kancléř

---

¹³ Přijel tam 5. června 1502. Viz. itinerář v díle A. PAWIŃSKÉHO s. 222.

¹⁴ K Vladislavově správě Lužice viz. ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 131-144. Akt, jímž byl Zikmund jmenován vrchním slezským hejtmanem není bohužel znám, k jeho jmenování však zřejmě došlo na sněmu slezských stavů na podzim roku 1504. Více k tomu, *Ibidem*, s. 74a.

¹⁵ Oficiálně Zikmund úřad spravoval do března 1507, v srpnu 1506 však již odjel do Polska, kde měl převzít moc po svém zesnulém bratru Alexandrovi. Ve Slezsku zanechal pouze svého zástupce.

¹⁶ K Zikmundově mincovní reformě a politice nejlépe ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 109-121, kde je uvedena rovněž další literatura. O Zikmundově slezské politice psal stručně rovněž WŁADYSŁAW DZIĘGIEL, *Król polski Zygmunt na Śląsku*, Katowice 1936.

¹⁷ O obtížích slezských kupců a slezsko-polské obchodní válce viz. kapitola III.1. *Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století*. O Zikmundově roli a pomoci v těchto sporech viz ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 90-108.

¹⁸ *Ibidem*, s. 122-130.

Albrecht Kolovrat, jenž zde jen v průběhu roku 1504 - na královo doporučení - dvakrát zasahoval při usmiřování zdejších sporů.¹⁹

Důležité i běžné záležitosti, týkající se celého Slezska, bývaly obvykle projednávány na sněmech, jimž vrchní hejtman předsedal.²⁰ Zikmund byl v této funkci na sněmu přítomen celkem šestkrát: v listopadu 1504 ve Vratislavi²¹, v lednu 1505 v Opavě²², v dubnu²³ a v září 1505 ve Vratislavi, v lednu 1506 v Prudniku a v květnu 1506 ve Vratislavi.²⁴ Není sice jednoznačně jasné, na kolik se aktivně účastnil diskusí, avšak z jiných dokumentů vyplývá, že stavy, jež měly zájem o vyřizování a řešení různých sporných záležitostí, se na něho často obracely a své prosby a žádosti mu představovaly, buď písemně nebo prostřednictvím delegací. V tomto ohledu byla aktivní zvláště Vratislav, která vystupovala s iniciativou vyřešení nejdůležitějších slezských problémů a záležitostí, a jež neustále naléhala na jejich vyřízení. Obracela se při tom nejen na Zikmunda, ale i na dalšího vlivného činitele ve Slezsku, tj. do Uher na krále.²⁵ Zikmund však často plnil roli důležitého prostředníka, který měl u Vladislava vlivné postavení a jehož slovo u něho hodně platilo.

Na Zikmunda a jeho pomoc u krále se vratislavští zástupci městské rady obrátili již v průběhu roku 1499, kdy se dostali do konfliktu s představitelem fary u sv. Marie Magdalény.²⁶ Na prosby radních, které byly podpořeny dary, se kralevic přimluvil u Vladislava, který ustavil smírčí soud, jenž měl záležitost urovnat.²⁷ Osobně se pak Zikmund ve Vratislavi objevil 29. května 1502, kdy se rozhodl, že z Uher přesídlí do Hlohova.²⁸ Po cestě tam navštívil i Vratislav, jež byla tehdy zmítána dvěma závažnými spory: mezi vratislavskými měšťany a duchovními kvůli hospodářským

---

¹⁹ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Církev, město a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

²⁰ Konaly se třikrát do roka.

²¹ ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 79.

²² Tisk u S. B. KLOSE, *Von Breslau III /2*, s. 500. Usnesení tohoto sněmu potvrdil Vladislav teprve 3. července 1505. ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 79.

²³ *CDS 12*, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter I - Urkundenbuch und Münztafeln, hg. v. F. FRIEDENSBURG, Breslau 1887 s. 22-23, č. 21; ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 80.

²⁴ S. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 80, pozn.č. 2,3,4.

²⁵ Vratislav např. iniciovala provedení mincovní reformy. Srv. pozn.č. 16.

²⁶ Ke sporu viz. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Církev, město a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

²⁷ G. BAUCH, *Analekten zur Biographie*, č. 26, s. 73-75; ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 60.

²⁸ Do Vratislavi dorazil v doprovodu dvora složeného z tři sta lidí. N. POL, *Jahrbuch der Stadt Breslau 2*, s. 178; A. PAWINSKI, *Młode lata Zygmunta*, s. 222; S. B.KLOSE, *Von Breslau III/2*, s. 483.

otázkám a současně mezi knížaty - potažmo pak i městskou radou - a vratislavskou kapitulou kvůli obsazení místa koadjutora. V obou případech, k nimž roku 1503 přistoupil ještě konflikt kvůli uvěznění pěti kleriků, se Zikmund později aktivně angažoval, když ho král označil za člena rozhodčí komise, jež měla celou spornou záležitost a dlouhodobě trvající napětí ve Slezsku zlikvidovat.²⁹ Již tehdy se dostával do kontaktu s představiteli vratislavské městské rady, ale i zástupci duchovenstva, vratislavským biskupem a jinými slezskými knížaty.

Zdá se přitom, že se všemi udržoval srdečné a přátelské vztahy. S duchovními měl kontakt ještě v době svého pobytu v Uhrách.³⁰ Během svého prvního příjezdu do Vratislavi byl slavnostně přivítán a obdarován biskupem Janem Rothem a kapitulou. Ovšem i později biskupa často navštěvoval v jeho rezidenci buď ve Vratislavi nebo v Nise, přičemž byl pokaždé vítán drobnými dary.³¹ Dost blízké vztahy Zikmunda vázaly i se slezskými knížaty. Navštěvovali ho v Uhrách i ve Slezsku. Jeho největší přízní se těšili Fridrich Lehnický, Bartoloměj Minsterberský a kníže opolský.³² Často se setkával i s Kazimírem Těšínským, jenž před ním zastával úřad nejvyššího vrchního hejtmana ve Slezsku.³³ Jeho vztahy s knížaty se prohloubily zvláště poté, co se Zikmund stal vrchním slezským zemským hejtmanem. Účastnil se všech sněmů, kde s knížaty jednal a poté je i přijímal na svých hostinách.³⁴

Důležitá však pro něho byla i Vratislav a představitelé městské rady. Jejich vztahy byly v podstatě dobré, což dokládá jejich vzájemná živá korespondence, ale i

---

²⁹ Ke sporům a Zikmundově roli v nich více viz. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Církev, město a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.* O Zikmundově roli víme mj. z instrukce, kterou Morenberg dostal od zástupců vratislavské městské rady v roce 1503, když jel do Budína. Vladislav tehdy označil Zikmunda za rozhodčího sporu. Zikmund však tehdy právě pobýval v Krakově. Do Slezska měl odjet a spor brzy vyřešit. „... *der als balde seine f.g. sich in die Slesian fugete, zu dem handel greiffen und vorsuch haben wurde, inn der gutte bey zulegen ...*“ Vratislavané se proto na Zikmunda obrátili s žádostí, aby určil čas a místo soudu. Vladislavova kancelář však zřejmě správně nefungovala, neboť Zikmund jim odpověděl, že od krále zatím nedostal žádné doporučení. Vratislavané proto museli vyslat novou delegaci do Budína, v jejímž čele stál Morenberg, a která jeho jménem žádala mj. o jmenování Zikmunda rozhodčím sporu. Více k instrukci *Ibidem*.

³⁰ ST. NOWOGRODZKI, *Rzady Zygmunta*, s. 65.

³¹ On sám dary rovněž rozdával - chudým a klášterům, jak to odrážejí jeho účetní knihy. *Ibidem*.

³² O kontaktech s jednotlivými slezskými knížaty nejlépe *Ibidem*, s. 66-67.

³³ Zikmund vystřídal Kazimíra Těšínského v jeho funkci nejvyššího vrchního hejtmana ve Slezsku na podzim roku 1504, avšak odebrání Kazimírovi této hodnosti nenarušilo jejich vzájemné vztahy. I poté Zikmund Kazimíra navštěvoval, hostil u sebe a vyměňoval si s ním dary a korespondenci. *Ibidem*, s. 66, pozn. č. 3.

³⁴ Např. v lednu 1505: „...*omnes duces Slesie per dominum principem erant invitati ad prandium ...*“ *Ibidem*, s. 66, pozn.č. 2.

dary města věnované králevici a v případě potřeby finanční půjčky, jež radní Zikmundovi nejednou poskytovali.³⁵ Zikmund se za to snažil městu pomáhat při vyřizování jeho záležitostí. Mezi nimi dominovaly kromě politických především zájmy obchodní. Pro Slezsko, a zvláště Vratislav, hrál důležitou roli obchod s východem. Proto bylo nutné udržovat dobré vztahy s Uhry a zajistit si protekci na uherském dvoře i u uherského magnátstva. Občas sice docházelo k nějakým drobným konfliktům s uherskými úředníky, avšak díky Zikmundovým přímlovám získali Vratislané od krále obvykle příslib kladného řešení.³⁶ Zikmundovy přízně a jeho prostřednictvím využívali představitelé rady i v obchodním sporu s Polskem.³⁷ Obecně platilo, že čím byl Zikmundův vliv a role ve Slezsku větší, tím častěji se na něho Vratislav obracela s různými prosbami. Zikmund tak velmi dobře znal nejožehavější problémy slezského a zvláště pak vratislavského prostředí, při jejichž řešení se sám často osobně angažoval.

Platilo to zřejmě i pro projekt vratislavského obecného učení. Otázka budoucí univerzity měla být projednávána již 18. ledna 1505 na sněmu v Opavě.³⁸ Účastnili se ho tehdy zástupci všech slezských stavů, čili slezská knížata, města, mezi nimiž zaujímal přední místo Vratislav, šlechta, rytířstvo i duchovní, a jemuž osobně Zikmund předsedal. Poukazovalo by to na skutečnost, že projekt byl dlouhodoběji připravován a pro zajištění jeho úspěšné realizace měla být získána co nejširší podpora. Plán měl být prodiskutován zřejmě i se Zikmundem, jehož vliv u krále byl znám, a jenž již dříve ve Vratislavi a Slezsku v mnoha záležitostech intervenoval. Jeho kladný postoj měl být příslibem úspěšného představení projektu u krále.

Příležitost osobně se přimluvit za vratislavský projekt u Vladislava nastala patrně právě v létě roku 1505. Když Zikmund v červnu do Budína dorazil, aby tam pomohl Vladislavovi zjednat příměří se Zápolského opozicí, zastihl tam zástupce a mluvčího vratislavské delegace, městského notáře Řehoře Morenberga. Toho ke králi vypravila

---

³⁵ Např. 1. května 1504 si Zikmund vypůjčil od Vratislavi 600 dukátů, 19. listopadu 1504 pak 100 dukátů, 17. srpna 1505 80 florénů, 6. září 1505 400 florénů, 12. září 600 dukátů. *Ibidem*, s. 91; A. PAWINSKI, *Młode lata Zygmunta*, s. 240-241.

³⁶ Srv. ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 91, pozn. č. 1.

³⁷ Srv. pozn. č. 17.

³⁸ Podle ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta Jagiellonczyka*, s. 83, pozn. č. 2, jenž se odvolává na zápis z MEYER, *Politische Korespondenz Breslaus*, (bez další konkrétní specifikace bibliografického údaje), který se měl nacházet v bývalém vratislavském městském archivu.

městská rada, aby Vladislavovi představil - kromě důležitého plánu vřatislavského obecného učení - i další pro město důležité záležitosti. Svědčí o tom série listin vystavených pro Vřatislav králem Vladislavem v ten samý den. Dne 20. července 1505 tak král městu udělil - kromě zakládací listiny univerzity - právo na vedení vlastní kanceláře, právo výlovu ryb a honu a daroval mu i les v Ranse spolu se všemi svobodami a privilegií.³⁹ Zikmundova přímluva za univerzitní projekt i další vřatislavské záležitosti je nepochybná a pozitivní vyřízení všech žádostí během těchto neklidných dnů tak můžeme přičíst jeho přítomnosti.⁴⁰ Slezské a vřatislavské otázky s ním král projednával jistě již poté, co bylo zažehnáno domácí uherské napětí - příměří se Zápolským bylo uzavřeno nejpozději 15. července⁴¹ - a Vladislav, vděčný za Zikmundovu intervenci, byl nyní jeho žádostem a vyslyšení jeho přímluv bezesporu nakloněn.

Jak tedy měla vypadat budoucí vřatislavská univerzita?

---

³⁹ APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8391. Srv. též S. B. KLOSE, *Von Breslau*. III/2, s. 498. Téhož dne Vladislav potvrdil Vřatislavi na žádost městské rady i někdejší privilegium císaře Zikmunda týkající se rybolovu na území středoeckého obvodu. APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8396-8397.

⁴⁰ O Zikmundových přímluvách ve prospěch Vřatislavi svědčí i další záležitosti, které zde tehdy s Vladislavem projednával. Intervenoval především v konfliktu Vřatislavanů s Polskem. Ve Slezsku se totiž v létě 1505 dověděli o usnesení polského sněmu, který schválil zákaz vstupu polských kupců se zbožím do Slezska, zvláště pak na vřatislavské trhy, jež se měly konat 24. června 1505. Současně bylo slezským kupcům zakázáno přijíždět do Polska, především do Krakova, Poznaně, Hnězdna, Kališe a jiných měst ležících u západní hranice. Otázka byla naléhavá a Zikmund se ji pokusil - na žádost Vřatislavanů - řešit vyjednáváním s polským králem, svým bratrem Alexandrem. Když dorazil do Budína (22. června), přivezli mu na začátku července 1505 Alexandrovu odpověď. Polský král v ní prohlásil, že je ochoten pozdržet výkon obchodních překážek - zvláště zavedení práva skladu v polských městech namířené proti Vřatislavi, - ovšem za podmínky, že Slezsko, ale i celé české království poskytnou Polsku vojenskou pomoc proti tatarským nájezdům. Dále navrhoval, aby bylo Zikmundovi svěřeno správcovství Čech (nejen Slezska) -jako Vladislavovu zástupci. Lépe by tak bylo totiž možné organizovat vojenskou pomoc Polsku. Podobné dopisy zaslal polský král i Vladislavovi. O všech těchto otázkách týkajících se Vřatislavi a Slezska tedy musel Zikmund s Vladislavem v červenci nutně hovořit. K tomu ST. NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta*, s. 92an. Z projektů Zikmundova správcovství v Čechách ani z pomoci Polsku ovšem nic nebylo. Na podzim 1505 zavedlo proto Polsko právo skladu Vřatislavská rada se později v této záležitosti znovu obrátila na Zikmunda, který jim již tolikrát pomohl. Ten pobýval od začátku roku 1506 v Polsku, a proto za ním do Krakova vyslali osobně Morenberga, aby s ním celou záležitost projednal.

⁴¹ Viz výše.

V.4. ZAKLÁDACÍ LISTINA VRATISLAVSKÉ UNIVERZITY

Všechny podrobnosti a představy o tom, jak měla budoucí univerzita vypadat, se dozvídáme z dokumentů vystavených králem Vladislavem. Nejdůležitější z nich byla zakládací listina obecného učení, vydaná 20. července 1505. Její text byl zřejmě připraven již ve Vratislavi a králi pak pouze předložen k potvrzení.¹ Kromě zakládací listiny však Vladislav vystavil i celou řadu dalších dokumentů, jež měly tvořit organizační a právní strukturu vratislavské univerzity.² Jednání o slezském obecném učení přitom muselo proběhnout v klidné a příznivé atmosféře, neboť Morenberg k tomu později poznamenal, že „... zastal jeho Majestát této záležitosti nakloněn ....“³ Vystavení univerzitních listin se jistě neobešlo bez finančního vykoupení, jak o tom svědčí slova polského kronikáře Matěje z Miechowa, jenž zmiňoval, že za ně Vratislavané „...zaplatili v královské kanceláři v Budině mnoho peněz ...“⁴ Vladislav, jenž byl v neustálých finančních obtížích, tuto formu díky zajisté přivítal.

Bližší analýza zakládací listiny nám pomůže objasnit některé představy o struktuře, hmotném zaopatření a fungování budoucí univerzity.

Dokument začíná Vladislavovou intitulací a výčtem všech jeho hodností: „Vladislav, z Boží milosti král Uher, Čech, Dalmácie, Chorvatska, Rame, Haliče,

---

¹ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 272 považuje za jejího autora - především její úvodní rozsáhlé motivace, v níž se objevují učené obraty a formulace, - měšťského pisáře Vavřince Korvína, jenž byl Platonovým ctitelem. Jiní autoři - např. REINKENS, GAUPPE, HEYNE - připisují autorství listiny obvykle Morenbergovi. K tomu srv. J. H. REINKENS, *Die Universität zu Breslau*, s. 10; E. TH. GAUPP, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus*, s. 230-231; J. HEYNE, *Dokumentierte Geschichte des Bistums 3*, s. 404. K osobnosti Vavřince Korvína více DARIUSZ ROTT, *Wawrzyniec Korwin. Wczesnorenesansowy humanista śląski*, Katowice 1997; LEOKADIA MATUSIK, *Wawrzyniec Corwin*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 1*, s. 31-35; G. BAUCH, *Laurentius Corvinus, der Breslauer Stadtschreiber und Humanist. Sein Leben und seine Schriften*, ZVfGS 17, 1883, s. 230-302.

² Originál Vladislavovy zakládací listiny se nachází ve Vratislavi v APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8390. Text listiny byl rovněž několikrát publikován, viz. např. H. WUTTKE, *Versuche der Gründung einer Universität in Schlesien*, s. 416-419; E. TH. GAUPP, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus*, s. 234-237; G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 8, s. 6-8; G. KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, č. 2, s. 565-568; *Cztery początki*, s. 20-26. Další Vladislavovy právní akty vztahující se k založení vratislavské univerzity se nacházejí rovněž v APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8392, 8393, 8394, 8395, 8398, 8399, 8400. Většinu z nich publikoval G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 9-14, s. 8-11. Srv. též APWr, *Zbiór Klosego*, sign. 127, *Negotium gymnasii novi erigendi solicitatu per Gregorium Morenberg notarium*.

³ „... Inueni itaque Maiestatem suam huic negotio plurimum inclinam ...” G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 15, s. 12.

⁴ „... multo aere Budae in Cancellaria regis soluerunt ...” *Chronica Polonorum*, s. 377.

Srbska, Lodomerie, Comanie a Bulharska, markrabí moravský, kníže slezský a lucemburský a markrabí lužický etc.”⁵

Po ní následuje obsáhlá arenga, čili rozvedení obecné motivace, proč byla listina sepsána. Je v ní veleben význam vzdělání a zvláště studium filozofie, která představovala již v období antiky vrchol veškerého vědění a jejíž poznávání a studium patřilo k nejvyšším ctnostem. Proto i král vyjevuje svou touhu umožnit svým poddaným zakusit chuť jejích plodů a věnovat jim skvělý dar - možnost její výuky, aby své poznatky mohli lépe využít při správě a výkonu veřejných věcí. Tato nejzdobnější část celé listiny nejvíce prozrazuje její původ, pocházející z humanistického prostředí vratislavských písařů.⁶ V listině se píše: „ ... *Dáváme všem na vědomí na základě tohoto listu, že mezi lidskými věcmi nenacházíme nic výtečnějšího, nic více božského než zdokonalování ducha znamenitým studiem a zvláště studováním filozofie (která je průvodkyní a učitelkou dobrých mravů), pro níž kdysi nejpřednější mužové neváhali opustit svá sídla a domovy a odhodlali se vydat do dalekých krajů a riskovali různá nebezpečí na zemi i na moři. Čteme totiž, že z tohoto důvodu Platon opustil Athény a procestoval celé Řecko, Itálii a Sicílii, a nakonec dorazil na Faros, aby tam důkladně prozkoumal egyptská mystéria a svaté učení tamních kaplanů. Proto též jiní nespočetní z barbarských národů a z nejvzdálenějších končin Skýtie putovali za ušlechtilým vzděláním a zanechali lidskému rodu velký užitek díky svým znamenitým objevům, a lidé, kteří předtím žili dle zvířecích zvyků, přijali ten způsob života, jenž dnes vidíme. Z tohoto důvodu také my, postaveni z Boží vůle na čelo tolika království a třímaje žezlo nad tolika lidy a národy, toužíme odměnit naše poddané skvělým darem studia věd, aby byli schopní lépe spravovat veřejné záležitosti, aby mohli uváženě a bystře vést jednání, a aby jim byly ukázány zásady správného života ...*”⁷ V listině je řečeno, že budoucí obecné

---

⁵ Chybí zcela invocace a inskripce se salutací. „ *Wladislavs Dei gratia Hungarie, Boemie, Dalmatie, Croatie, Rame, Gallicie, Seruie, Ludomirie, Comanie, Bulgarieque Rex, Marchio Moravie, Dux Slesie et Lucembur/gensis ac Marchio Lusatie etc.* ” *Cztery początki*, s. 20, 24.

⁶ O nástupu humanismu ve Vratislavi psal G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 200-225.

⁷ „ *...Notum facimus tenore presentium uniuersis, Quod quum nihil prestabilius in rebus humanis reperiat, nihilque diuinius, quam animum Egregiis uirtutibus/philosophieque potissimum studiis (que morum directrix est et magistra) excolere, propter quam summi olim viri peregrinas regiones adire, relictisque propriis penatibus domesticisque Deliciis sese uariis et terra et mari/periculis exponare non dubitauerunt. Hinc enim Platonem legimus, relictis Athenis, uniuersam et Greciam et Italiam et Siciliam peragrassse, postremoque etiam et Pharon penetrasse, ut Egiptia misteria, Sacerdotumque/illie existentium Sacra perdiceret. Hinc innumerabiles alios ex Barbaris etiam nationibus extremaque Scythia bonarum literarum gratia processisse, magnumque humano generi*

učení je určeno především pro jeho poddané - v tomto kontextu míněno bezpochyby Slezany - a má tedy sloužit zvláště k naplnění jejich očekávání a potřeb.

Následuje rozhodnutí krále uvést ve známost svou vůli o založení univerzity: „... *Rozhodli jsme se proto v našem duchu pro příznivý rozvoj naší opravdové křesťanské víry, pro chválu a pro povznesení našeho království a České koruny a pro spásu naši i našich předků, v touze kráčet ve šlépějích zbožného Karla, císaře a krále Čech, založit univerzitu ...*”.⁸ Jestliže koncept listiny vznikl ve Vratislavi, pak tato část nejlépe odráží stále živé vědomí příslušnosti Slezanů k České koruně.⁹ Založení univerzity má totiž přinést prospěch a blahobyt celé České koruně, jejíž součástí bylo i Slezsko s Vratislaví. Vladislav se zde - ani nikde jinde v dalším textu listiny - sice neodvolává na vzory jiných starších, slavnějších obecných učení středověku, tak jako to bývalo při fundaci nových univerzit obvyklé, avšak zmiňuje zde jako svého předka a předchůdce Karla IV, jenž se zasloužil o založení nejstaršího obecného učení ve střední Evropě a současně i v České koruně. Připomenutí Karla IV, jenž se mj. nejvíce zasadil o rozvíjení vzájemných vazeb mezi Korunou a Vratislaví, zde jistě není zcela náhodné.¹⁰ Motiv zřízení univerzity, jež má pomoci posílit *rozvoj opravdové křesťanské víry*, namířený proti utrakvistickému učení živému v prostředí sousedních Čech, bude v listině ještě dále rozveden.¹¹

Následně jsou v dokumentu uvedeny předměty, jež mají být na univerzitě přednášeny: „... *teologie, právo kanonické a císařské, a také filozofie, kromě toho medicína, gramatika, dialektika, rétorika, poetika, aritmetika, geometrie, hudba a astronomie...*”.¹² Nově založená univerzita tedy měla být obecným učení čtyřfakultním. Ve výčtu předmětů fakulty sedmi svobodných umění jich přitom bylo uvedeno osm místo obvyklých sedmi, neboť zde byla samostatně zmiňována poetika, jež byla obvykle vykládána v rámci gramatiky.¹³ Rozsah přednášek na jiných

---

fructum egregiis ipsorum inuentis peperisse/ac homines, qui pecuino quodam ritu uiuebant, in hanc, quam modo uidemus, uiuendi formam reduxisse...” *Cztery początki*, s. 20-21, 24.

⁸ „... *constituimus in animo nostro pro felici Orthodoxe christiane religionis nostre incremento, pro gloria et exaltatione Regni ac Corone nostre Boemie, proque nostra ac Diuorum progenitorum/nostrorum salute uestigiis Diui Karoli Cesaris ac Boemie Regis insistere uolentes, generale literarum Gymnasium erigere ...*” *Cztery początki*, s. 21, 24.

⁹ O otázce příslušnosti Slezska k České či Uherské koruně srv. též kapitola III.2. *Český král a Vratislav ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505.*

¹⁰ O Karlových snahách posilovat vzájemné vazby mezi Vratislaví a Českou korunou srv. *Ibidem*.

¹¹ Srv. níže.

¹² „...*Theologie Jurisque pontificii atque/Cesarei sanctiones legantur, philosophieque, insuper Medicine, Grammatice, Dialectice, Rethorice, Poetice, Arithmetrice, Geometrie, Musiceque ac Astronomie Discipline tradantur ...*” *Cztery początki*, s. 21, 24.

¹³ V rámci poetiky se studenti obvykle učili o stavbě verše a literárních formách. Tyto znalosti jim

fakultách nebyl blíže stanoven.¹⁴ Chybí zde rovněž jakékoliv další zmínky o struktuře těchto fakult, nevzpomíná se zde ani o tom, že by v jejich čele měli stát děkani, ani to, jakou roli mají plnit v rámci univerzity a jejich záležitostí. Je však možné, že tyto podrobnosti měly být ponechány vymezení statutům budoucích fakult.

Po tomto výčtu následuje chvála Vratislavi, jež se měla stát sídlem budoucí univerzity, a jež byla vnímána jako město zcela výjimečné: „... *Činíme tak v našem městě Vratislavi, které je hlavním městem celého Slezska a které snadno převyší všechna města v německé říši zázračně dobrou polohou, výtečností budov a nádherných staveb, a mimo to vzdělaností obyvatel...*”¹⁵ O tom, že Vratislav neměla v regionu konkurence, není pochyb, a fakt, že budila obdiv již u svých současníků, připomínají i zde uvedená slova.¹⁶ Jejich obsah je však třeba přičíst především ambicím vratislavského písaře, jemuž na velebení a vychválení města záleželo především, neboť Vladislav ve Vratislavi před rokem 1511 nikdy osobně nebyl.¹⁷ Kromě toho je třeba vzít v úvahu i skutečnost, že chválení a vynášení lokalit, jež se měly stát sídlem nových obecných učení, bylo v středověkých zakládacích listinách celkem obvyklé a nemůžeme mu proto přikládat takový význam.¹⁸

V další části listiny pak Vladislav přechází k důležité otázce univerzitních prostor. Bez hmotného zázemí a budov, určených k výuce, by přitom obecné učení mohlo jen stěží existovat a rozvíjet svou činnost. Čteme k tomu: „... *Především schvalujeme a povolujeme, aby vratislavští měšťané vybrali ve jmenovaném městě místo a volné prostranství, na kterém postaví univerzitu a veřejné přednáškové posluchárny, a také vystaví ubytovny, ve kterých budou bydlet doktoři, a místnosti vhodné pro rétorická cvičení; kromě toho nechť učiní, ustanoví a vystaví vše,*

---

byly potřebné, neboť s veršovanou formou textu se student setkával již od samého počátku svého studia. Verši byly psány dokonce i školní gramatiky. K. STOPKA, *Szkoły katedralne*, s. 153.

¹⁴ Není např. zmiňováno, na základě jakých textů mají být konány přednášky týkající se práva světského a kanonického.

¹⁵ „... *Idque in Ciuitate nostra Wratisla/uiensi, que uniuerse Slesie est Metropolis, miraque loci felicitate edificiorumque ac insignium structurarum prestantia, Ciuiumque insuper humanitate, cunctas facile Germanie vrbes exuperat.*” *Cztery początki*, s. 21, 24.

¹⁶ K hodnocení Vratislavi jejími současníky srv. kapitola III.1. *Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století*.

¹⁷ K Vladislavově první návštěvě ve Vratislavi roku 1511 srv. kapitola III.2. *Český král a Vratislav ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505*.

¹⁸ Např. v zakládací listině vystavené papežem pro univerzitu v Lipsku roku 1409 se uvádí, že město je lidnaté a prostorné, že je položené v úrodném kraji a mírném klimatu a že jsou „... *oppidani et incolae homines civiles et in moribus bene dispositi...*” . E. TH. GAUPP, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus*, s. 238.

co uznají za potřebné pro tento tak užitečný záměr ...”¹⁹ Král tak zcela přenáší odpovědnost za veškeré úsilí spojené s výběrem lokality pro příští univerzitu a pro zajištění a vybavení jejich prostor na město. Mají to být měšťané, kdo se má postarat o zrealizování těchto důležitých opatření, stranou nechává i otázky finanční. Má to být zřejmě opět město, kdo tyto výdaje spojené s výstavbou bytů a poslucháren, uhradí.²⁰

Poté se věnuje osobám bezprostředně spojeným s univerzitou - budoucím profesorům a studentům. Jako zvláště důležitá se jevila otázka hmotného zajištění a platů jejich učitelů. Tato pasáž listiny nám přitom mnoho prozrazuje o představách radních, které můžeme považovat za hlavní autory konceptu zakládací listiny, jaký charakter podle nich mělo mít příští vratislavské obecné učení. Doslova se zde píše: „...Kromě toho, ať jsou doktoři a magistři vybaveni tím, co potřebují ke svému živobytí a každodenní potřebě. Také nařizujeme a ustanovujeme, aby profesori teologie, obojího práva a filozofie žili z příjmů úradů a kanovníckých hodností v kostele svatého Kříže, které podléhají našemu patronátnímu právu, a aby užívali každodenního vyživení tak jako jiní rezidenti kostela. Tak jako my rezignujeme na úřady a hodnosti kanovníků ve jmenovaném kostele sv. Kříže udělením této darovací listiny, tak ať činí bez odvolání v budoucnosti i městská rada a vratislavští radní, kteří tehdy budou. Úřední hodnosti tohoto typu nebo uvolněné kanovnícké místo mohou přitom připadnout pouze přednímu nebo svědomitě přednášejícímu doktorovi či magistrovi, jenž je má získat podle zásluh za vynikající znalosti, a ne z důvodu přízně...”²¹

Budoucí univerzita tedy měla být městskou fundací. K hmotnému a finančnímu zajištění profesorů měly být sice využity církevní prebendy spojené s kanovníckými

---

¹⁹ „... Concedimus imprimis atque permittimus, ut Ciues Wratislavienses Aream et locum in prefata Ciuitate/elegant, In quo Collegium generale auditoriaque publica excitent, loca, que Doctores incolant, erigant, Exercitationique ac palestre literarie opportuna Diuerticula constituent ac omnia, Que huic saluberrime rei/conducere censuerint, faciant, instituent ac extruant...”. Cztery początki, s. 21, 24-25.

²⁰ K otázce univerzitních prostor a poslucháren srv. rovněž dále kapitola V.5. *Doprovodné královské dokumenty k ustavení vratislavské univerzity.*

²¹ „...Insuper, ut prefati Doctores et Magistri in his etiam, que uictum ipsorum Quottidianasque necessitates respiciunt, prouideantur. Ordinamus atque./ Statuimus, ut Theologie ac vtriusque Juris, philosophie insuper professores ex Dignitatibus ac Canonicatibus in Ecclesia Sancte Cruis, Qui iuris patronatus nostri sunt, Deque eorum prouentibus/uiuant ac refectionibus quottidianis instar aliorum circa Ecclesiam residentium gaudeant. Quarum quidem Dignitatum ac Canonicatum in ecclesia Sancte Crucis prefata Collationem per presentes/resignamus, ita ut ad Senatium et Consules Wratislavienses, Qui pro tempore fuerint, perpetuo deinceps ac irrefragabiliter pertineant. Sic tamen, ut Dignitates huiusmodi aut Canonicatus uacantes/nulli preterquam Doctori aut Magistro excellentiori

místy zdejšího kapitulního kostela sv. Kříže, ovšem vrchní patronát nad univerzitou měl připadnout městské radě.²² Poukazuje na to ustanovení, kterým jí bylo přiznáno nejvyšší privilegium, čili právo obsazovat uvolněná kanovnická místa příštími učiteli. Městská rada si tak měla zachovat rozhodující vliv na složení učitelského sboru, jenž měl tvořit jádro budoucí univerzitní obce. A to nebylo bez významu. Tento postup nebyl sice obvyklý, avšak rovněž ne zcela ojedinělý.²³ Svým opatřením ovšem již v mnohém naznačoval, jaká očekávání si od něho radní slibují.

Na památku tohoto králova rozhodnutí pak měla být - po jeho smrti - sloužena každoročně slavnostní mše, jíž se měli povinně účastnit všichni členové univerzitní obce: „...*Dále, abychom se postarali o záležitosti, jež se týkají naší spásy, ustanovujeme a nařizujeme, aby - když Bůh nás povolá z tohoto světa - v den výročí našeho skonu všichni doktoři, magistři a studenti - na památku udělení jim tak velikého dobrodiní - se shromáždili v tomto kostele sv. Kříže. Po odsloužení exequií hodných krále, ať jsou přednesena kázání za spasení duše naší i našich potomků, a ať si nikdo nedovolí odtud odejít pod žádnou záminkou, dokud bohoslužba neskončí pod hrozbou uložení trestu neposlušným na základě soudní pravomoci současného představeného školy nebo jejího rektora ...*“²⁴ Vladislavova zásluha o zřízení univerzity tak měla být uctěna a zachována na věčnou paměť.

Dalším pomocným zdrojem příjmů budoucí univerzity, jež je v zakládací listině zmiňován, měla být slezská kolej Blahoslavené Panny Marie založená kdysi v Lipsku. Neboť již při jejím zřízení bylo ustanoveno, že v případě, že by někdy ve Slezsku povstala univerzita, mají se její členové vrátit do Slezska a tam užívat svých příjmů.²⁵ Proto je Vladislav v další části svého fundačního dokumentu povolával zpět a zamýšlel kolej přivtělit ke vznikajícímu vratislavskému obecnému učení. Nově příchozí ze zmíněné lipské koleje se přitom měli těšit a požívat stejných

---

diligentius legenti conferantur, ut Collationes ille non ex fauore, sed secundum Doctrine excellentiam et meritum procedant ...”. Cztery początki, s. 21-22, 25.

²² K historii kapitulního kostela sv. Kříže srv. kapitola III.3. *Církevní instituce ve Vratislavi a jejich vztah k univerzitnímu vzdělání*, kde je rovněž uvedena další literatura.

²³ Podobně i v Kolíně byla otázka hmotného zajištění univerzitních profesorů spojená s kanovnickými místy tamního kostela. O obsazování těchto míst přitom rozhodoval rektor společně s městskou univerzitní komisí. K tomu G. KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, s. 34.

²⁴ „... *Ceterum, ut his, que/salutis nostre sunt, inter ea etiam prouideamus, Statuimus ac ordinamus, ut Quum Diuina uocatione nos ex hac luce migrare contingeret. Anniuersario obitus nostri die omnes Doctores, Magistri ac Scola/stici collati huius tanti in se beneficii memores, in eandem Ecclesiam Sancte Crucis conueniant. Exequiisque Regio more institutes, exhortationem publicam pro anime nostre et progenitorum nostrorum remedio/faciant, neque prius inde discedere ullatenus presumant, Quam sacra illa ad finem usque fuerint deducta, penam in rebelles arbitrio Gymnasiarche seu Rectoris, qui pro tempore fuerit, uolentes infligi...*”. Cztery początki, s. 22, 25.

svobod, majetků a příjmů, jako zbyvající členové obce.²⁶ Doslova čteme: „ ... *Kromě toho, - neboť jsme se dověděli, že jistá kolej, kterou nazývají Blahoslavené Marie při Lipské univerzitě, byla založena a zřízena tím způsobem, že kdyby vznikla ve Slezsku univerzita, pak se členové této koleje mají okamžitě přestěhovat do Slezska, - ustanovujeme, aby příjmy a zisky této koleje, jejichž největší část pochází ze Slezska, byly v budoucnosti vypláceny tam zřízené univerzitě. A tak za těchto podmínek vybízíme na základě našeho listu členy zmíněné koleje Blahoslavené Marie, aby se zařadili k řadě jiných kolejí téhož našeho obecného učení, a aby se jako ostatní těšili a užívali týchž stejných svobod, majetků a příjmů. Majetek a všechny příjmy zmiňované koleje připojujeme a připisujeme v budoucnosti zcela naší vratislavské univerzitě, chceme, aby od této chvíle jmenované příjmy byly přidělovány ve prospěch a užitek naší univerzity a ve shodě s tím, co se zdá lepší a vhodnější k uskutečnění, aby byly rozdělovány a udělovány přednášejícím zde doktorům a mistrům...*”²⁷

Pokud jde o studenty, nenajdeme zde - jako v některých jiných starších zakládacích univerzitních listinách - výzvy určené přespolním scholárům, aby se do Vratislavi sjížděli a využívali možností získat tam vyšší vzdělání. Zdejší obecné učení mělo sloužit především domácím obyvatelům a nejbližším zájemcům ze Slezska a jeho okolí. Mělo mít charakter zemské univerzity, jejíž typ byl od druhé poloviny 15. století stále oblíbenější a častější. Chybí zde rovněž jakákoliv další - konkrétní nebo alespoň obecná - ustanovení či opatření, týkající se studentstva. Nehovoří se zde o žádných privilegiích či svobodách určených pro ně, nenajdeme zde ani zmínky o právní ochraně poskytované studentům během cesty na univerzitu nebo při pobytu ve Vratislavi. Nebyla zde - v porovnání s profesory - dotčena ani otázka možností jejich ubytování ve městě. Všechny tyto podrobnosti

---

²⁵ Srv. k tomu kapitola II.2.2. *Univerzitní exodus do Vratislavi v roce 1409?*

²⁶ Dne 10. srpna 1505 pak Vladislav vystavil ještě jednu speciální listinu, již oficiálně přenášel lipskou kolej Blahoslavené Panny Marie do Vratislavi. G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 14, s. 11. Srv. též dále kapitola V.5. *Doprovodné královské dokumenty k ustavení vratislavské univerzity*.

²⁷ „ ...*Preterea, quum Collegium quoddam, quod beate Marie uocant in gymnasio Lipcensi ea lege, eaque conditione fundatum atque Dotatum intellexerimus, ut si quando in Slesia Gymnasium publicum erigeretur, Collegiati illius Collegii in Slesiam mox se coferre debeant, prouentus uero et redditus ispius, Qui maiori ex parte in Slesia colliguntur, Gymnasio illic constituto deinceps deputari. Ea igitur conditione/sic stante, Reuocamus presentium literarum nostrarum vigore collegiatos prefati Beate Marie collegii, ut sint in ordine aliorum Collegiatorum noui huius nostri gymnasii, iisdemque prout ceteri libertatibus, commodis/et emolumentis gaudeant ac potiantur. Censu uero et prouentus omnes prefati Collegii Wratislaviensi nostro Gymnasio deinceps in omnibus et per omnia ascribimus atque incorporamus, Volentes, ut ammodo/prefati redditus in usum ac utilitatem Gymnasii nostri*

snad měly být řešeny až později v rámci univerzitních statut a po dohodě s městskou radou.²⁸

Téměř v závěru listiny se král opět vrací k důvodům, proč má být univerzita ve Slezsku zřízena a jaké má plnit poslání. Oficiálně uváděným motivem měla být touha utvrdit obyvatele slezského regionu v katolické víře, ochromené v posledních letech husitským, čili kacířským hnutím. Univerzita a předně její mistři měli proto napomáhat zachování čisté víry a církevního učení a nedopustit, aby došlo k jejich zvrácení. Zakazuje se proto přímo číst a studovat všechny podezřelé a nebezpečné knihy. Odstrašujícím příkladem má být přitom univerzita v Praze. V listině je toto poslání shrnuto slovy: „... *Rozumíme zase a v duchu jsme svědomitě uvázili, jak velmi snadno podléhá lidský rod d'ábelským nástrahám a je náchylný dopouštět se chyb a přestupků, a zvláště těch, jež škodí spáse duše. Proto také tak mnoho chceme přispěchat vstříc s prospěšným léčivým prostředkem, rozhodujeme a nařizujeme, aby se nikdo z doktorů, magistrů a studentů neosmělil číst knihy podezřelé z hlediska víry a zakázaných Církví a ani zpochybňovat pravidla naší víry (které nazývají články víry), autoritu církevní jurisdikce a ani jiné věci tohoto druhu, aby se nestalo to (jen to ne), co jsme viděli na pražské univerzitě, co bylo velkou zkárou pro křesťanskou víru. Tak ať jest, abychom - ve snaze vybudovat chrám křesťanské víry - nevystavěli školy povolující spíše zhoubné učení Dáblovo než Kristovo...*”²⁹

Je pravděpodobné, že i tato část a varování v ní před kacířským zlem byly sepsány a pořízeny z iniciativy vratislavských radních, kteří v průběhu celého 15. století - zvláště však za vlády Jiřího z Poděbrad - zastávali ve Slezsku zvláštní postavení a své město vnímali jako oázu obrany pravé víry proti šířící se herezi.³⁰ Deklarace a zdůraznění nutnosti zachování čisté víry tu přitom mohlo plnit dvojí roli. Jednak šlo o to distancovat se od utrakvistických tradic v Praze, avšak současně

---

partiantur, secundumque quod melius et conducibilius expedire uidebitur, pro Doctoribus et Magistris legentibus distribuuntur seu deputentur...” *Cztery początki*, s. 22, 25-26.

²⁸ K organizační struktuře univerzity a statutům viz. níže.

²⁹ „... *Perpendentes etiam/Diligentiusque animo reuoluentes, qualiter humanum genus ad errores et uicia diabolica quadam fraude pronum sit et procliu, in hisque potissimum, que anime salutem respiciunt. Hinc igitur, quantum in nobis/est salubri etiam remedio occurrere uolentes, Decernimus et ordinamus, Ne quispiam Doctorum, Magistrorum aut Scolasticorum libros in fide suspectos et ab Ecclesia uetitos legere, religionisque nostre indigita/menta (quos fidei articulos uocant), auctoritatem clauium ceteraque id genus in dubium reuocare aliquatenus presumat, ne id (quod absit) contingat, quod in Gymnasio nuper Pragensi magna religionis Christiane/ruina accidisse uidemus. Neue, dum religionem Christianam edificare nitimur perniciosis huiusmodi admissis Dogmatibus diaboli potius quam Christi Scholus struamus...*” *Cztery początki*, s. 22, 26.

³⁰ Srv. kapitola III.2. *Český král a Vratislav ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505.*

i o to poukázat na nálehavou potřebu zřízení univerzitní instituce v tomto regionu, který byl v těsné blízkosti Čech, nakažených kacířským hnutím, a v němž chybělo obecné učení. Nově zřízená univerzita by tak mohla působit dvojím směrem: jednak léčebně a prevetivně pro případ, že by došlo opět k ohrožení a šíření nebezpečného učení, jednak by mohla sloužit k uspokojení potřeb zdejších zájemců o studium, kteří se museli za vyšším vzděláním vydávat na daleké cesty. Měl to být jistě i argument, jenž měl v budoucnosti naklonit k potvrzení žádosti i papeže.

V úplném závěru listiny pak nacházíme několik málo slov o struktuře a organizaci budoucí univerzity. Na jejím vrcholu měl stát kancléř, vícekancléř a dříve zmiňovaný rektor (*gymnasiarcha*).³¹ Úřad kancléře měl přitom vždy zastávat vratislavský biskup, jemuž náleželo první místo mezi všemi slezskými knížaty. Jemu měla rovněž připadnout péče a dohled na zachování církevní pravověrnosti a čistoty církevního učení na univerzitě. Úřad vícekancléře měl plnit děkan kapituly. Po jmenování do těchto funkcí vratislavského biskupa Jana Rotha a kapitulního děkana a koadjutora Jana Turza se v dokumentu dále doporučuje, aby oba dva společně s městskou radou připravili univerzitní statuta a zařídili vše, co bude pro organizaci a fungování obecného učení prospěšné a potřebné. Mají to být také oni, kdo má zajistit a vykonat případné tresty nad neposlušnými a vzpurnými osobami, které by nedodržovaly právo, a vůbec mají dbát na dobro a blaho nově zřízené instituce.

K tomu čteme: „... Svěřujeme to zvláštní péči a pozornosti nejtihodnějšímu otci v Kristu, panu Janu, biskupovi vratislavskému a jeho nástupcům. Týž, jak víme, zastává nej přednější místo mezi jinými knížaty ve Slezsku. Chceme proto a jmenujeme právě jeho prvním kancléřem a správcem naší univerzity, vícekancléřem pak zase ctihodného Jana Turza, děkana většího kostela sv. Jana ve Vratislavi, a tak podobně i jejich nástupce. Kromě toho ustanovujeme a nařizujeme, aby zmíněný kancléř a vícekancléř společně s městskou radou schválili nařízení a statuta ve věci a ve prospěch univerzity, aby jednotlivé záležitosti řešili a rozhodovali po zralém a důkladném uvážení, aby ukládali tresty neposlušným a vzpurným, kteří poruší právo, a aby se obecně starali o veškeré dobro univerzity se zvláštní péčí a svědomím ...”³²

---

³¹ Srv. pozn. č. 24.

³² „... *Peculiari id cure ac diligentie/, Reuerendissimi in Christo patris Domini Joannis Episcopi Wratislauiensis ac successorum suorum committentes. Quem sane sicuti inter principes Slesie primatum obtinere nouimus. Ita hunc etiam primum Gymnasii huius/nostri Wratislauiensis Cancellarium et moderatorem esse uolumus ac designamus, Vicecancellarium uero Reuerendum*

Co z tohoto krátkého úryvku vyplývá, je opět fakt, že nově zřízené obecné učení mělo mít převážně městský charakter. Oficiální nejvyšší hodnost - úřad kancléře - měl sice zastávat vratislavský biskup, shodně s všeobecně platnou a respektovanou praxí o svrchované roli církve ve středověkém systému vzdělávání, ovšem ve skutečnosti měl patronát a rozhodující vliv připadnout městské radě. Kromě již dříve vyhrazeného práva radních jmenovat budoucí profesory se jejich moc měla projevit i v univerzitní jurisdikci a především v jejich osobním podílu a účasti na vytváření statut a nařízeních týkajících se vnitřního života obecného učení.

O funkci a jmenování příštího rektora univerzity ve Vladislavově zakládací listině však nic více nenajdeme. Neuvádí se zde, zda měl být volen scholáry ze svého okruhu či jmenován radou, jak dlouho mělo trvat jeho funkční období a co přesně mělo náležet do rozsahu jeho práv a povinností. Zdá se, že přesnější ustanovení týkající se těchto otázek, mělo být ponecháno diskusi při sepisování univerzitních statut.

Stejně tak zde nenajdeme ani zmínky o rozdělení studentů do univerzitních národů, což však znovu jen naznačuje, že budoucí Alma Mater měla být ústavem zemským, určeným převážně Slezanům. Rovněž další záležitosti týkající se organizace studia - jako skládání zkoušek a udílení univerzitních hodností - mělo být stanoveno teprve statuty.

Na konci Vladislavova dokumentu pak již pouze vystupuje oznámení o způsobu ověření jeho listiny: „... *Aby tato všechna ustanovení společně i jednotlivě získala moc a trvalou platnost, doporučujeme sepsat tento list a udělit mu právní moc přivěšením naší pečeti, kterou užíváme jako král Uher a Čech.*”³³ Následuje údaj o době a místu vzniku listiny: „... *Dáno v Budíně 20. července léta Páně tisíc pět set pět, v patnáctém roku naší vlády v Uhrách, v Čechách pak v třicátém čtvrtém.*”³⁴

Joannem Thurzo, Decanum Ecclesie maioris sancti Joannis Wratislauie, ac suos similiter/successores. Statuimus preterea ac ordinamus, ut prefati Cancellarius et Vicecancellarius una cum Senatu Wratislauiensis constitutiones siue statuta in rem et utilitatem gymnasii condant singulaque maturo/et prouido consilio decernant et ordinent penas in preuaricatores rebelles ac capitosos statuant omnibusque generaliter gymnasii usibus diligenti cura et sollicitudine prospiciant....” Cztery początki, s. 22-23, 26.

³³ „... *Que quidem omnia et singula ut/robur perpetue firmitatis obtineant presentes literas fieri easque Sigilli nostri maioris Quo tanquam Hungarie et Boemie Rex utimur appensione muniri precepimus.*” *Cztery początki, s. 23, 26.*

³⁴ „... *Datas Bude vigesima die mensis Julii Anno/Christi Millesimo Quingentesimo Quinto Regnorum autem nostrorum Hungarie Decimoquinto, Boemie uero Tricesimo Quarto.*” *Cztery początki, s. 23, 26.*

V levém dolním rohu pod textem je pak umístěn Vladislavův podpis, v pravém podpis Augustina z Olomouce, doktora dekretů, olomouckého děkana.³⁵

Originál listiny byl opatřen velkou pečetí krále Vladislava, upevněnou na červenožlatých šňůrkách. Počáteční slovo listiny *Wladislavs* bylo napsáno zlatým písmem.³⁶

---

³⁵ Augustin Casenproth z Olomouce, vícekancléř českého království, doktor dekretů padovské univerzity, kanovník vřatislavské katedrální kapituly, pracovník Vladislavovy kanceláře. J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem*, s. 157.

³⁶ APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8390. Z pečeti je dnes zachován pouze její větší fragment.

V.5. DOPROVODNÉ KRÁLOVSKÉ DOKUMENTY K USTAVENÍ VRATISLAVSKÉ UNIVERZITY

Kromě zakládací listiny budoucí univerzity pak Vladislav vystavil ještě několik doprovodných dokumentů, jež měly doplnit organizační a právní strukturu obecného učení. Dne 20. července, čili ten samý den, co byla vystavena zakládací listina, vydal král ještě čtyři další písemnosti, jimiž se pokusil pro univerzitu zajistit prostory potřebné pro vyučování. Dopisy určené pro lubušského biskupa Dietricha von Bülow, opata cisterciáckého kláštera v Lubiążu Ondřeje Hoffmanna a opata cisterciáckého kláštera v Kamieńci Ząbkowickém Jakuba II. byly přitom obsahově i formálně téměř totožné.¹ Po úvodních frázích, jimiž se král na své příjemce obracel, jim prozrazoval svůj záměr zřídit ve Vratislavi univerzitu, neboť si přál, aby Slezsko i obě Lužice zůstaly zachovány v čisté víře.² V souvislosti s tím je žádal, zda by mohly budoucímu obecnému učení poskytnout své dvory nacházející se ve Vratislavi, jež jsou podle jeho zpráv neobydlené, aby z nich mohly být zřízeny posluchárny a příbytky pro studenty a profesory. Doslova se v dopisech píše:

„ ... odhodlali jsme se k věčné chvále Boží zřídit v našem městě Vratislavi univerzitu, k tomu jsme poskytli všechny naše prelatury a kanovníká místa v tumském kostele sv. Kříže ve Vratislavi. A aby magistři, doktoři a studenti měli k dispozici posluchárny a byty, prosíme a žádáme Vás a Vaši kapitolu, zda byste nám chtěli k tomu poskytnout Váš dvůr, který máte v našem zmiňovaném městě Vratislavi a který držíte zcela neobydlený a částečně spustlý, a odstoupili ho Radě našeho města Vratislavi, aby z něho byly zřízeny posluchárny a byty, aby mohla být taková univerzita vystavěna k věčné slávě Boží a naší, jak to my bezpochyby učiníme ...”³

---

¹ APWr, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8392, 8393, 8394; G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 9, 10, 11, 12, s. 8-10.

² „ ... So wir nw, wie vns zu koeniglichem ambt zusteen will, bedacht vnd befunden haben, das vnser furstenthumb vnd marggraffschafft beider Slesien in Ober vnd Nider Lawsitz mit yrthumb des cristlichen glawbens nicht bemackelt, noch mit vngehorsam gegen der Romischen kirchen nicht belawmit ist, vnd damit diß Gote vnd Marie, seiner heiligisten mueter, vnd Gots heiligen vnd engeln, auch vns vnd vnsern nachkomen zu sonder ewigen glorie also furder in cristlichem glawben vnd gehorsam wesentlich behalden werde ...“ G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 9, s. 9.

³ „ ... haben wir vns furgenomen, vor allem dingen Gote zu lobe eine vniuersitet in vnser stat Bresslaw aufzurichten, darzu wir alle vnser lehen der prelaturen vnd thumereyen in der Thumbkirchaen zum heiligen Crewtz zu Bresslaw gegeben haben. Vnd damit die magistri, doctores vnd studenten mit lectorian vnd wonung versorgt wurden, bitten vnd begeren wir an Euch vnd Ewerm capitel, wollet vns zu sonderm geuallen Ewern hof, so Ir in gedachter vnser stat Bresslaw habt vnd ganzt vnbaufhaftig haldet vnd eins teils verwusten lasset, dem Rathe zu Bressalw an vnser stat abtreten, lectorian vnd wonung daraus zu machen, damit solch vniuersitet aufs slewnigste Gote

Žádost o odstoupení dvorů městské radě tak znovu jen potvrzuje charakter budoucí univerzity. Mělo se jednat o městskou fundaci. Kromě toho list poukazuje i na další zajímavou skutečnost, totiž na fakt, že sám král ve městě vlastními prostory, které by mohl univerzitě poskytnout, nedisponoval, a musel se proto obracet na osoby, které by byly ochotné takové hmotné zajištění univerzitě nabídnout. Bylo to jistě jedno ze slabých míst projektu, neboť zeměpán obvykle nové obecné učení ve svých počátcích hmotně zaopatřoval a poskytoval mu potřebné zázemí. V tomto případě však zůstal Vladislav a s ním i městská rada odkázáni na dobrou vůli duchovních a světských pánů, kteří by jim k tomuto účelu vlastní majetky odstoupili. Ve čtvrté listině, vystavené téhož dne, určené opolskému knížeti Janovi, pak zazněla stejná žádost ještě jednou.⁴

Všechny zmiňované budovy, o něž král ve svých dokumentech prosil a které měly v budoucnosti sloužit jako učební a bytové prostory univerzity, se nacházely v tzv. Velké čtvrti (*grosse fyrtel, magni quartale*). Ta se rozkládala severovýchodně od náměstí a patřila k největším a nejvýznamnějším městským čtvrtím pozdně středověké Vratislavi. (viz. obrazová příloha) V jejím obvodu se nacházely - kromě měšťanských domů, jatek a rozlehlého, ústředně položeného tržiště - čtyři káštory, jeden špitál, šest kostelů a všechny městské rezidence církevních a světských feudálů.⁵ Na ulici Ševské a Rytířské - jak napovídá sám dobový název - stály i domy knížat opolských, opatů lubiažských a kamenických.⁶ Ty se zdály být radním na začátku 16. století pro jejich majitele již nepotřebné, a proto zřejmě z jejich podnětu vyšel návrh, aby Vladislav jejich držitele požádal o odstoupení ve prospěch univerzity. Král totiž město osobně neznal a mohl vycházet pouze z námětů

---

zu lobe vnd vns zu geuallen aufgerichtet werde, als wir vngetzweifelt sein zu thun...“ G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 9, s. 9. Z dopisu lubušskému biskupu Dietrichovi Bülow. Text celé Vladislavovy listiny viz. přílohy.

⁴ „...Vnd damit die magistri, doctores vnd studenten mit lectorian vnd woung versorgt wurden, begeren wir an dich in sonderm vleiss, wollest deinen hof vnd gebewde, so du in vnser stat Bresslaw hast, zu gebrawch solicher newen vniuersiteten geben vnd dem Rate zu Bresslaw an vnser stat abtreten, der es nach vnserm angeben darzu mit notdurff anrichten und dich mit bekwemer herberge vorsehen wirdt, vns als deinen herren und konig daran vnderthaniges gefallen erzaigen, wollen wir vnuergessen halten, gegen dir in gnaden zu bedencken, des versehens, in bedacht gemeines nutzs der heiligen cristlichen kirchen vns nicht vordagen werdest...“ G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 10, s. 9-10.

⁵ M. GOLINŃSKI, *Socjotopografia póžnošredniowiecznego Wrocławia*, s. 95. Srv. též kapitola III.2. *Český král a Vratislav ve 14. a 15. století a důsledky jejich vztahu pro vratislavskou univerzitní fundaci roku 1505*.

⁶ Dvůr lubušských biskupů se nacházel při ul. Pískové. Poprvé byl zmiňován v roce 1346. Přestože univerzitní projekt nebyl nakonec úspěšně realizován, městská rada vratislavský dvůr od lubušského biskupa Ditricha stejně 1. prosince 1511 odkoupila a později nechala v jeho místě vystavět sýpku a

skutečných iniciátorů. Případný zisk těchto budov mohl univerzitě zajistit solidní materiální základnu a prostory potřebné pro výuku, jež byly nezbytné v případě realizace každého univerzitního projektu. Slabinou tohoto plánu mohla být jen případná „neochota“ církevních hodnostářů, svázaných s Vratislaví pouze nepřímo, a zvláště světských knížat, dobrovolně odstoupit své majetky městské radě. V královských listinách se totiž nikde nehovořilo o případné finanční či jiné hmotné náhradě v případě realizace celé transakce.

O necelé tři týdny později, dne 8. srpna 1505, pak Vladislav vystavil jiný královský dokument, jímž jmenoval vratislavského biskupa Jana Rotha kancléřem univerzity. Tento list byl napsán lichotivou a pochlebnou formou, což mohlo naznačovat snahu o získání biskupovy přízně. V zakládací listině univerzity byl biskup označen jako *cancellarius et moderator*, v tomto dokumentu pak jako *generalis cancellarius et gymnasiarcha*. Je možné, že toto neobvyklé kumulování titulů mělo vyzdvihnout a zdůraznit jeho postavení. Doslova se v listině píše: „ ... *Ctihodný, důvěryhodný, příchýlný a nám opravdu drahý Otče! Ať se Vaše otcovská důstojnost ráčí dovědět, že jsme založili z lásky k naší svaté víře, jež slábne v našem slezském knížectví z důvodů nepříznivých časů a lidí, pro skutečnou slávu našeho království českého a všeobecnou ozdobu vzdělanosti, univerzitu, v našem městě Vratislavi, jejímž univerzitním kancléřem a rektorem jsem ustanovili Tebe, neboť jsi prvním slezským knížetem a dokonce představeným. A neboť tedy bylo zapotřebí ustanovit mnoho věcí v souvislosti se vznikem nové univerzity, v nichž nemůžeme opominout Tvé rady, jestliže můžeme, chceme a žádáme vaši otcovskou důstojnost, abys tuto věc obdařila tvůrčím duchem, který nejvíce znamená a pomáhá, a abys poskytl nějakou podporu na věčnou paměť svého jména, neboť v této době (podle našeho názoru) by nemohlo ve skutečnosti ani trvale být nic více prospěšné pro dobro veřejné věci... ”.⁷*

---

městský arzenál. M. GOLINSKI, *Ibidem*, s. 125. K lokalizaci a bližší genezi dalších objektů více *Ibidem*, s. 111-112, 118-125.

⁷ „ ... *Reuerendissime pater, fidelis, deuote, nobis sincere dilecte! Nouerit paternitas tua, nos zelo sancte religionis nostre, quam aliis in ducatu nostro Slesie temporum ac hominum malignitate labefactari conspiciamus, proque regni nostri Boemie singulari gloria ac decore generale litterarum in urbe nostra Wratislaviensi gymnasium erexisse, cuius te utpote primum Slesie ducem moderatorem eiam constituimus generalemque cancellarium et gymnasiarcham. Quum igitur multa statuenda erunt pro nouo gymnasio instituendo, in quibus consilio tuo carere neque possumus commode neque eiam, si possimus, uolumus, paternitatem tuam rogamus, ut rei tam salutari ingenio, quo plurimum ualet, consulat et pro sempiterna nominis sui memoria aliquas eiam suppecias addat, postquam hoc tempore (iudicio nostro) neque salubrius quicquam constitui potuit neque ad rei publice bonum perhennius... ”. G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 13, s. 10.*

V listině, již Vladislav Janu Rothovi odeslal, tak nešlo pouze o jmenování jeho osoby univerzitním kancléřem, ale byla v ní skryta i prosba o podporu celého projektu. Tato biskupova pomoc se mohla projevit např. jeho přímluvným dopisem, který měl Roth do Říma zaslat ke kurii papeži, aby Svätý otec univerzitní plán podpořil.⁸ Žádost o pomoc se však mohla nepřímo vztahovat i k biskupově eventuální ochotě nějak působit v oblasti uvolněných obročí a prebend, potřebných pro budoucí profesory.

O dva dny později 10. srpna 1505 pak Vladislav vystavil ještě jeden list, jímž nechal do Vratislavi přenést lipskou kolej Blahoslavené Panny Marie, jež tam kdysi vznikla speciálně pro Slezany, a která se nyní měla stát součástí vratislavské univerzity. O tomto aktu přenesení se král zmiňoval již ve vlastní zakládací univerzitní listině, tímto dopisem se však přímo obracel na doktory a magistry žijící v koleji. Poté co jim oznámil, že zřídil ve Vratislavi univerzitu, povolává je tam zpět k přednáškám a naznačuje jim, že jim nenechá dispoziční právo k příjmům koleje, neboť to bude převedeno pro potřeby nové univerzity. V dopise čteme:

*„ ... Vám důstojným a ctihodným, upřímně nám drahým doktorům a magistrům, žijícím v koleji Blahoslavené Panny Marie v Lipsku, naše pozdravy a přízeň! Ať se vaše univerzitní obce dovědí, že jsme založili z mnoha ohledů a především pro zveličení křesťanských poměrů a pro ozdobu naší výtečné České koruny obecné učení v našem městě Vratislavi a vybavili ho vynikajícími privilegii, svobodami a přízní. Když tedy vidíme, že vaše kolej byla založena a postavena shodně s tím právem, aby jak nejdříve bylo kdekoliv ve Slezsku zřízeno nějaké obecné učení, mohli bychom vás zmiňované doktory a magistry z koleje Blahoslavené Panny Marie povolát do naší univerzity, jež byla založena ve Slezsku, společně s výnosy k ní připsanými, a tímto vás všechny společně i každého zvlášť upomínáme, ... takovým způsobem, jaký byl ohlášen, žádáme a výslovně povoláváme, abychom vás přivedli do zmiňované univerzity v naší Vratislavi, kde se budete starat, tak jak je to obvyklé, o přednášky a vedení lekcí veřejných i soukromých. Nic vám nezůstalo přímo ponecháno z majetků zpět vrácených a z důchodů přiznaných koleji Blahoslavené Panny Marie v Lipsku kromě vlastnického práva, leč ono je v užitku a pro dobro zmiňované univerzity v naší Vratislavi (jak bylo předesláno)... ”.*⁹

---

⁸ Biskup Jan Roth měl takový dopis do Říma skutečně zaslat. K tomu srv. kapitola VI.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení.*

⁹ „ ... *Vobis, egregijs ac venerabilibus doctoribus et magistris Collegium beate Marie uirginis in Lypczk incolentibus, sincere nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Nouerint vniuersitates*

Lipská kolej se tak měla stát pevnou součástí nové univerzity, jíž měly být připsány rovněž její příjmy a majetek. Je zajímavé, že ve všech těchto doprovodných dopisech, které Vladislav jednotlivým příjemcům vystavil, pokaždé argumentoval a objasňoval nutnost zřízení obecného učení slábnoucí či ohroženou pozicí křesťanské víry ve Slezsku. Zdá se, že pro Vratislavany, kteří pomáhali králi tyto dopisy koncipovat, měl být tento argument nejsilnějším a nejpádnějším při prosazování projektu, a to nejen v Římě. Celý slezský region - a zvláště Vratislav - si totiž ještě pamatovaly na období nepokojů z dob Jiřího z Poděbrad a na všechny důsledky s tím spojené a tento motiv - obrana a prevence proti škůdcům a ohrožovatelům pravé víry - se tak mohl zdát velmi věryhodným a nezpochybnitelným. A to dokonce i tehdy, kdy toto „nebezpečí“ městu ani zemi ve skutečnosti již nehrozilo.

V dopisech - podobně jako v univerzitní zakládací listině - se pak objevil i motiv zdůrazňující, že příští obecné učení má být ozdobou České koruny či nepřesněji českého království. Tato opakovaná fráze připomíná stále živé vědomí Vratislavanů o jejich příslušnosti k České koruně. Byli to totiž bezesporu oni, kdo použití těchto obrátů inicioval.

Všechny králem vystavené dokumenty, jež měly být doplňkem zakládací listiny, měly tvořit jakousi oporu materiální i organizační struktury příštího obecného učení. Nejednalo se však přímo o právní akty, jež by tuto hmotnou základnu univerzity zajišťovaly. Král totiž v listinách neudělil učení přímo žádný majetek - s výjimkou eventuálních příjmů a vlastnictví lipské koleje, v případě že by tato transakce proběhla, - pouze žádal světské a duchovní představitele o jeho poskytnutí.

---

*uestre, nos multis respectibus proque christiane potissimum reipublice augmento ac singulari decore corone nostre Bohemie gymnasium vniuersale in ciuitate nostra Wratislaviensi erexisse, idque singularibus priuilegijs, libertatibus et gracijs dotasse. Quum igitur collegium id uestrum ea lege fundatum et extructum intellexerimus, ut quam primum gymnasium aliquod generale ubicunque in ducatu nostro Silesie erigeretur, uos prenomatos doctores et magistros ex prefato Collegio beate Marie uirginis reuocare possimus, gymnasioque nostro, quod erigeretur in Silesia una cum prouentibus ad id deputatis apropiare, unde et uos omnes in solidum ac vnumquemque uestrum presentibus his litteris monemus, ac uigore fundacionis et dotacionis sic et taliter, prout premissum est, facte, requirimus, et per expressum reuocamus, ut ad prefatum gymnasium nostrum Wratislaviae uos conferre, lectionesque illic publicas et priuatas, prout moris est, legere et exercere curetis. Nihil uobis deinceps in bonis, redditibus ac fructibus prefato Collegio beate Marie uirginis in Lypczk deputatis, iuris et proprietatis relinquentes, sed ea in usus et utilitatem prenominati gymnasij nostri Wratislaviensis sic (ut premissum est) in vniuersum deputantes ac conuertentes ....". G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens*, č. 14, s. 11.*

Biskupa sice jmenoval univerzitním kancléřem, očekával však od něho další pomoc a podporu, třebaže ji v dopise blíže nespecifikoval.

***

SHRNUTÍ. Máme-li se tedy zamyslet nad Vladislavovou rolí v celém projektu vratislavského univerzitního zřízení, musíme konstatovat, že to byla role převážně pasivní, která se omezila na vystavení nezbytných dokumentů. Vladislav sice jako zeměpán vydal důležitou zakládací listinu příští univerzity a jmenoval vratislavského biskupa jejím kancléřem, avšak již z obsahu těchto aktů vyplývá, že hlavní iniciativa a aktivita měla připadnout v další organizaci městu. Měli to být radní, kdo měl univerzitě poskytnout hmotné zázemí, měli to být také oni, komu měl připadnout vrchní patronát nad obecným učením, měla to být rovněž městská rada, kdo se měl podílet na jmenování nových učitelů, univerzitní jurisdikci i na přípravě jejich statut. Již z těchto opatření vyplývá, že univerzita měla být městskou, nikoli zeměpanskou fundací.

Tato skutečnost přitom vyplývala již ze samotných příprav. Celý projekt totiž vznikl ve vratislavském městském prostředí, vycházel z jeho vnitřních potřeb a jak se zdá, byl radními dlouhodoběji připravován a na sněmu dokonce předběžně prodiskutován. Byli to totiž především radní a jimi pověřeni zástupci, kteří se pokusili zajistit projektu odpovídající podporu u vyšších, vlivných představitelů duchovní i světské moci. Právě oni se totiž obrátili - ještě v roce 1503 - na papežského legáta, s kterým projekt předběžně konzultovali, oni kontaktovali nejvyššího slezského hejtmana, kterým byl Zikmund Jagellonský, a posléze i krále, jenž měl celý záměr zaštitit.

Není pochyb, že projekt vratislavské univerzity nevycházel z vnitřních potřeb krále. Nebyl to totiž Vladislav, kdo by si přál, aby v jednom z jeho korunních měst vzniklo nové obecné učení. Vladislav nebyl rozený mecenáš a jak jsme poznali z jeho situace po roce 1490, neměl k tomu ani dostatečné finanční prostředky. Roku 1505, kdy měl být celý projekt realizován, se navíc ocitl v tísnivé politické situaci. V uherském prostředí mu zbraněmi hrozila domácí opozice a v zahraničí habsburský král Maxmilián, připravený bránit svá nástupnická práva v uherské zemi. V takové atmosféře nebyl čas na velkolepé projekty. Když však největší tlak pominul a díky Zikmundově pomoci se podařilo dojít k dohodě a sklidnění domácí politické situace,

přišel čas, aby král Zikmundovu pomoc v odstraňování konfliktu nějak odplatil. Ochotně tehdy vyslyšel jeho prosby týkající se potřeb jím spravované země, kterou bylo Slezsko. Žádost o zřízení vratislavského obecného učení byla jen jednou z nich. K vystavení univerzitních listin tak došlo díky Zikmundově osobní přímluvě u krále, s kterým byl již dříve v dobrém vztahu. Nezanedbatelnou roli jistě hrála i finanční částka, kterou byli vratislavští radní králi ochotni poskytnout za vystavení královských univerzitních listin. Vladislav, sužovaný často finančními obtížemi, tuto formu díky jistě uvítal.

I v dalším postupu a administrativní proceduře, jež směřovala k úspěšnému prosazení univerzitního projektu, čili v korespondenci a jednání s kurií, se již angažovalo pouze město. Král měl sice sepsat dopis, žádající o podpoření projektu u papeže, ovšem tím jeho bezprostřední pomoc a aktivita končí.¹⁰ Veškeré další jednání bylo již ponecháno městské radě. Nemá smysl spekulovat, zda by případná Vladislavova diplomatická podpora či finanční příspěvek mohl v Římě pomoci. Vladislav měl sám dost svých vlastních finančních problémů a je tedy jen málo pravděpodobné, že by se do další procedury získávání protekce u kurie více zapojil. Svou dobrou vůli vůči vratislavskému univerzitnímu projektu projevil - vystavením zakládacích dokumentů a odstoupením svých patronátních práv ke kostelu sv. Kříže, - dál však jeho pomoc nešla.

---

¹⁰ K tomu viz. kapitola V. 6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení.*

V.6. VZTAH JULIA II. K PROJEKTU VRATISLAVSKÉHO UNIVERZITNÍHO ZŘÍZENÍ

K tomu, aby mohl být projekt vratislavské univerzity úspěšně realizován, bylo ovšem zapotřebí získat ještě souhlas papeže, který stál na vrcholu církevní hierarchie a jemuž příslušela nejvyšší pravomoc v otázkách školství, a tedy i v záležitostech zřizování nových univerzit.¹ Třebaže v druhé polovině 15. století ožil na území říše - v postupu některých zakladatelů obecných učen - zvyk obracet se s žádostí o vystavení zakládací listiny i na císaře, zůstával papež nadále nejvyšší autoritou.² Tak ho vnímali i Vratislané, a proto se s žádostí o založení obecného učení roku 1505 obrátili na něj.

***

Guiliano della Rovere, čili papež Julius II., byl přitom významnou osobností tehdejšího církevního života. Svůj pontifikát zahájil 31. října 1503. Jeho volbou získal Svátý stolec jednoho z neenergičtějších papežů ve svých dějinách. Na jednu stranu byl tento muž typickým představitelem své doby a v jistém slova smyslu nevybočoval z linie svých předchůdců. Do sboru kardinálů se dostal díky vlivu svého strýce papeže Sixta IV., jenž přiměl v prosinci 1471 své kardinály, aby ho přijali do kolegia. Giuliano - podobně jako někteří z jeho předchůdců - nežil v celibátu a později již jako papež se dokonce otevřeně hlásil ke své dceři. Není přitom vyloučeno, že měl i další děti. Nestavěl se proti dosavadní vžitě praxi, podle níž záležitosti papežského úřadu spravovali nejednou papežovi mladí příbuzní, kteří byli často zcela bez zkušeností.³ Jako renesanční papež vedl nákladný dvůr, jenž byl srovnatelný s dvory jiných italských vládců. Na poli umění a kultury předčil dokonce své předchůdce, neboť patřil k nejvýznamnějším mecenášům své doby. Právě za jeho pontifikátu začal Bramante stavět proslulý chrám sv. Petra, Raffael vyzdobil několik sálů Vatikánského paláce (*Raffaelovy fresky*) a Michelangelo vymaloval strop Sixtinské kaple.⁴ Byrokratický aparát papežského dvora však zůstával i za Julia neregulovaným a stále se rozrůstajícím

---

¹ Srv. kapitola I. *Středověké univerzity*.

² Tento postup byl uplatněn např. při založení univerzity ve Frankfurtu nad Odrou nebo ve Wittenberku. V obou případech univerzita získala privilegium od císaře. Teprve později bylo žádáno o potvrzení rovněž papeže. Podrobněji k tomu např. G. KAUFMANN, *Die Geschichte der deutschen Universitäten* 2, s. 15-16.

³ CH. SHAWOVÁ, *Papežský synovec*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, Praha-Litomyšl 2002, s. 18.

⁴ K umění a mecenášství Julia II. srv. např. PETER BURKE, *Italská renesance. Kulturní a společenská v Itálii*. Praha 1966; JAROMÍR NEUMANN, *Itálie. Z cesty za uměním*, 2. vyd. Praha 1979; CH. SHAWOVÁ, „Julius Caesar Pontifex II?“, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 189-208.

orgánem. Julius se v tomto ohledu vůbec nelišil od svých předchůdců, kteří vytvářeli úřady často jen proto, aby je mohli prodávat a zajišťovat si tak zdroj příjmů. Postupoval tak i Julius, aby získal potřebné finance, a kromě toho se zabýval i zřizováním nových úředních míst určených k prodeji.⁵

Na druhou stranu však tento muž vynikal nad ostatními svou ctižádostí a temperamentem, jež se hodily spíše k údělu vojáka než k církevnímu hodnostáři. Za svůj hlavní cíl si vytyčil obnovení nezávislosti papežství a zajištění bezpečnosti církevního státu. Aby mohl svá předsevzetí naplnit, neváhal organizovat četná vojenská tažení a jako voják dokonce stanul osobně v jejich čele. Tím předčil všechny své předchůdce. K atributům jeho moci patřil spíše meč než kniha a Julius si již ve své době získal pověst „papeže bojovníka“.⁶ Ludwig Pastor, autor monumentálních *Dějin papežství*, ho charakterizoval jako člověka, který „...nevynikal brilantním myšlením a neměl vytříbené znalosti literatury, byl to však velmi schopný a velice rozvážný muž, i když často nevybíravých způsobů a vystupování...“⁷ Julia charakterizovala pracovitost, vytrvalost, nikdy nezapomínal na své politické úkoly, které se vždy snažil dovést do konce. Jako člověk však dokázal být i dosti nerudný, zvláště, když se události nevyvíjely podle jeho představ. Nepříznivé zprávy ho dokázaly rozzuřit, nad dobrými ovšem křičel ze štěstí. Každý kdo s Juliem přišel do styku, pochopil, že mu nesmí odporovat a říkat věci, které nechce slyšet, neboť papež měl velmi prchlivou povahu a jeho hněvu se všichni obávali. Byl osobou velmi aktivní a neustávající v pracovní činnosti. Pokud zrovna netrpěl na některou ze svých nemocí, měl ve zvyku při rozhovorech s různými hodnostáři a vyslanci konat krátké procházky. Jindy zase bral své hosty na prohlídku nějaké stavby nebo si s nimi vyšel na pobřeží pozorovat lodě. Takové jednání bylo třeba chápat jako projev papežovy dobré vůle a náklonnosti.⁸

---

⁵ V roce 1507 založil Kolegium Scriptorum Archivii Curiae Romanae. Vzniklo tak 101 nových funkcí, jejichž prodejem papež získal 70 000 dukátů. V roce 1509 jmenoval 141 Praesidentes Annonae nebo též Praesidentes Ripae, dohlížejících na dodávky potravin do Říma, což mu vyneslo celkem 90 000. CH. SHAWOVÁ, *Papežský dvůr*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 162an.

⁶ V Boloni měla vzniknout na Juliovo přání socha představující ho v nadživotní velikosti. Zakázku svěřil v roce 1506 Michelangelovi. Když mu později Michelangelo ukazoval hliněný model budoucí sochy a nejspíše se ho zeptal, co má postava držet v levé ruce, zda snad knihu, měl papež odpovědět, že by měla třímát meč, neboť do učence má daleko. CH. SHAWOVÁ, „*Julius Caesar Pontifex II?*“, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 204.

⁷ Zde podle CH. SHAWOVÁ, *Papežský synovec*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 16.

⁸ Charakteristiku a portrét Juliovy osobnosti představila na základě pramenů CH. SHAWOVÁ, *Papežský dvůr*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 168an.

Giuliano byl však vlivnou osobností ještě v dobách, než se stal papežem, a jeho moci se občas již tehdy někteří obávali.⁹ Jeho vliv a postavení však rostly postupně a ne vždy pro něj bylo snadné nalézt opravdové přátele. Za strýcova pontifikátu byl dvakrát vyslán jako legát do Francie (roku 1476 a 1480), což zásadně ovlivnilo jeho další politické názory a chování i pozdější jednání jako papeže. Pobyt ve Francii pro něj totiž znamenal počátek jeho osobních vztahů s francouzským králem a politickým děním na území mezi Francií a svatou říší římskou. Po svém návratu do Říma si pozvolna upevňoval své postavení v rámci kolegia a získával i nové přátele. Ke konci Sixtova pontifikátu už nebyl osamělou a nejistou postavou, jakou zřejmě býval v počátcích svého kardinálského období.¹⁰

V době pontifikátu Sixtova nástupce Inocence VIII. (1484-1492) jeho vliv stále stoupal a Giuliano patřil dokonce k osobnostem majícím největší vliv na papeže.¹¹ To se však změnilo s volbou Alexandra VI. (1492-1503).¹² Jejich vzájemný vztah byl od samých počátků silně napjatý a v tomto ohledu neustále gradoval. Giuliano znal Rodriga de Borgia, čili nového papeže Alexandra VI., ještě z kardinálského kolegia a věděl, jak dokáže být tento muž bezohledný a ctižádostivý. Zřejmě by uvítal na papežském stolci osobu, jež by se dala lépe ovládat, avšak roli v jeho negativním postoji hrálo pravděpodobně i Giulianovo přesvědčení, že Borgia je jako osobnost papeže zcela nedůvěryhodná, schopná zrady a násilí.¹³ Konflikt mezi ním a novým pontifikem se rozpoutal již několik týdnů po volebním konkláve. Podnětem se stal spor o některá panství, jež měla být dle Alexandrova názoru prodána bez jeho souhlasu, za čímž měl stát Guiliano della Rovere.¹⁴ Střet přerostl postupně v Giulianovo obvinění ze spiknutí proti papeži. Rovere vyřešil rostoucí neshody svým odchodem ze Říma a

---

⁹ V prosince 1471, když se stal kardinálem, získal Sixtův kostel sv. Petra v okovech neboli kostel San Pietro in Vincoli. Díky tomu ho během jeho kardinálské kariéry občas nazývali San Pietro ad Vincula nebo in Vincoli.

¹⁰ Ke Giulianově kariéře v období Sixtova pontifikátu srv. CH. SHAWOVÁ, *Papežský synovec*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 13-53; L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* 3, s. 426-427, 445-450, 581-582, 588-590.

¹¹ K tomuto období viz. CH. SHAWOVÁ, *Skrytá moc*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 54-81; B. L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* 3, s. 332-334.

¹² K vývoji a proměnám jejich vztahu viz. CH. SHAWOVÁ, *Exil*, in: TÁŽ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 82-114.

¹³ To potvrdily i pozdější Alexandrovy skandály. K tomu např. J. GELMI, *Papežové*, s. 157-159; SAMUIL GORACEVIČ LOZINSKI, *Dějiny papežství*, Praha 1989, s. 171-176.

¹⁴ K tomu CH. SHAWOVÁ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 87.

později, když se napětí dále stupňovalo, se rozhodl v roce 1494 pro tajný odchod do Francie. Tam se stal jedním z nejbližších rádců francouzského krále Karla VIII. Bylo jasné, že se od této chvíle stal důležitým klíčem ve vysoké politice. Francouzský král jeho osobu uvítal především jako vhodný nástroj, kterým mohl působit na papeže. Giuliano naopak doufal, že Karel svolá církevní koncil, který papeže sesadí a provede církevní reformu. Po jeho příchodu do Francie v zemi ožily plány francouzského vpádu do Neapole, k nimž se Giuliano - veden především osobním sporem s Alexandrem - ochotně připojil. Plán se podařilo v dubnu 1495 zrealizovat. Alexandr brzy pochopil, jak nebezpečný může být jeho kardinál v zahraničí a postupně zahájil s Giulianem jednání o dohodě a jeho návratu do Itálie. Rovere přijal jeho podmínky v červnu 1497. Jejich vzájemný vztah se však ani poté nestal idylickým. Giulianovy kontakty s novým francouzským králem Ludvíkem XII. (1498-1515) vyvolávaly u Alexandra nepokoj. V červnu 1502 se pokusil kardinála neúspěšně zajmout a svůj pokus v únoru 1503 zopakoval, když mu nařídil, aby společně ještě s několika dalšími kardinály přijel do Říma. Giuliano však nemínil jeho výzvy poslechnout. Od jara 1503 pobýval v Savoně, kde ho zastihla i tolik očekávaná zpráva o Alexandrově smrti. Léta exilu a neustálé nejistoty pro něj konečně skončila.

Giulianův návrat do Říma a jeho pozdější volba papežem před něj postavila nová vyzvání. Politická mapa Itálie přitom prošla za posledních deset let zásadní proměnou. Částečně se o to zasloužil i on ještě jako Giuliano della Rovere, když jako kardinál vyzýval Francouze, aby podnikli do Itálie tažení a hlásili se o své nároky na italská území. Nájezdy francouzských vojsk přitom přivedly na Apeninský poloostrov i Španěly, kteří postupem času sami začali usilovat o neapolský trůn. V době, kdy se Julius stal papežem, se na jihu Itálie rozpoutal boj mezi Španělskem a Francií, ve střední Itálii nepřestávaly srážky mezi obchodní a zemědělskou aristokracií a severní část země lákala Francii i římského krále. Z pětice mocností, které dříve ovládaly celou Itálii - Milána, Neapole, Benátek, Florencie a papeže - si pouze Benátky a papež dokázali udržet úplnou nezávislost a neztratili možnost zasahovat do vývoje. V tomto uzlí protikladných zájmů vnímal Julius II. za svůj prvořadý cíl nutnost udržet světskou a duchovní autoritu papežství. Duchovní autorita papeže byla přitom značně poškozena a

oslabena skandály a cynismem Borgiaů a jejich posledního papeže Alexandra VI.¹⁵ V Juliových představách však byla církevní autorita nutně spojena s papežovou světskou mocí. Proto také po celé období svého pontifikátu chápal obranu papežského státu a posílení papežského dohledu nad jeho světskou správou jako svůj nejdůležitější úkol.¹⁶

Zahájil politiku postupného zaokrouhlování a rozšiřování svého státu, v němž se současně snažil prosazovat státní centralismus. Jistým paradoxem Juliovy politiky přitom bylo, že hlavního nepřítele Apoštolského stolce neviděl v zaalpských mocnostech, nýbrž v Benátkách, které - vedle něj - zůstaly jediným nezávislým italským státem. Nepřátelství vůči nim a urputná snaha získat od nich území, jež kdysi náležela církvi, vyplnily prvních šest let Juliova pontifikátu.

Spornou oblastí se přitom stala provincie Romagna. Propuklý konflikt přitom vycházel z odlišných očekávání obou stran. Julius totiž ještě jako kardinál udržoval s Benátkami přátelské vztahy, a proto mu nyní podle něj měly pomoci hájit výsady papežského stolce. Benatčané naopak doufali, že papež projeví více vstřícnosti a potvrdí správu jimi získaného území. Julius však trval na svém a nemínil dovolit, aby Benátčané ovládli území, jež patří církvi. Nekompromisní postoj obou stran vedl ke zvyšování napětí zvláště poté, co Julius začal vyvíjet nemalé úsilí, aby získal v boji proti Benátčanům podporu hlavních velmocí. 22. září 1504 uzavřel Ludvík XII. s římským králem Maxmiliánem a jeho synem Filipem, vévodou burgundským dohodu, namířenou především proti Benátkám. Jejím cílem bylo získat od Benátek území požadovaná papežem, Maxmiliánem a Ludvíkem.¹⁷ Julius si od této dohody mnoho sliboval. Neuvědomoval si však, že její zásadní slabinou je skutečnost, že všichni zmiňovaní panovníci byli příliš zaneprázdněni vlastními problémy, zájmy a vzájemnými konflikty a Benátky vnímali jen jako vhodný prostředek, který by snad bylo možné v případě nutnosti využít ke zvrácení dosavadního vývoje. Zpráva o vzniku aliance však vyvolala u Benátek obavy a obě strany tak začaly projevovat přání dojít ke vzájemné

---

¹⁵ Srv. pozn. č. 13.

¹⁶ K situaci v Itálii na začátku 16. století viz. např. GIULIANO PROCACCI, *Dějiny Itálie*, Praha 1997, s. 106an; CH. SHAWOVÁ, *Julis II, Papež, bojovník*, s. 121-122.

¹⁷ Podpisu dohody se účastnili i papežovi zástupci a papež sám byl označen za jejího iniciátora. Nepředstavoval však jednu ze smluvních stran. CH. SHAWOVÁ, *Julis II, Papež, bojovník*, s. 133; L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* 3, s. 720.

dohodě. Začátkem března 1505 pak Benátky přistoupily na úmluvu o územním vyrovnání s papežem.¹⁸

Papež ani Benátky však nepovažovali tuto smlouvu, k níž na jaře 1505 dospěli, za konečné řešení svých sporů. Julius, třebaže přestal v nejbližších měsících naléhat na zaalpské mocnosti v otázce útoků na Benátky, se nemínil se situací smířit a rozhodl se pro nový postup. Pochopil, že se mu Romagne nepodařilo ovládnout z důvodu nedostatku peněz a vojáků, a protože žádosti určené západním zemím se ukázaly být málo účinné. Následující dva roky se proto rozhodl soustředit na shromažďování dostatečných finančních prostředků, které mu měly pomoci prosadit své zájmy, a to i bez cizí pomoci.

Věděl, že rychlá cesta k cíli by byla obtížná a že musí vše naplánovat. K hromadění peněz mínil přitom využít všechny dostupné prostředky a způsoby. Nařídil některé škrty v rozpočtu papežského dvora, počet členů švýcarské gardy snížil o dvě třetiny, dluhy nesplácel vůbec nebo jinak než v hotovosti. Do května roku 1505 se mu podařilo získat 200 000 dukátů. Stále však dodržoval přísný režim a koncem srpna 1505 měl již mít 300 000 dukátů. Získané bohatství hodlal dále rozšiřovat udělováním tzv. čekatelství, čili privilegií poskytujících právo převzít prebendu po smrti dosavadního držitele. Na začátku ledna 1506 měl již jeho majetek činit 400 000 dukátů.¹⁹

Léta 1504 - 1506 tedy patřily k období Juliova nejintenzivnějšího hledání a zajišťování finančních prostředků, jež chtěl využít k uskutečňování svého dlouhodobého plánu: rozšíření a upevnění papežského státu a zreformování a stabilizaci správy měst v jeho rámci. Musel se přitom vyrovnávat i s některými dalšími obtížemi, jež mu na území papežského státu vyvstaly. Patřilo k nim např. potlačování nepokojů a vzpour, jež v letech 1504-1506 zachvátily papežský stát, a jež si vynucovaly papežův přímý či nepřímý zásah (např. města Rieti, Forlì, Ascoli).²⁰ Ne všude však mohl být Julius osobně, a proto využíval i jiných prostředků a cest, jak svou vrchní autoritu na svém území prosadit. Vyzýval své úředníky a legáty pověřené správou v různých papežských oblastech, aby udržovali mír a trestali jeho narušení, jindy v některých případech vysílal

---

¹⁸ Postoupily papeži jedenáct pevností a vesnic, Julius se vzdal svých nároků na Rimini a Faenzu.

¹⁹ *Ibidem*, s. 137.

²⁰ Podrobněji k tomu *Ibidem*, s. 138 an.

do krizových oblastí své zmocněnce pověřené plněním zvláštních nařízení. V zájmu obnovení pořádku ve svých dominiích se snažil i osobně udílet různým vzbouřencům audience nebo jim vysílal výzvy, ve kterých jim hrozil stále vyššími pokutami.²¹ Nejednou zasahoval nekompromisně i do samosprávy papežských měst. Vědom si toho, že otázky kolem hospodaření s veřejnými prostředky vyvolávají nejrůznější politické spory, odebral některým městským radám právo rozhodovat o finančních záležitostech.²² Ještě ostřeji postupoval v některých případech obsazování městských rad, když byli jednoznačně protěžováni spolehliví kandidáti projevující loajalitu vůči církvi. Ve městech Citta di Castello nebo ve Viterbu postoupil nejradikálněji. Sestavil seznamy těch, kteří měli funkci získat, nebo schvaloval jména kandidátů, z nichž byli příslušní úředníci vybíráni losem.²³

Vojenské síly při obnově pořádku a papežské autority uplatňoval Julius II. jen v omezené míře. Chtěl, aby jeho poddaní považovali papežskou správu za přijatelnou formu vlády, a to zvláště tam, kde autoritě papežského stolce konkurovaly Benátky. Mimořádnou pozornost si v tomto období vyžádala hlavně dvě města: Perugia a Boloňa. Obě se považovala za napůl nezávislá, a proto Julius pokládal za nezbytné obnovit tam svou autoritu. Perugia, největší město na území Umbrie, byla pro papeže zvláště důležitá, neboť byla centrem papežské správy a představovala jeden z hlavních zdrojů peněz celé provincie. Zde se Juliovi podařilo prosadit svou autoritu bez vojenského zásahu. Již v únoru 1505 s ním byla uzavřena dohoda a přislíbena poslušnost všem papežovým rozkazům. Město se rovněž zavázalo, že neschválí žádnou smlouvu s Benátkami.²⁴

V případě Boloni byla situace složitější. Město bylo sídlem nejdůležitějšího legátského úřadu na území papežského státu, a kromě toho mělo důležitou strategickou polohu, neboť se nacházelo na spojnici mezi Jaderským mořem a Milánem. Podřízení ho papežově vůli bylo pro Julia nevyhnutelné. Po prvotním neúspěšném pokusu o vyjednávání s představiteli města se Julius v srpnu 1506 rozhodl pro vojenské tažení.

---

²¹ Od léta 1504 do léta 1506 obdrželi pozvání do Říma zástupci několika frakcí z celkem dvanácti měst.

²² Např. ve městě Fana, kde byly podle Julia hlavním důvodem neshod finance, rozhodl, aby na příjmy tohoto města dohlížela apoštolská komora. Kvůli vnitřním sporům se kontroly nad financemi musely vzdát i města Cesena a Orte. *Ibidem*, s. 145.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*; L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* 3, s. 723-745.

Bylo přitom běžné, jestliže vojenskou výpravu vedl či doprovázel kardinál. Dosud se však nestalo, aby v čele armády stanul papež. Juliovy válečné výpravy představovaly jeden z příznačných rysů jeho pontifikátu, který vzbuzoval již ve své době největší kritické výhrady. Boloňa však tehdy musela čelit veškeré autoritě papežského stolce, a to v její nevýraznější podobě. Julius ovšem dosáhl svého. Na začátku listopadu 1506 Giovanni Bentivoglio, správce města, před Juliem uprchl a papež mohl 11. listopadu vjet triumfálně do Boloni.²⁵

***

První léta Juliova pontifikátu, a zvláště období 1504-1506, bylo pro papeže velmi aktivním. Soustředil se v něm výhradně na problémy italského prostředí a především na obnovování světské i duchovní autority papežského státu. Shromáždřoval finance a potřebné prostředky, jež mu měly pomoci při realizaci předsevzetého úkolu. Julius již přitom nemínil spoléhat pouze na pomoc ostatních, nechtěl být ve svých záměrech omezen a zisk hmotných a finančních prostředků pro něj hrál nesmírně důležitou roli.

A právě v tomto období měla do Říma dorazit žádost vratislavských měšťanů prosících o povolení zřízení obecného učení.

Je třeba přitom podotknout, že kontakty Vratislavi - města i duchovních - s kurií nebyly za Juliova pontifikátu nikterak hojné a že obě strany, klér i radní, s ní neměly zpočátku příliš dobré zkušenosti.²⁶ V případě vratislavské katedrální kapituly a jejích sporných procesů postoupil totiž Julius dvakrát nekompromisně. Poprvé šlo o dlouhodobý proces kanovníka Jana Sauermanna, jenž byl zbaven úřadu a benefícia z důvodu jakéhosi provinění, Julius však žádal jeho zpětné přijetí do kapituly. Třebaže se záležitost protahovala až do roku 1506, z kapitulních akt vyplývá, že již v roce 1504

---

²⁵ Podrobněji k Juliově vojenské výpravě proti Boloni v roce 1506 a dalšímu vývoji tam viz *Ibidem*, s. 149-161, 209 an.; L. PASTOR, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* 3, s. 735-739.

²⁶ V protikladu k druhé polovině 15. století, zvláště k období od konce padesátých do osmdesátých let, kdy došlo ke kulminaci vzájemných vztahů mezi Vratislaví a papežskou kurií. V šedesátých letech byli např. z iniciativy vratislavských radních u kurie v Římě vydržováni na městské náklady stálí prokurátoři. V hlavním městě Slezska zase pobývali téměř bez přestávky papežští legáti. Mezi kurií, zástupci města i duchovními se rozvinula dosud nebývale bohatá a živá korespondence. Charakteristické přitom je, že se v ní aktivně angažovaly obě dvě strany. O činnosti vratislavských prokurátorů u kurie v druhé polovině 15. století nejlépe J. DRABINA, *Prokuratorzy miasta Wrocławia na papieskim dworze w drugiej połowie XV wieku*, ŠKHS 32, 1977, s. 289-305. Literatura k činnosti jednotlivých papežských legátů ve Vratislavi je uvedena v kapitole IV.2. *Iniciátoři. Petr Isvalies*. Předmětu kontaktů a otázek projednávaných v korespondenci mezi papežem a Vratislaví se podrobně věnoval J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z Rzymem*, s. 60-123.

přišly z Říma zprávy, že výsledek sporu nebude pro kapitolu příznivý.²⁷ Ještě hůře dopadl spor kvůli Stanislavu Borkovi z Krakova. Ten totiž získal na místo kanovníka ve vratislavské kapitule dokonce papežskou provizi, a to již 15. listopadu 1502, avšak nebyl dosud na toto místo kapitulou připuštěn. Kapitula se totiž odvolávala na diecézní statuta z roku 1498 a také Kolovratskou smlouvu z roku 1504, podle nichž nesměl získat vyšší úřad nebo církevní beneficium nikdo, kdo by pocházel z oblastí mimo Slezsko nebo Českou korunu.²⁸ Julius, aby kapitolu přiměl k poslušnosti, uvrhl všechny její kanovníky v létě 1505 do klatby, a to dokonce přímo v den katedrálního odpustku.²⁹ Konec sporům a napětí učinil až dekret z 16. července 1505, jímž bylo kapitule nařizeno Borkovo přijetí a zajištění mu všech práv souvisejících s místem kapitulního kanovníka.³⁰

Krátce poté měla být do Říma zaslána rovněž žádost vratislavských radních ohledně jejich univerzity. Zůstává otázkou, zda termín odeslání jejich prosby byl náhodný, nebo zda vratislavští radní chtěli záměrně využít napětí mezi kapitulou a papežem pro prosazení svého projektu.³¹ V době, kdy Zikmund Jagellonský jako slezský hejtman odjížděl - v červnu 1505 - do Budína, toto napětí ještě trvalo. Není pochyb, že vratislavští radní chtěli využít Zikmundovy osobní přítomnosti u krále a jeho přímluvy za projekt. Poté co byl tento krok diplomaticky vyřešen a Vladislav vystavil zakládací univerzitní listinu i další k tomu potřebné dokumenty, obrátili se Vratislavané prostřednictvím Morenberga s žádostí o povolení zřízení obecného učení na papeže.

Morenbergův dopis určený Juliovi II. ani jeho regest se však bohužel nezachoval v žádném archívu, což značně komplikuje celou situaci. O jeho existenci a diplomatickém úsilí Vratislavanů, toužících po získání papežského souhlasu, víme pouze díky dvěma jiným pramenům. Jsou jimi krátká zpráva krakovského kronikáře Matěje

---

²⁷ AC I/1, č. 121(2), 295(1), s. 80-81, 225.

²⁸ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

²⁹ N. POL, *Jahrbücher der Stadt Breslau* 2, s. 184; H. HOFFMAN-K. ENGELBERT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth*, s. 135.

³⁰ B. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 277.

³¹ Univerzita měla být městskou fundací a radní si chtěli zachovat vrchní dohled nad její správou. Požadovali, aby jim byla postoupena patronátní práva k několika vratislavským kostelům.

z Miechova a Morenbergův dopis zaslaný 11. srpna 1505 někdejšímu papežskému legátu a kardinálu Petrovi Isvalimu.³²

Matěj z Miechowa k tomu zaznamenal: „...*V témže roce [1505] v létě vratislavští měšťané z podnětu hejtmana Haunolda a vratislavského notáře Řehoře usilovali založit obecné učení všech dobrých disciplín, jež by bylo nazýváno vratislavskou univerzitou a získali k tomu od krále Čech a Uher Vladislava svolení, pomoc, zakládací listinu a královským udělením i patronátní právo ke všem prebendám kolejitáty sv. Kříže a doporučující list jak od krále tak od královny Uher a vratislavského biskupa určené papeži Juliovi. ... S těmito doporučeními a dokumenty zaslali do Říma 3 000 florénů, aby získali potvrzení a papežskou bulu ....*”³³

Ze zprávy vyplývá, že Juliovu přízeň a jeho kladné stanovisko k vratislavskému univerzitnímu projektu měly pomoci zajistit i doporučující dopisy od krále Vladislava a jeho ženy Anny a psaní vratislavského biskupa Jana Rotha, jenž - jak víme - se měl stát prvním kancléřem univerzity. Tyto dopisy jsou však rovněž neznámé. Kromě toho byla shromážděna a odeslána finanční částka 3 000 florénů určená na pokrytí nákladů potřebných na vystavení erekčních listin.

Pro zajištění pozitivní odpovědi v Římě však Morenberg hledal i další osoby, jež by mu mohly pomoci plán vratislavského univerzitního zřízení podpořit. Obrátil se proto písemně na kardinála a někdejšího papežského vyslance Petra Isvaliho, s nímž se osobně znal a setkal v Budíně, na představitele Fuggerů u kurie, papežského notáře a písaře Jana Zinka a na svého syna Jeronýma, který tehdy v Římě studoval. Všechny žádal o pomoc a podporu iniciativy vratislavských radních.³⁴ V úplnosti se však zachoval pouze dopis

---

³² K oběma pramenům viz. kapitola IV. *Iniciátoři*.

³³ „*Eodem anno in estate Ciues Wratislaviien. instigatione Hawnoldi Capitanei & Gregorij Notarii Wratisla. animati, Gymnasium generale omnium bonarum disciplinarum, quod uniuersitas Wratislaviien. diceretur, erigere conati sunt. Et super hoc Wladislai regis Hunga. & Bohe. consensum, auxilia, litteras erectionis. Iuris patronatus omnium prebendarum ecclesiae Collegiatae. s. Crucis de collatione regia, donationem, & litterarum promotorialium, tam regis q reginae Hunga. ac Episcopi Wratislaviien, ad Iulium papam secundum, expeditionem obtinuerunt .....Quibus cum litteris & promotionibus, tria milia aureorum Romam, pro expediendis bullis papae & confirmatione destinarunt. ...*“ *Chronica Polonorum*, s. 377

³⁴ O těchto dopisech víme jen ze zmínek samotného Morenberga. „...*Dum collacionem prelaturarum ac canonicatum ecclesie S. Crucis pro noua vniuersitate in Wratislavia erigenda, eciam litteras ad Sanctissimum et similiter ad Rm. dominum Petrum Cardinalem presbiterum tituli S. Ciriaci in thermis Reginum obtinuissem, placuit dominis consulibus, ut ex Buda in Vrhem mitterem pro confirmatione, quod et feci, et a domino Johanne Miczeler litteras promotoriales ad Johannem Czincke, nummularium dominorum Fuckororum, accepi, ut is sollicitaret, nec melior sollicitator in Vrbe erat multorum iudicio.*”

kardinálovi, který byl bezpochyby tím nejdůležitějším. Zdá se, že právě od něho očekával Morenberg největší pomoc.

Sám dopis obsahuje několik zajímavých faktografických informací. Kromě zmínky, že univerzitní otázka byla předmětem dlouhých vzájemných rozhovorů ještě během Isvaliho pobytu v Budíně a náznaku, že kardinál byl projektu příznivě nakloněn, poukazoval Morenberg rovněž na Isvaliho zásluhy, které mu připisoval za to, že návrh založit ve městě univerzitu přímo inicioval. Této části dopisu jsme se již věnovali v kapitole týkající se zrodu univerzitní myšlenky.³⁵ Teď nás ovšem zajímá, co přesně Morenberg od kardinála očekával.

Dejme proto slovo nejprve opět přímo Morenbergovi. Opustili jsme ho ve chvíli, kdy vzdával kardinálovi hold za podnět ke zřízení obecného učení a informoval ho, že na sebe převzal úkoly s tím spojené. V dopise se píše: „ ... *Nato přišla Tvá léčivá řeč, kterou jsi mi řekl, když jsi zde pobýval, potom jsme dlouho rozmlouvali o zřízení takového obecného učení. Já jsem pak přednesl Tvou řeč před vratislavskými radními, mými pány, a den po dni je pobízel a podněcoval, aby toto zbožné dílo přijali.*

Oni mě potom konečně pověřili s největší nadějí na Tvou podporu a Tvou záštitu a s vírou na milost královského majestátu uherského a českého, abych královský Majestát oslovil, a jejich jménem prosil, aby se mohli ráciť zabývat zřízením takového učení a starat se o profesory, kteří by se mohli stát na všech fakultách takového učení přednášejícími doktory a magistry.....

Já jsem zastihl Jeho Majestát této záležitosti velmi příznivě nakloněn a on se rozhodl, na mé pokorné prosby, zřídít tímto způsobem obecné učení, a chce přenést a odstoupit prelatury a kanovnícká místa v kolegiálním kostele u sv. Kříže ve Vratislavi, které by obsadili vyučující na zřízeném obecném učení, tzn. chce se vzdát patronátního práva ve prospěch mých pánů, jak se z dopisu Jeho Majestátu můžeš toužebně dovědět.

Moji páni proto nyní hledají své útočiště, skrze mne, jejich sekretáře, u Tvé Ctihodnosti, kterou se snaží stále poslouchat, a již chtějí být celý čas po vůli, a prosí nejpoddaněji a nepokorněji, zda ty bys chtěl s otcovskou láskou u papeže jejich záležitost podpořit a uspišit, aby Jeho Svatost uvážila, že oni zachovali Apoštolskému

---

Scripti igitur ad dominum Rm. Cardinalem et ad filium meum in eodem negotio.” G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č.15, s. 13.

³⁵ Srv. kapitola IV. *Iniciátoři*.

stolci vždy neposkrvněnou poslušnost, a aby bylo potvrzeno toto zřízení a rezignace na církevní léno, prelatury, osoby a kanonovnická místa v katedrálním kostele a farním kostele sv. Ondřeje Apoštola a Marie Magdalény ve městě Vratislavi, které podléhají vrchnímu dohledu Jeho Svatosti, a také aby ráčila /Jeho Svatost/ přikázati, aby odstoupili a přidělili jiný farní kostel, totiž sv. Vavřince a sv. Alžběty, tamtéž pod vrchním dohledem křížovníků s červenou hvězdou kláštera sv. Matyáše ve Vratislavi, oné univerzitě, přednášejícím profesorům teologie, a aby souhlasila, aby bylo odstoupeno a předáno radním, těm současným i budoucím, toto vrchní patronátní právo, tímto způsobem a podle pořádku, tak jak se to může nejučinněji dít, a ku šťastnému přírustku pravých věřících a k věčné paměti Jeho a Tvé Ctihodnosti jména.

A mohl by ses starat o to, aby vzhledem k chudobě města, které zachovává církvi poslušnost, a které se dostalo do chudoby díky tomu, že se stavělo na odpor kacířům v Čechách, aby město mohlo očekávat, že dostane bulu za mírnější peníze.³⁶

Z dopisu vyplývá, že Morenberg od kardinála očekával pomoc především ve dvou záležitostech. Doufal, že se Petru Isvalimu podaří papeže naklonit, aby

---

³⁶ „... Accessit ad hec sana persuasio [et collatio] Reuerendissime Dominacionis Vestre, dum hic staret, mecum habita, obi de tali gymnasio erigendo longos sermones habuissemus, quam collacionem [persuasionem] Reuerendissime Dominacionis Vestre ad aures senatorum urbis Wratislaviae, dominorum meorum, detuli, indiesque istigavi, ut tam pium opus aggredi curarent. Qui tandem de promocionibus patrocinioque eiusdem R. Dominacionis V. optime sperantes, deque clemencia Regie Maiestatis Hungarie Bohemie conisi, eandem me accersire demandarunt, supplicantes, ut eiusmodi erectioni incumbere, professoribus, doctoribus ac magistris facultatum omnium in tali studio [gymnasio] legentibus prouidere dignaretur. Inueni itaque Maiestatem suam huic negocio plurimum inclinam, que studium uniuersale ita erigere et collaciones prelaturarum canonicatumque in ecclesia S. Crucis Wratislaviae, quas habuit, pro legentibus in erigendo gymnasio resignare resignando ius patronatus dominis meis ad humiles preces meas, sicuti R. D. V. ex litteris sue Maiestatis intelliget. Confugiunt igitur domini mei per me, secretarium suum, ad patrocinia R. Dominacionis Vestre, quam semper audiuerunt et huic morem gerere maximo conatu student, humillime ac deuotissime precantes, dignetur paterno affectu apud Summum Pontificem partes suas promouere ac sollicitare, quo Sanctitas sua solidam obedienciam eorum sedi apostolice semper illibate conseruatam perpendere, hanc erectionem resignationemque per Regiam Matrem in beneficijs ecclesiasticis, ut permittitur, factam confirmare, prelaturas, personatus insuper ac canonicatus in ecclesia cathedrali et ecclesiam parrochiale S. Andre apostoli et Marie Magdalene in ciuitate Wratislaviensi de collacione sue Sanctitatis, eciam alteram ecclesiam parrochiale, uidelicet S. Lurencij Elisabeth, ibidem de collacione Cruciferorum cum stella cenobii S. Mathie in Wratislavia pro theologie professoribus in eo gymnasio legentibus clementer deputare, collacionem eorundem ex pastoralis officio suo senatoribus Wratislaviensibus, presentibus et futuris, instar R. Maiestatis resignare et in eos transferre dignetur, modo et ordine, quo id efficacius fieri poterit, pro felici orthodoxe fidei incremento eternaque memoria nominis sui ac Reuerendissime Dominacionis Vestre, dareque operam, ut attenda paupertate ciuitatis huius, in quam ex obediencia sancta Romane ecclesie resistendo conatibus hereticorum in Bohemia peruenit, remissiori pecunia bullas obtinere poterint. Cuius rei ipsi Wratislavienses in eum memores nomen sanctissimi domini Summi Pontificis usque in celum extollent, Reuerendissimeque Paternitati Vestre tanquam patrono unico et colendissimo obsequiosissimi erunt seruitores...” G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 15, s. 12-13.

pro vratislavskou univerzitu vystavil papežskou bulu, a to bez většího finančního zatížení pro město. Mimo to spoléhal, že jim kardinál pomůže i v záležitosti hmotného zabezpečení profesorů a přednášejících na budoucí univerzitě. Král se sice již zřekl svých patronátních práv ke svatokřížské kolegiátě ve prospěch příštích doktorů, to ovšem nestačilo. Řehoř Morenberg proto kardinála žádal, aby tento Vladislavův akt potvrdil a aby od papeže získal analogický ústupek, který by vratislavským radním umožnil disponovat s beneficiemi a obročími ještě několika dalších vratislavských kostelů.

Tyto své žádosti přitom doplnil řádnými argumenty. Město podle něj nutně potřebuje univerzitní instituci, aby jeho obyvatelé mohli být posilováni v pravé víře. K tomu se jako nejvhodnější jeví právě přednášky a disputace profesorů a doktorů teologie i jiných fakult, které by bezpochyby pomohly zvednout náboženské vědomí Slezanů a byly by skutečnou oporou proti šířícím se herezím. V souvislosti s tím připomněl i dobré tradice Vratislavanů v boji proti kacířství.³⁷

Diplomatická agenda, jíž Morenberg v Římě rozvinul, i finanční prostředky za tímto účelem z města vynaložené, měly Vratislavanům u kurie pomoci zajistit úspěšné prosazení jejich projektu. Chybí však opět jakékoliv doklady, které by potvrzovaly, že by se některý z jednatelů, - na něž se radní Morenbergovým jménem obrátili, - o podpoření plánu nějak významně zasadil. Zdá se, že toto očekávání nesplnil ani kardinál Isvalies. Byl zřejmě ne příliš vhodně vybraným prostředníkem, ačkoliv se tak vratislavským radním musel původně zdát.

Důvody, jež mohly Isvaliho vést k rozhodnutí vratislavský plán u kurie nepodporovat, mohly být různé. Je třeba si uvědomit, že od roku 1503, kdy se Morenberg s Isvalim na vratislavském projektu domlouval, se změnila politická situace, a to nejen v samotné Vratislavi, ale i u kurie. Ve Vratislavi byla na začátku roku 1504 uzavřena Kolovratská smlouva, jež ve značné míře omezovala privilegia duchovních. Tato dohoda jistě nevyvolala u kardinála příliš nadšení, tím spíše že se Isvalies v průběhu roku 1503 snažil jako papežský legát konflikty mezi světskou a duchovní mocí ve městě odstranit. V září t.r. dokonce přivedl obě strany k prozatímní vzájemné

---

³⁷ Úvodní část dopisu viz. kapitola IV. *Iniciátoři*.

dohodě.³⁸ V této situaci mohl pozdější vyústění událostí - čili Kolovratskou smlouvu - vnímat jako svou porážku. Tím spíše, že král Vladislav, s kterým v Budíně spolupracoval, usiloval o její uzavření.³⁹ Jeho vztah k Vratislavi tak mohl podstatně ochladnout a svou roli mohl hrát i fakt, že již nevystupoval v roli legáta a potřeby a záležitosti města mu mohly být v Římě již vzdálené.

V kardinálově postoji vůči Vratislavi se však mohla odrazit ještě i jiná skutečnost. Z dopisu i dalších vratislavských plánů vyplývalo, že radní usilují získat patronátní právo nad několika vratislavskými kostely, čili právo, jež dosud příslušelo papeži. Kladné vyřízení vratislavské žádosti by tak mohlo na řadu let zablokovat mnoho úřadů a beneficí ve Vratislavi ve prospěch příští univerzity. Kardinál Petr Isvalies, který se již dlouhodoběji snažil získat ve Vratislavi nějaké významnější beneficium, si musel uvědomovat, že v případě, že Morenbergovu žádost podpoří, bude svým způsobem i sám proti sobě.⁴⁰ Fakt, že později v roce 1507 získal místo děkana ve vratislavské katedrální kapitule, napovídá, že vratislavskou záležitost již tehdy nepodporoval.⁴¹

Přímluvy různých protektorů však nebyly tím nejdůležitějším. Rozhodující měl být názor papeže. A zde prameny opět bohužel mlčí. Není znám žádný Juliův dokument, v němž by se papež k otázce vratislavského univerzitního zřízení vyjadřoval.⁴² Zdá se, že celá záležitost zůstala tehdy bez odpovědi a bez reakce. Oficiální zákaz otevřít univerzitu sice vydán nebyl, ovšem bez papežovy nebo císařovy buly nebylo možné o založení obecného učení vůbec hovořit. Juliovo mlčení je proto možné interpretovat jako jeho nesouhlas.

Jaké ovšem mohly být důvody papežova negativního postoje? Zde se bude bohužel nutně opět pohybovat v oblasti pouhých hypotéz.

---

³⁸ Srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církve a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

³⁹ J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia z legatem papieským kardinálem Piotrem*, s. 542.

⁴⁰ Isvalies měl původně zájem o vratislavské biskupství. K tomu srv. kapitola IV.2. *Iniciátoři. Petr Isvalies.*

⁴¹ Bylo to v témže roce, kdy vratislavští radní podruhé obnovili svou žádost o zřízení univerzity. K tomu viz. dále.

⁴² Nalezení takového dokumentu vyvolávalo zájem již u německých historiků 19. století. J.H. REINKENS ve své práci *Die Universität zu Breslau*, s. 13 zmiňuje, že byl proveden výzkum v papežském archivu v regestech Julia II, ale nenašlo se nic, co by poukazovalo na jednání papeže s vratislavskou radou v této otázce.

Důvodů mohlo být více. Přihlédneme-li důkladněji k Juliově politice v prvních letech jeho pontifikátu, v linii jeho politických zájmů jednoznačně dominovala tendence angažovat se na domácí italské scéně. Jak již bylo dříve uvedeno, Julius II. se soustředil na obnovení autority a územní celistvosti papežského státu. Jeho cílem bylo vyeliminovat Benátky ze své konkurence a získat od nich zpět někdejší území a za tímto účelem shromažďoval - především v letech 1504-1506 - finance, jež by mu mohly umožnit nezávislý a svobodný postup v jeho politice. Je možné, že finanční částka, již vratislavští radní za vystavení papežovy buly pro jejich obecné učení navrhovali, nebyla pro Julia dostatečně atraktivní. Morenbergova poznámka v dopise určeném kardinálovi, kde ho prosí o přímluvu, aby papež svou bulu vystavil za menší peníze, může naznačovat, že buď Vratislavané měly finanční problémy nebo že Juliovy finanční nároky a požadavky za udělení jeho *placet* byly příliš vysoké.

Podstatný vliv na jeho rozhodnutí však mohla mít i jiná skutečnost. Je známo, že Julius již jako kardinál ochraňoval majetek církve a svými zásluhami si získal respekt, - samozřejmě jen mezi těmi, jejichž zájmy se s tím nekřížily. Když se pokoušel bránit práva či nároky Apoštolského stolce na různá obročí, nemohl se vyhnout střetům se zájmy světské moci a zvláště panovníky. Strategicky významná obročí, např. biskupství nebo velké kláštery, byla pro vládce vždy politicky citlivou záležitostí, a vždy je raději udělovali svým důvěryhodným poddaným než úředníkům papežské kurie nebo papežovým oblíbencům, pro něž obročí představovalo pouze vhodný prostředek obohacení. Ostatně však i pro papeže byla obročí zdrojem příjmů. Jejich držitelé odváděli poplatky do papežské pokladny, přičemž některá obročí mohli zájemci obdržet pouze pod podmínkou, že se vzdali úřadu, který papež mohl zpeněžit. A právě z prodeje úřadů získaných výměnou za přidělené obročí plnil Julius svou válečnou pokladnu uloženou na Andělském hradě. Není proto divu, že možnost udělovat církevní obročí byla pravidelným předmětem sporů mezi ním a představiteli světské moci.⁴³

Je možné, že Julius, jenž sám v praxi důsledně uznával a uplatňoval takovou politiku, vnímal vratislavské události pod stejným úhlem. Neustálé neutichající spory mezi světskou a duchovní mocí ve Vratislavi na začátku 16. století, jež vyústily - pro církev nepříznivou - Kolovratskou smlouvou roku 1504, mohl chápat jako snahy

---

⁴³ CH. SHAWOVÁ, *Julius II, Papež, bojovník*, s. 221.

o omezování církevních práv na území Slezska.⁴⁴ Podobně pak mohl zareagovat i na návrh vratislavských radních o jejich univerzitě. Jak víme, projekt počítal s tím, že obecné učení bude institucí městského charakteru. Radní proto u papeže v Římě usilovali o přiznání jim patronátních práv nad několika vratislavskými kostely, aby mohli budoucím univerzitním pracovníkům nabídnout jejich benefícia a zajistit jim jejich hmotné živobytí. Takový postup však Julius mohl interpretovat jako další pokus představitelů světské moci ve Vratislavi o zužování a uzurpaci práv církve, neboť tato vrchní práva nad kostely dosud příslušela jemu. Mimo to mohl přijít kromě svého vlivu v oblasti provizí i o dodatečné finanční příjmy.

Třebaže nevydal v tomto ohledu Vratislavi žádné nařízení a na univerzitní projekt nijak nereagoval, přibližně ve stejné době - 23. srpna 1505 - vyslal papež několik listů do Budína. Jeden byl určen ostříhomskému arcibiskupovi, kardinálu Tomáši Bákocsymu, ve kterém ho vyzýval aby svolal synodu duchovních, která by projednala a čelila útokům světských činitelů na církevní privilegia. Druhý byl určen prelátům a kléru celého uherského království, v němž jim doporučoval, aby kladli odpor podobným snahám a tendencím a podpořili kardinála.⁴⁵ Tyto dopisy sice s vratislavskými záměry přímo nesouvisí, ovšem je zajímavé, že je Julius vystavil právě v době, kdy musel obdržet žádosti Vratislavanů v otázce jejich obecného učení. Odrážejí a potvrzují jeho nekompromisní názory a priority a vystavení dopisů právě v tomto okamžiku dává podnět k zamyšlení.

V našich úvahách o Juliově negativním vztahu k vratislavskému projektu univerzitního zřízení nemůžeme opominout ani otázku jeho postoje ke vzdělání a univerzitám obecně. Julius II. byl vynikající státník, politik, bojovník i mecenáš kultury, ale nebyl učenec a intelektuál a ani se za něj nepovažoval. Neznamená to ovšem, že by nebyl vzdělán. Naopak své vzdělání zahájil ve františkánském klášteře v Perugiii, kde si během svého pobytu opatřil rukopis Justiniánových *Institucí*, takže možná studoval civilní neboli římské právo. Zřejmě byl již od samého počátku předurčen pro kariéru duchovního a dá se tedy předpokládat, že si osvojil i kanonické právo. Znalost „obojího

---

⁴⁴ Ke sporům mezi světskou a duchovní moci na přelomu 15. a 16. stol. srv. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církev a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505.*

práva” přitom tehdy tvořila jeden z pilářů univerzitního vzdělání. V pozdějších letech se však Giuliano již studiu tolik nevěnoval a nic nenasvědčuje tomu, že by se chystal rozvíjet svou kariéru jako teolog nebo univerzitní profesor.⁴⁶

Pro období, kdy byl Giuliano již papežem, je přitom příznačné, že mezi kardinály, které jmenoval, chyběla trvale jedna významná skupina osobností: učenci. Během Juliova pontifikátu, na rozdíl od pontifikátu ostatních papežů, a to včetně Alexandra VI., se nikdo nestal kardinálem jen proto, že měl právnické nebo teologické vzdělání, literární schopnosti nebo že stál v čele některého církevního řádu. Tato zvláštnost bývá někdy vysvětlována tím, že vzdělanci a představení církevních řádů žili v relativní chudobě a Julius by jim musel poskytnout určitou finanční podporu, aby jejich životní poměry odpovídaly jejich novému postavení.⁴⁷ Mohla to být tedy jak Juliova střízlivá a praktickým účelům šetření podřízená politika, tak i jeho vlašný vztah k učeneckému prostředí, jež rozhodly, že se v jeho nejbližším okolí nevyskytovala žádná z osobností intelektuálního života. Julius byl především pragmatik a tato vlastnost vycházela zřejmě z celkového charakteru jeho osobnosti.

Mohl se snad tento Juliův přístup promítnout nějakou měrou i do jeho vztahu k plánu vratislavského univerzitního zřízení? Zdá se, že taková interpretace by však již byla trochu nadsazená. Poukazuje na to Juliův vztah k jiným univerzitám.

V době svého pontifikátu totiž vystavil dvě jiné buly, kterými potvrdil univerzitní zřízení v středoevropském prostoru.⁴⁸ Jednalo se o listiny pro obecné učení ve Frankfurtu nad Odrou a ve Wittenberku. Obě univerzity však měly jiný osud a charakter než plánované učení ve Vratislavi. Především obě představovaly typ univerzity založené zeměpánem - v tomto případě kurfiřtem braniborským a saským. Tento typ univerzit byl vždy lépe dotován než městské fundace a zeměpán se o jejich potvrzení u papeže vždy lépe a důrazněji zasazoval - ať už pomocí sítě svých diplomatických vlivů nebo finančně.⁴⁹ Navíc se zde v tomto případě neobjevila podobně „neomalená” žádost ohledně papežova ústupku v oblasti tolika církevních obročí jako ve Vratislavi. Obě

---

⁴⁵ VMHH 2, č. 760, 761. J. DRABINA, *Kontakty Wrocławia ze Stolicą Apostolską w dobie panowania Jagiellonów*, s. 14.

⁴⁶ CH. SHAWOVÁ, *Julius II. Papež, bojovník*, s. 14.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 176-177.

⁴⁸ Kromě toho vystavil bulu rovněž pro univerzitu v Alcalá de Henares ve Španělsku v roce 1508.

univerzity kromě toho „již fungovaly“, respektive získaly pro svou činnost potvrzení ze strany císaře či předchozího papeže.

V případě Frankfurtu usiloval totiž o univerzitní zřízení již kurfiřt Jan (1486-1499), kterému se podařilo pro svůj projekt získat 18. května 1498 bulu Alexandra VI.⁵⁰ Své záměry se však Janovi nepodařilo zrealizovat, neboť ho zastihla smrt. V jeho plánech pak pokračoval jeho syn Joachim (1499-1535), jenž si vyžádal list od císaře Maxmiliána I. Ten ho vystavil 26. října 1500.⁵¹ Objasnil v něm své povinnosti dohlížet na péči nad vzděláním a vědou a zvláště římským právem, vybavil nové učení všemi fakultami, včetně teologické, udělil mu právo k promócím a členům univerzitní obce propůjčil všechna práva a svobody, které poskytovali dřívější císařové či jiné autority jiným studiím generale. To vše učinil, aniž by se zmínil o Alexandrově listině. Univerzitním kancléřem byl jmenován lubušský biskup, jímž byl Dietrich Bülow. Na základě Alexandrova a Maxmiliánova dopisu pak kurfiřt Joachim vystavil 4. října 1505 první prohlášení, jímž zakládal ve Frankfurtu nad Odrou nové obecné učení. Oznámil v něm své rozhodnutí zřídit ve městě *Gymnasium Litterarum*, aby tak naplnil touhy a potřeby všech vědychtivých mužů ze svého území.⁵² Jak vidíme, jednalo se o projekt časově shodný s vratislavským. V únoru 1506 univerzitu hmotně zaopatřil, když jí připsal několik peněžních rent svých biskupů a proboštů a příspěvky z měst ze země, které mu jinak jako zeměpánu příslušely.⁵³ Aby nebylo univerzitní zřízení jakkoliv zpochybňováno, obrátil se Joachim společně se svým mladším bratrem Albrechtem, jenž rovněž vystupoval jako spoluzakladatel, na papeže s žádostí o jeho potvrzení. Julius II. vystavil pro univerzitu svou bulu dne 15. března 1506 a také on označil lubušského biskupa za jejího kancléře.⁵⁴ Neboť měli knížata i poté ještě jisté pochybnosti, požádali Julia II. o druhé preciznější potvrzení, které jim papež

---

⁴⁹ GÜNTER MÜHLPFORDT, *Die Oder-Universität 1506-1811*, in: *Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte*, red. red. M. KNÄBKE-R. KUSCH-R. TARGIEL, Weimar 1983, s. 32.

⁵⁰ G. BAUCH, *Die Anfänge der Universität Frankfurt a. Oder und die Entwicklung des wissenschaftlichen Lebens an der Hochschule (1506-1540)*, Berlin 1900, s. 2.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, s. 7-8. Rovněž Joachim užil pro označení univerzity dobový ozdobný termín *Gymnasium Litterarum* místo dříve obvyklého *studium generale*, tak jako ve Vratislavi. Srv. kapitola V.4. *Zakládací listina vratislavské univerzity*.

⁵³ GEBHARD FALK, *Die Universität Frankfurt (Oder) als spätf feudale Grundherrschaft*, in: *Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte*, s. 93. Srv. též G. BAUCH, *Die Anfänge der Universität*, s. 16-17.

následujícího roku 10. května 1507 opět vystavil.⁵⁵ Není pochyb, že oba tyto papežské listy musely být bohatě zaplacený.⁵⁶

I v případě Wittenberku potvrzoval Julius II. v podstatě již fungující univerzitu. Fridrich III. Saský ji totiž nechal zříditi na základě císařova povolení ze dne 1. července 1502. Maxmilián I. jí poskytl právo zkoušek a promocií a těm, kteří tu byli promováni, právo *ius ubique docendi* a všechny svobody, jež užívali doktoři na jiných univerzitách.⁵⁷ Zdůrazňoval přitom, že císaři přísluší povinnost chránit vzdělání a vědu a že již jeho předchůdci založili řadu univerzit v jiných částech sv. říše římské. Kurfiřt Fridrich pak nechal zříditi wittenberské obecné učení na základě tohoto dopisu, avšak za nedlouho poté roku 1503 požádal papežského legáta o jeho potvrzení, neboť jak doufal, univerzita, která se úspěšně rozvíjí, bude mít ještě větší prospěch, získá-li k císařské zakládací listině i bulu od papeže. Přestože toto potvrzení obdržel, poprosil legáta ještě jednou, aby bylo univerzitě znovu „*auctoritate apostolica*” potvrzeno, že může udílet akademické tituly i z teologie a kanonického práva, neboť jak někteří tvrdí, na těchto fakultách má pouze papež právo povolovat promoce. Legát jeho žádosti opět vyhověl, ačkoli to nepovažoval za nutné.⁵⁸

Wittenberská univerzita byla hmotně zaopatřena a prvních pět let vydržována samotným kurfiřtem. Teprve v roce 1507 byla předložena žádost o inkorporaci několika církevních obročí potřebných pro učitelskou činnost na univerzitě, nad nimiž ovšem příslušelo patronátní právo kurfiřtovi. Papež Julius II. tuto inkorporaci i wittenberské obecné učení v bule z téhož roku potvrdil, nechal si však za vystavení tohoto dokumentu hojně zaplatit. Také tyto náklady uhradil kurfiřt.⁵⁹

Ve srovnání s vřatislavským projektem tak bylo povolení pro wittenberské i frankfurtské obecné učení papeži zřejmě velmi dobře zaplacený - frankfurtské dokonce dvakrát - a především svou organizační strukturou a hmotným zaopatřením tolik nenarušovalo papežova privilegia. V případě Wittenberku navíc univerzita již nějaký čas

---

⁵⁴ G. BAUCH, *Die Anfänge der Universität*, s. 6.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 2, pozn. 5. Své potvrzení univerzity vystavil pak roku 1515 ještě i papež Lev X.

⁵⁶ Univerzita byla slavnostně otevřena 26. dubna 1506.

⁵⁷ G. KAUFMANN, *Die Geschichte der deutschen Universitäten 2*, s. 15.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 16.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 43.

působila a Julius svým opakovaným potvrzením univerzity pouze stvrzoval daný stav. Chtěl bezpochyby zdůraznit papežskou autoritu a zajistit si i dodatečný příjem.

V případě vystavení buly povolující zřízení obecného učení ve Vratislavi ovšem mlčel. Místo přímé odpovědi udělil o několik měsíců později - 22. dubna 1507 - svá patronátní práva ke kostelům sv. Alžběty a sv. Vavřince ve Vratislavi mistru vratislavských křížovníků Mateuši Schöbelovi.⁶⁰ Není přitom nutné zdůrazňovat, že tímto opatřením zásadně narušil původní univerzitní plán vratislavských radních, neboť ti nedlouho předtím usilovali, aby patronátní práva k těmto a dalším kostelům ve městě byla přiznána jim. Možná že právě tento papežův krok vyburcoval radní k nové aktivitě a snahám o opětné získání papežova souhlasu k univerzitnímu projektu. Bohužel se však opět nedochovala žádná bezprostřední korespondence mezi kurií a městem vztahující se k tomuto tématu. O novém pokusu Vratislanů z roku 1507 víme jen díky zprávě Matyáše z Miechova, která je však poměrně stručná. Nezmiňuje se již ani o případné finanční odměně určené pro papeže.⁶¹ Zdá se však, že vratislavští radní věřili v papežovu pozitivní odpověď, neboť se ještě v létě roku 1507 obrátili na biskupa⁶² s žádostí, aby pozdržel obsazení probošství u kolegiáty sv. Kříže, jež bylo od ledna t.r. uvolněné a jež mělo být určené a rezervované pro příštího univerzitního učitele.⁶³ Univerzitní projekt v roce 1507 se tak stal opět aktuálním a s ním i snahy Vratislanů o získání papežova souhlasu. Julius II. však ponechal i toto úsilí - podobně jako v roce 1505 - bez odpovědi. To zřejmě přivedlo radní k definitivní kapitulaci a zanechání veškerých snah spojených s prosazováním dosud tak slibně se rozvíjejícího plánu univerzitního zřízení.

---

⁶⁰ B. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 279.

⁶¹ „... *Et quum putarent homines dormire, post duos annos Wratislavienses iterum apud sedem apostolicam enixius ac occulte pro uniuersitatis erectione laborare coeperunt. Sed eadem qua prius difficultate percussi, deciderunt atq repulsam passi sunt ...*”. *Chronica Polonorum*, s. 377.

⁶² Byl jím již Jan Turzo. Biskup Jan Roth zemřel v roce 1506.

⁶³ G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 16, 17, s. 13-14.

**VI. PŘÍČINY A DŮVODY NEÚSPĚCHU
VRATISLAVSKÉHO UNIVERZITNÍHO
PROJEKTU**
(Závěr)

Již v předchozí kapitole jsme se pokusili zamyslet nad příčinami papežova zdrženlivého postoje vůči vratislavskému projektu univerzitního zřízení. Papežův názor byl bezpochyby důležitý, avšak je otázkou, zda to bylo pouze jeho mlčení, které rozhodlo, že celý plán ztroskotat. Jak již bylo dříve uvedeno, na procesu zakládání univerzit se obvykle podíleli všichni tři důležité činitelé - město, zeměpán i církev. Jejich podíl a vliv byl přitom odlišný v každém jednotlivém případě. Proto je možné hovořit o univerzitní instituci založené zeměpánem v případě, že hlavní iniciativu a hmotné zajištění poskytoval on. Jindy mohlo jít o městskou fundaci, jestliže všechny nebo většinu povinností spojených s organizací a hmotným zaopatřením univerzity na sebe převzalo město. V univerzitní struktuře byl přitom nepostradatelně zastoupen i církevní činitel, neboť to byl většinou místní biskup, jenž se stával jejím kancléřem a nepřímo i papež, jenž byl chápán jako její nejvyšší představitel, poněvadž zřizování univerzit povoloval. Všichni tito činitelé se objevili a vystoupili i při pokusu založení vratislavského obecného učení. Pokusme se proto nyní shrnout, jaký byl podíl a význam každého z nich a současně ukázat slabiny jejich počínání, jež pak vedly k neúspěchu realizace celého projektu.

***

Dříve než však zkusíme sami odpovědět na otázku, jaké byly příčiny a důvody ztroskotání vratislavského univerzitního záměru, dejme slovo dobovým pramenům. Neboť nejsou známy žádné dokumenty diplomatického charakteru, jež by mohly takovou odpověď přímo poskytnout, musíme se podívat do pramenů vyprávěcích. V tomto ohledu se zachovala pouze jediná zpráva tehdy žijícího současníka. Byl jím již několikrát zmiňovaný Matěj z Miechova. Ten o příčinách neúspěchu vratislavského univerzitního zřízení uvádí toto:

*„ ... Avšak krakovská univerzita zaslala Apoštolskému stolci v neděli po Všech svatých, a bylo to druhého listopadu, protestní dopis polského krále Alexandra a k tomu názory představené doktory, k nimž se papež Julius II. přiklonil a zřízení vratislavské univerzity zamezil ... ”.*¹

Podle Matěje tak měla být hlavní příčinou vratislavského neúspěchu krakovská univerzita, z jejíž iniciativy měl být papeži odeslán dopis polského krále Alexandra, který měl protestovat proti zřízení vratislavské univerzitní fundace. Tento důvod se

---

¹ „ ... Vniuersitas autem Craccoui. euigilans, ad sedem apostolicam, dominica post omnium sanctorum, quae fuit secunda Nouembris, litteras Alexandri regis Poloniae, cassatorias & rationes

nezdá být nelogický, neboť vzájemná konkurence středověkých i raně renesančních univerzit byla jevem zcela obvyklým a ne nikterak výjimečným a hrozící nebezpečí, jež mohla krakovská univerzita pocítit, bylo dosti pochopitelné. Tím spíše, že 14 % jejich studentů tvořily od 15. století osoby pocházející ze Slezska.²

Nabízí se však otázka, zda mohla být Matějova zpráva věrohodná a odkud vůbec kronikář mohl mít tyto informace?

Matěj z Miechova byl ve své době váženou osobou a neproslavil se pouze jako historiograf svou kronikou, ale především jako lékař, astrolog a profesor medicíny na krakovské univerzitě. Své studium zahájil v Krakově, titul doktora však získal v Itálii.³ Po návratu do města (doloženo od roku 1488) zahájil svou lékařskou praxi a postupně rozšiřoval okruh svých pacientů. Patřili mezi ně nejpřednější osobnosti v zemi.⁴ Roku 1501 byl dokonce povolán k loži umírajícího polského krále Albrechta, v roce 1504 byl vyslán do uherského Budína, aby tam léčil krále Vladislava.⁵ Později se stal dvorním lékařem Zikmunda Starého.⁶ Není přesně známo, kdy začal vyučovat na lékařské fakultě krakovské univerzity, jeho přednášky byly zapsány pouze v letech 1500-1505. Je však pravděpodobné, že se učitelské praxi věnoval i předtím. Kromě výuky však zastával osmkrát i důležitou hodnost rektora univerzity. Rektorská kadence trvala v Matějově době jedno pololetí a Miechova úřad spravoval v zimním období let: 1501/1502, 1505/1506, 1507/1508, 1511/1512, 1518/1519 a v letním: 1512, 1518, 1519.⁷ To znamená, že byl rektorem i v době, kdy měl být sepsán protestní dopis stávící se proti projektů vratislavské univerzity, čili v listopadu 1505. Jako univerzitní rektor a její nejvyšší představitel musel být o dopise velmi dobře informován a v celé záležitosti se angažovat. Jeho zprávu z kroniky tedy můžeme považovat za věrohodnou.

---

consulatorias per doctores conceptas, misit, quibus Iulius papa secundus acquiescens erectionem universitatis Wratislaviensis inhibuit... Chronica Polonorum, s. 377

² Srv. kapitola III.1. *Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století*, pozn. č. 19.

³ Titul obhájil zřejmě na univerzitě v Boloni, ačkoli jednoznačné důkazy chybí. K životu a dílu Matěje z Miechova podrobněji H. BARYCZ, *Žycie i twórczość Macieja z Miechowa*, in: *Maciej z Miechowa 1457-1523. Historyk, geograf, lekarz, organizator nauki*, red. H. BARYCZ, Wrocław-Warszawa 1960, s. 15-68; LUDMIŁA KRAKOWIECKA, *Maciej z Miechowa, lekarz i uczony Odrodzenia*, Warszawa 1956; *Dziwięć wieków geografii polskiej. Wybitni geografowie polscy*, red. B. OLSZEWCZ, Warszawa 1967, s. 25-51; LESZEK HAJDUKIEWICZ, *Biblioteka Macieja z Miechowa*, Wrocław 1960.

⁴ *Dziwięć wieków*, s. 28.

⁵ *Ibidem*; H. BARYCZ, *Žycie i twórczość Macieja*, s. 33.

⁶ *Dziwięć wieków*, s. 29. Zikmund se stal polským králem v roce 1506, vládl do roku 1548. Předtím působil jako vrchní hejtman ve Slezsku a v roce 1505 se zasazoval u českého a uherského krále Vladislava v Budíně o vystavení vratislavských univerzitních listin.

⁷ L. KRAKOWIECKA, *Maciej z Miechowa*, s. 84.

Sám Matěj z Miechova byl přitom člověkem, který byl s krakovskou univerzitou úzce spjat a jemuž na jejím dobru hodně záleželo. Svědčí o tom nejen jeho nařízení a předpisy z dob jeho rektorátu, ale i četné fundace, které jí připisoval. Již v roce 1505 dal zřídit za šest set uherských dukátů druhou katedru medicíny, která umožňovala rozšiřovat didaktickou činnost a uspokojovat tak rostoucí poptávku po lékařích.⁸ Kromě toho zorganizoval a hmotně zajistil i druhou katedru astrologie, jíž si jako vědy velmi vážil. Knihovně Collegium Maius věnoval sto zlatých. Měl se podílet i na nové výstavbě spálené právnické koleje a bursy chudých. Nechal rovněž nově vystavět špitál pro žáky a v roce 1509 pro něj koupil za tři sta dukátů roční činži sedmi a půl hřiven.⁹

Jeho odpor k myšlence zřízení konkurenční vratislavské univerzity je tedy pochopitelný. Miechova byl s krakovskou univerzitou sžit a na jejím blahobytu mu záleželo především. O událostech spojených s vratislavskou univerzitou nás informuje ve své *Kronice Poláků*, jež měla být jakýmsi novým pokusem o představení nejstarších dějin Polska po současnost. Pro období do roku 1480 však zůstal Miechova závislý na svém vzoru Janu Długoszovi, kterého si velmi vážil. Pouze při zpracování časového úseku let 1480-1506 postupoval samostatně. Přesto jeho dílo nebývá z hlediska historiografie příliš vysoce ceněné. Miechovovi je vyčítána neschopnost oddělovat události závažné od méně podstatných, jindy zase opomíjení faktů zásadního politického významu. V představování nejnovějších dějin nevyužíval úředních akt, pouze zapisoval, co sám viděl. Pro své některé nekompromisní soudy a názory byla jeho kronika, jež se poprvé objevila tiskem v roce 1519, stažena z oběhu a podrobena cenzuře. V nové opravené podobě se pak objevila v roce 1521.¹⁰

Z hlediska událostí týkajících se vratislavského obecného učení je však jeho zpráva cenná, neboť žádný jiný dobový pramen tuto záležitost nezaznamenal. Miechova jako rektor a učenec spjatý s krakovským akademickým prostředím je přitom důvěryhodným zdrojem těchto informací. O vratislavských poměrech musel být dobře zpraven. Jeho kronika přináší poměrně dost záznamů vztahujících se

---

⁸ H. BARYCZ, *Życie i twórczość Macieja*, s. 36.

⁹ *Dziewięć wieków*, s. 30. O dalších Matějových fundacích ve prospěch farních škol *Ibidem*. Srv. též H. BARYCZ, *Życie i twórczość Macieja*, s. 34- 40.

¹⁰ Cenzura odstranila celou závěrečnou část knihy popisující vládu Jana Albrechta a Alexandra Jagellonského a na její místo umístila nově upravený text. Cenzurování kroniky muselo být pro Matěje velkým zklamáním. Kvůli úpravám, jež se v kronice objevily, bývalo dílo ostře

ke slezským událostem. Jsou sice představeny poněkud nesystematicky a odděleně, ale v některých případech obsahují podrobné informace neznámé odjinud.¹¹ Miechova tak např. ví o uvěznění několika kleriků vratislavskými měšťany v roce 1503 (kapitola LXXXIV) nebo o vysvěcení Jana Turza vratislavským biskupem 2. března 1506 (kapitola LXXXV), o kterém se jinde nedočteme.¹²

O vratislavském dění mohl být Matěj informován především díky mu blízkým osobám žijícím ve Vratislavi, s nimiž udržoval kontakt. Patřil k nim zřejmě krakovský kanovník Stanislav Borek, kterého museli členové vratislavské katedrální kapituly přijmout v létě 1505 pod hrozbou papežské klatby mezi sebe.¹³ Borek byl Matějův kolega z wawelské katedrály a rovněž jako on měl úzký vztah ke krakovské univerzitě, jejímž chudým studentům finančně pomáhal.¹⁴ Jinou kontaktní osobou byl patrně vratislavský katedrální probošt, dr Mikuláš Czepel z Poznaň, kanovník z Hnězdna, který byl sekretářem polského krále Alexandra a působil rovněž jako učitel na krakovské univerzitě.¹⁵ Přátelské vztahy udržoval Miechova i se samotným vratislavským biskupem Janem Turzem, jenž ho mohl informovat o různých novinkách ve Vratislavi. S rodinou Turzonů přitom Matěje pojilo dlouholeté přátelství. V Krakově žil v domě Jiřího Turza od dob, kdy se ve městě nastálo usadil po zakončení svého studia. Připouští se, že Miechova mohl být někdejší učitelem Jiřího a jeho bratrů a že mu Turzonové mohli dokonce finančně pomoci v době jeho zahraničních studií.¹⁶ Všichni Turzonové studovali na krakovské univerzitě a možná že právě tam začalo jejich přátelství. Částečnou roli při sbírání Matějových informací o Vratislavi snad mohl hrát i fakt, že v roce 1504 pobýval v Budíně, jenž byl rovněž místem setkání vratislavských zástupců města i duchovních s králem.

Vrátíme-li se pak tedy k Matějově zprávě týkající se vratislavské univerzity, nemůže být pochyb, že jeho relace byla věrohodná a cenná současně, neboť nás informuje o událostech neznámých odjinud. Miechova se sice nezmiňuje - a zřejmě

---

kritizováno a její autor byl dokonce obviňován z falšování dějin. *Dziwięc wieków*, s. 35. K hodnocení Miechovy jako historika srv. též L. KRAKOWIECKA, *Maciej z Miechowa*, s. 197-227.

¹¹ Rozbor slezských událostí zaznamenaných v Kronice Poláků Matěje z Miechova představil ANTONI BORZEMSKI, *Kronika Miechowity. Rozbiór krytyczny*, Kraków 1890, s. 128-131.

¹² Ke sporu vratislavských měšťanů s duchovními v letech 1503-1504 viz. kapitola III.4. *Vnitropolitické napětí ve Vratislavi na přelomu 15. a 16. století. Město, církve a zeměpán ve vzájemných interakcích v letech 1490-1505*.

¹³ K tomu kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení*.

¹⁴ G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 268.

¹⁵ *Ibidem*.

ani neví - o Morenbergově dopise kardinálu Petru Isvalimu, ve kterém ho Morenberg žádal o pomoc u papeže při zajištění uvolnění dalších obročí pro potřeby příští univerzity, informuje nás ale o dopisech krále, královny a vratislavského biskupa, jež měly vratislavský projekt u kurie podpořit.¹⁷ Neúspěch vratislavské univerzity byl podle něj způsoben zásahem krakovského obecného učení a polského krále Alexandra. K tomu zřejmě skutečně došlo a jak se zdá, bylo to jediné otevřené vystoupení proti tomuto projektu. Je však třeba si uvědomit, že v době, kdy krakovský dopis do Říma dorazil, tedy v listopadu roku 1505, tam vratislavská žádost o povolení ke zřízení univerzity ležela již dobré tři měsíce. Nezdá se navíc pravděpodobné, že by krakovský protest mohl být jediným důvodem, jenž by papeže přiměl k rozhodnutí vratislavský plán univerzitního zřízení nepodpořit. Univerzitní řevnivost a rivalizace byla sice jevem zcela obvyklým a možná zde i posloužila jako vhodná zástěrka, přesto bychom její význam v tomto případě nepřeceňovali a uznali ji pouze za jeden z druhotných důvodů neúspěchu vratislavského zřízení.

Kromě toho Matějova zpráva obsahuje ještě jednu malou nepřesnost. Miechova totiž napsal, že papež zamezil či zakázal zřízení vratislavského obecného učení. To však nebyla úplně pravda. Žádný dokument zakazující či zabraňující zřízení obecného učení Vratislavi oficiálně vydán nebyl. Papež na žádost „pouze“ nereagoval, nevystavil papežskou bulu, již by byla univerzita založena, čímž však nebyl splněn základní předpoklad pro otevření a zahájení její činnosti.

Zpráva Matěje z Miechova představovala jediný soudobý komentář této události. Všechny pozdější vyprávěcí prameny vycházely z jeho pojednání a informace, které Miechova uváděl, pouze opakovaly ve zkrácené či rozvedené podobě. Týká se to kronik Sebastiana Münstera (16. stol.), Joachima Curea (16. stol.), Mikuláše Pola (17. stol.) a Jakuba Schickfussiho (17.stol.).¹⁸ Joachim

---

¹⁶ K tomu L. KRAKOWIECKA, *Maciej z Miechowa*, s. 122; *Dziewięć wieków*, s. 26-27. K rodině Turzonů srv. též kapitola V.1. *Budínský dvůr krále Vladislava (1490-1504)*, kde je uvedena další literatura.

¹⁷ K tomu kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení*.

¹⁸ Sebastian Münster (1489-1552) je autorem obširně popisné geografie *Cosmographiae universalis Libri VI*, vydané roku 1544 v Basileji, která obsahovala mj. popis Slezska. *Cosmographiae* byla ve své době velmi populární, byla opakovaně vydávána a překládána do různých jazyků. Joachim Cureus (1532-1573), lékař a kronikář pocházející ze Slezska. Jeho kronika o slezských dějinách *Annales Silesiae* byla vydána rovněž v německém překladu pod názvem *Schlesische General-Chronica darinnen wahrhafte eigentliche u. kurze Beschreibung der Länder Ober- u. Nieder-Schlesiens*. Šlo o kompilaci jiných děl a kronik, zajímavý je však popis některých slezských měst. Jakub Schickfussi (1574-1637), učitel a rektor brežského gymnázia, je považován za Cureova pokračovatele. Jeho německá kronika *Neu vermehrte schlesische Chronika und Landes-Beschreibung* se stala po Cureově kronice popularizačním informátorem o slezských zemích.

Cureus pak ještě dále rozvinul krakovskou teorii, podle níž protestovali krakovští profesori proti zřízení vratislavské univerzity na základě jakéhosi privilegia, podle něž nesměla být zřízena ve vzdálenosti 40 mil od Krakova žádná jiná univerzita. Pozdější výzkum a prověřování této teze J. H. Reinkensem však neprokázalo jeho skutečnou existenci.¹⁹ Mikuláš Pol pak zase připojil k možným důvodům vratislavského neúspěchu - kromě zásahu krakovské univerzity - ještě nechuť vratislavských duchovních projekt podpořit z důvodu jejich neochoty odstoupit část svých prebend ve prospěch obecného učení.

K hledání důvodů neúspěchu vratislavského pokusu univerzitního zřízení se pak vracela i pozdější historiografie.²⁰ Někteří viděli příčiny nezdaru pouze v protestech krakovské univerzity, neboť vycházeli z nejstarší zprávy Matěje z Miechova. Celou záležitost vnímali v kategoriích konkurenčního sporu tehdejších univerzit. K nevoli Krakova vůči Vratislavi však měla podle některých přispět i dlouhodobě vedená obchodní válka mezi oběma městy, což měl být další důvod krakovského odporu.²¹ Jiní zase upozorňovali na nedostatečnou finanční podporu projektu a malou aktivitu ze strany vratislavské městské rady. Argumentovali přitom tím, že městská rada dala podnět k výstavbě „pouhých“ dřevěných a nikoli kamenných budov budoucí univerzity nedaleko kostela sv. Alžběty a kromě toho prý neprojevila ani větší úsilí a aktivitu, aby na nově zakládanou univerzitu získala profesory ze zahraničí. Svým liknavým postupem měla působit nepřesvědčivě a někteří dokonce pochybovali o jejím opravdovém zájmu univerzitu ve městě založit. Jindy byly příčiny nezdaru hledány v rovině osobní. Zdůrazňováno, že hlavní tvůrci a iniciátoři projektu Jan Haunold a biskup Jan Roth na začátku roku 1506 zemřeli a pro další energické prosazování plánu chyběly městu osobnosti s dostatečnou vůlí angažovat se v celém projektu. Jiní naopak tvrdili, že vina ležela na vratislavských duchovních, biskupovi a katedrální kapitule, kteří neměli opravdový zájem projekt podpořit a neprojevili v tomto ohledu dostatek vůle s městem spolupracovat. Jiní zase hledali viníka u papežského dvora. Neúspěch interpretovali v souvislosti s narušením církevních imunit a práv ve Slezsku, neboť univerzita měla mít městský charakter a založení univerzity bylo vnímáno jako pokus o omezení práv církve

---

¹⁹ J. H. REINKENS, *Die Universität zu Breslau*, s. 14.

²⁰ Přehled názorů v literatuře k tomuto tématu srv. JANA WOJTUCKA, *České ohlasy na pokus o založení univerzity ve Vratislavi v roce 1505*, in: Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu, s. 243-251. Tam rovněž bibliografie děl.

ve vratislavské diecézi ve prospěch světské moci. Poválečná polská historiografie pak přidala k těmto výkladům interpretaci nacionální, podle níž zgermanizovaná vratislavská městská rada nakonec projekt vratislavského obecného učení nepodpořila, neboť se obávala přílivu nových studentů z polského království, jenž mohl vést ke změně etnického obrazu města.²²

***

Máme-li se tedy zamyslet nad možnými příčinami a důvody, jež vedly k neúspěchu vratislavského univerzitního záměru, a přehodnotit některé z tezí, dosud vystupující v literatuře, musíme se vrátit k původnímu úkolu představeném v úvodní části kapitoly, tj. k prověření role jednotlivých činitelů podílejících se na realizaci projektu a odhalení jejich slabých míst, jež přispěly k jeho nezdaru.

Největší slabinou celého projektu bylo, jak se zdá, materiální a hmotné zajištění příští univerzity, od něhož se pak odvozovala celá řada dalších problémů. Jak již bylo několikrát uvedeno, univerzita měla být fundací městskou, čili takovou, ve které hlavní organizace, hmotné zaopatření, přípravy na zahájení činnosti a posléze i vrchní dohled měly příslušet městu. To samo o sobě ještě nebylo největším handicapem, jenž by snad měl rozhodnout o jejím nezdaru. Je pravda, že univerzitám zřízeným zeměpánem bylo většinou poskytnuto jistější materiální zázemí, neboť panovník častěji disponoval potřebnou základnou finančních či materiálních prostředků - pozemky, domy, pravidelnými příjmy a důchody ze vsí, regálů či jiných zdrojů nebo ze zkonfiskovaného majetku (např. židovského), - jež příští univerzitě poskytoval. V případě Vratislavi se aktivní role jejího zeměpána, krále Vladislava, omezila na pouhé vystavení potřebných listin a žádostí určených vratislavskému biskupovi, slezským a lužickým pánům a papeži o podpoření projektu. Sám Vladislav však obecnému učení neposkytl žádný ze svých majetků ani příjmů.

---

²¹ K obchodní válce mezi Vratislaví a Krakovem srv. kapitola III.1. *Město Vratislav na přelomu 15. a 16. století*.

²² Tato interpretace se objevila v práci K. MALECZYŃSKÉHO, *Dzieje Wrocławia 1*, s. 244. K nacionálním interpretacím se přiklonila i E. MALECZYŃSKA, *Polskie tradycje naukowe*, s. 39-40. Ne všichni polští historici však sdíleli tento výklad. Srv. např. H. BARYCZ, *Uniwersytet wrocławski w przeszłości i teraźniejszości*, Katowice 1946, s. 6-10; J. DRABINA, *Korespondencja wrocławskiej rady miejskiej, kapituly katedralnej i miejscowych biskupów*, s. 115an; TÝŽ, *Kontakty Wrocławia z Rzymem* s. 118an; J. SWASTEK, *Starania i próby założenia uczelni*, s. 99an; M. PATER, *Historia Uniwersytetu wrocławskiego 1702-2002*, s. 10an. Nikdo z těchto polských autorů však již nepřinesl k interpretaci neúspěšného pokusu nic nového. Nejzáslušnější jsou práce J. DRABINY, který sice nevěnoval otázce pokusu založit ve Vratislavi univerzitu samostatnou studii, ale několikrát se jí dotkl v rámci svých rozsáhlých výzkumů církevních a politických poměrů ve Vratislavi a jejich vazeb k papežské kurii v 15. a 16. století. Ve svých závěrech navazoval na G. BAUCHA.

Nařizoval sice přenesení lipské koleje Blahoslavené Panny Marie a její připojení k univerzitě, avšak i ta byla dotovaná ze slezských důchodů. Veškeré náklady spojené s finančním a hmotným zaopatřením univerzity i s její organizační přípravou mělo pokrýt město.

Přitom se zdá, že město přecenilo své možnosti. Na začátku 16. století se totiž nacházelo v ne příliš příznivé finanční situaci. Nedostatek pramenů nás bohužel opět nutí uvažovat v rovině pouhých spekulací. Údaje o finančních příjmech a výdajích města jsou dochovány pouze z let 1468 a 1469, kdy jejich vzájemná bilance byla negativní. Další městská kniha účtů Vratislavi pak přináší informace až od roku 1548.²³ Vyvozovat závěry z těchto kusých dat by proto nemělo smysl. Z Morenbergovy krátké poznámky učiněné v jeho dopise kardinálu Petru Isvalimu však vysvítá, že město bylo ve finančních obtížích, neboť bývalého legáta žádal o přímluvu u papeže za vystavení buly za levnější taxu.²⁴ Je třeba si uvědomit, že na městské radě ležely v souvislosti s univerzitním projektem všechny finanční závazky a povinnosti. Musela pokrýt nejen všechny administrativní poplatky, agendu, zahraniční cesty svých vyslanců a jednání v souvislosti s projektem u kurie a u krále, ale za vystavení univerzitních listin musela zaplatit i samotnému Vladislavovi.²⁵ Kromě toho městu - jako příštímu univerzitnímu patronovi - připadala hlavní povinnost hmotně zajistit budoucí učitele a poskytnout prostory potřebné pro výuku. V případě městských fundací bylo přitom obvyklé, že se město nějakým způsobem podílelo na vyplácení finančních částek učitelům a poskytovalo budovy ve prospěch budoucího obecného učení. Např. v Kolíně vyplácela městská rada ze své pokladny v roce 1407 celkem 385 guldenů devíti profesorům a v roce 1500 pak 714 guldenů dvanácti profesorům. Kromě toho se kolínská městská rada cítila zavázána pečovat o to, aby byl neustále k dispozici dostačující počet profesorů, s nimiž by byla uzavřena dohoda.²⁶ V Erfurtu zase město nechalo vystavět na vlastní náklady kolej Collegium universitatis pro potřeby příštích scholárů a osmi magistrů. Kromě toho zřídila fond, z něhož měl dostávat každý z těchto osmi členů

---

²³ OTTO BEYER, *Schuldwesen der Stadt Breslau im XV. und XVI. Jahrhundert*, ZfGVS 35, 1901, s. 109an.

²⁴ Srv. kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení.*

²⁵ Srv. zpráva Matěje z Míechova, kapitola V.4. *Zakládací listina vratislavské univerzity.*

²⁶ Kromě tohoto městského platu měla univerzita k dispozici jedenáct kanovnických míst zdejšího kostela, jež byly papežovou bulou roku 1394 uznány za lektorská místa univerzitních profesorů. Obsazována měla být rektorem a městskou univerzitní komisí. Kromě toho město vydalo i značné finanční částky na výstavbu potřebných domů. G. KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, s. 34.

koleje plat ve výši patnácti guldenů a poskytovala i dovoz piva z města Naumburg osvobozený od cel. Juristům předala auditorský dům a pro tři právníky-učitele vyznačila plat z městské pokladny.²⁷ I v Rostocku na sebe město zcela převzalo náklady spojené s vybavením univerzity. Dne 29. července 1419 městská rada objasnila svým měšťanům, že s pomocí zemských pánů získala privilegium k založení obecného učení a přijala zplnomocnění záměr na své náklady zrealizovat. Zaručila se přitom, že zřídí dvě koleje, které měly sloužit profesorům a studentům jako byty s ročním vybavením osmi set hřiven.²⁸ V Basileji bylo univerzitní zaopatření profesorů spojeno s prebendami, avšak v případě že takové obročí nebylo právě k dispozici, městská rada učitele přesto povolávala a uzavírala s ním dohodu o platu, který mu vyplácela z městské pokladny, dokud se nepodařilo pro něj najít odpovídající beneficium.²⁹

V případě vratislavské městské rady a jejích záměrů však není známa žádná zpráva, která by potvrzovala plánovanou finanční pomoc ze strany radních, kterou by se měli podílet na vyplácení pravidelného platu příštím univerzitním profesorům. Je pravda, že tato informace se možná pouze nedochovala, ale současně trochu zaráží, že se nikde neobjevila ani v předběžných prohlášeních či dokumentech jejich organizátorů, jako např. v Rostocku. Pokud jde o budovy a prostory potřebné pro výuku a ubytování učitelů i scholárů, ukazuje se, že městská rada takovými nemovitostmi sama přímo nedisponovala a nemohla univerzitě nějaký z takových domů pro začátek ihned nabídnout. Měla za úkol takové budovy teprve sama na své náklady vystavět. Částečně jí pomoc měly poskytnout eventuálně uvolněné dvory světských a duchovních pánů - knížete opolského, biskupa lubušského, opata cisterciáckého kláštera v Lubiażu a opata cisterciáckého kláštera v Kamieńci Ząbkowickém, - jež si ve městě k tomuto účelu sama vyhlédla. Oficiální žádost o jejich poskytnutí byla ovšem sepsána Vladislavem. I tento plán měl však svá slabá místa. Zdá se, že tito představitelé by jen stěží rezignovali na své majetky ve městě, pokud by jim za to nebyla nabídnuta žádná náhrada. Navíc v případě lubušského biskupa se dá jeho případná ochota pomoci rovněž sotva očekávat, vezmeme-li

---

²⁷ Roku 1395 vyplatila šedesát dva hřiven stříbra (434 guldenů) a roku 1406 osmdesát jedna hřiven (567 guldenů), což byla částka na svou dobu značně vysoká. Kromě toho pokryla náklady sedmdesát devět hřiven stříbra (553 guldenů) za bulu papeže Bonifáce IX., jíž byla univerzitě inkorporována dvě kanovnická místa v kostele sv. Marie a sv. Severi, která byla určena pro stálé platy dvou doktorů nebo licenciátů teologie a kanovnického práva. Více k tomu *Ibidem*, s. 35-37.

²⁸ V 16. století pak městská rada získala pro univerzitu ještě příspěvek od spřátelených měst Hamburku, Lübecku, Lüneburgu, Rigy a Reval. Více k vybavení rostocké univerzity *Ibidem*, s. 39-40.

v úvahu fakt, že biskup Dietrich von Bülow se již od sklonku 15. století aktivně angažoval v projektu zřízení frankfurtské univerzity, jejímž kancléřem byl nakonec jmenován.³⁰ Nezdá se proto pravděpodobné, že by byl ochoten uvolněním svého nemovitého majetku ve Vratislavi poskytnout materiální zázemí konkurenční univerzitě. Městská rada měla sice dát vystavět provizorní budovy určené univerzitě u kostelního hřbitova sv. Alžběty, tyto stavby však měly být „pouze“ dřevěné.³¹ Není rovněž známo nic o jakýchkoliv dalších opatřeních městské rady, směřujících k hmotnému zajištění univerzity - např. o poskytnutí nějakého nemovitého či pozemkového majetku, výnosů či finančních příspěvků. To vše dohromady naznačuje, že finanční situace města nebyla v tomto ohledu příliš uspokojivá a město nebylo schopno univerzitě hmotné zázemí samo poskytnout.

Finanční platy a příjmy příštích profesorů měly být na vratislavské univerzitě zajištěny především prostřednictvím církevních prebend, jež měly být trvale svázaný s místy přednášejících učitelů. Z Vladislavovy zakládací listiny totiž jasně vyplývá, že král vyznačil pro univerzitní profesory důchody kanovníků a prelátů kolegiáty sv. Kříže a současně se vzdal svého patronátního práva, jež mu k těmto prebendám dosud příslušelo. Dodatečně pak univerzita měla být zajištěna z prostředků pocházejících z prelatur a prebend katedrální kapituly a dalších městských kostelů.³² O právo obsazovat je žádali vratislavští městští radní v Morenbergově dopise kardinálu Petru Isvalimu, který se měl na jejich prosby u papeže o přiznání jim takových práv přimluvit.

Spojení lektorských míst univerzitních učitelů s církevními prebendami bylo ve středověkém systému univerzit celkem obvyklé, hmotné zázemí obecného učení však bylo běžně zajišťováno ještě dalšími dodatečnými prostředky - nemovitostmi, pozemky, výnosy či finančními důchody. V případě vratislavského obecného učení jsou však tato dodatečná materiální zaopatření velmi nejistá nebo v podstatě chybí.

Ve chvíli, kdy se takový projekt dostal před papeže, musel vzbudit jeho nelibost. Tím spíše, že ho měla posuzovat taková osobnost, jakou byl Julius II., který přísně dbal na zachování práv majetku církve i všech církevních svobod. Sám byl

---

²⁹ *Ibidem*, s. 42.

³⁰ K Dietrichově osobnosti a jeho aktivitám při zřizování frankfurtské univerzity srv. OTFRIED SCHWARZER, *Das Kanzleramt an der Universität Frankfurt an der Oder*, Breslau 1900, s. 6-7, 31-33; G. BAUCH, *Die Anfänge der Universität*, s. 2 an.

³¹ Budovy měly být vystavěny v letech 1505-1507. G. BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens*, s. 279.

obhájcem takové teorie a politiky v praxi. Toužil obnovit papežský stát a jeho i svou autoritu v křesťanském světě. A právě tehdy mu byl předložen návrh na zřízení vratislavské univerzity, jenž žádal o přiznání patronátních práv nad několika vratislavskými kostely tamní městské radě. Nejednalo se přitom o inkorporaci jednoho či dvou kanovnických míst příští univerzity, ale celé řady prebend, jejichž obsazování mělo v budoucnosti zcela příslušet představitelům městské rady.³³

Papež mohl takový projekt vnímat jako narušení a ohrožení práv církve, tím spíše že již v předchozích letech docházelo k potyčkám církevního a světského činitele ve vratislavské diecézi, jež byly zakončeny v neprospěch slezské církve (Kolovratská smlouva). Jako nejvyšší představitel a obhájce církevních práv nemohl mít proto zájem podpořit takový projekt, jenž by tyto tendence dále povzbuzoval. Navíc se Julius II. musel cítit podrážděn skutečností, že mu byl celý projekt představen již téměř jako dokonáný a žádající ho o pouhé potvrzení. Bez žádné konzultace a formálního povolení měl být totiž jmenován na místo příštího univerzitního kancléře biskup Jan IV. Roth a právo jmenovat profesory bylo automaticky předáváno městské radě. To nedopovídalo papežově představě o jeho roli patrona a nejvyššího protektora univerzálně vnímaného středověkého systému školství.

K tomu měla být předložena žádost, aby Julius II. svou papežskou bulu pro příští vratislavské obecné učení vystavil za menší finanční částku, než bylo obvyklé s ohledem na chudobu města.³⁴ Takový požadavek Julius nemohl akceptovat. Léta 1504-1506 byla obdobím, které bylo pro něho nesmírně důležité, neboť sám hledal dodatečné zdroje financí, šetřil, kde se dalo a shromažďoval finanční prostředky, jež chtěl využít ke svému rozhodujícímu zásahu proti Benátkám, aby mohl získat italská území náležející kdysi papežskému státu. Vše to bylo zcela ve shodě s jeho představou opětného obnovení autority církve a svá předsevzetí a cesty, jež k nim vedly, vždy striktně dodržoval. O poskytnutí úlevy vratislavským radním, kteří navíc žádali o přiznání jim vrchních práv k příští univerzitě i mnohým církevním prebendám, tak nemohla být řeč.

Vinu za ztroskotání celého univerzitního projektu je tedy třeba hledat u všech tří činitelů - nejvíce však v prostředí městské rady, jež zřejmě přecenila své možnosti

---

³² Viz. dopis Řehoře Morenberga kardinálu Petru Isvalimu, kapitola V.6. *Vztah Julia II. k projektu vratislavského univerzitního zřízení.*

³³ Jen v případě kostela sv. Kříže šlo např. o dvanáct kanovnických míst a pět prelatur.

a schopnosti projekt prosadit a zvláště hmotně zajistit, což byl moment pro celý plán rozhodující, neboť bez pevných materiálních základů nemohla univerzita fungovat. Částečně vina ležela i u zeměpána, jehož role zůstala pasivní a omezila se na pouhé vystavení potřebných dokumentů. Vladislav neměl skutečný zájem univerzitu zřizovat, nebyl to záměr vycházející z jeho potřeb, byl pouze ochoten vratislavský projekt zaštitit na žádost radních a svého bratra Zikmunda, vrchního hejtmana ve Slezsku. Papež pak nemínil takto mu představený projekt akceptovat. Neodpovídal jeho představám a vnímal ho jako pokus o omezení práv církve. Na vratislavskou žádost proto nereagoval a ponechal ji bez odpovědi. Svůj názor na projekt nepřímo vyjádřil o necelé dva roky později na jaře roku 1507 přiznáním patronátních práv ke kostelům sv. Alžběty a Vavřince, tedy i těch, o něž měla původně zájem pro univerzitní potřeby vratislavská městská rada, mistru vratislavských křížovníků Matyáši Schöbelovi. Další žádosti a naděje na zřízení vlastního obecného učení tak zůstaly nesplněny.

Nemá smysl spekulovat o tom, zda by projekt mohl být prosazen v případě, že by na papežském stolci neseděl právě Julius II., ale jiný kandidát. Je ovšem pravda, že vratislavský záměr začal být připravován ještě v dobách Alexandra VI. a ve chvíli, kdy se Vratislavané těšili přízni kardinála, papežského legáta Petra Isvaliho. Po Alexandrově smrti a rychlé výměně papeže se však změnila dosavadní situace. Na papežský trůn usedl muž připravený nekompromisně hájit zájmy papežského stolce v jejich teoretické i praktické podobě. A to mohlo vratislavským radním ztížit jejich situaci.

Podobně některé starší názory, týkající se vratislavského neúspěchu, vystupující v literatuře, je třeba přehodnotit. Nemůžeme např. přijmout tvrzení, že univerzitní projekt ztroskotal pouze z důvodu neochoty vratislavského biskupa a duchovních celý plán podpořit. Zdá se, že projekt vratislavského univerzitního zřízení by nemohl být zcela připraven bez jakékoliv konzultace s biskupem. Ten se měl v budoucnosti stát jejím kancléřem a nezdá se být proto pravděpodobné, že by o tom předtím nevěděl. Navíc jak vyplývá z některých pramenných zpráv, univerzitní plán byl již dříve předběžně diskutován na slezském sněmu v lednu roku 1505, na němž byli biskup a duchovní přítomni.³⁵ Zpráva Matěje z Miechova, jehož

---

³⁴ „...attenta paupertate ciuitatis huius...“ G. BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte*, č. 15, s. 12-13.

³⁵ Srv. kapitola V.3. *Zikmund Jagellonský a jeho vztah k Vladislavovi, ke Slezsku a k projektu vratislavské univerzity*.

můžeme považovat za důvěryhodný zdroj informací, pak navíc zmiňuje, že biskup byl jednou z osobností, zasílající papeži žádost o podpoření projektu vratislavského obecného učení. Je sice pravda, že napětí mezi světským a církevním činitelem, čili městskou radou a představiteli vratislavské církve, na sklonku 15. a 16. století ztěžovalo vzájemnou komunikaci, tím spíše že spor byl na začátku roku 1504 ukončen pro církev ne příliš příznivou Kolovratskou smlouvou. Ta atmosféru vzájemné důvěry a spolupráce radních s duchovenstvem oslabovala, nebyla ovšem tím nejzásadnějším problémem vedoucím k nezdaru univerzitní fundace.

Je však možné, že předchozí ústupek duchovních mohl povzbudit sebevědomí radních a přispíšet jejich rozhodnutí prosazovat univerzitní plán bez ohledu na slabiny jeho hmotného zajištění. Možná že toto „domácí vítězství“ radních a následné úspěšné jednání u krále ambice členů městské rady povzbudilo a vedlo je k přesvědčení o snadném vyřízení záležitosti rovněž u papeže.

Podobně názor, že vratislavští radní byli při prosazování univerzitního projektu příliš liknaví, se nezdá být správný. Spíše můžeme uvažovat o tom, že byli ve svém ráznějším postupu omezeni svými finančními prostředky a možnostmi svého působení. O jejich vůli projekt prosazovat však svědčí fakt, že to byli právě oni, kdo celý plán inicioval a v jednotlivých etapách realizoval.³⁶

Příčinu vratislavského nezdaru bychom nehledali ani v předčasné smrti dvou jeho organizátorů. Biskup Jan Roth sice zemřel 21. ledna 1506 a Jan Haunold 21. března 1506, avšak jak vyplývá z předchozí studie, hlavní tíha organizačního úsilí ležela na Morenbergovi. Navíc pokus o obnovení univerzitní žádosti z roku 1507 poukazoval na snahu o pokračování v prosazování záměru.

Rovněž teze o rivalizaci sousedních univerzit byla již zmíněna. Tato soupeřivost měla své opodstatnění a byla charakteristickým rysem dobové konkurence obecných učení. Krakovský protest byl bezpochyby jedním z takových projevů nevole vůči plánovanému projektu vratislavského univerzitního zřízení, nezdá se být však pravděpodobné, že by byl hlavním důvodem, jenž by rozhodl o jeho nezdaru. Jádro problému leželo v samotném projektu, v jeho slabých organizačních i materiálních základech, jež papež neakceptoval. Krakovský odpor je

---

³⁶ Dokazuje to jejich jednání u krále, s papežským legátem, korespondence u kurie i nový pokus v roce 1507 projekt oživit.

proto možné považovat pouze za jeden z druhotných důvodů, který se na vratslavském neúspěchu projevil.

Podobně i nacionální interpretace, jež se objevily v polské poválečné literatuře, musíme jednoznačně odmítnout. Byly pouze poplatným dobovým projevem národnostního cítění a výrazem potřeby hledání vlastní identity v období následujícím bezprostředně po válce.

PŘÍLOHY

1. **Zakládací listina vratislavské univerzity (generale literarum gymnasium),
vydaná českým a uherským králem Vladislavem Jagellonským
20. července 1505, Budín**

Wladislavs Dei gratia Hungarie, Boemie, Dalmatie, Croatie, Rame, Gallicie, Seruie, Ludomirie, Comanie, Bulgarieque Rex, Marchio Moravie, Dux Slesie et Lucembur/gensis ac Marchio Lusatie etc. Ad perpetuam rei memoriam. Notum facimus tenore presentium uniuersis, Quod quum nichil prestabilius in rebus humanis reperiatur, nihilque diuinius, quam animum Egregiis uirtutibus/philosophieque potissimum studiis (que morum directrix est et magistra) excolere, propter quam summi olim viri peregrinas regiones adire, relictisque propriis penatibus domesticisque Deliciis sese uariis et terra et mari/periculis exponare non dubitauerunt. Hinc enim Platonem legimus, relictis Athenis, uniuersam et Greciam et Italiam et Siciliam peragrasse, postremoque et Pharon penetrasse, ut Egiptia misteria, Sacerdotumque/illic existentium Sacra perdisceret. Hinc innumerabiles alios ex Barbaris etiam nationibus extremaque Scithia bonarum literarum gratia processisse, magnumque humano generi fructum egregiis ipsorum inuentis peperisse/ac homines, qui pecuino quodam ritu uiuebant, in hanc, quam modo uidemus, uiuendi formam reduxisse. Cupientes ergo et nos, qui diuino munere tot regnis perfecti sumus, totque gentium ac nationum trabeas /ac Sceptra suscepimus, subditos nobis homines prestanti hoc literarum munere excellere, Quoque administrandis rebus publicis consilioque ac ingenio moderandis aptiores accomodatiorumque essent, his recte uiuendi normam quandam proponere; constituimus in animo nostro pro felici Othodoxe christiane religionis nostre incremento, pro gloria et exaltatione Regni ac Corone nostre Boemie, proque nostra ac Diuorum progenitorum/nostrorum salute uestigiis Diu Karoli Cesaris ac Boemie Regis insistere uolentes, Generale literarum Gymnasium erigere, in quo per professores ad hoc institutos atque delectos Theologie Jurisque pontificii atque/Cesarei sanctiones legantur, philosophieque, insuper Medicine, Grammatice, Dialectice, Rethorice, Poetice, Arithmetrice, Geometrie, Musiceque ac Astronomie Discipline tradantur. Idque in Ciuitate nostra Wratisla/uiensi, que uniuerse Slesie est Metropolis, mira que loci felicitate edificiorumque ac insignium structurarum prestantia, Ciuiumque insuper humanitate, cunctas facile Germanie vrbes exuperat. Quo igitur hi,/qui literariis Disciplinis uacaturi sunt, Doctoresque et Magistri

potissimum commodius illic degere possint. Concedimus imprimis atque permittimus, ut Ciues Wratislavienses Aream et locum in prefata Ciuitate/elegant, In quo Collegium generale auditoriaque publica excitent, loca, que Docotres incolant, erigant, Exercitationique ac palestre literarie opportuna Diuerticula constituent ac omnia, Que huic saluberrime rei/conducere, faciant, instituent ac extruant. Insuper, ut prefati Doctores et Magistri in his etiam, que uictum ipsorum Quottidianasque necessitates respiciunt, prouideantur. Ordinamus atque,/ Statuimus, ut Theologie ac vtriusque Juris, philosophie insuper professores ex Dignitatibus ac Canonicatibus in Ecclesia Sancte Cruis, Qui iuris patronatus nostri sunt, Deque eorum prouentibus/uiuant ac refectionibus quottidianis instar aliorum circa Ecclesiam residentium gaudeant. Quarum quidem Dignituum ac Canonicatum in ecclesia Sancte Crucis prefata Collationem per presentes/resignamus, ita ut ad Senatum et Consules Wratislavienses, Qui pro tempore fuerint, perpetuo deinceps ac irrefragabiliter pertineant. Sic tamen, ut Dignitates huiusmodi aut Canonicatus uacantes/nulli preterquam Doctori aut Magistro excellentiori diligentius legenti conferantur, ut Collationes ille non ex fauore, sed secundum Doctrine excellentiam et meritum procedant. Ceterum, ut his, que/salutis nostre sunt, inter ea etiam prouideamus, Statuimus ac ordinamus, ut Quum Diuina uocatione nos ex hac luce migrare contingeret. Anniuersario obitus nostri die omnes Doctores, Magistri ac Scola/stici collati huius tanti in se beneficii memores, in eandem Ecclesiam Sancte Crucis conueniant. Exequiisque Regio more institutes, exhortationem publicam pro anime nostre et progenitorum nostrorum remedio/faciant, neque prius inde discedere ullatenus presumant, Quam sacra illa ad finem usque fuerint deducta, penam in rebelles arbitrio Gymnasiarche seu Rectoris, qui pro tempore fuerit, uolentes infligi./ Preterea, quum Collegium quoddam, quod beate Marie uocant in gymnasio Lipcensi ea lege, eaque conditione fundatum atque Dotatum intellexerimus, ut si quando in Slesia Gymnasium publicum erigeretur,/Collegiati illius Collegii in Slesiam mox se coferre debeant, prouentus uero et redditus ispius, Qui maiori ex parte in Slesia colliguntur, Gymnasio illic constituto deinceps deputari. Ea igitur conditione / sic stante, Reuocamus presentium literarum nostrarum vigore collegiatis prefati Beate Marie collegii, ut sint in ordine aliorum Collegiatorum noui huius nostri gymnasii, iisdemque prout ceteri libertatibus, commodis / et emolumentis gaudeant ac potiantur. Census uero et prouentus omnes prefati Collegii Wratislaviensi nostro Gymnasio deinceps in omnibus et per omnia ascribimus atque incorporamus,

Volentes, ut ammodo / prefati redditus in usum ac utilitatem Gymnasii nostri partiantur, secundumque quod melius et conducibilis expedire uidebitur, pro Doctoribus et Magistris legentibus distribuantur seu deputentur. Perpendentes etiam / Diligentiusque animo reuoluentes, qualiter humanum genus ad errores et uicia diabolica quadam fraude pronum sit et procliu, in hisque potissimum, que anime salutem respiciunt. Hinc igitur, quantum in nobis / est salubri etiam remedio occurrere uolentes, Decernimus et ordinamus, Ne quispiam Doctorum, Magistrorum aut Scolasticorum libros in fide suspectos et ab Ecclesia uetitos legere, religionisque nostre indigita / menta (quos fidei articulos uocant), auctoritatem clauium ceteraque id genus in dubium reuocare aliquatenus presumat, ne id (quod absit) contingat, quod in Gymnasio nuper Pragensi magna religionis Christiane / ruina accidisse uidemus. Neue, dum religionem Christianam edificare nitimur perniciosis huiusmodi admissis Dogmatibus diaboli potius quam Christi Scholas struamus. Peculiari id cure ac diligentie /, Reuerendissimi in Christo patris Domini Joannis Episcopi Wratislauerensis ac successorum suorum committentes. Quem sane sicuti inter principes Slesie primatum obtinere nouimus. Ita hunc etiam primum Gymnasii huius / nostri Wratislauerensis Cancellarium et moderatorem esse uolumus ac designamus, Vicecancellarium uero Reuerendum Joannem Thurzo, Decanum Ecclesie maioris sancti Joannis Wratislaue, ac suos similiter /successores. Statuimus preterea ac ordinamus, ut prefati Cancellarius et Vicecancellarius una cum Senatu Wratislauerensi constitutiones siue statuta in rem et utilitatem gymnasii condant singulaque maturo / et prouido consilio decernant et ordinent penas in preuaricatores rebelles ac capitosos statuant omnibusque generaliter gymnasii usibus diligenti cura et sollicitudine prospiciant. Que quidem omnia et singula ut / robur perpetue firmitatis obtineant presentes literas fieri easque Sigilli nostri maioris Quo tanquam Hungarie et Boemie Rex utimur appensione muniri precepimus. Datas Bude uigesima die mensis Iulii Anno/Christi Millesimo Quingentesimo Quinto Regnorum autem nostrorum Hungarie Decimoquinto, Boemie uero Tricesimo Quarto.

*Wladislaus Rex
manu propria subscripsit*

*Augustinus de Olomucz,
Decretorum Doctor, Decanus
Olomuncensis etc.*

ORIGINÁL:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8390 (20.7. 1505)

PUBLIKACE:

JOHANN CHRISTIAN KUNDMANN, *Academiae et Scholae Germaniae, praecipue Ducatus Silesiae cum Bibliothecis in nummis*, Breslau 1741, s. 108-112

ANTON BALTHASAR. WALTHER, *Silesia Diplomatica I*, Breslau 1741, s. 40-41

HEINRICH WUTTKE, *Die Vesuche der Gründung einer Universität in Schlesien*, Schlesische Provinzialblätter 112, 1840, s. 412-424

ERNST THEODOR GAUPP, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus von Böhmen und Ungarn, vom 20. Juli 1505, für die in Breslau zu gründende Universität, aus dem Original mitgetheilt, und mit Einleitung und Anmerkungen versehen*, ZVfGS 1, 1856, s. 234-237

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 8, s. 6-8

GEORG KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, 2. vyd. Graz 1958, č. 2, s. 565-568

Cztery początki. Dokumenty fundacyjne Uniwersytetu Wrocławskiego, red. R. ŻERELIK, Wrocław 2002, s. 20-26

2. Listina českého a uherského krále Vladislava Jagellonského určená lubušskému biskupu Dietrichovi von Bülow v záležitosti vratislavské univerzity, 20. července 1505, Budín

Wir Wladislaus, von Gots genaden zu Hungern, Beheim etc. Kunig, Marggraue zu Merhern etc., enbietem dem Erwirdigen herren Dietrichen, bischouen zu Lybuß, vneser fruntschafft zuuor. Erwirdiger lieber besonder! So wir nw, wie vns zu koeniglichem ambt zusteen will, bedacht vnd befunden haben, das vnser furstenthumb vnd marggraffschafft beider Slesien in Ober vnd Nider Lawsitz mit yrthumb des cristlichen glawbens nicht bemackelt, noch mit vngehorsam gegen der Romischen kirchen nicht belawmit ist, vnd damit diß Gote vnd Marie, seiner heiligisten mueter, vnd Gots heiligen vnd engeln, auch vns vnd vnsern nachkomen zu sonder ewigen glorie also furder in cristlichem glawben vnd gehorsam wesentlich behalden werde, haben wir vns furgenomen, vor allem dingen Gote zu lobe eine vniuersitet in vneser stat Bresslaw aufzurichten, darzu wir alle vnser lehen der prelaturen vnd thumereyen in der Thumbkirchaen zum heiligen Crewtz zu Bresslaw gegeben haben. Vnd damit die magistri, doctores vnd studenten mit lectorian vnd wonung versorgt wurden, bitten vnd begeren wir an Euch vnd Ewerm capitel, wollet vns zu sonderm geuallen Ewern hof, so Ir in gedachter vnser stat Bresslaw habt vnd ganz vnbaufhaftig haldet vnd eins teils verwusten lasset, dem Rathe zu Bresslaw an vnser stat abtreten, lectorian vnd wonung daraus zu machen, damit solch vniuersitet aufs slewnigste Gote zu lobe vnd vns zu geuallen aufgerichtet werde, als wir vngetzweifelt sein zu thun, Euch nicht besweren werdet, sonder vns daran wilfarn. Wollen wir vnuerghessen halden, Ewrer armen leute in gemelten vnsern furstenthumben souil mehr in gnaden bedencken vnd vnserm obersten haubtman in Slesien, dem ytzigen vnd kunfftigen, auch dem Rathe zu Bresslaw beuelhen, die als vnser aigen vnd ane mittel vnderthane zu schutzen vnd schirmen, auch gegen Euch vnd Ewerm capitel in gunstigem willen vnd gnaden bedencken.

Datum Ofen Sonntags vor Marie Magdalene anno domini etc. XVc im funfften, vnserer reiche des hungerischen im XV den vnd des behemischen im XXX IIII ten jaren.

Ex commissione propria regie Maiestatis.

Dem Erwirdigen herrn Dietrichen, bischouen zu Lubuß, vnserm frewndt vnd besonder lieben.

ORIGINÁL:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCŁAWIU, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8393 (20.7. 1505)

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 9, s. 8-9

**3. Listina českého a uherského krále Vladislava Jagellonského určená opolskému knížeti Janovi v záležitosti vratislavské univerzity,
20. července 1505, Budín**

Wladislau, von Gots genaden zu Hungern, Beheim etc. Konig etc.

Hochgeborner oheim, furst vnd lieber getrewer.

Erwirdiger lieber besonder! So wir nw, wie vns zu koeniglichem ambt zusteem will, bedacht vnd befunden haben, das vnser furstenthumb vnd marggraffschafft beider Slesien in Ober vnd Nider Lawsitz mit yrthumb des cristlichen glawbens nicht bemackelt, noch mit vngehorsam gegen der Romischen kirchen nicht belawmit ist, vnd damit diß Gote vnd Marie, seiner heiligisten mueter, vnd Gots heiligen vnd engeln, auch vns vnd vnsern nachkomen zu sonder ewigen glorie also furder in cristlichem glawben vnd gehorsam wesentlich behalden werde, haben wir vns furgenomen, vor allem dingen Gote zu lobe eine vniuersitet in vnser stat Bresslaw aufzurichten, darzu wir alle vnser lehen der prelaturen vnd thumereyen in der Thumbkirchaen zum heiligen Crewtz zu Bresslaw gegeben haben. Vnd damit die magistri, doctores vnd studenten mit lectorian vnd wonung versorgt wurden, begeren wir an dich in sonderm vleiss, wollest deinen hof vnd gebewde, so du in vnser stat Bresslaw hast, zu gebrawch solicher newen vniuersiteten geben vnd dem Rate zu Bresslaw an vnser stat abtreten, der es nach vnserm angeben darzu mit notdurff anrichten und dich mit bekwemer herberge vorsehen wirdt, vns als deinen herren und konig daran vnderthaniges gefallen erzaigen, wollen wir vnuergessen halten, gegen dir in gnaden zu bedencken, des versehens, in bedacht gemeines nutz der heiligen cristlichen kirchen vns nicht vordagen werdest.

Datum Ofen Sonntags vor Marie Magdalene anno domini etc. XVc quinto, vnserer reiche des hungerischen im XV ten vnd des behemischen im XXX IIII ten jaren.

Ex commissione propria regie Maiestatis.

Dem hogebornen Johannsen, in Slezien hertzogen zu Opeln, vnserm oheim, fursten vnd lieben getrewen.

ORIGINÁL:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCŁAWIU, *Akta miasta Wrocławia, Zbiór dokumentów miasta Wrocławia*, č. 8394 (20.7. 1505)

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 10, s. 9-10

4. + 5. Listiny českého a uherského krále Vladislava Jagellonského určené opatu cisterciáckého kláštera v Lubiąžu Ondřeji Hoffmannovi a opatu cisterciáckého kláštera v Kamieńci Ząbkowickém Jakobovi II.

20. července 1505, Budín

Text totožný jako u přílohy č. 3.

ORIGINÁL:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU, *Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia*, č. 8392 (20.7. 1505)

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 11, 12, s. 10

**6. Jmenování vratislavského biskupa Jana IV. Rotha kancléřem vratislavské univerzity,
8.srpna 1505, Budín**

Wladislaus, dei gracia Hungarie, Boemie Rex etc., Marchio Morauie etc. Reuerendissime pater, fidelis, deuote, nobis sincere dilecte! Nouerit paternitas tua, nos zelo sancte religionis nostre, quam aliis in ducatu nostro Slesie temporum ac hominum malignitate labefactari conspiciamus, proque regni nostri Boemie singulari gloria ac decore generale litterarum in urbe nostra Wratislouiensi gymnasium erexisse, cuius te utpote primum Slesie ducem moderatorem eciam constituimus generalemque cancellarium et gymnasiarcham. Quum igitur multa statuenda erunt pro nouo gymnasio instituendo, in quibus consilio tuo carere neque possumus commode neque eciam, si possimus, uolumus, paternitatem tuam rogamus, ut rei tam salutari ingenio, quo plurimum ualet, consulat et pro sempiterna nominis sui memoria aliquas eciam suppecias addat, postquam hoc tempore (iudicio nostro) neque salubrius quicquam constitui potuit neque ad rei publice bonum perhennius.

Datum Bude feria sexta ante Laurencij anno Christi XV quinto, regnorum autem nostrorum Hungarie quintodecimo, Boemie uero tricesimoquarto.

*Ex commissione propria
regie Maiestatis*

Reuerendissimo in Christo patri domino Joanni episcopo Wratislouiensi principi nostro deuoto fideli nobis grate sincere dilecto.

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 13, s. 10-11

GEORG KAUFMANN, *Die Geschichte der Deutschen Universitäten 2*, 2.vyd. Graz 1958, č. 3, s. 568

7. Přenesení lipské koleje Blahoslavené Panny Marie do Vratislavi,

10. srpna 1505, Budín

Wladislaus, dei gracia Hungarie, Bohemie etc. Rex, Dux Silesie ac Marchio Moraue etc. Vobis, egregijs ac venerabilibus doctoribus et magistris Collegium beate Marie uirginis in Lypczk incolentibus, sincere nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Nouerint vniuersitates uestre, nos multis respectibus proque christiane potissimum reipublice augmento ac singulari decore corone nostre Bohemie gymnasium vniuersale in ciuitate nostra Wratislouiensi erexisse, idque singularibus priuilegijs, libertatibus et gracijs dotasse. Quum igitur collegium id uestrum ea lege fundatum et exstructum intellexerimus, ut quam primum gymnasium aliquod generale ubicunque in ducatu nostro Silesie erigeretur, uos prenominatos doctores et magistros ex prefato Collegio beate Marie uirginis reuocare possimus, gymnasioque nostro, quod erigeretur in Silesia una cum prouentibus ad id deputatis apropiare, unde et uos omnes in solidum ac vnumquemque uestrum presentibus his litteris monemus, ac uigore fundacionis et dotacionis sic et taliter, prout premissum est, facte, requirimus, et per expressum reuocamus, ut ad prefatum gymnasium nostrum Wratislaue uos conferre, lectionesque illic publicas et priuatas, prout moris est, legere et exercere curetis. Nihil uobis deinceps in bonis, redditibus ac fructibus prefato Collegio beate Marie uirginis in Lypczk deputatis, iuris et proprietatis relinquentes, sed ea in usus et utilitatem prenominati gymnasij nostri Wratislouiensis sic (ut premissum est) in vniuersum deputantes ac conuertentes, in cuius quidem rei fidem presentes litteras fieri ac sigilli nostri regij impressione muniri precepimus, datas Bude die S. Laurencij anno Christi millesimo quingentesimo quinto, regnorum autem nostrorum Hungarie quintodecimo, Boemie uero tricesimoquarto.

*Ex commissione propria
regie Maiestatis*

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 14, s. 11

JOSEPH HUBERT REINKENS, *Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina*, Breslau 1861, s. 61

8. Dopis Řehoře Morenberga kardinálu Petru Isvalimu,

11. srpna 1505, Budín

Reuerendissime pater, graciousissime domine, post humillimam seruiciorum meorum exhibicionem meme Reuerendissime Dominacioni Vestre ad queius uota obnixum famulum offero. Reuerendissime et graciousissime domine! Nouit abs dubio R.D.V., dum legacionis munere hic in prouincia fungeretur, regnum Bohemie ac marchionatum Morauię maximis procellis wiclefticarum prauitatum, waldensiumque nephanda secta obruta fuisse, ita ut sola Slesia, cuius Wratislauia metropolis est, fidem Christi sub obediencia sancte Romane ecclesie a contagione hac immunis profiteretur, utque homines eiusdem ducatus, potissimum ciuitas Wratislouiensis, in hac sacra professione tanquam athlete ac domini nostri Jhesu Christi strenui milites, qui ante hac, corporibus et rebus a Deo tributis minime parcentes, dictis Bohemis et Morauis heresiarchis pro honore Romane ecclesie uiriliter ac constanter contraire satagebant, ab eiusmodi heretica prauitate minime inficerentur. Visum est dominis meis senatoribus Wratislouiensibus, nil plus euo nostro ad tam sanctum propositum conducere posse, quam erectio gymnasij litterarum uniuersalis in dicta ciuitate sua, qou habito ex frequenti lectione exercicioque professorum theologie et doctorum sacrorum canonum, iuris cesarei, aliarumque facultatum errores hereticorum dictorum confundi, Slesitasque in fide sancta corroborari posse, maxime idoe, quia infra quatour dietas legales a Wratislauia nullum gymnasium litterale locatum esse comprobatur. Accessit ad hec sana persuasio [et collacio] Reuerendissime Dominacionis Vestre, dum hic staret, mecum habita, obi de tali gymnasio erigendo longos sermones habuissemus, quam collacionem [persuasionem] Reuerendissime Dominacionis Vestre ad aures senatorum urbis Wratislauie, dominorum meorum, detuli, indiesque istigauī, ut tam pium opus aggredi curarent. Qui tandem de promocionibus patrocinioque eiusdem R. Dominacionis V. optime sperantes, deque clemencia Regie Maiestatis Hungarie Bohemie connisi, eandem me accersire demandarunt, supplicantes, ut eiusmodi erectioni incumbere, professoribus, doctoribus ac magistris facultatum omnium in tali studio [gymnasio] legentibus prouidere dignaretur. Inueni itaque Maiestatem suam huic negocio plurimum inclinatham, que studium uniuersale ita erigere et collaciones prelaturarum canonicatumque in ecclesia S. Crucis Wratislauie, quas habuit, pro legentibus in erigendo gymnasio resignare resignando iuspatronatus

dominis meis ad humiles preces meas, sicuti R. D .V. ex litteris sue Maiestatis intelliget. Confugiunt igitur domini mei per me, secretarium suum, ad patrocina R. Dominacionis Vestre, quam semper audiuerunt et huic morem gerere maximo conatu student, humillime ac deuotissime precantes, dignetur paterno affectu apud Summum Pontificem partes suas promouere ac sollicitare, quo Sanctitas sua solidam obedienciam eorum sedi apostolice semper illibate conseruatam perpendere, hanc erectionem resignacionemque per Regiam Mtem in beneficjs ecclesiasticis, ut permittitur, factam confirmare, prelaturas, personatus insuper ac canonicatus in ecclesia cathedrali et ecclesiam parrochiale S. Andre apostoli et Marie Magdalene in ciuitate Wratislouiensi de collacione sue Sanctitatis, eciam alteram ecclesiam parrochiale, uidelicet S. Lurencij Elisabeth, ibidem de collacione Cruciferorum cum stella cenobii S. Mathie in Wratislauia pro theologie professoribus in eo gymnasio legentibus clementer deputare, collacionem eorundem ex pastoralis officio suo senatoribus Wratislouiensibus, presentibus et futuris, instar R. Maiestatis resignare et in eos transferre dignetur, modo et ordine, quod id efficacius fieri poterit, pro felici orthodoxe fidei incremento eternaque memoria nominis sui ac Reuerendissime Dominacionis Vestre, dareque operam, ut attenda paupertate ciuitatis huius, in quam ex obediencia sancta Romane ecclesie resistendo conatibus hereticorum in Bohemia peruenit, remissiori pecunia bullas obtinere poterint. Cuius rei ipsi Wratislouienses in eum memores nomen sanctissimi domini Summi Pontificis usque in celum extollent, Reuerendissimeque Paternitati Vestre tanquam patrono unico et colendissimo obsequiosissimi erunt seruitores. Cui me uti domino nostro graciousissimo deuoueo, filium meum magistrum Jeronimum humiliter recommendans. Ex Budensi loco XIma mensis Augusti anno domini M D quinto.

Eiusdem Rme. D. Vre.

deditus famulus

G.M. ciuitatis

Wratislouiensis secretarius

Rmo in xpo patri ac domino domino Petro tituli S. Ciriaci in thermis S. Romane ecclesie presbitero Cardinali Regino domino suo graciousissimo.

NA PŘEDNÍ STRANĚ KRÁTKÝ TEXT:

Dum collacionem prelatorum ac canonicatum ecclesie S. Crucis pro noua vniuersitate in Wratislavia erigenda, eciam litteras ad Sanctissimum et similiter ad Rm. Dominum Petrum Cardinalem presbiterum tituli S. Ciriaci in thermis Reginum obtinuissem, placuit dominis consulibus, ut ex Buda in Vrbe mitterem pro confirmatione, quod et feci, et a domino Johanne Miczeler litteras promotoriales ad Johannem Czincke nummularium dominorum Fuckororum, accepi, ut is sollicitaret, nec melior sollicitator in Vrbe erat multorum iudicio. Scripsi igitur ad dominum Rm. Cardinalem et ad filium meum in eodem negotio.

OPIS:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU, *Zbiór Klozego, 120 a, sign. 127, Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium (11.8.1505)*

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 15, s. 11-13

9. Listina vratislavské městské rady určená vratislavskému biskupu Janovi V.

Turzo,

29. července 1507, Vratislav

Vns. w. vnu. zuu. Hochwirdiger furste, in Got vater, gnediger herr. E.F.G. hat ane Zweyffel ein wissen, wie dy ko. Mt. zu Hungern, Beheim etc., vnser allirgnedigster herr, dem almechtigen Got zu eren, gemeyner Cristenheit zu trost, ouch disen seiner ko. Mt. landen vnd gemeyner stadt Breslaw zu gutte die prebendan vnd thumereyen zum hailigen Crewtze alhy vorordent had zu einer hoen schulen, alhy vffzurichten, vnd vns, dieselben zu vorlehin doctoribus vnd magistris, datzu togelich, durch seiner ko. Mt. briff vnd anhangenden Mt. Sigil vnwiderrufflichen tzugegin. Wo dann seit derselben tzeit sich nichts vorledigt had, biß itzunder, als wir vnderricht werdin, die Probistey zum hailigen Crewtze nach tode des irlauchten hochgepornen fursten vnd herrn herrn Fridirchs, herztogen in Slesien von Teschin etc., saliger gedencken, loß rey. Deme also nach bitten wir E.F.G. als Cantzler gemelter nawerhoenschule, wulle etzlich tage vffhalden vnd nymanden zu gedachter Probisteyen eynweisen, biß wir vnser botschaft bey E.F.G. habin vnd dorauß weytter ratßlagen mogen. Als wir vns zu E.F.G. gantzlichen vorhoffen, also thun werde. Wullen wir mit vnuordrossnen dinsten vmb. E.F.G. alletzeit willig vnd diemuttig vordinen. Gebin am Dornstage nach Jacobi anno domini etc. Septimo.

An den herrn bischoff Johannes zu Breslaw

OPIS:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU, Zbiór Klozego, 120 a, sign. 127, Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium (29.7.1507)

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898, č. 16, s. 13-14

10. Listina vratislavské městské rady určená vratislavskému biskupu Janovi V.

Turzo,

6. srpna 1507, Vratislav

Vns. etc. Hochwird. Etc. Als E.F.G. vff vnser vleissiges bitten vns schriftlichen zugesagt had, mit der eynweisung der probisteyen zum hailigen Crewtze etzliche tage vfftzutzyhen etc., bedancken wir vns des gen E.F.G. in diemuttigen vleyß. Wo wir dann vnderricht werden, daß der achtpar herr doctor Georgius Jungherman vff gestern die possession gedachter probestey villeicht von dem wirdigen capitel derselben kirchen genomen had, wil vnsers bedenckens nu zur zeit nichts vorsewmet seyn, vnd wullen doran vortzyhen biß vff E.F.G. faligen tzukunft alher. Alsdann wir dauon mit E.F.G. handeln vnd ratßlagen wullen, was furder doran zu thun vnd austzurichten sey, des vorhoffens, E.F.G. werde sich des beschweren lassen. Wullen wir etc. vordinen. Datum feria vj die S. Sixti anno domini M D septimo.

Rathamane der stadt Breslaw

Dem hochwirdigen etc. Johanni bischoff zu Breslaw, ko. Mt. stadthelder vnd obirster hauptmann durch Slesien etc., vns gn. herren.

OPIS:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU, *Zbiór Klozego, 120 a, sign. 127, Negotium gymnasii novi erigendi sollicitatu per Gregorium Morenberg notarium (6.8.1507)*

PUBLIKACE:

GUSTAV BAUCH, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert, Breslau 1898, č. 17, s. 14*

11. Zpráva Matyáše z Miechova o pokusu založit ve Vratislavi univerzitu v Kronice Poláků (1521)

Eodem anno in estate Ciues Wratislauien. instigatione Hawnoldi Capitanei & Gregorij Notarii Wratisla. animati, Gymnasium generale omnium bonarum disciplinarum, quod uniuersitas Wratislauien. diceretur, erigere conati sunt. Et super hoc Wladislai regis Hunga. & Bohe. consensum, auxilia, litteras erectionis. Iuris patronatus omnium prebendarum ecclesiae Collegiatae. s. Crucis de collatione regia, donationem, & litterarum promotorialium, tam regis q̄ reginae Hunga. ac Episcopi Wratislaviien, ad Iulium papam secundum, expeditionem obtinuerunt, & multo aere Budae un Cancellaria regis soluernt. Quibus cum litteris & promotionibus, tria milia aureorum Romam, pro expediendis bullis papae & confirmatione destinarunt. Vniuersitas autem Craccoui. euigilans, ad sedem apostolicam, dominica post omnium sanctorum, quae fuit secunda Nouembris, litteras Alexandri regis Poloniae, cassatorias & rationes consutatorias per doctores conceptas, misit, quibus Iulius papa secundus acquiescens erectionem uniuersitatis Wratislaviensis inhibuit. Et quum putarent homines dormire, post duos annos Wratislavienses iterum apud sedem apostolicam enixius ac occulte pro uniuersitatis erectione laborare coeperunt. Sed eadem qua prius difficultate percussi, deciderunt atq̄ repulsam passi sunt.

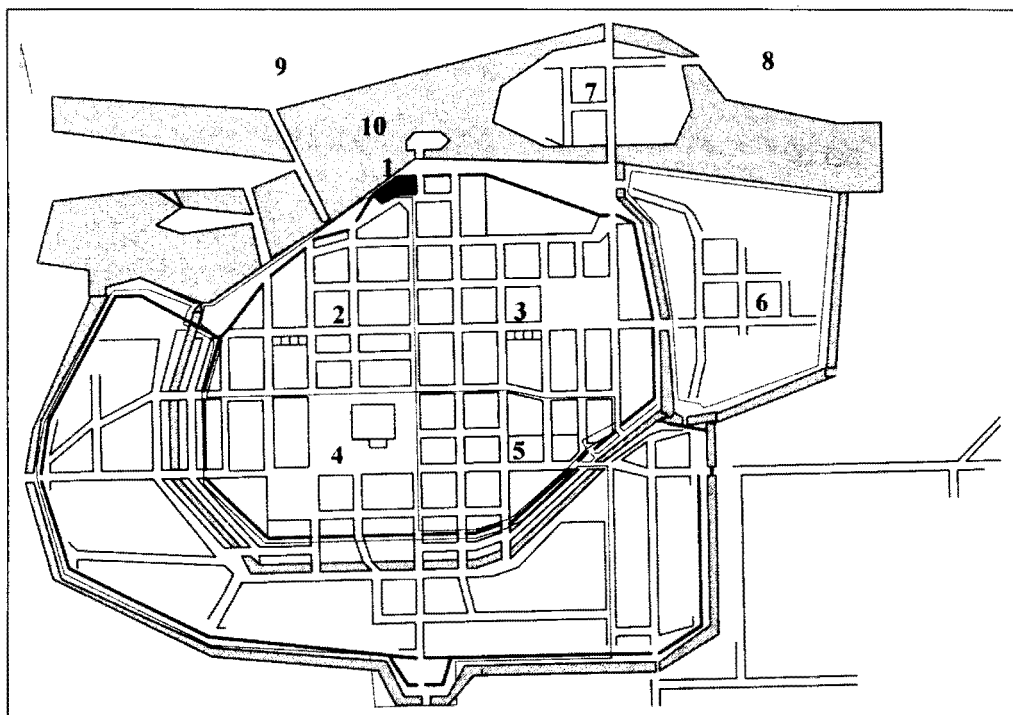
PUBLIKACE:

Chronica Polonorum, ed. SŁAWOMIR TABKOWSKI, Kraków 1986

1.

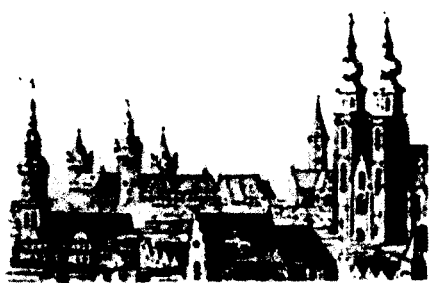

2.

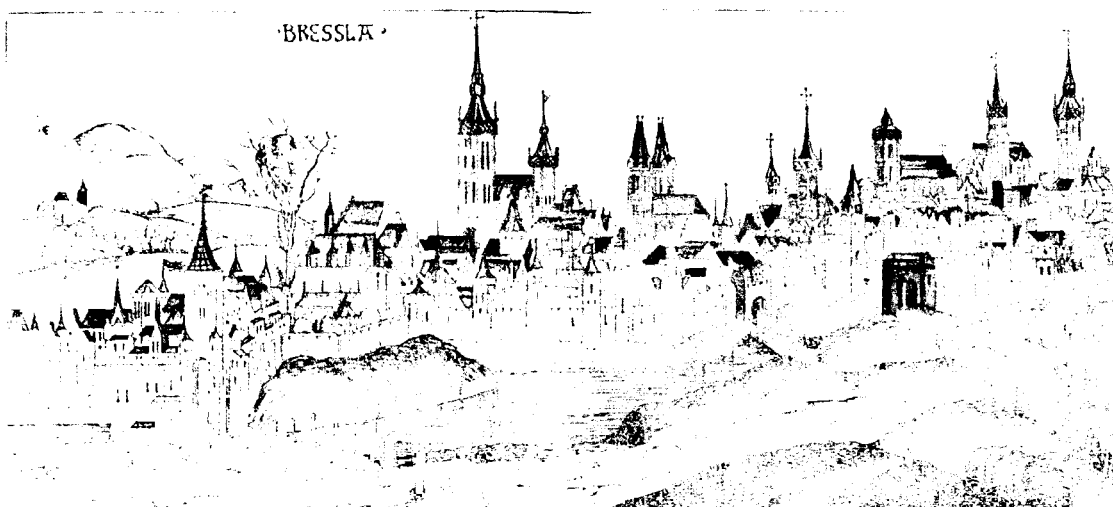

1. *Náhrobek posledního vřatislavského knížete Jindřicha VI. (+1335) ve Vřatislavi*
2. *Křálovský hřad ve Vřatislavi se nacházelo na rozmezí Velké čtvřti a Čtvřti řezníků. 1- Křálovský hřad, 2- Čtvřť řezníků, 3- Velká čtvřť, 4- Čtvřť kupců, 5- Čtvřť kožešníků, 6- Nové Město, 7- Písek, 8- Tumský Ostřov, 9- Olbin, 10- Odra*

3.

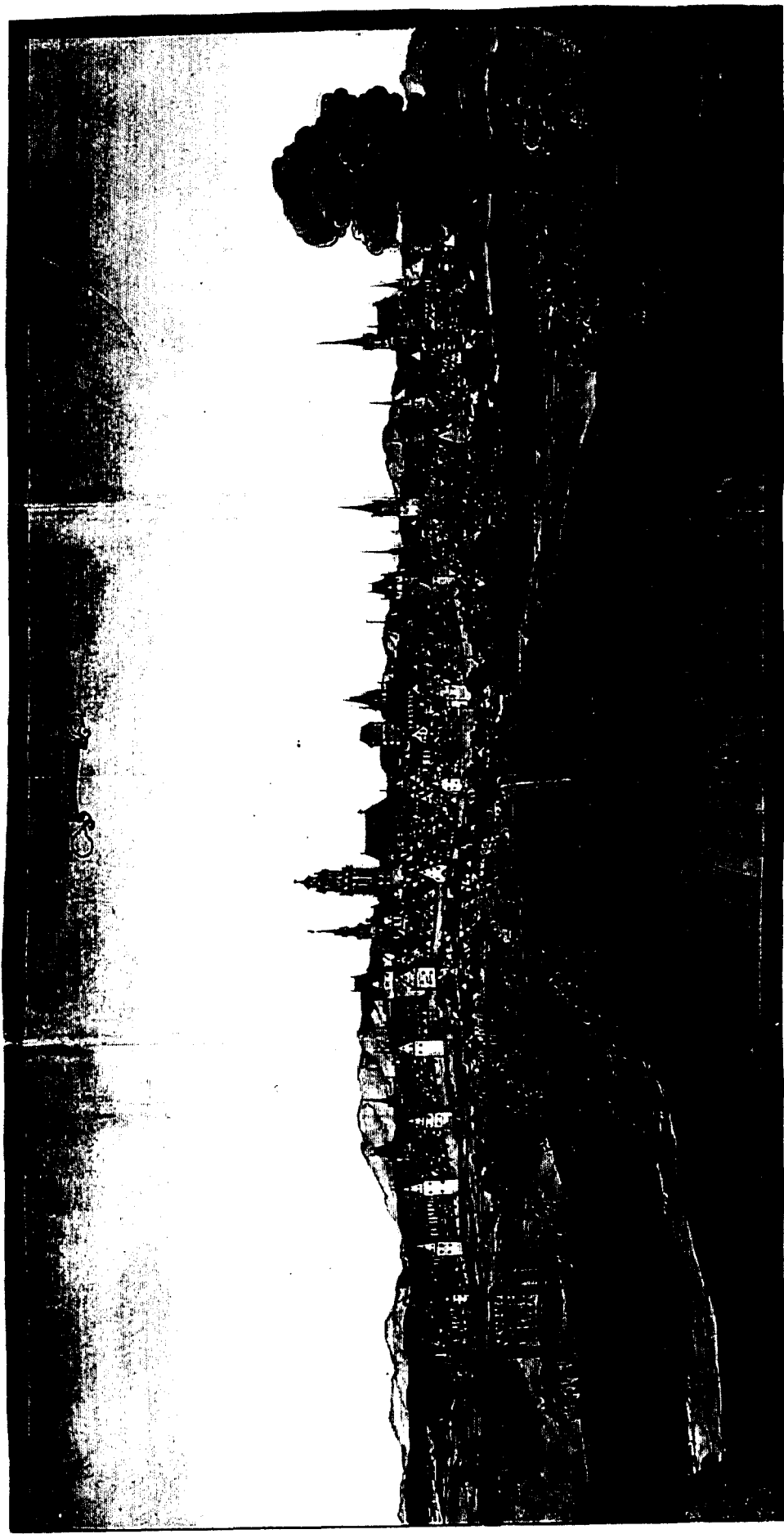
4.

3. *Vratislavský královský hrad podle plánu B. Weinera z roku 1562*

4. *Pohled na Vratislav od jihovýchodu. Dřevoryt M. Wolgemuta a W. Pleydenwurffa v kronice Hartmanna Schedla, Liber chronicarum, Norimberk 1493*

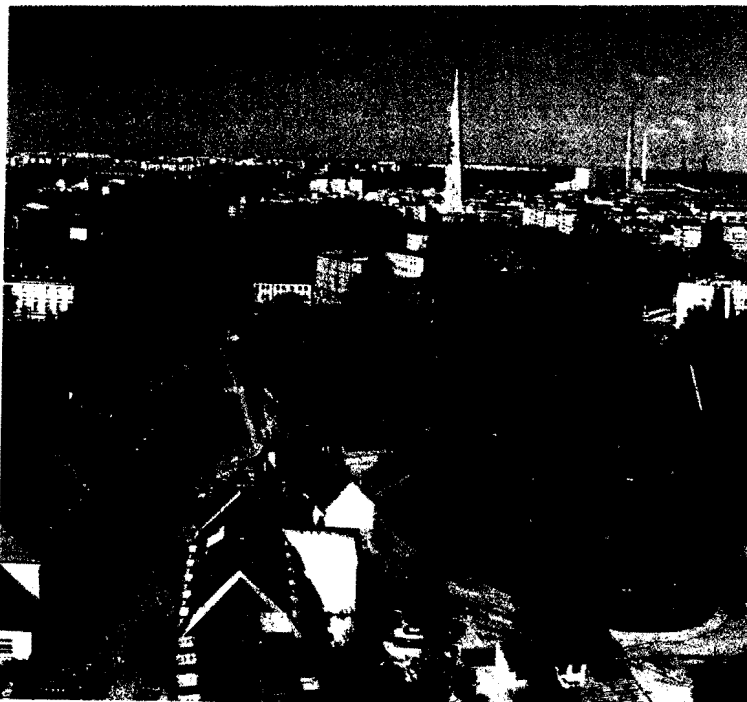

5. Pohled na Vratislav podle Ottheinricha Pfälzského (1536)

6.

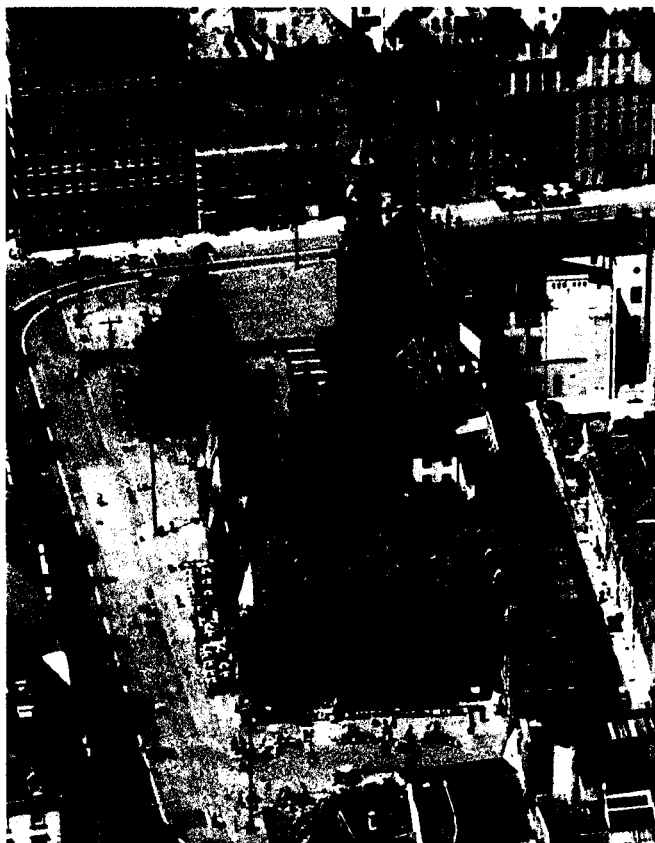
7.

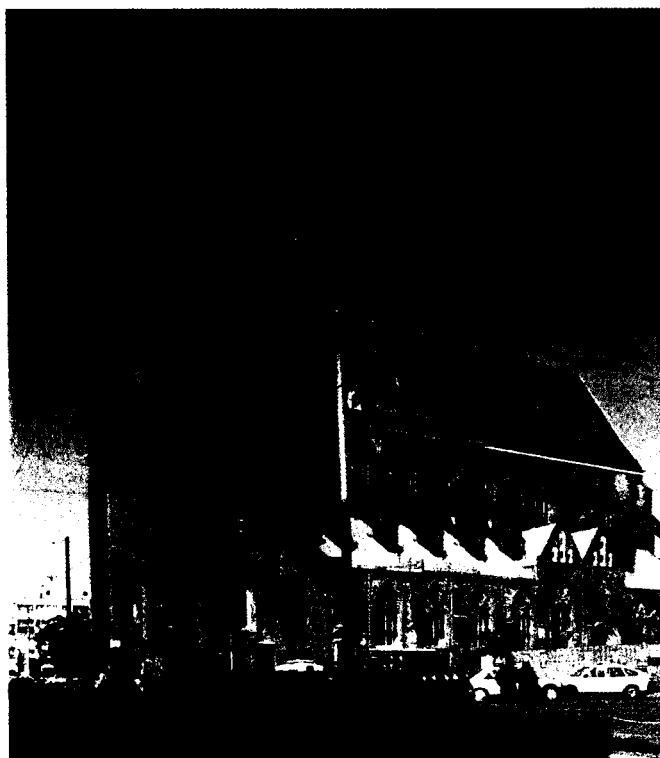
6. *Katedrála sv. Jana Křtitele ve Vratislavi*

7. *Kostel sv. Kříže ve Vratislavi*

8.

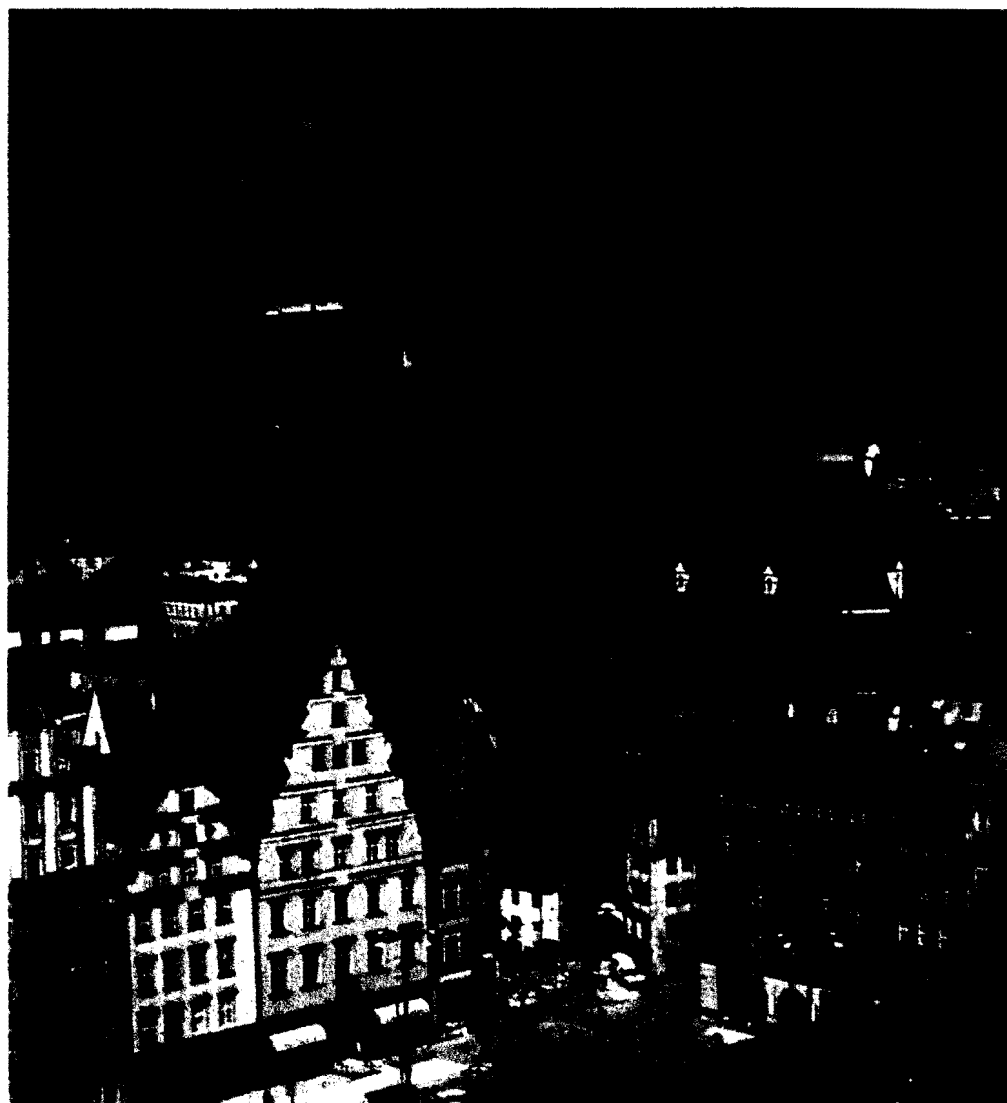
9.

8. *Pohled na vratislavskou radnici*

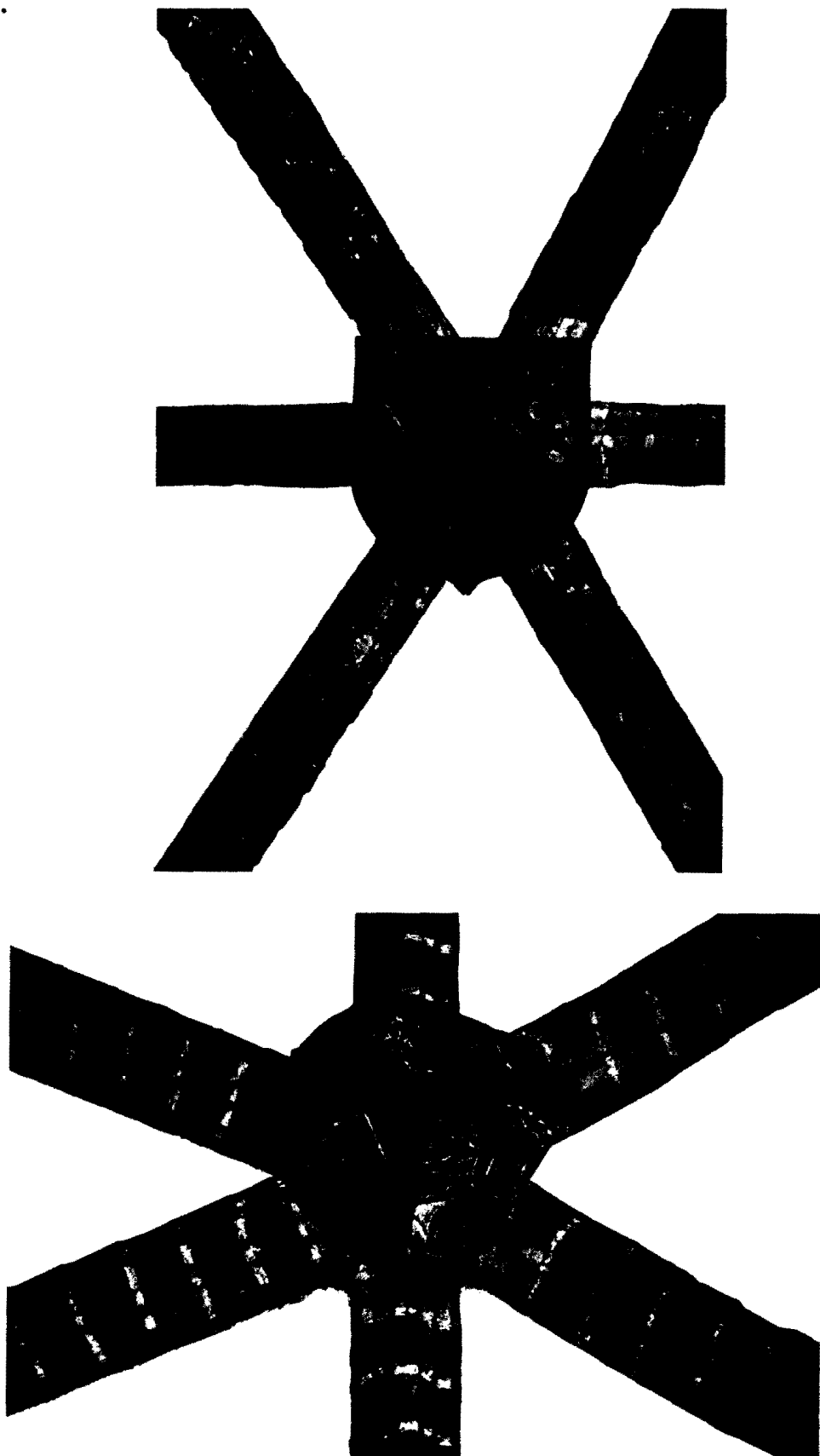
9. *Kostel sv. Marie Magdalény ve Vratislavi, u kterého vznikla nejstarší farní škola ve městě (1267)*

10.

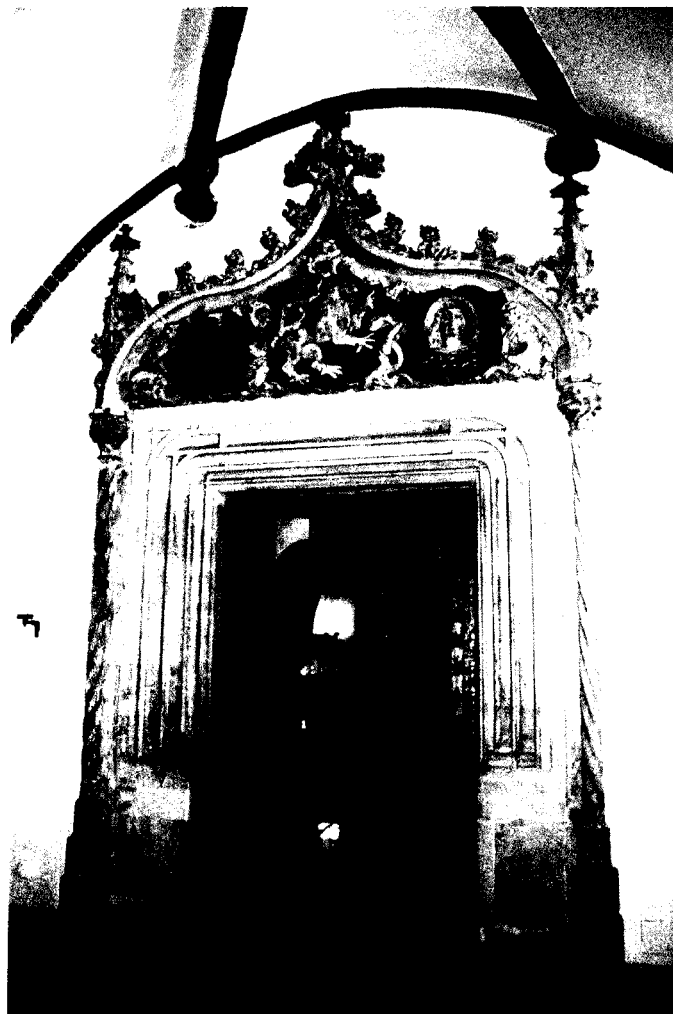
10. *Kostel sv. Alžběty ve Vratislavi, u kterého vznikla druhá nejstarší farní škola ve městě (1293)*

11.

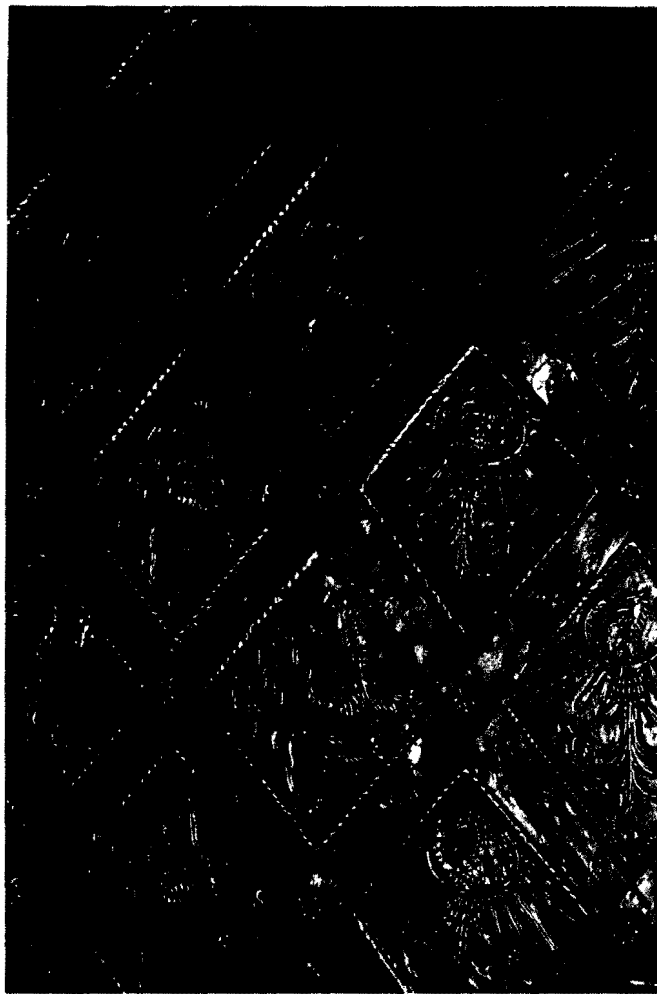
11. *Heraldické znaky na svornících klenby Velkého sálu vratislavské radnice z let 1481-1484*

12.

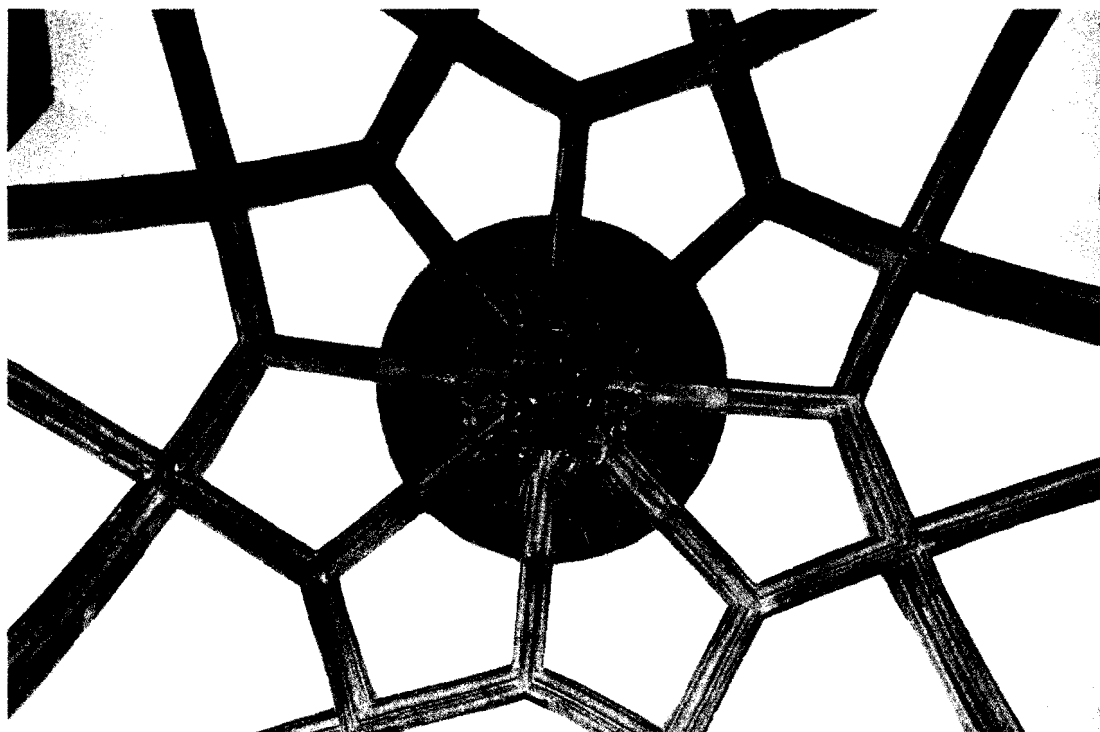
12. *Heraldické znaky na tympanonu portálu vedoucího do kaple v radnici ve Vratislavi*

13.

*13. Heraldické znaky
ve vratislavské
radnici na pozdně
gotických dveřích*

14.

15.

14. *Erb Vladislava Jagellonského z radnice ve Vratislavi ok. r. 1495*

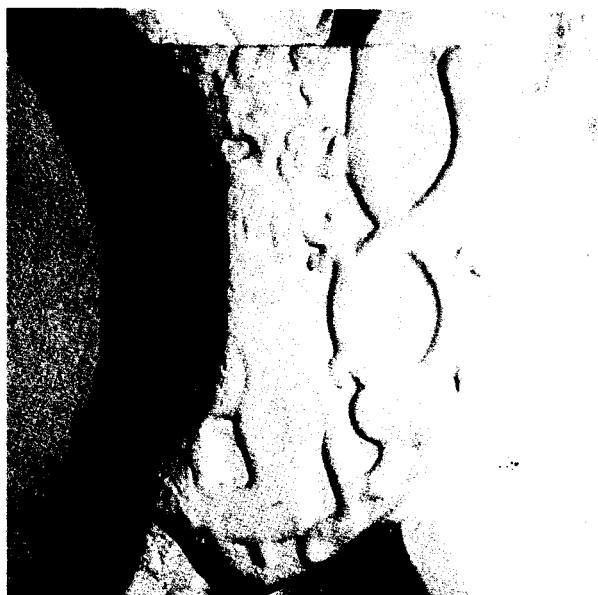
15. *Erby Karla IV. jako krále římského, českého a pána vratislavského knížectví v kostele sv. Stanislava, Václava a Doroty ve Vratislavi*

16.

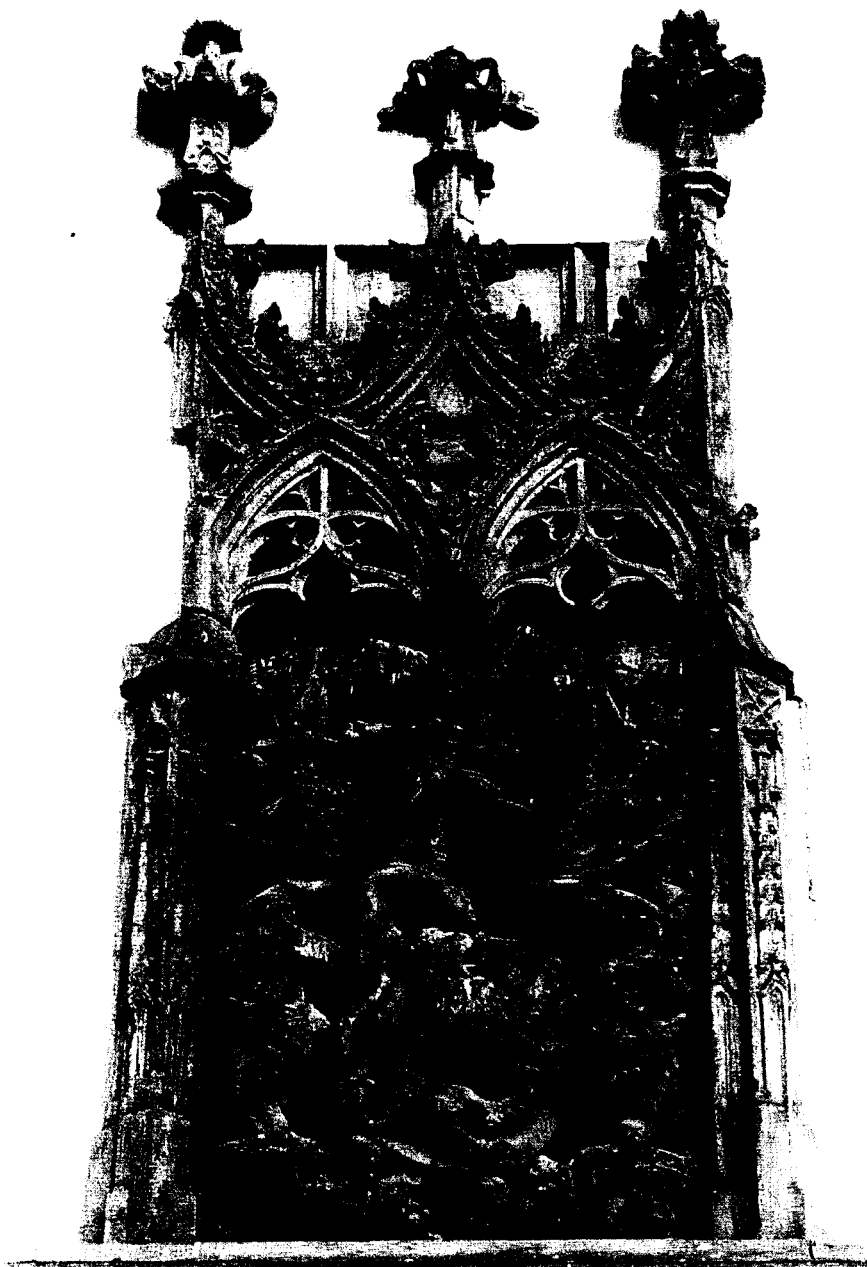
17.

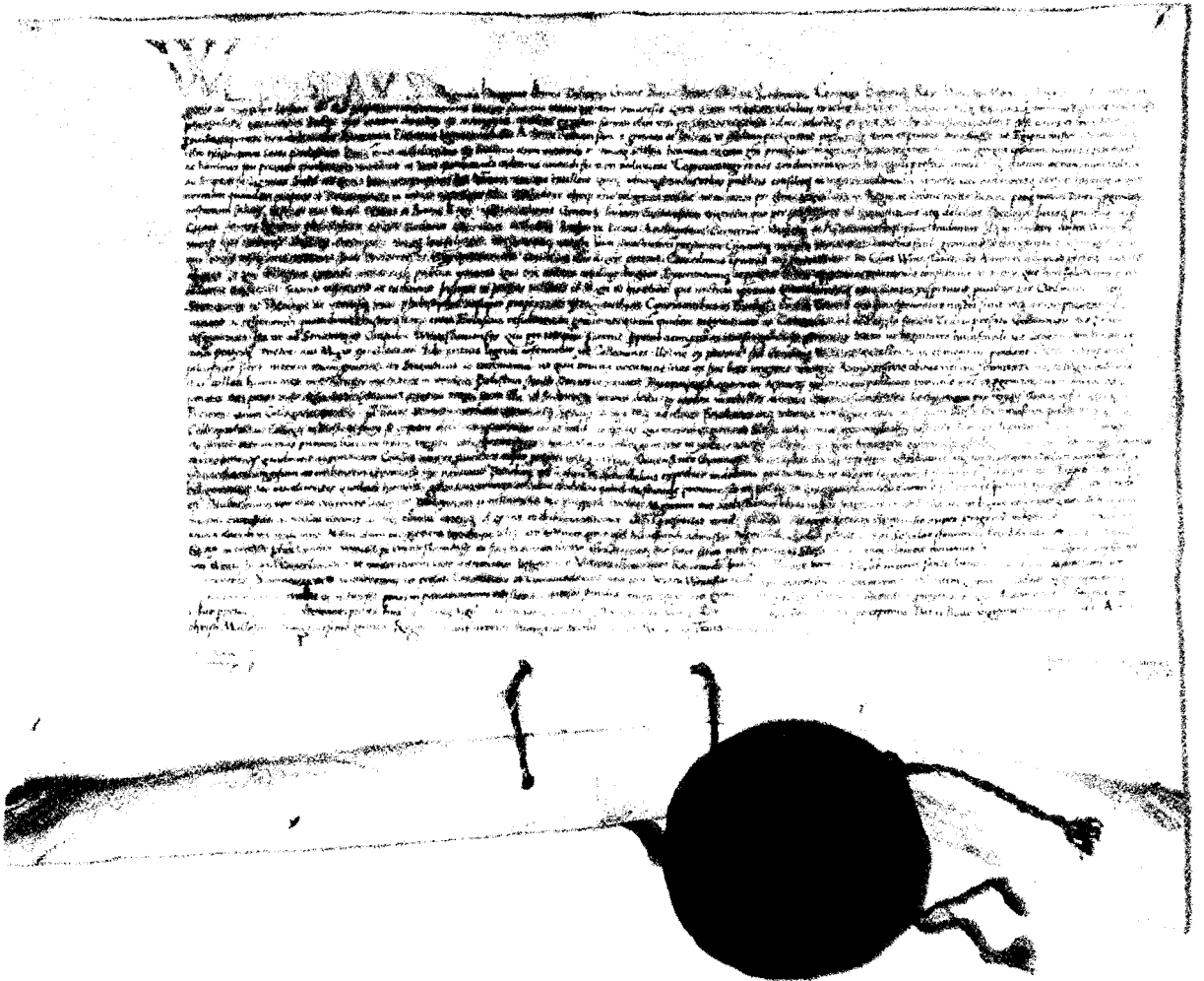
16. *Erb českého království na svorníku v kostele sv. Alžběty ve Vratislavi*

17. *Erb českého království na svorníku v dolním patře kolegiálního kostela sv. Kříže ve Vratislavi*

18.

18. *Erb českého království z Mikulášské brány ve Vratislavi*

19. *Zakládací listina vratslavské univerzity (Generale literarum Gymnasium),
 vydaná českým a uherským králem Vladislavem Jagellonským 20. července
 1505 v Budíně*

20. *Titulní strana Kroniky Poláků (Chronica Polonorum) Matěje z Miechowa z roku 1521*

21.

22.

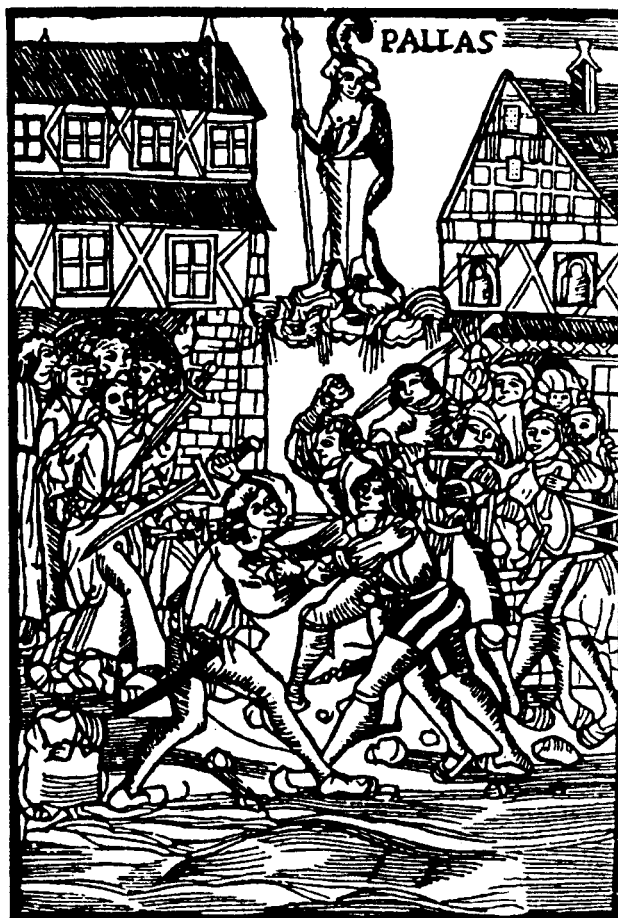
21. *Výuka teologie na středověké univerzitě ve 14. století*

22. *Výuka medicíny na středověké univerzitě v 15. století*

23.

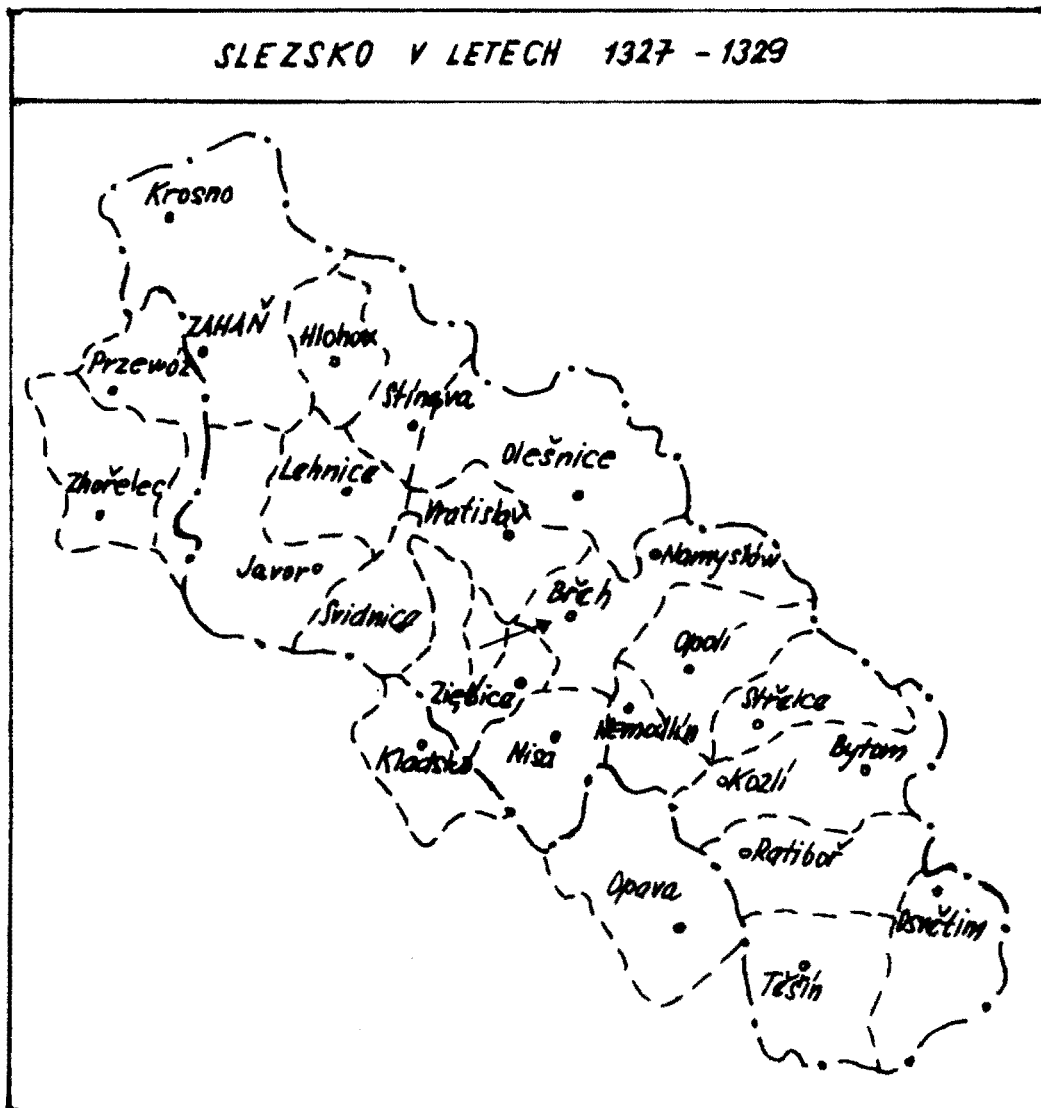

24.

23. Disputace učenců v 16. století

24. Spory mezi měšťany a studenty. Scéna z univerzitního života

mapa č. 1. Slezsko v letech 1327-1329

mapa č. 2 Univerzity založené do konce 15. století

ZKRATKY

AAWr	Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
AC	Acta Capituli Wratislaviensis
AČ	Archiv Český
AfKG	Archiv für Kulturgeschichte
AfSKG	Archiv für schlesische Kirchengeschichte
AfKÖGQ	Archiv für Kunde Österreichische Geschichts-Quellen
AfÖG	Archiv für Österreichische Geschichte
AFP	Archivum Fratrum Praedicatorum
AfSKG	Archiv für schlesische Kirchengeschichte
APWr	Archiwum Państwowe we Wrocławiu
AUC-HUCP	Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis
AUC-Phil.et Hist.	Acta Universitatis Carolinae-Philosophica et Historica
AUWr	Acta Universitatis Wratislaviensis
BU	Breslauer Urkundenbuch
BUWr	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
CDB	Codex Diplomaticus Brandenburgensis
CDP	Codex Diplomaticus Poloniae
CDSax	Codex Diplomaticus Saxoniae Regiae
CDS	Codex Diplomaticus Silesiae
ČČH	Český časopis historický
ČMM	Časopis Matice Moravské
ČSAV	Československá Akademie Věd
ČSČH	Československý časopis historický
DP	Documenta Pragensia
ed.	editor
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

FRA	Fontes rerum Austriacarum
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
hg.v.	herausgegeben von
HRH	Historia rerum Hungariae
JfSKG	Jahrbuch für schlesische Kirchengeschichte
JSFWUB	Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität in Breslau
JSH	Jihočeský Sborník Historický
KH	Kwartalnik Historyczny
KO	Kwartalnik Opolski
K.U.L	Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	Kalendarz Wrocławski
LBUS	Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter
MHU CFP	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis
MPH	Monumenta Poloniae Historica
MSH	Małopolskie Studia Historyczne
NKP	Národní knihovna v Praze
OZ	Ochrona Zabytków
PA	Památky archeologické
PAN	Polska Akademia Nauk
PH	Przegląd Historyczny
PHO	Przegląd Historyczno-Oświatowy
PHS	Právněhistorické Studie
PK	Prawo Kanoniczne
PP	Przegląd Polski
PZ	Przegląd Zachodni
RHSz	Rocznik Historii Sztuki
RI	Regesta Imperii
RK	Rocznik Krakowski

RSzSI	Roczniki Sztuki Śląskiej
RTŚO	Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego
RW	Rocznik Wrocławski
SAP	Sborník Archivních Prací
SGB	Schlesische Geschichtsblätter
SH	Sborník Historický
ŚKHS	Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka
SOM	Sborník Oravského Muzea
SRH	Scriptores rerum Hungariorum
SRP	Scriptores rerum Polonicarum
SRS	Scriptores rerum Silesiarum
SS	Slezský Sborník
ŚSHT	Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne
STV	Studia Theologica Varsaviensia
UJ	Ungarische Jahrbücher
VMHH	Vetera Monumenta historica Hungariam Sacram illustrantia
VMPL	Vetera Monumenta Poloniae Lithuaniae
ZIOF	Zeitschrift für Ostforschung
ZfOMEF	Zeitschrift für Ostmitteleuropaforschung
ZfHF	Zeitschrift für historische Forschung
ZH	Zapiski Historyczne
ZVfGS	Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens
ZNPW	Zeszyty Naukowe Politechniki Wrocławskiej
ZS	Zaranie Śląskie
ZW	Zeszyty Wrocławskie

PRAMENY

A. NEVYDANÉ PRAMENY

ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCLAWIU,

Akta miasta Wroclawia, Zbiór dokumentów miasta Wroclawia.

Archiwum biskupstwa wroclawskiego, Rep. 15, Akta - 2, 3

Archiwum ogólne, Rep. 1a

Zbiór Kloseto, 120 a - sign. 1, sign. 12, sign. 43, sign. 122, sign. 127, sign. 139

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNE WE WROCLAWIU,

Akta biskupie, sign. IA 1g, 1h

Kapitula katedralna, sign. III A 1, 3, sign. III B 1

Wikariusze katedralni i altarzyści, sign. III D 1, 1a, 10-15 (1432-1521)

Ogólne do dziejów i opisów prowincji, sign. VI A 31

B. STARÉ TISKY

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA WE WROCLAWIU - DZIAŁ STARYCH DRUKÓW

CURAEUS JOACHIMUS, *Neue cronica des Hertzogthumbs Ober und Nieder Schlesien*, Leipzig 1601, sign. MK 7925

TÝŽ, *Gentis Silesiae Annales a Joachimo Cureo Freistadiensi*, Wittenberg 1571, sign. 153 54 III

MÜNSTER SEBASTIAN, *Cosmographey Beschreibung aller Länder herzschafttenz und fürnemstens Stetten des gantzen Erdbodens ...*, Basel 1556, sign. 560 690

SCHEDEL HARTMANN, *Liber chronicarum*, Nürnberg 1493, sign. 401 138

NÁRODNÍ KNIHOVNA V PRAZE - STARÉ TISKY

MÜNSTER SEBASTIAN, *Kozmografia Česká: To jest wyspanij o položenij krajín neb Zemij y Obyčegiich naroduow wsseho Swieta*, 1554, sign. 54 B 1749

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA, *Kalendář Hystorycký*, sign. 54 C 25

C. PRAMENY VYDANÉ

Acta Aleksandra, króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego (1501-1506),
wyd. F. PAPEÉ, Monumenta Mediaevi historica 19, Kraków 1927

*Acta Capituli Wratislaviensis 1500-1562. Die Sitzungsprotokolle des Breslauer
Domkapitels in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts,*

Bd. 1 (1500-1516), hg. v. A. SABISCH, Köln-Wien 1972

Acten und Urkunden der Universität Franfurkt a.O. I/1,2,3,5, hg.v. G. KAUFMANN-
G. BAUCH, Breslau 1907

Album Academiae Vitenbergensis,

Vol. 1, ab a.Ch. 1502 usque ad a. 1560, ed. C. E. FOERSTMANN, Lipsiae 1841

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis,

T. 1 (ab a. 1400 ad a. 1489), ed. P. ŻEGOTA-B. ULANOWSKI, Kraków 1887

T. 2 (ab a. 1490 ad a. 1551), ed. A. CHMIEL, Kraków 1892

Ältere Universitätsmatrikeln,

Bd. 1, Universität Frankfurt a. Oder, 1506-1648, Aus der Originalhandschrift
unter Mitwirkung von G. LIEBE und E. THEUNER, hg.v. E. FRIEDLÄNDER, Leipzig
1887

Annalen der Universität zu Wittenberg 1,2, hg.v. J.GROHMANN-CH.AUGUST,
Meissen 1801-1802

Archiv Český,

D. X (Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1478-1506),
ed. J. KALOUSEK, Praha 1890, s. 1-120

*Bartolomieja Steina renesansowe opisanie Wroclawia, Die Beschreibung der Stadt
Breslau der Renaissancezeit durch Bartholomäus Stein*, red. R. ŽERELIK,
Wrocław 1995

BAUCH GUSTAV, *Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens
im XVI. Jahrhundert*, Breslau 1898

TÝŽ, *Drei Denkmäler zur älteste schlesische Schulgeschichte*, Breslau 1901

BONFINI ANTONIO, *Rerum ungaricarum decades: appendix, Fontes, index*,
Budapest 1976

Breslauer Urkundenbuch 1, ed. G. KORN, Breslau 1870

Codex Diplomaticus Poloniae 3, L. RZYSZCZEWSKI-A. MUCZKOWSKI, Warszawa 1858

Codex Diplomaticus Saxoniae Regiae II,

Bd. 3, Urkundenbuch des Hochstifts Meissen, hg.v. E.G.GERSDORF, Leipzig 1865

Bd. 8, Urkundenbuch der Stadt Leipzig I, hg.v. K. VON POSERN-KLETT,
Leipzig 1868

Bd. 10, Urkundenbuch der Stadt Leipzig III, hg. v. J. FÖRSTEMANN, Leipzig 1894

Bd. 11, Urkundenbuch der Universität Leipzig von 1409 bis 1555, hg.v.
B. STÜBEL, Leipzig 1879

Bd. 16, Die Matrikel der Universität Leipzig I.- Die Immatrikulationen
1409-1559, hg.v. G. ERLER, Leipzig 1895

Bd. 17, Die Promotionen von 1409-1559, hg.v. G. ERLER, Leipzig 1897

Codex Diplomaticus Silesiae,

Bd. 3, Henricus Pauper. Rechnungen der Stadt Breslau , ed. C. GRÜNHAGEN,
Breslau 1860

Bd. 11, Breslauer Stadtbuch. Enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und
Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt, ed. . H. MARKGRAF-O. FRENZEL,
Breslau 1882

Bd. 12, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter. Tl. 1 - Urkundenbuch und
Münztafeln, hg. v. F. FRIEDENSBURG, Breslau 1887

Bd. 13, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter. Tl. 2 - Münzgeschichte und
Münzbeschreibung, hg. v. F. FRIEDENSBURG, Breslau 1888

Bd 14, Regesten zur schlesischen Geschichte 1301-1315, ed. C. GRÜNHAGEN-
K. WUTTKE, Breslau 1892

Bd. 17, Die schlesische Oderschiffahrt in vorpreussischer Zeit. Urkunden und
Aktenstücke, hg. v. K. WUTTKE, Breslau 1896

Bd. 18, Regesten zur schlesischen Geschichte 1316-1326, hg. v. C. GRÜNHAGEN-
K. WUTTKE, Breslau 1898

Bd. 20, Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136-1528),
ed. K. WUTTKE, Breslau 1900

Bd. 22, Regesten zur schlesischen Geschichte 1327-1333, hg. v. C. GRÜNHAGEN-
K. WUTTKE, Breslau 1903

Bd. 25, Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation,
ed. G. BAUCH, Breslau 1909

Bd. 29, Regesten zur schlesischen Geschichte 1334-1337, hg.v. K. WUTTKE-
E.RANDT, H. BELLEÉ, Breslau 1923

- Bd. 30, Regesten zur schlesischen Geschichte 1338-1342, hg. v. K. WUTTKE-
E. RANDT, Breslau 1925
- Codex Diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis, continet privilegia et
documenta quae res gestas academiae eisque beneficia illustrant. Pars prima,*
ed. Ž. PAULI, Kraków 1870
- Cztery początki. Dokumenty fundacyjne Uniwersytetu Wrocławskiego,* red. R. ŽERELIK,
Wrocław 2002
- DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA, *Kalendář historický,* vyd. J. TEIGE, Praha 1920
- Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte,*
Bd. 3, *Analakten zur Biographie des Bischofs Johann IV Roth,* vyd. G. BAUCH,
Breslau 1903
- Bd. 38, *Die Breslauer Diözesansynoden bis zur Reformation, ihre Geschichte
und ihr Recht,* vyd. BRZOSKA EMIL, Breslau 1939
- Die Anfänge der Universität Leipzig,*
Bd. 1, Personalverzeichnis von 1409 bis 1419. Aus den ältesten Matrikeln
der Universität, hg.v. P.W.ULLRICH, Leipzig 1895
- Epistolae procerum Regni Hungariae, Pars 1 (1490-1531),* hg.v. G. PRAY,
Posonii 1806
- Fontes rerum Bohemicarum,*
D. 5, *Tzv. Kronika Univerzity Pražské,* ed. J. GOLL, Praha 1893
- Fontes rerum Austriacarum, Acta et diplomata*
Bd. 30, Urkundliche Beiträge und Geschichte Böhmens und seiner
Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad 1450-1471, hg.v. F. PALACKÝ,
Wien 1860
- Bd. 42, Urkunden und Aktenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter
Friedrichs III. und König George Podiebrad, hg.v. A. BACHMANN, Wien 1879
- Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen 1,* Chronicon Lipsiense,
ed. K. HÖFLER, Wien 1856
- Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen 2,* ed. K. HÖFLER,
Wien 1865
- Historia rerum Hungariae 2,* hg.v. G. PRAY, Budae 1801
- HOFFMANN HERMANN-ENGELBERT KURT, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn
Stanislaus Sauer (†1535) über die Bischöfe Rudolf von Rudesheim und Johann Roth,*
AFSKG 13, 1955, s. 82-137

Tiž, *Aufzeichnungen des Breslauer Domherrn Stanislaus Sauer (†1535) über den Bischof Johannes Turzo(1506-1520)*, AfSKG 14, 1956, s. 105-140

Chronica Polonorum, ed. S. TABKOWSKI, Kraków 1986

Indeks studentów Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1400-1500, opr. J. Zathej-J. Reichan, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974

Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska,

T. 7, 1392-1400, opr. R. STELMACH, Wrocław 1993

T. 9, Archiwa książęce, cz. 1 (1401-1500), opr. R. ŻERELIK, Wrocław 1998

Katalog dokumentów tureckich. Dokumenty do dziejów Polski i krajów ościennych w latach 1455-1672, opr. Z. ABRAHAMOWICZ, Warszawa 1959

KLICMAN LADISLAV, *Processus iudiciarius contra Ieronimum de Praga habitus Wiennae A. 1410-1412*, Praha 1898

Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter 1,2, ed. C. GRÜNHAGEN, H. MARKGRAF, Leipzig 1881, 1883

Materiały do dziejów dyplomacji polskiej z lat 1486-1516 (Kodeks Zagrzebski), opr. J. GARBACIK, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966

Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I/1,2 Praha 1830-1832

Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis 2, Praha 1834

Monumenta Poloniae Historica 3, ed. A. BIELOWSKI, Lwów 1878

Rocznik magistratu wrocławskiego 1149-1491, s. 680-688

Rocznik wrocławski (*Annalia seu contingetnia in civitate Wratislavia*), s. 734-740

Rocznik wrocławski dawny i Rocznik Magistratu Wrocławskiego, s. 680-688

Rocznik wrocławski większy, s. 688-690

Spomniki wrocławskie, s. 732-734

PETER ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*, Bd. 1, 2, ed. J.G. KUNISCH, Breslau 1827-1828

POL NIKOLAUS, *Jahrbücher der Stadt Breslau*,

Bd. 1, ed. J.G. BÜSCHING, Breslau 1813

Bd 2, ed. J.G. BÜSCHING, Breslau 1815

Protokolle des Breslauer Domkapitels. Fragmente aus der Zeit 1393-1460, ed. C. GRÜNHAGEN, ZVfGS 5, 1863, H. 1, s. 118-159

Regesta Imperii 8, ed. A. HUBER, Innsbruck 1877

Scriptores Rerum Hungaricarum,

Bd. 2, L. Tubero, Commentariorum de temporis suis libri, ed. J.G. SCHWANDTNER,
Vindobonae 1746

Scriptores rerum Polonicarum

Bd. 2, BERNARD WAPOWSKI, Kroniki Bernarda Wapowskiego z Rachoniec,
wyd. J. SZUJSKI, Kraków 1874

Scriptores rerum Silesiarum,

Bd. 3, Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau vom Jahre 1458
bis zum Jahre 1526, hg.v G.A. STENZEL, Breslau 1847

Bd. 7, Historia Wratislaviensis. Et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio
de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa von Mag Peter
Eschenlör, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1872

Bd. 8, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter Georgs von Podiebrad.
Urkundliche Beilage zu Eschenlör's Historia Wratislaviensis . Erste Abtheilung
1454-1463, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1873

Bd. 9, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter Georgs von Podiebrad.
Urkundliche Beilage zu Eschenlör's Historia Wratislaviensis. Zweite Abtheilung
1463-1469, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1874

Bd. 10, Annales Glogovienses bis zum Jahre 1493. Nebst urkundlichen Beilagen,
hg. v. H. MARKGRAF, Breslau 1877

Bd. 12, Geschichtschreiber Schlesiens des XV. Jahrhunderts, ed. F. WACHTER,
Breslau 1883

Bd. 13, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter des Königs Matthias Corvinus.
Erste Abteilung 1469-1479, ed. B. KRONTHAL, H. WENDT, Breslau 1893

Bd. 14, Politische Correspondenz Breslaus in Zeitalter des Königs Matthias Corvinus.
Zweite Abteilung 1479-1490, ed. B. KRONTHAL, H. WENDT, Breslau 1894

Bd. 17, Descripcio tocius Silesie et civitatis regie Vratislaviensis per
M. Bartholomeum Stenem. Bathel Steins Beschreibung von Schlesien und seiner
Hauptstadt Breslau, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1902

SCHULTE WILHELM, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des schlesischen Schulwesens
im Mittelalter*, Glatz 1905

Staré letopisy české, vyd. F. PALACKÝ, Praha 1829

- Statuta synodalia dioeciesana sanctae sanctae ecclesiae Wratislaviensis*, ed. M. MONTBACH, Breslau 1855
- Synody diecezji wrocławskiej i ich statuty*. *Concilia Poloniae* 10, wyd. J. SAWICKI, Wrocław 1963
- Teksty źródłowe do historii Wrocławia I*, red. K. MALECZYŃSKI-J. REITER, Wrocław 1951
- URBAN WINCENTY, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, Rzym 1970
- TÝŽ, *Regesty dokumentów Kolegiaty św. Krzyża*, RTŚO 2, 1970, s. 352-371
- TÝŽ, *Regesty dokumentów Kolegium Wikariuszów we Wrocławiu*, RTŚO 2, 1970, s. 291-352
- TÝŽ, *Wykaz regestów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu*, Warszawa 1970
- Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, ed. G.A. STENZEL, Breslau 1845
- Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455*, hg.v. F.W. SCHIRRMACHER, Liegnitz 1866
- Urkundenbuch der Universität Wittenberg*, bear.v. W. FRIEDENSBURG, Magdeburg 1926-1927
- Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte in Schlesien und der Ober Lausitz 1,2*, hg.v. G.A. TZSCHOPPE- G.A. STENZEL, Hamburg 1832
- Vetera Monumenta historica Hungariam Sacram illustrantia 2*, hg.v. A. THEINER, Romae 1860
- Vetera Monumenta Poloniae Lithuaniae 2*, A. THEINER, Romae 1861
- ZARNCKE FRIEDRICH, *Die urkundliche Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig in den ersten 150 Jahren ihres Bestehens*, Bd. 2, ed., Leipzig 1857
- TÝŽ, *Die Statutenbücher der Universität Leipzig*, Leipzig 1861
- Ze starých letopisů českých*, red. H. ČERNÁ, Praha 1980

LITERATURA

- ABEL JENŐ, *Die Bibliothek des Königs Mattias Corvinus*, Budapest 1878
- ABICHT MAXIMILIAN, *Das Städtische Gymnasium zu Liegnitz in seiner geschichtlichen Entwicklung von 1309-1909*, Liegnitz 1909
- ACKERL ISABELLA, *König Matthias Corvinus. Ein Ungar, der in Wien regierte*, Wien 1985
- Alma Mater Lipsiensis*, hg. v. L. RATHMANN, Leipzig 1984
- AMMANN HEKTOR, *Wie groß war die mittelalterliche Stadt*, in: *Die Stadt des Mittelalters 1*, hg. v. CARL HAASE, Dortmund 1969, s. 408-415
- ASCHBACH JOSEF RITTER, *Geschichte der Wiener Universität im ersten Jahrhundert ihres Bestehens*, Wien 1865
- Architektura Wrocławia 1-4*, red. J. ROZPEDOWSKI, Wrocław 1995-1998
- Architektura Wrocławia w okresie późnego gotyku*, red. O. CZERNER- ST. J. STULIN, Wrocław 1986
- Atlas architektury Wrocławia 1. Budowle Sakralne. Świeckie budowle publiczne*, red. J. HARASIMOWICZ, Wrocław 1997
- Atlas Historyczny Miast Polskich 4, Śląsk, z. 1, Wrocław*, red. M. MĘLYNARSKA-KALETYNOWA, Wrocław 2001
- BACZKOWSKI KRZYSZTOF, *Dzieje Polski późnośredniowiecznej*, Kraków 1999
- TÝŽ, *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479*, Kraków 1980
- TÝŽ, *Zjazd wiedeński 1515*, Warszawa 1975
- TÝŽ, *Związki intelektualne Uniwersytetu Krakowskiego z Węgrami w dobie Kopernika*, in: *Międzynarodowe powiązania Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Kopernika. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne 40*, Kraków 1973, s. 9-42
- BAHLCKE JOACHIM, *Das Herzogtum Schlesien im politischen System der Böhmischen Krone*, ZfO 44, 1995, s. 27-55
- BAHLOW HELMUT, *Frühzeit des Breslauer Buchhandels und Buchgewerbes*, Beiträge zur Geschichte der Stadt Breslau 1939, Bd. 7, s. 48-92

- BACHMANN ADOLF, *Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad 1458-1461*, Prag 1878
- BAK JANOS, *Königtum und Stände in Ungarn im 14.-16. Jahrhundert*, Quellen und Studien zur Geschichte des ostlichen Europa 6, Wiesbaden 1973, s. 46-53
- BALOGH JOLAN, *Die Anfänge der Renaissance in Ungarn*, Graz 1975
- BALZER OSWALD, *Królestwo polskie 1295-1370* 1,2, Lwów 1919
- BARTOŠ FRANTIŠEK MICHÁLEK, *Čechy v době Husově 1378-1415. České dějiny II/6*, Praha 1947
- TÝŽ, *Husitství a cizina*, Praha 1931
- TÝŽ, *Kolem Dekretu Kutnohorského. Příspěvky k dějinám Karlovy Univerzity v době Husově a husitské* 1, SH 4, 1956, s. 33-40
- TÝŽ, *Po stopách pozůstalosti M. J. Husi*, Zvl. otisk z Časopisu archivní školy, r. XV-XVI, Praha 1939
- TÝŽ, *Z dějin Karlovy Univerzity v době husitské*, JSH 40, 1971, s. 54-63, s. 115-122
- BARYCZ HENRYK, *Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze*, PZ 4, 1948, nr 3-4, s. 1-41
- TÝŽ, *Historia uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935
- TÝŽ, *Kilka glos o znajomości Macieja z Miechowa w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1963
- TÝŽ, *Między Krakowem a Nysą w dobie Odrodzenia*, in: TÝŽ, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*, 2. wyd. Katowice 1979, s. 188-214
- TÝŽ, *Polacy na studiach w Rzymie w epoce odrodzenia (1440-1600)*, Kraków 1938
- TÝŽ, *Śląsk w polskiej kulturze umysłowej*, 2. wyd. Katowice 1979
- TÝŽ, *Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XVI-XVIII wieku*, Kraków 1935
- TÝŽ, *Uniwersytet Wrocławski w przeszłości i terażniejszości*, Katowice 1946
- TÝŽ, *Życie i twórczość Macieja z Miechowa*, in: *Maciej z Miechowa 1457-1523. Historyk, geograf, lekarz, organizator nauki*, red. H. BARYCZ, Wrocław-Warszawa 1960, s. 15-68
- BAUCH GUSTAV, *Beiträge zur Literaturgeschichte des schlesischen Humanismus V. (Bernhardinus Feyge, Nicolaus Winnmann)*, ZVfGS 37, 1903, s. 120-168
- TÝŽ, *Beiträge zur Literaturgeschichte des schlesischen Humanismus VI. (Das Breslauer Domkapitel und der Humanismus)*, ZVfGS 38, 1904, s. 292-343

- TÝŽ, *Die Anfänge der Universität Frankfurt a. Oder und die Entwicklung des wissenschaftlichen Lebens an der Hochschule (1506-1540)*, Berlin 1900
- TÝŽ, *Drei Denkmäler zur älteste schlesische Schulgeschichte*, Breslau 1901
- TÝŽ, *In Erfurt als Artisten promovierte Schlesier (1450-1521)*, ZVfGS 40, 1906, s. 325-332
- TÝŽ, *Laurentius Corvinus, der Breslauer Stadtschreiber und Humanist. Sein Leben und seine Schriften*. ZVfGS 17, 1883, s. 230-302
- TÝŽ, *Schlesien und die Universität Krakau im 15. und 16. Jahrhundert*, ZVfGS 41, 1907, s. 99-180
- TÝŽ, *Zur älteren Liegnitzer Schulgeschichte*. Sonderdruck aus den Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 18. Jahrhundert, Berlin 1908
- BAZYLOW LUDWIK, *Śląsk i Czechy w II. połowie XV wieku*, ŚKHS 2, 1947, s. 110-140
- BECKER RICHARD, *Johann Hoffmann, der nachmalige Bischof Johann IV von Meissen. Seine Wirksamkeit an den Universitäten Prag und Leipzig*. Diss. Leipzig 1891
- BEIN WERNER, *Die Literatur des Hochmittelalters in Schlesien. Ergebnisse, Probleme und Aufgaben der Forschung*, JSFWBU 24, 1983, s. 253-278
- Beiträge zur Geschichte der Schule und des Gymnasiums zu St. Maria Magdalena in Breslau 1,2*, Breslau 1843, 1844
- Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth. Festschrift zur Feier der Einweihung des neuen Schulgebäude*, Breslau 1903
- Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte*, hg.v. B. STASIEWSKI, Forschungen und Quellen zur Kichen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 6, Köln 1969
- BELZYT LESZEK, *Demographische Entwicklung und ethnische Pluralität in den größten Städten Ostmitteleuropas von 1400-1600*, in: TÝŽ, *Krakau und Prag zwischen 14. und 17. Jahrhundert*, Toruń 2003
- TÝŽ, *Krakau und Prag zwischen 14. und 17. Jahrhundert*, Toruń 2003
- BERKOVITS ILONA, *Corviniana, iluminowane rękopisy biblioteki króla Macieja Korwina*, Wrocław 1964
- BEYER OTTO, *Schuldwesen der Stadt Breslau im 15. und 16. Jahrhundert*, ZVfGS 35, 1901, s. 68-143

- BIEDER [B.J.], *Bilder aus dem Leben an der ehemaligen Universität Frankfurt an Oder (1506-1811)*, in: *Dem Andenken der Universität Frankfurt 26. April 1506 bis 10. August 1811*, Frankfurt a. Oder 1906, s. 15-32
- BIERMANN GOTTLIEB, *Seit wann sahen sich die oberschlesischen Piasten als schlesische Fürsten an?*, ZVfGS 8, 1867, s. 31-55
- BIMLER KURT, *Die ehemalige Kaiserburg in Breslau*, Breslau 1933
- BLÁHOVÁ MARIE, *Das intellektuelle Leben in den böhmischen Ländern unter den letzten Přemysliden*, in: *Miscellanea Mediaevalia. Veröffentlichungen des Thomas-Instituts der Universität zu Köln. Hg. von J. J. AERTSEN, Bd. 27, Geistesleben im 13. Jahrhundert*, Berlin-New York 2000, s. 540-552
- TÁŽ, *Klášterní školy ve středověké Praze*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, Wrocław-Opole 2000, s. 287-294
- TÁŽ, *Pražské školy předuniverzitního období*, DP 11, 1993, s. 26-39
- BLASCHKA ANTON, *Kuttenberger Dekret. Alma Mater Pragensis*, hg. v. F. BÖHM, Erlangen 1959
- BOBKOVÁ LENKA, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993
- TÁŽ, *Vedlejší země České Koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků*, in: *Korunní země v dějinách českého státu. I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, red. J. FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, J. ZDICHYNEC, Praha 2003, s. 9-34
- TÁŽ, *Velké dějiny zemí Koruny České (1310-1402) IV a,b*, Praha-Litomyšl 2003
- BOBOWSKI KAZIMIERZ, *Die Geschichte des Schulwesens vom Elementaren und Höheren Grad in Breslau bis 1914*, Wrocław 1992
- TÝŽ, *Kościół Legnicki w dobie średniowiecza*, in: *Studia z dziejów Kościoła Katolickiego w Legnicy*, Wrocław-Legnica 1977, s. 7-28
- BOGACZ TERESA, *Wiedza geograficzna o Śląsku w dobie odrodzenia*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990
- BOGUCKA MARIA-SAMSONOWICZ HENRYK, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986
- BOHÁČEK MIROSLAV, *Založení a nejstarší organizace pražské univerzity*, AUC-HUCP 6/1, 1965, s. 5-31

- BÓNIS GYRÖRGY, *Die ungarischen Städten am Ausgang des Mittelalters*, in: *Die Stadt am Ausgang des Mittelalters*, hg.v. W. RAUSCH, Linz 1974, s. 79-94
- BOROVÍČKOVÁ JANA, *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické fakultě v letech 1372-1419*. Diplomová práce, obhájená v roce 1997 na FF UK v Praze
- BORZEMSKI ANTONI, *Kronika Miechowity. Rozbiór krytyczny*, Kraków 1890
- BRUCHMÜLLER WILHELM, *Beiträge zur Geschichte der Universität Leipzig und Wittenberg*, Leipzig 1898
- BRZOSKA EMIL, *Breslau. Die schlesische Universitätstadt*. Heimatbrief der Katholiken des Erzbistums Breslau 11/13, 1984, s. 35-38
- TÝŽ, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien bis zur Reformation*, Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, Köln 1969, s. 36-75
- BUCZEK KAROL, *Maciej z Miechowa. Pierwszy nowoczesny geograf Europy wschodniej*. Warszawa 1958
- TÝŽ, *Ślązacy w kartografii polskiej XVI wieku*, Katowice 1937
- BUJAK FRANCISZEK, *Studia geograficzno-historyczne*, Kraków 1925
- BUKOWSKI MARCIN, *Katedra wrocławska*, Wrocław 1962
- BUKOWSKI MARCIN-ZLAT MIECZYŚLAW, *Ratusz wrocławski*, Wrocław 1958
- BURBIANKA MARTA, *Zarys dziejów handlu księgarskiego we Wrocławiu do połowy XVII wieku*, ŚKHS 4, 1949, s. 14-88
- TÁŽ, *Zarys handlu księgarskiego we Wrocławiu do połowy XVI wieku*, Wrocław 1950
- BURDA ATHANASIOS, *Untersuchungen zur mittelalterlichen Schulgeschichte im Bistum Breslau*, Breslau 1916
- BURGEMEISTER LUDWIG, *Die ehemalige kaiserliche Burg zu Breslau*, ZVfGS 36, H. 2, 1901, s. 271-317
- BURCHARDT JERZY, *Szkolnictwo na Śląsku w okresie Polski dzielnicowej (do roku 1327)*, Rozprawy z dziejów oświaty 28, 1985, s. 3-48
- BURKE PETER, *Italská renesance. Kulutura a společnost v Itálii*. Praha 1966
- CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, *Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente*, München 1991

CLEMENZ BRUNO, *Geschichte des schlesischen Bildungswesens im Mittelalter*, Liegnitz 1927

Collegium Beatae Mariae Virginis in Universitate Lipsiensi, HEINRICH BRANDES-OSWALD MARBACH-HEINRICH WUTTFE, Leipzig 1859

CENTKOWSKI JERZY, *Niezlomny władca Władysław Łokietek*, Warszawa 1978

CLEMENZ BRUNO, *Geschichte des schlesischen Bildungswesens im Mittelalter*, Liegnitz 1927

CSAPODI CSALA-CSAPODI-GÁRDONYI KLARA, *Bibliotheca Corviniana*, 2. wyd. Wrocław 1981

CZECHOWICZ BOGUSŁAW, *Czeskie wątki polityczne w sztuce Wrocławia na tle stosunków czesko-śląskich w XIV-XVI wieku*, in: *Wrocław i Śląsk w Koronie Czeskiej w XIV i XVI wieku*. Wędrowiec. Wrocławskie Zeszyty Krajoznawcze nr 3/4 1998, s. 35-58

TÝŽ, *Środowisko intelektualne Ostrowa Tumskiego a wrocławska twórczość architektoniczna i rzeźbiarska przełomie XV i XVI wieku. Uwagi dyskusyjne*, in: *Architektura Wrocławia 3 - Świątynia*, red. J. ROZPĘDOWSKI, Wrocław 1997, s. 127-143

CZERNER OLGIERD, *Ratusz wrocławski-piwnice świdnickie*, in: *ZNPW* nr 36, 1960, s. 75-81

TÝŽ, *Rynek wrocławski*, Wrocław 1976

Česko-Polský Sborník vědeckých prací, uspoř. M. KUDĚLKA, Praha 1955

Československá vlastivěda 2, Dějiny 1, red. J. MACEK, Praha 1963

Československá vlastivěda 4, Dějiny, Praha 1932

Češi a Poláci v minulosti I, red. J. MACŮREK, Praha 1964

ČORNEJ PETR, *Husitská Praha 1402 až 1485*, in: *Dějiny Prahy 1*, red. Jan Vlk, Praha-Litomyšl 1997

TÝŽ, *Tzv. Kronika univerzity pražské a její místo v husitské historiografii*, *AUC-HUCP* 23/1, 1983, s. 7-25

TÝŽ, *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437*, Praha-Litomyšl 2000

DĄBROWSKI JAN, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do r. 1480)*, Wrocław 1964

TÝŽ, *Dzieje Europy - schyłek średniowiecza 3*, Poznań 1997

TÝŽ, *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402*, in: *Historja Śląska*

od najdawniejszych czasów do roku 1400 I, red. ST. KUTRZEBA, Kraków 1933, s. 327-562

TÝŽ, *Dzieje Polski średniowiecznej 2 (1333-1506)*, Kraków 1995

TÝŽ, *Kraków a Węgry w wiekach średnich*, RK 13, 1911, s. 187-250

TÝŽ, *Średniowieczne kroniki węgierskie w świetle ostatnich badań*, Kraków 1914

Dawna historiografia Śląska. Materiały sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26.-27. listopada 1977, red. K. GAJDA, Opole 1980

Dějiny Prahy, red. J. JANÁČEK, Praha 1964

Dějiny Prahy I, red. J. VLK, Praha-Litomyšl 1997

Dějiny Univerzity Karlovy I. (1347/48-1622), red. M. SVATOŠ, Praha 1995

Dekret Kutnohorský. Přednášky a stati V. Novotného, K. Krofity, J. Šusty a G. Friedricha, Praha 1909

Dem Andenken der Universität Frankfurt 26. April 1506 bis 10. August 1811, Frankfurt a. Oder 1906

DENIFLE HEINRICH SUSO, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, 2. vyd. Graz 1956

Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte, red. M. KNÄBKER-R. KUSCH-R. TARGIEL, Weimar 1983

Die Stadt des Mittelalters I, hg. v. CARL HAASE, Dortmund 1969

Die Universität Leipzig 1409 bis 1909. Gedenkblätter zum 30. Juli 1909. Hg. v. Preß-Ausschluss der Jubiläums-Kommission Verlag Quelle & Meyer, Leipzig 1909

DITTRICH KURT, *Schul- und Bildungswesen in Schweidnitz*, Bilder aus der Geschichte der Stadt Schweidnitz 1-5, Schweidnitz, s. 1-36

DIVÉKY ADRIAN, *Królewicz Zygmunt na dworze Władysława II, króla węgierskiego*, in: *Mediaevalia*. W 50-ą rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego, red. J. GARBACIK-R. GRODECKI-H. ŁOWMIAŃSKI-T. MANTEUFFEL- K. PIERADZKA- M. H. SEREJSKI, Warszawa 1960, s. 355-374

DIX RENATE, *Frühgeschichte der Prager Universität. Gründung, Aufbau und organisation 1348-1409*, Bonn 1988

DLUGOPOLSKI EDMUND, *Władysław Lokietek na tle swoich czasów*, Wrocław 1951

- DOLA KAZIMIERZ, *Biskup Jan IV Roth. Rys osobowości w kontekście sporów kościelnych w diecezji*, in: Ludzie Kościoła katolickiego na Ziemi Śląskiej. Prace historyczne 10, red. K. MATWIJOWSKI, Wrocław 1994, s. 32-49
- TÝŽ, *Dzieje Kościoła na Śląsku I. Średniowiecze*, Opole 1996
- TÝŽ, *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418-1500*. Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 5, 1976, s. 185-315
- TÝŽ, *Pralaci wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418-1500. Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV wieku*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 6, 1978, s. 257-307
- TÝŽ, *Środowisko intelektualne i kulturalne na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w dobie humanizmu*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 10, 1983, s. 159-189
- TÝŽ, *XV-wieczne synody diecezji wrocławskiej o życiu i postudze kleru*, in: Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 1974, 4, s. 85-106
- TÝŽ, *Wrocławska kapituła katedralna w XV wieku*, Lublin 1983
- DRABINA JAN, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Hieronima Lando na Śląsku i w Polsce w latach 1459-1464*, AUWR, Nr 126, Historia 19, Wrocław 1970, s. 149-169
- TÝŽ, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Rudolfa z Rudesheim na Śląsku*, AUWR, Nr 195, Historia 23, Wrocław 1974, s. 205-229
- TÝŽ, *Historia miast śląskich w średniowieczu*, Kraków 2000
- TÝŽ, *Kontakty Wrocławia z legatem papieskim kardynałem Piotrem Isvaliesem w pierwszych latach XVI wieku*, Studia Historyczne 21, 1978, s. 529-544
- TÝŽ, *Kontakty Wrocławia z papieżem Pawłem II*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 5, 1972, s. 131-150
- TÝŽ, *Kontakty Wrocławia z Piusem II. i Kurią Rzymską w latach 1458-1464*, KH 83, 1976, s. 513-530
- TÝŽ, *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1409-1517*, Wrocław 1981
- TÝŽ, *Kontakty Wrocławia ze Stolicą Apostolską w dobie panowania Jagiellonów na Śląsku (1490-1526)*, ŚKHS 31, 1976, s. 1-25
- TÝŽ, *Korespondencja wrocławskiej rady miejskiej, kapituły katedralnej i miejscowych biskupów ze stolicą apostolską w latach 1500-1521*, Colloquium Salutis. Wrocławskie

Studia Teologiczne 6, 1974, s. 115-131

TÝŻ, *Legaci apostołscy na Śląsku w latach 1471-1479*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 6, 1973, s. 257-276

TÝŻ, *Miasta śląskie w średnowieczu*, Katowice 1988

TÝŻ, *Mikołaj Tempelfeld z Brzegu*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 2, 1970, s. 83-102

TÝŻ, *Misja dyplomatyczna Marka Barbo w Polsce i jego działalność na Śląsku w latach 1472-1473*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 5, 1973, s. 125-144

TÝŻ, *Prokuratorzy miasta Wrocławia na papieskim dworze w drugiej połowie XV wieku*, ŚKHS 32, 1977, s. 289-305

TÝŻ, *Rola argumentacji religijnej w walce politycznej w późnośrednowiecznym Wrocławiu*, Kraków 1984

TÝŻ, *Wrocławscy przyjaciele Eneasza Sylwiusza Piccolominiego*, ŚKHS 1, 1981, s. 153-160

TÝŻ, *Wrocławska kapituła katedralna i jej stosunek do politycznych wydarzeń lat 1453-1471*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2, 1970, s. 183-204

TÝŻ, *Życie codzienne w miastach śląskich XIV i XV wieku*, 2. wyd. Wrocław 1998

DRECHSLER PAUL, *Pankratii Vulturini Panegyricus Slesiacus die älteste Landeskunde Schlesiens*, ZVfGS 35, 1901, s. 36-67

DZIATZKO KARL., *Caspar Elyan, Breslau's erster Drucker*, ZVfGS 15, 1880, s. 1-32

DZIĘGIEL WŁADYSŁAW, *Król polski Zygmunt na Śląsku*, Katowice 1936

Dzieje uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1364-1764, I, red. K. LEPSZY, Kraków 1964

Dzieje Wrocławia do roku 1807, oprac. W. DEUGOBORSKI-J. GIEROWSKI-K. MAŁECZYŃSKI, Warszawa 1958

Dziewięć wieków geografii polskiej. Wybitni geografowie polscy, red. B. OLSZEWICZ, Warszawa 1967

DZIEWULSKI WŁADYSŁAW, *Legnica*, in: Studia z historii budowy miast polskich, Warszawa 1957, z. 2/17, s. 151

TÝŻ, *O właściwe brzmienie rodowego nazwiska śląskiego geografa*, ŚKHS 31, 1976, s. 524-526

- Encyklopedia Kościelna* 9, 10, 18, wyd. M. NOWODWORSKI, Warszawa 1876, 1877, 1892
- ENNEN EDITH, *Die europäische Stadt des Mittelalters*, 4. vyd. Göttingen 1987
- FALK GEBHARD, *Die Universität Frankfurt (Oder) als spätfeudale Grundherrschaft*, in: *Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte*, red. M. KNÄBKER-KUSCH-R. TARGIEL, Weimar 1983, s. 91-99
- FELCZAK WACŁAW, *Historia Węgier*, 2. wyd. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1983
- FESSLER IGNAC AURELIUS, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen* 5, Leipzig 1822
- FIALA ZDENĚK, *O vzniku Dekretu Kutnohorského*, AUC-Phil.et Hist. 2, 1959, s. 21-39
- TÝŽ, *Předhusitské Čechy 1310 - 1419*, Praha 1968
- FINK ERICH, *Geschichte der landesherrlichen Besuche in Breslau*, Mittheilungen aus dem Stadtarchiv und der Stadtbibliothek zu Breslau 3, Breslau 1897
- FINKEL LUDWIK, *Elekcja Zygmunta I. Sprawy dynastii jagiellońskiej i unii polsko-litewskiej*, Kraków 1910
- TÝŽ, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy roku 1494*, KH 28, 1914, s. 317-350
- FISCHER LUDWIG, *König Mathias Corvinus und seine Bibliothek*, Wien 1878
- FRAKNOI VILMOS, *Mathias Corvinus, König von Ungarn 1458-1490. Auf Grund archivalischer Forschungen*, Freiburg im Breisgau 1891
- FRANKE JOHANNES, *Das Kreuzstift in Breslau*, AfSKG 45, 1987, s. 59-86
- FRIEDBERG EMIL, *Die Universität Leipzig in Vergangenheit und Gegenwart*, Leipzig 1898
- FRIEDENSBURG WALTER, *Geschichte der Universität Wittenberg*, Halle 1917
- Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa*. Vorträge und Forschungen 36, hg. v. H. PATZE -W. PARAVICINI, Sigmaringen 1991
- GALL FRANZ, *Alma Mater Rudolphina 1365-1965*, Wien 1965
- GAMILLSCHEG ERNST-MERSICH BRIGITTE-OTTO MAZAL, *Matthias Corvinus und die Bildung der Renaissance*, Wien 1994
- GAUPP ERNST THEODOR, *Die Stiftungsurkunde des Königs Wladislaus von Böhmen und Ungarn, vom 20. Juli 1505, für in Breslau zu gründende Universität, aus dem Original mitgetheilt, und mit Einleitung und Anmerkungen versehen*, ZVfGS 1, Breslau 1856,

s. 229-244

Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, ZfHF, Beiheft 18, hg. v. R. CH. SCHWINGES, Berlin 1996

GELMI JOSEF, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II*, Praha 1994

GERLIC HENRYK, *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120-1526)*, Gliwice 1993

Geschichte der Universität in Europa. I. Mittelalter, hg. v. W. RÜEGG, München 1993

Geschichte Schlesiens I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526, red. L. PETRY, J. J. MENZEL, W. IRGANG, 5. vyd. Sigmaringen 1988

GILEWSKA-DUBIS JANINA, *Jak Wrocławianie bawili się i świętowali*, in: *Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza*, Wrocław 2000, s. 167-214

TĄŻ, *Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza*, Wrocław 2000

GLADKIEWICZ WESTYNA, *Dziejopisarstwo śląskie okresu odrodzenia i wczesnego baroku*, in: *Dawna historiografia śląska. Materiały sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26.-27. listopada 1977*, red. K. GAJDA, Opole 1980, s. 116-134

TĄŻ, *Związki naukowe i kulturalne Śląska z Krakowem w średniowieczu*, in: *Średniowieczna kultura na Śląsku*, red. R. HECK, Wrocław 1977, s. 67-85

GOERLITZ THEODOR, *Verfassung, Verwaltung und Recht der Stadt Breslau - I. Mittelalter*, Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 7, hg. v. L. PETRY, Würzburg 1962

GOLIŃSKI MATEUSZ, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia. (Przestrzeń-podatnicy-rzemiosło)*. AUWr Nr 2010, Historia C XXXIV, Wrocław 1997

GRAUS FRANTIŠEK, *Prag als Mitte Böhmens 1346-1421*, in: *Zentralität als Problem der mittelalterlichen Stadtgeschichtsforschung*, hg. v. EMIL MEYNEN, Köln-Wien 1979, s. 22-47

GRAWERT MAY GERNOT, *Das staatsrechtliche Verhältnis Schlesiens zu Polen, Böhmen und dem Reich während des Mittelalters (Anfang des 10. Jahrhunderts bis 1526)*, Aalen 1971

GRIEGER RÜDOLF, *Die Pläne des Ungarnkönigs Matthias Corvinus mit Schlesien*, JSFWUB 24, 1983, s. 163-180

GRODECKI ROMAN, *Dzieje polityczne Śląska do roku 1290*, in: *Historja Śląska*

- od najdawniejszych czasów do roku 1400 I, red. ST. KUTRZEBA, Kraków 1933, s. 155-326
- TÝŽ, *Rozstanie się Śląska z Polską, w XIV wieku*, Katowice 1938
- GRODEK ANDRZEJ, *Handel odrzański w rozwoju historycznym*, in: Monografia Odry, red. A. GRODEK-M. KIELCZEWSKA-ZALESKA- A. ZIERHOFFER, Poznań 1948, s. 384-422
- GRUNDMANN HERBERT, *Vom Ursprung der Universität im Mittelalter*, Berlin 1957
- GRÜNHAGEN CARL, *Geschichte Schlesiens I*, Gotha 1884
- GURNIK ADOLPH, *Das große Kollegienhaus in Frankfurt a. Oder*, in: *Dem Andenken der Universität Frankfurt 26. April 1506 bis 10. August 1811*, Frankfurt a. Oder 1906, s. 7-12
- HÄRTEL RICHARD, *Die Prälaten des Breslauer Domstiftes bis zum Jahre 1500*, ZVfGS 24, 1890, s. 279-290
- HAISIG MARIAN, *Najstarszy plan Wrocławia z roku 1562*, KW 1985, s. 291-296
- HAJDUKIEWICZ LESZEK, *Biblioteka Macieja z Miechowa*, Wrocław 1960
- HAMMERSTEIN NOTKER, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*. Enzyklopädie deutscher Geschichte, Bd. 64, München 2003
- HARTMANN FRANZ, *Geschichte der Stadt Münsterberg von ihrer Gründung bis zur Gegenwart*, Münsterberg 1907
- HARTMANN FRANZ-CZAPLIŃSKI MAREK, *Dzieje miasta Ziębic na Śląsku*, Wrocław 1992
- HÁSKOVÁ JARMILA, *Měnový a mincovní vývoj za Jagellovců (1471-1526)*, Praha 1968
- HAUSENS KARL RENATUS, *Geschichte der Universität und Stadt Frankfurt an der Oder*, Frankfurt an der Oder 1800
- HAUSSLEITER JOHANNES, *Die Universität Wittenberg vor dem Eintritt Luthers nach der Schilderung des Mag. Andreas Mainhardi vom Jahre 1507*, 2. vyd. Leipzig 1903
- HAVRÁNEK JAN-PETRÁŇ JOSEF- SKÝBOVÁ ANNA, *Universitas Carolina 1348-1984*, Praha 1986
- HECK ROMAN, *Elekcja kutnohorska 1471 roku*, ŚKHS 27, 1972, s. 193-235
- TÝŽ, *Kultura umysłowa Odrodzenia na Śląsku*, in: *Kultura artystyczna Renesansu na Śląsku w dobie Piastów*, Opole 1975, s. 25-39
- TÝŽ, *Nauka śląska w epoce odrodzenia*, in: *Dolny Śląsk-Ludzie nauk. Seminarium*

- Krajoznawcze, Wrocław 1976-1977
- TÝŽ, *O piastowskich tradycjach średniowiecznego Śląska. Problemy świadomości historycznej i narodowej*, KH 84, 1977, z. 1, s. 3-21
- TÝŽ, *Piastowie śląscy a Królestwo Polskie w XIV-XV wieku*, in: *Piastowie w dziejach Polski. Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975
- HANS HECKEL, *Geschichte der deutschen Literatur in Schlesien I*, Breslau 1929,
- HEILEMANN HILDEGARD-ROTHER EDITH, *Karl-Marx-Universität Leipzig. Bibliographie zur Universitätsgeschichte 1409-1959*, Leipzig 1961.
- HELLE FRANZ, *Breslau und Schlesien in den deutsch-ungarischen Kulturbeziehungen*, Budapest 1937
- HENNING FRIEDRICH WILHELM, *Die Handelsfunktionen Breslaus in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, in: TÝŽ, *Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Mittel- und Ostdeutschlands*, Dortmund 1985, s. 185-205
- TÝŽ, *Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Mittel- und Ostdeutschlands*, Dortmund 1985
- HEROLD VILÉM, *Pražská univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, Praha 1985
- HEYNE JOHANN, *Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau. Aus Urkunden, Aktenstücken, älteren Chronisten und neueren Geschichtsschreibern 3, Denkwürdigkeiten aus der Geschichte der katholischen Kirche Schlesiens (1418-1648)*, Breslau 1868
- HIELSCHER URSULA, *Schlesier an der Universität Wien in der Zeit von 1365 bis 1658/59*, ZfO 11, 1962, s. 648-673
- HIRSCHBERG ALEKSANDER, *Koalicja Francji z Jagiellonami z roku 1500*, Przewodnik Naukowy i Literacki 10, 1882, s. 1129-1151
- Historia Śląska*, red. M. CZAPLIŃSKI, Wrocław 2002
- Historia Śląska I/1 (do poł. XIV w.)*, red. K. MALECZYŃSKI, Wrocław 1960
- Historia Śląska I/2 (od poł. XIV w. do trzeciej ćwierci XVI w.)*, red. K. MALECZYŃSKI, Wrocław 1961
- Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 I*, red. ST. KUTRZEBA,

Kraków 1933

Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002, T. KULAK-M. PATER-W. WRZESIŃSKI, Wrocław 2002

Historia Wrocławia I, Od pradziejów do końca czasów Habsburskich, C. BUŠKO-M. GOLIŃSKI-M. KACZMAREK-L. ZIĄTKOWSKI, Wrocław 2001

HIELSCHER URSULA, *Schlesier an der Universität Wien in der Zeit von 1365 bis 1658/59*, ZfO 11, 1962, s. 648-673

HLÁVÁČEK IVAN, *Kláštery a jejich školství v Čechách v době předhusitské*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. DERWICH, A. POBÓG-LENARTOWICZ, Opole-Wrocław 1996, s. 241-246

TÝŽ, *Matriky vídeňské a krakovské univerzity a Dekret Kutnohorský*, AUC-Phil. et Hist. 2, 1959, s. 75-81

TÝŽ, *Prologomena do historie kancelarii i dyplomatyki czeskiego królewskiego urzędu starościńskiego we Wrocławiu w czasach przedhusyckich*, ŠKHS, 36, 1981, s. 103-115

TÝŽ, *Vratislav jako místo pobytu Karla IV. a Václava IV. (v interpretaci pozdněstředověkých panovnických itinerářů)*, AUWr 1112, Hist. 76, 1989, s. 167-174

HLOBIL IVO, *Morava a uherská (italská) renesance za Matyáše Korvína (K 500. výročí první recepce renesance v českých zemích)*, ČMM 110, 1991, s. 325-338

HOENSCH JÖRG KONRAD, *Mathias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen*, Graz-Wien-Köln 1998

HÖFLER KONSTANTIN, *Kaisers Maximilians I. Plan, Ungarn und Böhmen mit Deutschland zu vereinigen*, AfKÖGQ 12, 1854, s. 364-378

TÝŽ, *Magister Johannes Hus und der Abzug der deutschen Professoren und Studenten aus Prag 1409*, Prag 1864

HOFFMANN HERMANN, *Die Kreuzkirche in Breslau*, Breslau 1934

TÝŽ, *Schlesische Kirchenbüchereien*, AfSKG 4, 1939, s. 91-124

HORVÁTH MICHAEL, *Geschichte der Ungarn I*, Budapest 1851

TÝŽ, *Kurzgefasste Geschichte Ungarns I*, Pest 1863

HOYER SIEGFRIED, *Der Auszug der deutschen Studenten aus Prag und die Gründung der Universität Leipzig*, Leipzig 1960

TÝŽ, *Die scholastische Universität bis 1480*, in: *Alma Mater Lipsiensis*, hg. v.

- L. RATHMANN, Leipzig 1984, s. 9-32
- HUIZINGA JOHAN, *Jesień średniowiecza*, 5. wyd. Warszawa 1996
- Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation*, wyd. A. A. STRNAD-W. EBERHARD, Köln-Weimar-Wien 1996
- Husitství-reformace-renaissance I, Sborník k 60. narozeninám Fr. Šmahela*, usp. J. PÁNEK-M. POLÍVKA- N. REJCHRTOVÁ, Praha 1994
- CHOROWSKA MALGORZATA, *Średniowieczna kamienica mieszczańska we Wrocławiu*, Wrocław 1994
- ILKOW-GOŁĄB FRANCISZEK, *Bartłomiej Stein. Zwięzły opis ziemi śląskiej*, RTŚO 1, 1968, s. 11-60
- IWANCZAK EDWARD, *Wrocław w opisach renesansowych*, ZW 4, 1948, s. 52-61
- JANCZAK JULIAN, *Zarys dziejów kartografii śląskiej do końca XVII wieku*, Opole 1976
- JASIŃSKI KAZIMIERZ, *Rodowód Piastów śląskich I*, Wrocław 1973
- JEDIN HUBERT, *Die Krone Böhmen und die Breslauer Bischofswahlen 1468-1732*, AfSKG 4, 1939, s. 165-208
- JUNGNITZ JOSEF, *Das Breslauer Diözesanarchiv*, ZVfGS 39, 1905, s. 52-77
- TÝŽ, *Die Breslauer Dombibliothek*, Breslau 1908
- TÝŽ, *Die Breslauer Domkirche. Ihre Geschichte und Beschreibung*, Breslau 1908
- JUREK TOMASZ, *Obce rycerstwo na Śląsku do końca XIV wieku*, Poznań 1996
- KACZMAREK ROMUALD, *Znaki czeskiego panowania w średniowiecznym Wrocławiu*, in: *Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura*, red. Z. TARAJŁO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003, s. 207-220
- KADLEC JAROSLAV, *Přehled církevních dějin českých I*, Praha 1977
- KADLEC JAROSLAV-ZELENÝ ROSTISLAV, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předhusitské (1349-1419)*, AUC-HUCP 18/1, 1978, s. 61-101
- KANIEWSKA IRENA-ŻELEWSKI ROMAN-URBAN WACŁAW, *Studia z dziejów młodości na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie renesansu*, Kraków 1964
- KAPRAS JIŘÍ, *Právní dějiny zemí koruny české II, Doba předbělohorská*, Praha 1913
- KARBOWIAK ANTONI, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich I*, Petersburg 1898
- TÝŽ, *Studia statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1433/34-1509/10*,

- Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce XII, Kraków 1910, s. 1-82
- KARŁOWSKA-KAMZOWA ALICJA, *Sztuka Piastów śląskich w średniowieczu. Znaczenie fundacji książęcych w dziejach sztuki gotyckiej na Śląsku*, Warszawa-Wrocław 1991
- KÄSTNER KARL, *Breslauer Bischöfe*, Breslau 1929
- KAUFMANN GEORG, *Die Geschichte der deutschen Universitäten 1,2*, 2.vyd. Graz 1958
- KAVKA FRANTIŠEK, *Mistři regenti na artistické fakultě pražské univerzity v letech 1367-1429. Statistická studie*, in: *Z českých dějin, Sborník prací in memoriam prof.dr. Václava Husy*, Praha 1966, s.77-95
- TÝŽ, *Organizace studia na pražské artistické fakultě v době předhusitské*, AUC-HUCP 8/1, 1967, s. 7-39
- TÝŽ, *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*, Praha 1964
- KĘBŁOWSKI JANUSZ, *Pomniki Piastów śląskich w dobie średniowiecza*, Wrocław 1971
- KEHN WOLFGANG, *Der Handel im Oderraum im 13. und 14. Jahrhundert*, Köln-Graz 1968
- KEJŘ JIŘÍ, *Dějiny pražské právnické fakulty*, Praha 1995
- TÝŽ, *Husitský právník M. Jan z Jesenice*, Praha 1965
- TÝŽ, *Kvodlibetní disputace na pražské univerzitě*, Praha 1971
- TÝŽ, *O státoprávním postavení Slezska do r. 1526. Na okraj knihy G. von Grawet-Maye*, PHS 18, 1974, s. 287-295
- TÝŽ, *Sporné otázky v bádání o Dekrete Kutnohorském*, AUC-HUCP 3-1, 1962, s. 83-121
- TÝŽ, *Struktura a průběh disputace De quodlibet na pražské univerzitě*, AUC-HUCP 1, 1960, s. 17-54
- KIERSNOWSKI RYSZARD, *Życie codzienne na Śląsku w wiekach średnich*, Warszawa 1977
- KLANICZAY TIBOR, *Matthias Corvinus and the humanismus in the central Europe*, Budapest 1994
- Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. DERWICH, A. POBÓG-LENARTOWICZ, Opole-Wrocław 1996
- KLIESCH GOTTFRIED, *Der Einfluß der Universität Frankfurt (Oder) auf die schlesische Bildungsgeschichte, dargestellt an den Breslauer Immatrikulierten von 1506-1648*, Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte, Bd. 5, Würzburg 1961
- KŁOCZOWSKI JERZY, *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII i XIV wieku*, Lublin 1956

- TÝŽ, *Ze związków Polski z krajami zachodnimi u schyłku średniowiecza*, in: *Polska w Europie*, Studia Historyczne, red. H. ZINS, Lublin 1968, s. 109-136
- KLOSE SAMUEL BENJAMIN, *Von Breslau. Dokumentierte Geschichte und Beschreibung. In Briefen 1, 2/1,2, 3/1,2*, Breslau 1781-1783
- KNESCHKE RUDOLF, *Georg von Stein. Versuch einer Biographie*, Leipzig-Weida i. Th. 1913
- Kniha o Praze 1963*, red. G. STOČESOVÁ-A. TUČKOVÁ-R. MADER, Praha 1963
- KOCOWSKI BRONISŁAW, *Kaspar Elyan*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 2*, red. R. HECK, Wrocław 1961, s. 43-49
- KOCZY LEON, *Związki handlowe Wrocławia z Polską do końca XV wieku*, Katowice 1936
- KOEBNER RICHARD, *Der Widerstand Breslaus gegen Georg von Podiebrad*, Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte 22, Breslau 1916
- KOLANKOWSKI LUDWIK, *Polityka ostatnich Jagiellonów*, KH 25, 1911, s. 55-63
- TÝŽ, *Polityka Jagiellonów. Dzieje polityczne*, 2. wyd. Olsztyn 1991
- KOLLER HEINRICH, *Stadt und Universität im Spätmittelalter*, in: *Stadt und Universität im Mittelalter und in der früheren Neuzeit*, hg. v. E. MASCHKE, J. SYDOW, Sigmaringen 1977, s. 9-25
- KONTLER LÁSZLO, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001
- KOP FRANTIŠEK, *Založení Karlovy Univerzity v Praze*, 2. vyd. Praha 1945
- KOPALOVÁ ANNA, *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*, in: *Česko-polský sborník vědeckých prací 1*, Praha 1955, s. 166-187
- KOPIETZ JOHANNES, *Die böhmische Landeshauptmannschaft in Breslau unter dem Könige Johann und dem Kaiser Karl IV*, Breslau 1907
- KORTA WACŁAW, *Ośrodki twórczości rocznikarskiej Śląska*, in: *Dawna historiografia Śląska. Materiały sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26.-27. listopada 1977*, red. K. GAJDA, Opole 1980, s. 9-43
- TÝŽ, *Rola kulturalna średniowiecznej kancelarii*, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii. Ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968, s. 63-78
- TÝŽ, *Średniowieczna annalistyka Śląska*, Wrocław 1966
- Korunní země v dějinách českého státu. 1. Integrační a partikulární rysy českého státu*

- v *pozdním středověku*, red. J. FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ-J.ZDICHYNEC, Praha 2003
- Korunní země v dějinách českého státu 2, Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. - 17. století*, red. L. BOBKOVÁ-J. KONVIČNÁ, Praha 2005
- KOT STANISŁAW, *Historia wychowania 1*, 3. wyd. Warszawa 1996
- KOVÁCS ENDRE, *Uniwersytet krakowski a kultura węgierska*, Wrocław 1965
- KRAFFER ADALBERT HERMANN, *Geschichte des evangelischen Gymnasiums zu Liegnitz*, Liegnitz 1869
- KRAKOWIECKA LUDMIŁA, *Maciej z Miechowa, lekarz i uczonec Odrodzenia*, Warszawa 1956
- KRAUS ARNOŠT, *Husitství v literatuře, zejména německé I*, Praha 1917
- KROFTA KAMIL, *Čechy v době husitské (1419-1526)*, Praha 1938
- KRZYŻANIAKOWA JADWIGA, *Styky univerzity pražské s univerzitou krakovskou v 2. polovině 15. století*, AUC-HUCP 5/1-2, 1964, s. 135-164
- KRZYŻANOWSKI STANISŁAW, *Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje*, RK 4, Kraków 1900, s. 1-111
- Książka polska na Śląsku w latach 1922-1945. Zarys problematyki*. Red. M. PAWŁOWICZOWA, Prace Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego nr 9, Katowice 1994
- KUBICIEL ROMUALD, *Turzonowie w Pszczynie. Z dziejów związków górnośląsko-węgierskich*, Studia i materiały do dziejów Śląska 21, 1996, s. 70-88
- TÝŽ, *Turzonowie w Polsce i na Śląsku*, SOM 15, 1998, s. 7-20
- KUBÍČEK ALOIS-PETRAŇOVÁ ALENA-PETRAŇ JOSEF, *Karolinum a historické koleje Univerzity Karlovy*, Praha 1961
- KUBINYI ANDRÁS, *Der königliche Hof als Integrationszentrum Ungarns von der Mitte des 15. bis zum ersten Drittel des 16. Jahrhunderts und sein Einfluß auf die städtische Entwicklung Budas*, in: *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Berlin 1995, s. 145-162
- TÝŽ, *Die Wahlkapitulationen Wladislaus II. in Ungarn*, in: *Herrschaftsverträge, Wahlkapitulationen, Fundamentalgesetze*, ed. R.VIERHAUS, Göttingen 1977
- TÝŽ, *Matthias Corvinus: die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa 1458-1490*, Herne 1999

TYŽ, *Stände und Staat in Ungarn in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, Bohemia 31, 2, 1990, s. 312-325

TYŽ, *Zur Frage der Vertretung der Stände im ungarischen Reichstag bis 1526*, in: *Städte und Ständestaat, Forschungen zur mittelalterlichen Geschichte* 26, vyd. Bernhard Töpfer, Berlin 1980, s. 215-246

KUBOVÁ MILOSLAVA, *Univerzity založené Karlem IV. Obraz zakladatelské činnosti univerzitní císaře Karla IV.*, AUC-HUCP 11/1-2, 1971, s. 7-31

KUCHENDORF CÄCILIE, *Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von der Gründung (1288 bis 1456)*, Breslau 1937

Kultura artystyczna Renesansu na Śląsku w dobie Piastów, red. J. GMIŃSKI, Opole 1975

Kultura elitarna i kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza, red. B. GEREMEK, Wrocław-Warszawa 1978

Kultura Polski średniowiecznej XIV - XV w., red. B. GEREMEK, Warszawa 1997

KUTRZEBA STANISŁAW, *Handel Krakowa w wiekach średnich na tle stosunków handlowych Polski*, Kraków 1903

TYŽ, *Handel Polski ze Wschodem we wiekach średnich*, Kraków 1903

TYŽ, *Starostowie. Ich początki i rozwój w XIV wieku*, Kraków 1903

KUTRZEBA STANISŁAW-PTAŚNIK JAN, *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*, RH 14, Kraków 1912, s. 1-187

LADOGÓRSKI TADEUSZ, *Studia nad zaludnieniem Polski w XIV wieku*, Wrocław 1958

LAMBRECHT KAREN, *Zentrum und Kommunikation - Ostmitteleuropäische Metropolen im Vergleich (ca 1450-1550)*, in: *Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas in vergleichender Absicht*, hg. v. F. HADLER, Leipzig 1998, s. 25-38

LAUG WERNER, *Der Kolowratsche Vertrag v. 1504, sein Wortlaut und seine Auswirkung*, JfSKG 56, 1977, s. 37-56

TYŽ, *Schlesien an der Universität Krakau im Mittelalter*, JfSKG NF 53, 1974, s. 26-40

LE GOFF JACQUES, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002

TYŽ, *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999

Legnica. Monografia historyczna miasta. Red. M. HAIŠIG, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977

Legnica. Zarys monografii miasta, red. ST. DĄBROWSKI, Wrocław-Legnica 1998

- LEMINGER EMANUEL, *Stavba hradu pražského za krále Vladislava II*, PA 14, 1889
- LENCZOWSKI FRANCISZEK, *Ze studiów nad problemami miast śląskich do końca XIV wieku*, Opole 1965
- LEPSZY LEONARD, *Turzonowie w Polsce*, PP 4, 1889, s. 461-477
- LEWAŃSKI JULIAN, *Biskup Apeczko - uczony Wrocławianin i obrońca polskiej racji stanu w XIV w.*, ZS 22, 1959 s. 4-17
- LEWICKI STANISŁAW, *Drogi handlowe w Polsce w wiekach średnich*, Sprawozdania A.U. z października 1906, Warszawa 1926
- TÝŽ, *Historia handlu w Polsce na tle przywilejów handlowych (Prawo składu)*, Warszawa 1920
- Liegnitz. 700 Jahre eine Stadt deutschen Rechts*. Hg. v. THEODOR SCHÖNBORN, Breslau 1942
- LÖHR GABRIEL MARIA, *Breslauer Dominikaner des 15. Jahrhunderts auf auswärtigen Hochschulen*, AFP 13, 1943, Breslau, s. 162-178
- LOSERETH [B.J.], *Die Denkschrift des Breslauer Domherrn Nicolaus Tempelfeld von Brieg über die Wahl Georgs von Podiebrad zum König von Böhmen*, AfÖG 61, Wien 1880, s. 89-132
- LOZINSKI SAMUIL GORACEVIČ, *Dějiny papežství*, Praha 1989
- Ludzie dawnego Wrocławia 1, 2*, red. R. HECK, Wrocław 1958, 1961
- Ludzie Kościoła katolickiego na Ziemi Śląskiej*. Prace historyczne 10, red. K. MATWIJOWSKI, Wrocław 1994
- LUCHS HERMANN, *Die ehemalige kaiserliche Burg in Breslau*, Programm der höheren Töchterschule St. Maria Magdalena 1863, s. 1-17
- TÝŽ, *Schlesische Fürstenbilder des Mittelalters*, Breslau 1872
- LUSCHEK FRITZ, *Notariatsurkunde und Notariat in Schlesien. Von den Anfängen (1282) bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*. Historisch-Diplomatische Forschung 5, Weimar 1940
- MACEK JOSEF, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526), 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992
- TÝŽ, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526), 3. Města*, Praha 1998
- TÝŽ, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) 1/2, 3/4*, Praha 2001, 2002

- TÝŽ, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967
- TÝŽ, *Král Jiří a král Matyáš. Od přátelství k nepřátelství (1458-1469)*, ČMM 110, 1991, s. 297-311
- TÝŽ, *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského*, SAP 2-1, 1952, s. 45-122
- TÝŽ, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001
- TÝŽ, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991
- Maciej z Miechowa 1457-1523. Historyk, geograf, lekarz, organizator nauki*, red. H. BARYCZ, Wrocław 1960
- Maciej z Miechowa 1457-1523. Lekarz, geograf, historyk, alchemik i dobroczyńca*, red. ST. WALTOŚ, Kraków 1998
- MACŮREK JOSEF, *Dějiny Maďarů a uherského státu*, Praha 1934
- TÝŽ, *Slezsko, český stát a česká kultura*, Opava 1946
- TÝŽ, *Slezsko a jeho význam ve vývoji česko-polských vztahů na přelomu 15. a 16. století*, in: Česko-Polský Sborník vědeckých prací, uspoř. M. KUDĚLKA, Praha 1955, s. 223-262
- TÝŽ, *Turzonowie na Morawach i na Śląsku w końcu XV wieku i w 1. poł. XVI wieku*, in: ŚKHS 14, 1959, s. 25-47
- MACHILEK FRANZ, *Die Schlesier an der Unviersität Prag vor 1400*, AfSKG 32, 1974, s. 81-102
- TÝŽ, *Johannes Hoffmann aus Schweidnitz und die Hussiten*, AfSKG 26, 1968, s. 96-123
- TÝŽ, *Schlesien*, in: Die Territorien des Reichs im Zeitalter der Reformation und Konfessionalisierung . Land und Konfession 1500-1650. Bd. 2, Der Nordosten. Hg.v. A. SCHINDLING-W. ZIEGLER, Münster 1990, s. 102-138
- MAŁACHOWICZ EDMUND, *Katedra wrocławska: dzieje i architektura*, Wrocław 2000
- TÝŽ, *Książęce rezydencje, fundacje i mauzolea w lewobrzeżnym Wrocławiu*, Wrocław 1994
- TÝŽ, *Ostrów Tumski i wyspy we Wrocławiu*, Warszawa 1988
- TÝŽ, *Wrocław na wyspach. Rozwój urbanistyczny i architektoniczny*, Wrocław 1981
- TÝŽ, *Wrocławski zamek książęcy i kolegiata św. Krzyża na Ostrowie*, Wrocław 1993
- MALECZYŃSKA EWA, *Polskie tradycje naukowe i uniwersyteckie Wrocławia*, Wrocław 1946
- TÁŽ, *Tradycje szkoły polskiej na Śląsku na tle walki o narodowość*,

Wrocław-Warszawa 1948

TÁŽ, *Z dziejów interpretacji Dekretu Kutnohorskiego*, KH 66, 3, 1959, s. 716-725

TÁŽ, *Ze studiów nad tworzeniem się inteligencji miejskiej w późnym średniowieczu*, in: *Odrodzenie i reformacja w Polsce T. XII*, Warszawa 1967, s. 5-25

TÁŽ, *Życie codzienne Śląska w dobie odrodzenia*, Warszawa 1973

MALECZYŃSKI KAROL, *Dzieje Wrocławia I (do roku 1526)*, Katowice-Wrocław 1948

MALICKI JAN, *Kultura literacka renesansowego Śląska*, Katowice 1985

MANDZIUK JÓZEF, *Działalność kościelna Jana V Thurzo, biskupa wrocławskiego*, *Colloquium salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 10, 1978, s. 97-120

TÝŽ, *Nysa jako ośrodek kultury w XVI i XVII wieku*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 8, 1976, s. 73-94

MANIKOWSKA HALINA, *Świadomość regionalna na Śląsku w późnym średniowieczu*, in: *Państwo, naród-stany w świadomości wieków średnich*, red. A. GIEYSZTOR-S.GAWLAS, Warszawa 1990, s. 253-267

MARKGRAF HERMANN, *Die Entwicklung der schlesischen Geschichtschreibung*, *ZVfGS* 22, 1888, s. 1-24

TÝŽ, *Geschichte Schlesiens und besonders Breslaus unter König Ladislaus Posthumus*, *ZVfGS* 11, 1871, s. 235-274

TÝŽ, *Heinz Domping, der Breslauer Hauptmann † 1491*, *ZVfGS* 20, 1886, s. 157-196

TÝŽ, *M. Peter Eschenloer, Verfasser der Geschichten der Stadt Breslau von Jahre 1440-1479*, Breslau 1865

TÝŽ, *Über die Legation des Quido tit. St. Laurentii in Luzina presbyter cardinalis 1265-1267*, *ZVfGS* 5, 1863, s. 81-101

MARKOWSKI MIECZYSLAW, *Dzieje wydziału teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397-1525*, Kraków 1996

MAROSI ERNÖ, *Die corvinische Renaissance in Ungarn und ihre Ausstrahlung in Ostmitteleuropa*, in: *Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation*, wyd. A. A. STRNAD-W. EBERHARD, Köln-Weimar-Wien 1996, s. 173-187

MARSCHALL WERNER, *Geschichte des Bistums Breslau*, Stuttgart 1980

Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458-1541, hg. v. T. KLANICZAY-

- G. TÖRÖK-G. STANGLER, Wien 1982
- MATUSIK LEOKADIA, *Dawne dziejopisarstwo wrocławskie do początku XVI wieku*, RW 11/12, 1967/68, s. 65-91
- TÁŽ, *Jan Turzo*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 2*, red. R. HECK, Wrocław 1961, s. 65-75
- TÁŽ, *Wawrzyniec Corwin*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia 1*, red. R. HECK, Wrocław 1968, s. 31-35
- MAYR ALOIS, *Universität und Stadt. Ein stadt-, wirtschafts- und sozialgeographischer Vergleich alter und neuer Hochschulstandorte in der Bundesrepublik Deutschland*. Münsterische Geographische Arbeiten 1, Paderborn 1979
- MAZAL OTTO, *Königliche Bücherliebe. Die Bibliothek des Matthias Corvinus*, Graz 1990
- Mediaevalia*. W 50-ą rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego, red. J. GARBACIK-R. GRODECKI-H. ŁOWMIAŃSKI-T. MANTEUFFEL-K. PIERADZKA- M. H. SEREJSKI, Warszawa 1960
- MEISTER FERDINAND, *Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth*, Breslau 1893
- MELANOVÁ MIROSLAVA-SVATOŠ MICHAL, *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*, Praha 1979
- MELANOVÁ MILOSLAVA, *Založení pražské univerzity a její rozvoj za vlády Karla IV.*, in: *Karolus Quartus*, Praha 1984, s. 217-230
- MENZEL JOSEF JOACHIM, *Schlesiens Trennung von Polen und Anschluß an Böhmen im Mittelalter*, ZfO 27, 1978, s. 262-274
- Międzynarodowe powiązania Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Kopernika*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne 40, Kraków 1973
- Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, hg v. E. ENGEL- K. LAMBRECHT- H. NOGOSSEK, Berlin 1995
- Metropolie Europy Środkowo-Wschodniej w XV i XVI wieku*, red. L. BELYZT-J. PIROŻYŃSKI, Kraków 2000
- Międzynarodowe powiązania Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Kopernika*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne 40, Kraków 1973
- Monarchia w średniowieczu-władza nad terytorium*, red. J. PYSIAK-A. PIENIĄDZ-SKRZYPCZAK-M. R. PAUK, Warszawa-Kraków 2002

- Monografia Odry*, red. A. GRODEK-M. KIELCZEWSKA-ZALESKA-A. ZIERHOFFER, Poznań 1948
- MORAW PETER, *Die Universität Prag im Mittelalter. Grundzüge ihrer Geschichte im europäischen Zusammenhang*, in: *Die Universität zu Prag*, München 1986, s. 9-134
- TÝŽ, *Schlesien und die mittelalterlichen Universitäten in Prag*, JSFWUB 34, 1993, s. 55-72
- MORAWSKI KAZIMIERZ, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w średniowieczu i odrodzeniu 1,2*, Kraków 1900
- MORELOWSKI MARIAN, *Ocalałe komnaty i mury piastowskich rezydencji we Wrocławiu*, ŚKHS 7, 1952, s. 19-56
- TÝŽ, *Początki italianizującego Renesansu na Śląsku*, RHSz 2, 1961, s. 31-86
- TÝŽ, *Wykopaliska na terenie lewobrzeżnego zamku Piastów we Wrocławiu*, OZ 1, 1955, s. 10-16
- MOULIN LÉO, *Średniowieczni szkolarze i ich mistrzowie*, Gdańsk-Warszawa 2002
- MUK JAN, *K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století*, Castrum Pragense 1, Praha 1988, s. 223-227
- MÜHLPFORDT GÜNTER, *Die Oder-Universität 1506-1811*, in: *Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte*, red. M. KNÄBKE-R. KUSCH-R. TARGIEL, Weimar 1983, s. 19-72
- MULARCZYK JERZY, *Podziały Śląska między synów Henryka II. Pobożnego w połowie XIII w.*, PH 78, 1985, z.3, s. 481-504
- NEHRING KARL, *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadischhaburgischen Gegensatz im Donauraum*, München 1975
- TÝŽ, *Ungarn in Europa im Zeitalter von Matthias Corvinus*, in: *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458-1541*, hg. v. T. KLANICZAY-G. TÖRÖK-G. STANGLER, Wien 1982, s. 33-38
- NEUMANN JAROMÍR, *Itálie. Z cesty za uměním 1, 2*, 2. vyd. Praha 1979
- NIELÄNDER FRANZ, *Nocturnae vigiliae. Eine bisher unbekannte Zusammenstellung des Bartholomäus Stein über den Wert des Wachens*, ZVfGS 54, 1920, s. 109-119
- NOVOTNÝ VÁCLAV, *Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. České dějiny I/3*, Praha 1928

- TÝŽ, *M. Jan Hus I*, Praha 1919
- TÝŽ, *Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271)*. České dějiny I/4, Praha 1937
- NOWAKOWA JANINA, *Rozmieszczanie komór celnych i przebieg dróg handlowych na Śląsku do końca XIV wieku*, Wrocław 1951
- NOWOGRODZKI STANISŁAW, *Rządy Zygmunta Jagiellończyka na Śląsku i w Łużycach (1499-1506)*, Kraków 1937
- OGRODZIŃSKI WINCENTY, *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*, Katowice-Wrocław 1946
- OLSZEWICZ BOLESŁAW, *Kartografia polska XV i XVI w.*, Lwów-Warszawa 1930
- TÝŽ, *Najdawniejsze opisy geograficzne Śląska*, Katowice 1936
- OPLL FERDINAND, *Matthias Corvinus und Wien (1485-1490)*, Wien 1985
- ORZECZOWSKI KAZIMIERZ, *Ogólnos Śląskie zgromadzenia stanowe*, Wrocław 1979
- TÝŽ, *Terytorialne podziały na Śląsku*, KO 1971, 17, cz. 2-4, 18, cz. 1, s. 53-71, s. 74-91, s. 83-105
- OSKAR PAULINYI, *Johann von Thurzo, Bischof von Breslau*, in: *Schlesische Lebensbilder 4. Schlesier des 16. bis 19. Jahrhunderts*, hg. v. F. ANDREAE, E.GRABE, M. HIPPE, Sigmaringen 1985, s. 1-6
- PALACKÝ FRANTIŠEK, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě 5*, Praha 1939
- PAMLÉNYI ERVIN, *Die Geschichte Ungarns*, Budapest 1974
- Państwo, naród-stany w świadomości wieków średnich*, A. GIEYSZTOR-S. GAWŁAS, Warszawa 1990
- PAPÉE FRYDERYK, *Aleksander Jagiellończyk*, Kraków 1949
- TÝŽ, *Jan Olbracht*, Kraków 1936
- TÝŽ, *Jan Olbracht*, 2. wyd. Kraków 1999
- TÝŽ, *Polityka polska w czasie upadku Jerzego z Podiebradu wobec kwestii następstwa w Czechach 1466-1471*, Rozprawy AU 8, 1878, s. 345-454
- PASTOR LUDWIG, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters 2, Im Zeitalter der Renaissance bis zum Tode Sixtus IV.*, Freiburg im Breisgau 1889
- TÝŽ, *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters 3, Im Zeitalter der Renaissance, von der Wahl Inozenz VIII. Bis zum Tode Julius II.*, Freiburg im Breisgau 1901

- PATER JÓZEF, *Zarys dziejów archidiecezji wrocławskiej*, Wrocław 1979
- PATER MIECZYŚLAW, *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego do roku 1918*, Wrocław 1997
- TÝŽ, *Uniwersytet Wrocławski i jego polska przeszłość*, Wrocław 1986
- PATZELT HERBERT, *Schlesien und Ungarn. Geschichtliche Wechselbeziehungen*, JSFWUB 1993, 34, s. 73-91
- PAULINY OSKAR, *Johann von Thurzo, Bischof von Breslau*, in: *Schlesische Lebensbilder 4, Schlesier des 16. bis 19. Jahrhunderts*, Breslau 1961, s. 1-6
- PAWIŃSKI ADOLF, *Młode lata Zygmunta Starego*, Warszawa 1893
- PETRÁŇ JOSEF, *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (do roku 1948)*, Praha 1983
- PETRY LUDWIG, *Breslau in der frühen Neuzeit - Metropole des Südostens*, ZfO 33, 1984, s. 161-179
- TÝŽ, *Das erste Jahr der Breslauer Legation Rudolf von Rüdeshelm 1465/1466*, Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, Köln-Wien 1969, s. 255-265
- PFEIFFER GERHARD, *Das Breslauer Patriziat im Mittelalter*, Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte, Bd. 30, Breslau 1929
- PFONTENHAUER PAUL, *Schlesier als Rektoren der Universität Leipzig*, ZVfGS 17, 1883, s. 177-229
- TÝŽ, *Schlesier auf der Universität Bologna*, ZVfGS 28, 1894, s. 433-446
- TÝŽ, *Schlesier auf der Universität Bologna 1453-1500*, ZVfGS 29, 1895, s. 268-278
- TÝŽ, *Schlesier auf der Universität Erfurt im Mittelalter*, ZVfGS 30, 1896, s. 307-317
- PIWARSKI KAZIMIERZ, *Historia Śląska w zarysie*, Katowice- Wrocław 1947
- PILCH JÓZEF, *Ratusze śląskie Województwa wrocławskiego*, Wrocław 1965
- Podręczna Encyklopedia Kościelna T. 21/22*, red. Z. CHELMICKI, Warszawa 1910,
T. 23/24, red. Z. CHELMICKI, Warszawa 1911
- Polska w Europie*, Studia Historyczne, red. H. ZINS, Lublin 1968
- Pozdně gotické umění v Čechách (1471-1526)*, red. M. FREIMANOVÁ, Praha 1978
- POPIOLEK KAZIMIERZ, *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*, Katowice 1972
- TÝŽ, *Śląskie dzieje*, Warszawa-Kraków 1976
- TÝŽ, *Polskie dzieje Śląska*, Opole 1986

- POŠVÁŘ JAROSLAV, *Jan Thurzo s kutnohorská měď*, SS 60, 1962, s. 237-241
- TÝŽ, *Poznámky k politickému postavení Slezska v III. čtvrtině 15. století*, SS 58, 1960, s. 39-60
- Pozdně gotické umění v Čechách (1471-1526)*, red. M. FREIMANOVÁ, Praha 1978
- PRAŽÁK RICHARD A KOL., *Dějiny Maďarska*, Brno 1993
- PROCACCI GIULIANO, *Dějiny Itálie*, Praha 1997
- PROCHASKA ANTONI, *Królowie Kazimierz Jagiellończyk i Jerzy czeski*, PH 17, 1913, s. 129-257
- PRZYWECKA-SAMECKA MARIA, *Jerzego Samuela Bandtkiego niedoszłe wydanie opisu Śląska i Wrocławia B. Stenusa*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, Bibliotekoznawstwo nr 2, 1956, s. 63-72
- PTAŚNIK JAN, *Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, Kraków 1934
- TÝŽ, *Turzonowie w Polsce i ich stosunki z Fuggerami*, Przewodnik Naukowy i Literacki 33, 1905, s. 829-838, 927-934, 1020-1028, 1115-1124
- PUDEŁKO JANUSZ, *Zagadnienia wielkości powierzchni średniowiecznych miast Śląska*, Wrocław 1967
- PUSCH OSKAR, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741*, 2, Dortmund 1987
- PUSTEJOVKY OTFRIED, *Schlesiens Übergang an die böhmische Krone*, Forschung und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 13, Köln/Wien 1975
- PUZIO JAN, *Wrocławska szkoła katedralna w XIII-XIV wieku*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 2, 1970, s. 103-118
- RABE CARSTEN, *Der Weg zur ersten schlesischen Hochschule. Zur Vorgeschichte der Breslauer Jesuitenuniversität*, Berichte und Forschungen 4, 1996, s. 85-112
- RADZISZEWSKA JULIA, *Działalność dyplomatyczna Rudolfa von Rüdesheim*. Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach, Prace Historyczne 1964, s. 7-43
- RASZO GYULA, *Die Feldzüge des Königs Matthias Corvinus in Niederösterreich 1477-1490*, 3. vyd. Wien 1982
- RAUPRICH Max, *Breslaus Handelslage im Ausgang des Mittelalters*, ZVfGS 26, 1892, s. 1-26
- TÝŽ, *Der Streit um die Breslauer Niederlage 1490-1515*, ZVfGS 27, 1893, s. 54-116

- REICHE SAMUEL GOTTFRIED, *Geschichte des Gymnasiums zu St. Elisabeth 1293-1562*, Breslau 1843
- REINKENS JOSEPH HUBERT, *Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina*, Breslau 1861
- Reise, Rast und Augenblick. Mitteleuropäische Stadtansichten aus dem 16. Jahrhundert*, red. J. H. RÖLL, Dettelbach 2002
- REXROTH FRANK, *Deutsche Universitätsstiftungen von Prag bis Köln, Die Intentionen des Stifters und die Wege und Chancen ihrer Verwirklichung im spätmittelalterlichen deutschen Territorialstaat*. Köln-Weimar-Wien 1992
- REYCHMAN JAN, *Dzieje Węgier*, Łódź-Warszawa 1954
- TÝŽ, *Historia Turcji*, Wrocław 1973
- TÝŽ, *Historia Węgier*, Wrocław 1973
- RITOÓK-SZALAY ÁGNES, *Der Humanismus in Ungarn zur Zeit von Matthias Corvinus*, in: *Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation*, vyd. A. A. STRNAD-W. EBERHARD, Köln-Weimar-Wien 1996, s. 157-171
- RTTENBACH WILLI-SEIFFERT SIEGFRIED, *Geschichte der Bischöfe von Meissen 968-1581*, Leipzig 1965
- ROTHER KARL HEINRICH, *Über die Büchersammlung des Bischofs Johann Roth*, SGB 1923, nr 2, s. 15-21
- ROTT DARIUSZ, *Wawrzyniec Korwin. Wczesnorenesansowy humanista śląski*, Katowice 1997
- TÝŽ, *Z badań nad śląskim piśmiennictwem geograficznym. Franciszek Bujak i Bolesław Olszewicz o traktacie Wawrzyńca Korwina*, in: *Książka polska na Śląsku w latach 1922-1945. Zarys problematyki*. Red. M. PAWŁOWICZOWA, Prace Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego nr 9, Katowice 1994, s. 29-37
- RUDKOWSKI WILHELM, *Die Stiftungen des Elisabeth Gymnasium 1 (1293-1500), 2 (1501-1670)*, Breslau 1899, 1900
- RUMMEL CARL JOHANNES, *Das Städt. Gymnasium zu Liegnitz*, Lorch/Württemberg 1984
- RUTKOWSKI JAN, *Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych*, Poznań 1923
- RŮŽEK VLADIMÍR, *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361*.

- Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.*, SAP 38, 1988, s. 37-311
- RYBARSKI ROMAN, *Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu 1-2*, Poznań 1928-1929
- SABISCH ALFRED, *Zur Topographie der Breslauer Dominseln im 16. Jahrhundert*, in: Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte, hg.v. B. STASIEWSKI, Forschungen und Quellen zur Kichen- und Kulturgeschichte Ostdeutschland 6, Köln 1969, s. 275-293
- SAMACKA JANINA, *Jan Turzo humanista i mecenas kultury renesansowej*, RSzSI 2, 1963, s. 77-91
- SAMSONOWICZ HENRYK, *Późne średniowiecze miast nadbałtyckich. Studia nad dziejami Hanzy nad Bałtykiem w XIV-XV wieku*, Warszawa 1968
- TÝŽ, *Zagadnienia demografii historycznej regionu Hanzy w XIV-XV wieku*, ZH 28, 1963, s. 523-555
- SEDLÁK JAN, *Filosofické spory pražské v době Husově*, in: Studie a texty k náboženským dějinám českým II-2, 1915, s. 197-262
- SEIBT FERDINAND, *Johannes Hus und der Abzug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, AfKG 39, 1957, s. 63-80
- TÝŽ, *Karel IV. Císař v Evropě (1346-1378)*, Praha 1999
- TÝŽ, *Von Prag bis Rostock. Zur Gründung der Universitäten im Mittelalater*, in: TÝŽ, *Mittelalter und Gegenwart. Ausgewählte Aufsätze*, Sigmaringen 1987, s. 197-217
- SEIFERT MARTIN, *Der geistliche und weltliche Stand in Breslau am Vorabend der Reformation*, Breslau 1938
- SEIFERT SIEGFRIED, *Von Bischof Bernhard von Kamenz bis zum letzten Bischof von Meissen, Johann IX von Haugwitz (1293-1581)*, in: WILLI RTTENBACH-SIEGFRIED SEIFFERT, *Geschichte der Bischöfe von Meissen 968-1581*, Leipzig 1965, s. 195-384
- SEMKOWICZ WŁADYSŁAW, *Historyczno-geograficzne podstawy Śląska*, in: *Historja Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 I*, red. ST. KUTRZEBA, Kraków 1933, s. 16-30
- SEPPELT FRANZ XAVER, *Geschichte ses Bistums Breslau*, Breslau 1929
- SHAWOVÁ CHRISTINE, *Julius II. Papež, bojovník*, Praha-Litomyšl 2002
- SCHINDLER GERARD, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417, Untersuchungen über seine Verfassung und persönliche Zusammensetzung*, Breslau 1938

- Schlesien. Handbuch der historischen Stätten*, hg. v. H. WECZERKA, Stuttgart 1977
- Schlesische Lebensbilder 4. Schlesier des 16. bis 19. Jahrhunderts*, hg. v. F. ANDREAE, E. GRABE, M. HIPPE, Sigmaringen 1985
- SCHÖNEBAUM HERBERT, *Die ungarischen Universitäten im Mittelalter*, AfKG 16, 1926, s. 41-59
- SCHÖNBORN CARL, *Beiträge zur Geschichte der Schule und des Gymnasiums zu St. Marie Magdalene in Breslau I, 2*, Breslau 1843-1844
- SCHUBERT HEINRICH, *Bilder aus der Geschichte der Stadt Schweidnitz*, Schweidnitz 1911
- SCHUCHARD CARL JOSEPH, *Die Stadt Liegnitz. Ein deutsches Gemeinwesen bis zur Mitte 15. Jahrhunderts*, Berlin 1868
- Schulen und Studium im sozialen Wendel des hohen und späten Mittelalters*, hg. v. J. FRIED, Sigmaringen 1986
- SCHULTE WILHELM, *Zur Geschichte des mittelalterlichen Schulwesens in Breslau*, ZVfGS 36, 1901, s. 72-90
- SCHULZ ALWIN, *Die Breslauer Stadtschreiber im 14. und 15. Jahrhundert*, ZVfGS 10/1, 1870, s. 158-163
- TÝŽ, *Einige biographische Nachrichten über den Breslauer Stadtschreiber Peter Eschenloer*, ZVfGS 5, 1863, H. 1, s. 57-62
- TÝŽ, *Topographie Breslaus im 14. und 15. Jahrhundert*, ZVfGS 10, 1870, s. 239-293
- SCHUMANN SABINE, *Die "nationes" an den Universitäten Prag, Leipzig und Wien. Ein Beitrag zur älteren Universitätsgeschichte*, Berlin 1975
- SCHWARZ GABRIELE, *Die Kulturgeographische Bedeutung Schlesiens und Breslaus im Rahmen Mitteleuropas*, JSFWUB, Bd. 8, 1963, s. 339-364
- SCHWARZER OTFRIED, *Das Kanzleramt an der Universität Frankfurt an der Oder*, Breslau 1900
- SCHWINGES RAINER CRISTOPH, *Deutsche Universitätsbesucher im 14. und 15. Jahrhundert*, Stuttgart 1986
- SILNICKI TADEUSZ, *Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku do końca XIV wieku*, in: *Historja Śląska od najstarszych czasów do 1400 roku II*, Kraków 1939
- Slezsko, český stát a česká kultura*, Opava 1946
- Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu*, Opava 1991

- Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Opava 1998
- SŁOŃ MAREK, *Szpitala średniowiecznego Wrocławia*, Warszawa 2000
- SMOŁUCHA JANUSZ, *Papiestwo a Polska w latach 1484-1526. Kontakty dyplomatyczne na tle zagrożenia tureckiego*. Kraków 1999
- SOLICKI STANISŁAW, *Historiografia w średniowiecznych bibliotekach wrocławskich*, in: *Dawna historiografia śląska. Materiały sesji naukowej odbytej w Brzegu w dniach 26.-27. listopada 1977*, red. K. GAJDA, Opole 1980, s. 135-157
- TÝŽ, *Z problematyki średniowiecznych bibliotek śląskich*, in: *Średniowieczna kultura na Śląsku*, red. R. HECK, Wrocław 1977, s. 21-43
- SPĚVÁČEK JIŘÍ, *Jan Lucemburský*, Praha 1994
- TÝŽ, *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*, Praha 1972, 2. vyd. Praha 1980
- TÝŽ, *Konsolidační úsilí Lucemburků ve střední Evropě*, ČSČH 36, 1988, s. 71 -100
- TÝŽ, *Král diplomat*, Praha 1982
- TÝŽ, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986
- SPUNAR PAVEL A KOL., *Kultura středověku*, 2.vyd. Praha 1995
- SPUNAR PAVEL, *Středověké školství a knihovny*, in: SPUNAR PAVEL A KOL., *Kultura středověku*, 2.vyd. Praha 1995, s. 77-99
- Średniowieczna kultura na Śląsku*, red. R. HECK, Wrocław 1977
- ŚRENIOWSKI STANISŁAW, *Historia ustroju Śląska*, Katowice 1948
- SROKA A. STANISŁAW, *Historia Węgier do roku 1526 w zarysie*, Bydgoszcz 2000
- TÝŽ, *Średniowieczne dziejopisarstwo węgierskie*, in: TÝŽ, *Wokół kontaktów dawnych ziem węgierskich z Polską średniowieczną*, Bydgoszcz 2002, s. 21-42
- TÝŽ, *Wokół kontaktów dawnych ziem węgierskich z Polską średniowieczną*, Bydgoszcz 2002
- Stadt und Universität im Mittelalter und in der früheren Neuzeit*, hg. von E. MASCHKE-J. SYDOW, Sigmaringen 1977
- Städte und Ständestaat*, Forschungen zur mittelalterlichen Geschichte 26, vyd. B.Töpfer, Berlin 1980
- STEIN RUDOLF, *Der Rat und die Ratsgeschlechter des alten Breslau*, Würzburg 1963
- STEJSKAL KAREL, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978

- STENZEL GUSTAV ADOLF, *Die Stiftungsurkunde des Kollegiatsstifts zum hl. Kreuz vom 11. Januar 1288*, in: Denkschrift zur Feier ihres 50 jährigen Bestehens, hg. v. der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Kultur, hg. v. H. R. GOEPPERT-G.A. STENZEL, Breslau 1853, s. 47-82
- STOPKA KRZYSZTOF, *Studia nad genezą szkół katedralnych w Polsce średniowiecznej*, MSH 36, 1993, s. 3-21
- TÝŽ, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994
- TÝŽ, *Z badań nad szkolnictwem pozauniwersyteckim Polski średniowiecznej*, PHO 31, 1988, s. 391-411
- STRNAD ALFRED, *Die Breslauer Bürgerschaft und das Königstum Georg Poděbrads. Förder und Freunde städtischer Politik an der päpstlichen Kurie*, ZfO 14, 1965, s. 401-435, s. 601-640
- Studia nad historią dominikanów w Polsce (1222-1972) 2*, red. J. KŁOCZOWSKI, Warszawa 1975
- Studia z dziejów kultury i ideologii*. Ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50-ą rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968
- Studia z historii budowy miast polskich*, Warszawa 1957
- SUTOWICZ JULIAN, *Walka Kazimierza Jagiellończyka z Maciejem Korwinem o koronę czeską*, Kraków 1876
- SVATOŠ MICHAL, *Hospodářské zázemí pražské univerzity v době Karla IV.*, AUC-HUCP 18, 2, 1978, s. 7-36
- TÝŽ, *Kališnická univerzita 1419-1556*, in: Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48-1622, Praha 1995, s. 205-212
- TÝŽ, *Litevská kolej pražské univerzity, 1397-1622*, in: Praha-Vilnius, Praha 1981, s. 19-32
- TÝŽ, *Město a univerzita ve středověku*, DP 11, 1993, Škola a město. Sborník příspěvků a konference "Škola a město", konané 5.-6.10. 1992, s. 40-46
- TÝŽ, *Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419*, in: *Husitství-reformace-renaissance 1*, Sborník k 60. narozeninám Fr. Šmahela, usp. J. PÁNEK-M. POLÍVKA-N. REJCHRTOVÁ, 1994, s. 157-166

- SWASTEK JÓZEF, *Starania i próby założenia uczelni akademickiej na Śląsku na przestrzeni XVI-XVIII wieku*, Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne 6, 1974, s. 99-113
- Świdnica. *Zarys monografii miasta*, red. W. KORTA, Wrocław-Świdnica 1995
- Świdnica *poprzez wieki 1*, red. K. CZARNECKI, Wrocław 1991
- ŚWIERK ALFRED, *Beiträge zur Geschichte schlesischer Privatbibliotheken bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts*, AfSKG 27, 1969, s. 75-97
- TÝŽ, *Die Anfänge des Buchdrucks in Breslau*, JSFWUB 23, 1982, s. 171-177
- TÝŽ, *Rektorzy pierwszej szkoły miejskiej we Wrocławiu w okresie przed reformacją*, AUWr nr 23, Historia 8, Wrocław 1964, s. 171-196
- TÝŽ, *Śląskie biblioteki do początku XVI wieku*, in: Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50-ą rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej, Wrocław 1968, s. 79-89
- SZALAY LASZLO, *Geschichte Ungarns 3*, Budapest 1875
- SZCZUR STANISŁAW, *Papież Urban V i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999
- SZELIŃSKA WACŁAWA, *Biblioteka profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku i na początku XVI wieku*, Wrocław 1966
- Szkice z dziejów Śląska I*, red. E. MALECZYŃSKA, Warszawa 1953
- Sztuka Wrocławia*, red. T. BRONIEWSKI-M. ZLAT, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967
- Sztuka wrocławska*, red. T. BUKOWSKI-M. ZLAT, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967
- SZYKUŁA KRYSZYNA, *Zbiory Kartograficzne Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, Wrocław 1978
- ŠEBÁNEK JINDŘICH, *Slezsko a české země v 9. - 13. století*, s. 40, in: Slezsko, český stát a česká kultura, Opava 1946
- ŠIMEK EDUARD, *Ze života studentů pražské univerzity v 15. a 16. století*, in: Kniha o Praze 1963, red. G. STOČESOVÁ-A. TUČKOVÁ-R. MADER, Praha 1963, s. 190-200
- ŠMAHEL FRANTIŠEK, *Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů*, ČMM 113, 1994, s. 49-58
- TÝŽ, *Fakulta svobodných umění*, in: Dějiny Univerzity Karlovy I. (1347/48-1622), red. M. SVATOŠ, Praha 1995, s. 101-133

- TÝŽ, *Husitská revoluce 1,2,3,4* Praha 1993
- TÝŽ, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001
- TÝŽ, *Jan Hus a viklífské pojetí universálií*, AUC-HUCP 21, 2, 1981, s. 49-68
- TÝŽ, *K některým podnětům polské medievistiky*, ČSČH 15, 1967, s. 705-716
- TÝŽ, *Mistři a studenti pražské lékařské fakulty do roku 1419*, AUC-HUCP 20, 2, 1980, s. 35-68
- TÝŽ, *Piśmienność warstw ludowych w Czechach XIV i XV wieku*, in: *Kultura elitarna i kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*, red. B. GEREMEK, Wrocław-Warszawa 1978, s. 189-205
- TÝŽ, *Počátky humanismu na pražské univerzitě v době poděbradské*, AUC-HUCP 1, 1960, s. 55-90
- TÝŽ, *Počátky pražského obecného učení. Kritické reflexe k jubileu jednoho "národního momentu"*, ČČH 96, 1998, s. 253-291
- TÝŽ, *Prag in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in: *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Berlin 1995, s. 185-211
- TÝŽ, *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419*, Rozpravy ČSAV, ČSAV 77/3, Praha 1967
- TÝŽ, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, Zprávy Archivu UK 4, 1982, s. 3-28
- TÝŽ, *The Kuttenberg Decree and the Withdrawal of the German Students from Prague in 1409: A Discussion*, *History of Universities* 4, Oxford 1984, s. 153-166
- ŠMAHEL FRANTIŠEK-TRUC MIROSLAV, *Pražská univerzita v období humanismu a reformace*, in: KAVKA FRANTIŠEK, *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*, Praha 1964, s. 77-121
- TÍŽ, *Studie k dějinám Univerzity Karlovy v letech 1433-1622*, AUC-HUCP 4/2, 1963, s. 3-60
- ŠUSTA JOSEF, *Karel IV. Za císařskou korunu*. České dějiny II/4, Praha 1948
- TÝŽ, *Král cizinec*. České dějiny II/2, Praha 1939
- TÝŽ, *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. České dějiny II/1, Praha 1935
- TADRA FERDINAND, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897

- The Universities of Europe in the Middle Ages*, vyd. H. RASHDALL, Oxford 1936
- TOMEK VÁCLAV VLADIVOJ, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1901
- TÝŽ, *Geschichte der Prager Universität*, Praha 1849
- TRUC MIROSLAV, *Krakovská univerzita a české země v 15. a 16. století*, AUC-HUCP 5/1-2, 1964, s. 165-172
- TRUHLÁŘ JOSEF, *Humanismus a humanisté v Čechách za vlády Vladislava II*, Praha 1894
- TRÍŠKA JOSEF, *Literární činnost předhusitské univerzity*, Praha 1967
- TÝŽ, *Příspěvek k bibliografiím středověkých pražských osobností*. Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 9, 1992, s. 5-42
- TÝŽ, *Studie a soupisy ke starší pražské univerzitě*, Praha 1980
- TÝŽ, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981
- TÜRK GUSTAV, *Lateinische Gedichte zum Lobe Breslaus*, ZVfGS 35, H. 1, 1901, s. 101-120
- TUROŇ BRONISŁAW, *“Liber Niger” kopiarz biskupstwa wrocławskiego*, AUWr nr 126, Historia 19 Wrocław 1970, s. 47-96
- TÝŽ, *Trzej królowie w Muchoborze*, KW 1981, s. 258
- TYNC STANISŁAW, *Z życia patrycjatu wrocławskiego w dobie renesansu*, ŚKHS 8, 1953, s. 69-123
- UHLÍŘ ZDENĚK, *Mistři a studenti Karlovy Univerzity ve středověku a jejich dílo v dobovém kontextu*, Praha 1998
- ULMANN HEINRICH, *Kaiser Maximilian I. Auf urkundlicher Grundlage dargestellt 2*, Stuttgart 1891
- URBAN WINCENCY, *Katedra wrocławska*, Wrocław 1951
- TÝŽ, *Statuty kapituły katedralnej we Wrocławiu*, PK 9, 1966, nr 1-2, s. 329-354
- TÝŽ, *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 1959
- TÝŽ, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Jan Roth*, STV 5, 1967, s. 11-72
- TÝŽ, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej. Biskup Rudolf von Rudesheim*, STV 4, 1966, s. 123-166

- TÝŽ, *Zarys dziejów biblioteki kapitulnej we Wrocławiu*, in: *Verbum Crucis. Dei Virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, red. J. KRUCINA, Wrocław 1974, s. 89-112
- TÝŽ, *Zarys dziejów biskupstwa wrocławskiego*, Wrocław 1959
- TÝŽ, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*, Wrocław 1962
- URBANEK RUDOLF, *České dějiny. III/4 - Věk poděbradský*, Praha 1962
- TÝŽ, *Husitský král*, Praha 1926
- TÝŽ, *Prvních sto let utrakvismu*, in: *Československá vlastivěda 4, Dějiny*, Praha 1932
- URBANOVA JIŘINA, *Obsah a rejstříky časopisu Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis XX/1-XXX/2 (1981-1990)*, AUC-HUCP 31/2, 1991
- VÁCLAVŮ HANA, *Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367-1398 a jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů*, AUC-HUCP 17, 1, 1977, s. 7-32
- VÁLKA JOSEF, *Matyáš Korvín a Česká Koruna*, ČMM 110, 1991, s. 313-323
- VANÍČEK VRATISLAV, *Velké dějiny země Koruny České III. (1250-1310)*, Praha-Litomyšl 2002
- VETULANI ADAM, *Początki najstarszych wszechnic środkowoeuropejskich*, Wrocław-Kraków 1970
- WALTER EWALD, *Zu Bartel Steins Descriptio Vraitislavie*, JSFWUB 30, 1989, s. 63-76
- WAREŻAK JAN, *Polska polityka handlowo-celna względem Śląska i Wrocławia za Zygmunta Starego*, Warszawa 1930
- WEBERSINN GERHARD, *Johannes Otto von Münsterberg. Magister in Prag und erster Rektor der Universität Leipzig*, JSFWUB 7, 1962, s. 75-95
- WECZERKA HUGO, *Breslaus Zentralität im ostmitteleuropäischen raum um 1500*, in: *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, hg. v. E. ENGEL-K.LAMBRECHT-H. NOGOSSEK, Berlin 1995, s.245-262
- TÝŽ, *Die Residenzen der schlesischen Piasten*, in: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa. Vorträge und Forschungen 36*, hg. v. H. PATZE-W. PARAVICINI, Sigmaringen 1991, s. 311-347
- TÝŽ, *Handbuch der historischen Stätten-Schlesien*, Stuttgart 1977
- WEIB FRIEDRICH GUSTAV ADOLF, *Chronik der Stadt Breslau von der ältesten bis*

zur neuesten Zeit, Breslau 1888

WENDT HEINRICH, *Das Siegel der königlichen Landeshauptmannschaft im Fürstenthum Breslau*, ZVfGS 33, 1899, s. 407-409

TÝŽ, *Die Stände des Fürstentums Breslau im Kampfe mit König Matthias Corvinus*, ZVfGS 32, 1898, s. 157-176

TÝŽ, *Schlesien und Orient*, Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte 21, Breslau 1916

WEYMANN STANISŁAW, *Ze studiów nad zagadnieniem dróg w Wielkopolsce od X do XVIII wieku*, PZ 9, 2, 1953, nr 6-8, s. 194-253

WINTER ZIKMUND, *Děje vysokých škol pražských. Od secesí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409-1622)*, Praha 1897

TÝŽ, *Zlatá doba měst českých*, 2. vyd. Praha 1991

TÝŽ, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901

WITZENDORFF-REHDIGER, HANS JÜRGEN VON, *Die Breslauer Stadtschreiber 1272-1741*, JSFWUB 5, 1960, s. 7-32

TÝŽ, *Herkunft und Verbleib Breslauer Ratsfamilien im Mittelalter, eine genealogische Studie*, JSFWUB 3, 1958, s. 111-135

WOJCIECHOWSKI ZYGMUNT, *Ustrój polityczny 1327/1329-1400*, in: *Historja Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400 I*, red. ST. KUTRZEBA, Kraków 1933, s. 751-778

TÝŽ, *Zygmunt Stary (1506-1548)*, 2. wyd. Warszawa 1979

WÓJCIK MAREK, *Próba utworzenia uniwersytetu we Wrocławiu w roku 1505*, Wrocław 2005

WOJTUCKA JANA, *České ohlasy na pokus o založení univerzity ve Vratislavi v roce 1505*, in: *Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura*, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA-J. MALICKI, Wrocław 2003, s. 243-251

TÁŽ, *Nesplněný sen. Pokus o založení vratislavského obecného učení na začátku 16. století*, in: *Korunní země v dějinách českého státu 2, Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.-17. století*, red. L. BOBKOVÁ-J. KONVIČNÁ, Praha 2005

TÁŽ [ELIÁŠOVÁ], *Začlenění Hlohovska do Koruny České a jeho vývoj v letech*

1331-1384, in: Korunní země v dějinách českého státu 1, Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, red. J. FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, J. ZDICHYNEC, Praha 2003, s. 96-160

WOLAŃSKI MARIAN, *Ceny we Wrocławiu w latach 1506-1618*, AUWr No 1828, Historia CXXVI, Wrocław 1996

TÝŽ, *Schlesiens Stellung im Osthandel vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*, in: Der Außenhandel Ostmitteleuropas 1450-1650. Die ostmitteleuropäischen Volkswirtschaften in ihren Beziehungen zu Mitteleuropa. Hg.v. I. BOG, Köln-Wien 1971, s. 120-138

TÝŽ, *Związki handlowe z Rzeczpospolitą w XVII w. ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławia*, Wrocław 1961

WÓLKIEWICZ EWA, *Capitaneus Slesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*, in: Monarchia w średniowieczu - władza nad terytorium, red. J. PYSIAK-A. PIENIĄDZ-SKRZYPCZAK-M. R. PAUK, Warszawa-Kraków 2002, s. 169-225

WOSTRY WILHELM, *Die Schlesier an der Universität Prag vor 1409*, ZVfGS 66, 1932, s. 1-33

Wrocław. Dziedzictwo wieków, M. KACZMAREK-M. GOLIŃSKI-T. KULAK-W. SULEJA, Wrocław 1997

Wrocław. Jego dzieje i kultura, red. Z. ŚWIECHOWSKI, Warszawa 1978

Wrocław i Śląsk w Koronie Czeskiej w XIV i XVI wieku. Wędrowiec. Wrocławskie Zeszyty Krajoznawcze nr 3/4 1998

Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003

WURSCHER ADOLF, *Beziehungen des Königs Matthias von Ugnarn zu Georg Podiebrad und Wladislaw von Böhmen*, Wien 1885

WUTTKE HEINRICH, *Die Versuchen der Gründung einer Universität in Schlesien*, Schlesische Provinzialblätter 112, 1840, s. 412-424, 501-514

WYROZUMSKI JERZY, *Miasto a uniwersytet*, in: TÝŽ, *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 1996, s. 9-20

TÝŽ, *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 1996

- ZARĘBSKI IGNACY, *Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami*, Kraków 1939
- ZARNCKE FRIEDRICH, *Die deutschen Universitäten im Mittelalter*, Leipzig 1857
- ZAWADZKA KRYSZYNA, *Biblioteka klasztoru dominikanów we Wrocławiu*, in: *Studia nad historią dominikanów w Polsce (1222-1972) 2*, red. J. KŁOCZOWSKI, Warszawa 1975, s. 289-389
- Zentralität als Problem der mittelalterlichen Stadtgeschichtsforschung*, hg. v. E. MEYNEN, Köln-Wien 1979
- ŽEMLIČKA JOSEF, *Počátky Čech královských (1198-1253)*, Praha 2002
- ŽERELIK ROŚCISŁAW, *Szkolnictwo na średniowiecznym Śląsku*, ŚKHS 53, 1998, s. 391-399
- ZIMMERMANN GERHARD, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation 1500-1600 2*, Weimar 1938
- ZLAT MIECZYŚLAW, *Ratusz wrocławski*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976
- ZUM WINKEL ARNOLD, *Die Stadt Liegnitz im Mittelalter*, in: *Mitteilungen des Geschichts- und Altertums-Vereins für die Stadt und Fürstentum Liegnitz*, H.2, 1906-1908, s. 1-78
- ŻULAWIŃSKI JAN, *Peter Eschenlör*, in: *Ludzie dawnego Wrocławia I*, red. R. HECK, Wrocław 1958, s. 22-26
- TÝŽ, *Wypadki wrocławskie 1459 roku w relacji Długosza*, ŚKHS 13, 1958, s. 1-41

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

- Obr. příloha č. 1 *Náhrobek posledního vratislavského knížete Jindřicha VI. (+1335) ve Vratislavi*
Foto Stanisław Zubniów
- Obr. příloha č. 2 *Královský hrad ve Vratislavi se nacházel na rozmezí Velké čtvrti a Čtvrti řezníků*
Převzato z publikace MATEUSZ GOLIŃSKI, Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia. (Przestrzeń-podatniczo-rzemiosło). AUWr Nr 2010, Historia C XXXIV, Wrocław 1997
- Obr. příloha č. 3 *Vratislavský královský hrad podle plánu B. Weinera z roku 1562*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 4 *Pohled na Vratislav od jihovýchodu. Dřevoryt M. Wolgemuta a W. Pleydenwurffa v kronice Hartmanna Schedla, Liber chronicarum, Norimberk 1493*
Převzato z publikace Wrocław. Dziedzictwo wieków, M. KACZMAREK-M. GOLIŃSKI-T. KULAK-W. SULEJA, Wrocław 1997
- Obr. příloha č. 5 *Pohled na Vratislav podle Ottheinricha Pfalzského (1536)*
Převzato z publikace Reise, Rast und Augenblick. Mitteleuropäische Stadtansichten aus dem 16. Jahrhundert, red. J. H. RÖLL, Dettelbach 2002
- Obr. příloha č. 6 *Katedrála sv. Jana Křtitele ve Vratislavi*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 7 *Kostel sv. Kříže ve Vratislavi*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 8 *Pohled na vratislavskou radnici*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 9 *Kostel sv. Marie Magdalény ve Vratislavi, u kterého vznikla v roce 1267 nejstarší farní škola ve městě*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 10 *Kostel sv. Alžběty ve Vratislavi, u kterého vznikla druhá nejstarší farní škola ve městě (1293)*
Převzato z publikace JANINA GILEWSKA-DUBIS, Życie codzienne mieszczan wrocławskich w dobie średniowiecza, Wrocław 2000
- Obr. příloha č. 11 *Heraldické znaky na svornících klenby Velkého sálu vratislavské radnice z let 1481-1484*
Foto Stanisław Zubniów
- Obr. příloha č. 12 *Heraldické znaky na tympanonu portálu vedoucího do kaple v radnici ve Vratislavi*
Foto Stanisław Zubniów
- Obr. příloha č. 13 *Heraldické znaky ve vratislavské radnici na pozdně gotických dveřích*
Foto Stanisław Zubniów
- Obr. příloha č. 14 *Erb Vladislava Jagellonského z radnice ve Vratislavi ok. r. 1495*
Foto Stanisław Zubniów

- Obr. příloha č. 15 *Erby Karla IV. jako krále římského, českého a pána vratislavského knížectví v kostele sv. Stanislava, Václava a Doroty ve Vratislavi*
Převzato z publikace Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003
- Obr. příloha č. 16 *Erb českého království na svorníku v kostele sv. Alžběty ve Vratislavi*
Převzato z publikace Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003
- Obr. příloha č. 17 *Erb českého království na svorníku v dolním patře kolegiálního kostela sv. Kříže ve Vratislavi*
Převzato z publikace Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003
- Obr. příloha č. 18 *Erb českého království z Mikulášské brány ve Vratislavi*
Převzato z publikace Wrocław w Czechach. Czesi we Wrocławiu. Literatura-Język-Kultura, red. Z. TARAJO-LIPOWSKA- J. MALICKI, Wrocław 2003
- Obr. příloha č. 19 *Zakládací listina vratislavské univerzity (Generale literarum Gymnasium), vydaná českým a uherským králem Vladislavem Jagellonským 20. července 1505 v Budíně*
Převzato z publikace MAREK WÓJCIK, Próba utworzenia uniwersytetu we Wrocławiu w roku 1505, Wrocław 2005
- Obr. příloha č. 20 *Titulní strana Kroniky Poláků (Chronica Polonorum) Matěje z Miechowa z roku 1521*
Ze sbírky Krzysztofa Scheurła.
Převzato z publikace Maciej z Miechowa 1457-1523. Lekarz, geograf, historyk, alchemik i dobroczyńca, red. ST. WALTOŚ, Kraków 1998
- Obr. příloha č. 21 *Výuka teologie na středověké univerzitě ve 14. století*
Převzato z publikace CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente, München 1991
- Obr. příloha č. 22 *Výuka medicíny na středověké univerzitě v 15. století*
Převzato z publikace CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente, München 1991
- Obr. příloha č. 23 *Disputace učenců v 16. století*
Převzato z publikace CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente, München 1991
- Obr. příloha č. 24 *Spory mezi měšťany a studenty. Scéna z univerzitního života*
Převzato z publikace CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente, München 1991

SEZNAM MAP

mapa č. 1

Slezsko v letech 1327-1329

mapa č. 2

Univerzity založené do konce 15. století

Podle publikace CARDINI FRANCO-FUMAGALLI BEONIO-BROCCHIERI, MARIA TERESA, *Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens. Bilder-Texte-Dokumente*, München 1991